A Andru Mitru

A Andru Mitru

Legendele Olimpului

Volumul 1 – Zeii

CUPRINS:

Prefaţă 3
STUDIU INTRODUCTIV 6
SPRE ŢĂRMURILE ELADEI 21
ZEIŢA GHEEA 23
URANUS ÎŞI ARUNCĂ ÎN TEMNIŢĂ COPIII 24
CRONOS PRIMEŞTE LUPTA CU URANUS 25
ZEUS 29
CRONOS SE HOTĂRĂŞTE SĂ-ŞI MĂNÂNCE ODRASLELE 29
REEA ÎŞI NAŞTE CEL DE-AL ŞASELEA COPIL 30
ÎNFRÂNGEREA TITANILOR 33
METIS PREGĂTEŞTE O BĂUTURĂ FERMECATĂ 34
CICLOPII ŞI HECATONHIRII SUNT ELIBERAŢI 35
ZEII SE URCĂ PE MUNTELE OLIMP 36
ZECE ANI DE RĂZBOI CRÂNCEN 37
ZEII OLIMPULUI 39
ZEUS, POSEIDON ŞI HADES ÎŞI ÎMPART ÎNTRE EI LUMEA 39
FIICELE LUI CRONOS CAPĂTĂ DEMNITĂŢI ÎN OLIMP 40
ZEIŢA CU OCHII DE AZUR 41
TREI FECIORI AI LUI ZEUS 43
PRUNCII ZEIŢEI LETO 45
FIICA ZEULUI URANUS 47
LUPTELE CU GIGANŢII 51
NĂVALA SPRE OLIMP 52
TIFON 55
FUGA ZEILOR DIN OLIMP 56
ŞIRETLICUL LUI HERMES 56
PROMETEU 60

FIUL TITANULUI IAPET CREEAZĂ OMUL 61
ADUNAREA DE LA MECONA 62
ZEUS RĂMÂNE PĂCĂLIT 62
PROMETEU ADUCE OAMENILOR FOCUL 64
CUTIA PANDOREI 65
ÎNLĂNŢUIREA LUI PROMETEU 67
CĂLĂTORIA LUI ZEUS PE PĂMÂNT 72
PLECAREA SPRE ARCADIA 73
ÎN FRIGIA 74
FILEMON ŞI BAUCIS 75
O MASĂ ÎNTINSĂ CU TOATĂ INIMA 76
ZEII SE ARATĂ CINE SUNT 77
UN STEJAR MÂNDRU, CE PARCĂ-MBRĂŢIŞEAZĂ UN TEI ÎN FLOARE 78
POTOPUL 81
STĂPÂNUL LUMII CERE PIEIREA OAMENILOR 82
PLOILE SE DEZLĂNŢUIE 83
RÂURILE ŞI MAREA ÎNCEP SĂ SE REVERSE 84
POTOPUL ÎNCETEAZĂ 85
ZEIŢA TEMIS INTERVINE 87
DEUCALION ARE UN VIS CIUDAT 88
DIN PIETRE SE NASC NOI OAMENI 89
ÎNŞELĂCIUNILE LUI ZEUS 92
O FLACĂRĂ STRĂLUCITOARE 93
O NIMFĂ DIN CORTEGIUL ZEIŢEI ARTEMIS 94
IO E PRESCHIMBATĂ ÎN JUNINCĂ 95
MONSTRUL ARGUS ÎNCEPE S-O CHINUASCĂ PE IO 96
ZEUS HOTĂRĂŞTE MOARTEA LUI ARGUS 98
IO ÎŞI RECAPĂTĂ VECHEA ÎNFĂŢIŞARE 99
RĂPIREA EUROPEI 101
AFRODITA ÎÎ ADUCE MÂNGÂIERE COPILEI LUI AGENOR 103
HERA Şl COPIII EI 106
PEDEPSIREA CHELONEEI 106
ZEUS A ÎNŞELAT-O ŞI PE HERA 107
GELOZIA ÎŞI ARATĂ COLŢII 108

HERA PUNE LA CALE SĂ-L RĂSTOARNE PE ZEUS 109
UN DAR AMĂGITOR 110
HEFAISTOS CERE O RĂSPLATĂ MARE 111
SLUTUL SE ÎNSOARĂ CU ZEIŢA FRUMUSEŢII 111
TICĂLOŞIA LUI ARES 113
PALAS ATENA 115
ATENA ÎMBLÂNZEŞTE CALUL ŞI DĂRUIEŞTE OAMENILOR MĂSLINUL 116
ATICA ESTE INUNDATĂ DE ZEUL MĂRILOR 117
ATENA PIZMUIEŞTE PE FATA LUI IDMON 118
ARAHNEEA SE IA LA ÎNTRECERE CU ZEIŢA 120
ZEIŢA O PREFACE PE FATĂ ÎN PĂIANJEN 121
STRĂLUCITORUL APOLO 125
APOLO ÎŞI CAUTĂ LOC DE TEMPLU 126
NIMFA DAFNE SE PREFACE ÎNTR-UN COPAC 127
FÂNTÂNA CASTALIEI 129
APOLO AFLĂ O VESTE NEPLĂCUTĂ 130
MARSIAS ESTE ÎNVINS PRIN VICLENIE 131
ARTEMIS 135
ARTEMIS PORNEŞTE PRIN MUNŢI 136
MÂNIA CUPRINDE INIMA ZEIŢEI 137
ACTEON E SFÂŞIAT DE CÂINII SĂI 138
URIAŞUL ORION 139
DOUĂ ZEIŢE SE CEARTĂ PENTRU UN MURITOR 140
O NOUĂ CONSTELAŢIE 141
COPILA LETEI DEVINE NECRUŢĂTOARE 142
ZEIŢA SĂGETEAZĂ ŞI FETELE NIOBEEI 143
HERMES 148
UN MIC TÂLHAR 149
UN ZEU BUN LA ORICE TREABĂ 150
PAN 150
ZEUL CEL ÎNCORNORAT VREA SĂ TRĂIASCĂ ÎN ARCADIA 151
FIUL LUI HERMES FĂUREŞTE NAIUL 152
NIMFA PITIŞ 153
AFRODITA 157

ZEUS INSPIRĂ AFRODITEI O DRAGOSTE NESĂBUITĂ 158
ADONIS 159
CRIMA LUI ARES 160
SCULPTORUL SIHASTRU 161
ARTISTUL CIOPLEŞTE O FECIOARĂ DIN FILDEŞ 162
STATUIA PRINDE VIAŢĂ 163
EROS Şl PSIHEEA 167
PALATUL FERMECAT 168
SE IVESC CELE DOUĂ SURORI 170
PSIHEEA ÎL PIERDE PE EROS 171
PSIHEEA PORNEŞTE ÎN CĂUTAREA SOŢULUI 172
CĂLĂTORIA ÎN ŢINUTUL LUI HADES 173
ZEUS HOTĂRĂŞTE... 174
POSEIDON ŞI AMFITRITA 177
URMĂRIREA NIMFEI 178
MÂNIA ZEULUI SPOREŞTE 179
DELFINII O PEŢESC PE AMFITRITA 180
CICLOPUL POLIFEM 181
HADES Şl PERSEFONA 185
UN ZEU MEREU LA PÂNDĂ 186
IXION ŞI SISIF 188
HADES VREA SĂ SE ÎNSOARE 189
CORA SE ÎNTOARCE LA DEMETRA, DAR... 191
HESTIA Şl DEMETRA 195
DEMETRA LA ELEUSIS 196
DEMETRA SE ARATĂ ÎN ADEVĂRATA EI ÎNFĂŢIŞARE 198
TRIPTOLEM RĂSPÂNDEŞTE AGRICULTURA 199
REGELE TESALIEI DOBOARĂ UN STEJAR AL ZEIŢEI 200
METRA SE SACRIFICĂ PENTRU TATĂL SĂU 201
VESELUL DIONISOS 205
UN COPIL NĂSCUT DE DOUĂ ORI 206
GENII ÎNTUNECATE SE NĂPUSTESC ÎN PALATUL DIN TEBA 207
REGELE ŞI REGINA ÎŞI PIERD MINŢILE 208
FIUL LUI ZEUS SCAPĂ CU VIAŢĂ 209

Prefaţă.

La cele mai multe conferinţe rostite în public, conferenţiarul, în genere un om de cultură cu mare reputaţie, apare la tribună în tovărăşia unei persoane – foarte cumsecade – care-l prezintă printr-o scurtă alocuţiune.

Alocuţiunea aceasta este ca o prefaţă orală, similară celor scrise, sau, cel puţin, acesta este rostul ei.

Numai că eu, de multe ori, ca un cetăţean ascultător din sală am auzit cu drept cuvânt în jurul meu: „Dar cine-i acela car prezintă?! Cine prezintă prezentatorul?!” Căci, realist vorbind, dacă ar fi avut totuşi vreun sens, conferenţiarul ar fi fost mai normal să-l prezinte el pe prezentator, inversând rolurile.

O întâmplare ca asta mi-a venit imediat în minte când a fost vorba să scriu această prefaţă, care, în prim loc, are ca rol clasic acela de a prezenta pe autor (conferenţiar în scris). Să-l prezint deci pe Alexandru Mitru! Şi să-l prezint ca autor al acestei cărţi: „Legendele Olimpului”.

El este însă cunoscut de generaţii întregi de tineri care-i savurează scrisul şi cu plăcere şi cu folos de ani de zile! Iar cartea a apărut în câteva ediţii, şi într-un foarte mare tiraj. Pe Alexandru Mitru îl cunoaşte deci o lume întreagă, mai ales că fiecare cititor, din altruism sau din slăbiciune, are cel puţin unul sau doi semeni succesivi, cărora le-a împrumutat cartea – ceea ce măreşte considerabil numărul real al cititorilor.

Nu este paradoxal să-l prezint eu pe el?!

Generaţiile de cititori, mai ales când e vorba de o carte pentru tineret, se succed însă repede, şi apoi cartea, în această nou ediţie, este destinată unor noi cititori, altor

generaţii; de azi şi de mâine. Destinul ei este de durată, ca însuşi destinul legendelor pe care le cuprinde.

Dar acele generaţii au referinţele certe, indiscutabile, ale generaţiilor anterioare de cititori, şi vor avea, de îndată, de la prima pagină a cărţii pe care vor citi-o, o idee proprie pentru care orice prezentare aici echivalează cu a prezenta cuiva o rudă sufletească apropiată şi care, pe deasupra, este şi faima acelei familii.

Să spun totuşi că Alexandru Mitru e un scriitor temerar, că nu şi-a propus să scrie o carte facilă, cu poveşti de adormit copii, ci o carte şi plăcută şi folositoare, care i-a ridicat o sumedenie de obstacole grele, pe care le-a trecut cu un succes strălucit. Lectura „Studiului introductiv" ce urmează, semnat de un mare specialist: Prof. Nicolae I. Barbu, dă o idee de proporţiile, dificultăţile şi numărul obstacolelor pe care le avea de trecut Alexandru Mitru în alegerea materialului acestei cărţi, pe care, cu mare curaj şi încredere în sine, singur şi l-a ales.

Legendele Olimpului respirau greu de bătrâneţe – Alexandru Mitru le-a întinerit, le-a dat suflul proaspăt al limbii şi talentului său, făcând din ele simboluri de totdeauna ale năzuinţii omului de a se depăşi pe sine. El a umanizat personaje devenite de mult statui, a creat fiinţe din simple simboluri, a apropiat viaţa zeilor şi a eroilor legendări, de noi, cu temperamentul lor, cu calităţile lor supranaturale, cu urile şi dragostea lor, cu tot ce era uman totuşi şi în ei, căci chiar zeii, care erau întrupări ce n-au existat, au fost creaţi după chipul şi asemănarea noastră de oameni. Cât priveşte eroii, ei au fost oameni cu calităţi superlative, zeificaţi pentru faptele lor mari şi excepţionale, de mulţimile care i-au admirat cu recunoştinţă.

În stil, în dialoguri, în sensurile date faptelor de către autor, eu apreciez în special această umanizare, care apropie un trecut îndepărtat, neguros dar neuitat, de timpul de astăzi, creând din om o entitate universală şi fără moarte, căci legenda e o formă a nemuririi.

Observ însă că nici cartea nu are nevoie de o prezentare în prefaţa aceasta, căci ea a avut de curând, în anul 1972, o recomandare supremă dată de către „Academia Republicii Socialiste România”, prin premiul „Ion Creangă” ce i-a fost acordat, după ce a fost atent judecată de secţia de literatură şi artă a Academiei, de sub preşedinţia acelui integru, serios şi doct Alexandru Al. Philippide şi compusă dintr-un număr de scriitori şi artişti cu mare experienţă. Ce rost ar mai avea, după aceasta, aprecierea mea?

Doar aceea a unui cititor deprins să descifreze şi interesul şi frumuseţile unei cărţi, adică o operaţiune pe care oricare cititor o va face cu aceeaşi obiectivitate şi acelaşi entuziasm, în taina camerei sale de lectură şi în intimitatea delectării lui intime.

„Legendele Olimpului” e socotită drept o carte pentru tineret, în primul rând pentru virtuozităţile ei pedagogice, ceea ce, într-o anumită mentalitate a unora, are un sens oarecum peiorativ. Acest sens a fost creat de o practică facilă şi steril fantezistă, obişnuită unor asemenea cărţi, asupra cărora de obicei nimeni nu se opreşte prea mult.

Dar „Legendele Olimpului” este în adevăratul sens al cuvântului – ilustrând un vechi dicton – o carte pentru tineretul de la 10 la 80 de ani, aşa cum au fost socotite cărţile pentru tineret ale lui Lev Tolstoi. Eu însumi, aflat la limita superioară, prin lectura admirativă a cărţii, am adus o confirmare de simplu cititor acestei „butade” care într-o formă amuzantă formulează un mare adevăr.

Alexandru Mitru, prin cărţile sale, dar îndeosebi prin aceasta, a afirmat la cea mai înaltă treaptă literatura pentru copii şi pentru tineret. Fără a avea câtuşi de puţin un iz didactic, „Legendele” lui Alexandru Mitru familiarizează tineretul (şi bătrânetul!) cu legendele istoriei antice a lumii, din vremea când şi realităţile cele mai fireşti constituiau un mister, altfel inexplicabil decât prin existenţa unei puteri supranaturale şi atotputernice, întrupată într-o fiinţă, pentru o mai apropiată înţelegere. Aşa fiind, cartea

lui Alexandru Mitru e istorie? e o înşiruire de legende? e o lungă poveste? Poate, cel mai puţin, asta din urmă. Ea este o naraţiune a preistoriei şi istoriei antice, cu zei, cu eroi şi sângeroase conflicte între ei, făcută cu talent şi cu putere de evocare, aşa încât legenda să capete tărie de adevăr, de întâmplare de mari proporţii, a cărei memorie a ajuns până în zilele noastre.

Comentariul din text, ce aparţine autorului, dă un farmec deosebit legendei, încadrând-o pitoresc în mentalitatea contemporană, cu umor uneori, cu spirit critic alteori: „Tezeu n-a fost nicicând un trândav, precum se ştie că sunt regii. Cât a domnit el în Atena n-a pierdut vremea la ospeţe, căci s-a însoţit cu alţi viteji şi a pornit spre Calidon!”

După mine, greu de definit cartea lui Alexandru Mitru. Poate fi şi un roman, unic prin personaje şi întâmplări, al istoriei, cea mai depărtată a lumii ştiute, nu prea departe totuşi de noi. Ea se citeşte ca atare, de la început până la sfârşit.

După atâtea spuse, concluzia este că această prefaţă nu face altceva decât să mărturisească, onest, impresiile unui cititor mai dornic să vadă pe zei, oameni, decât pe oameni, zei.

DEMOSTENE BOTEZ aprilie 1972

STUDIU INTRODUCTIV.

Există oare vreun om care să rămână indiferent la adierea mângâietoare a vântului primăvăratic, la freamătul valurilor mării înfuriate, care se sparg mugind de ţărm, la huietul vijeliei care încovoaie copacii, la zigzagurile roşii ale trăsnetului şi la lumina orbitoare a fulgerului? Se găseşte o inimă omenească în stare să rămână de piatră în faţa acestor măreţe fenomene ale naturii, a căror variaţie îşi află corespondentul în nesfârşita gamă de sentimente pe care o trezesc în sufletul nostru? …

Astăzi cunoaştem forţele naturii şi puterea lor nu ne mai înspăimântă. Dar imaginaţia omului primitiv, în lipsa unei raţiuni pătrunzătoare, a creat figurile mitice ale zeilor,

atribuindu-le toate fenomenele pe care nu şi le putea explica. Astfel s-au plăsmuit mitologiile popoarelor antice dintre care aceea a grecilor se remarcă prin marea bogăţie şi frumuseţe a miturilor.

Mitologia grecilor este extrem de bogată, mai întâi prin faptul că la crearea nenumăratelor figuri de zei, semizei, eroi etc, a contribuit imaginaţia multor generaţii şi a multor oameni de talent. Dar cauza principală a mulţimii miturilor o constituie însăşi multitudinea fenomenelor naturii şi a diferitelor aspecte ale acestor fenomene. Luând ca pildă marea, observăm că străbunii îndepărtaţi ai grecilor, de pe vremea lui Pericle, au pus stăpân peste întinsele ape pe Poseidon. Dar în mare, în imaginaţia grecilor mai locuiau: Amfitrita, soţia lui Poseidon; Nereu, fiul lui Poseidon; Nereidele, fiicele lui Nereu; Tetis, o altă divinitate a mării; Triton, fiul lui Poseidon sau al lui Nereu etc. Dacă ne gândim cât de variate sunt fenomenele naturii şi aspectele lor şi dacă ţinem seama că pentru grecii vechi fiecare fenomen şi aspect al naturii a dus la crearea mai multor zeităţi, atunci ne dăm seama de unde provine bogăţia mitologiei greceşti.

În concepţia vechilor greci, zeii nu trăiau izolaţi de muritori, ci se amestecau în viaţa lor, dirijându-le sau împiedicându-le acţiunile, aducându-le fericire sau nenorocire. De aceea, în viaţa zeilor se reflectă multe din fenomenele vieţii sociale a grecilor. Astfel, Ares era zeul războiului, Hera proteja căsnicia, Hermes era protectorul negustorilor, împărăţia morţilor o conducea Hades etc. Uneori zeii se căsătoreau cu muritoare şi invers: zeiţa Tetis, divinitate a mării, s-a căsătorit cu Peleu, un muritor, iar din căsătoria lor s-a născut Ahile, faimosul erou ale cărui fapte sunt cântate în IIiada.

Miturile Olimpului, adică miturile care se povestesc despre zeii care locuiau în Olimp, au fost create într-o epocă de umanizare a concepţiilor despre natură, de relativă linişte şi înseninare a sufletului grec în faţa covârşitoarelor forţe

ale naturii. La început, grecii şi-au închipuit aceste forţe sub forma unor obiecte neînsufleţite, în special pietre şi lemne, numite fetişuri. De pildă, în oraşul Thespiae, în Beoţia, forţa atribuită mai târziu zeului Eros, zeul iubirii, era închipuită de o piatră necioplită. Apoi, forţele naturii au luat chipul unor animale. La Delfi, înainte de Apolo, trona un zeu cu chip de lup. Încetul cu încetul, oamenii au început să cunoască natura, să-i înţeleagă unele fenomene, şi atunci forţele ei covârşitoare au luat, în imaginaţia grecilor, chipuri omeneşti. Aşadar, de la zeităţi închipuite sub forma unor obiecte neînsufleţite şi până la zeii din Olimp, care se deosebeau de oameni numai prin putere şi nemurire, concepţiile grecilor despre divinităţi, ca forţe ale naturii, au făcut un drum lung.

La constituirea acestui panteon olimpic a contribuit imaginaţia multor oameni şi a multor generaţii din diferite regiuni locuite de greci. Acest fapt a făcut ca despre acelaşi zeu să se povestească lucruri diferite şi deci zeul să apară în chipuri diferite. De pildă, un mit spunea că zeiţa Afrodita se născuse din sângele lui Uranus, căzut în valurile mării, în timp ce la Homer, Afrodita este fiica lui Zeus şi a Dionei. Înainte de Homer, Poseidon era socotit şi numit „protector de familie” şi „tată”, pe când la Homer el stăpâneşte peste ape. În Siciomia, Afrodita era socotită protectoarea lăuzelor, pe când la Sparta zeiţa apărea, în imaginaţia grecilor, înarmată. Aceste exemple sunt îndeajuns spre a înlesni o reprezentare cât mai clară despre bogăţia de mituri care se povesteau despre zeii din Olimp.

Dar, oricât de variate ar fi fost, în legendele Olimpului se reflectau realităţi sociale şi politice de pe vremea când trăiau autorii miturilor. De pildă, Zeus trona în Olimp aşa cum la Tirint şi Micena, două centre importante din Grecia, în secolele XIV-X. Î.e.n., stăpâneau puternicii basilei, şefi de triburi. Olimpul homeric nu este altceva, în toate amănuntele lui, decât o reflectare a vieţii sociale şi politice

a grecilor, de pe vremea când au fost plăsmuite aceste mituri.

De aceea, odată instituit, Olimpul homeric n-a rămas încremenit. Poeţii care au urmat după Homer au prelucrat miturile în lumina concepţiilor filosofice şi religioase ale vremii lor, contribuind astfel la îmbogăţirea tezaurului mitologic grec, care şi aşa era extrem de bogat. Prelucrarea miturilor zeilor olimpici de către poeţi a dus şi la diversificarea chipurilor sub care apăreau diferiţi zei.

Cele expuse mai sus ne explică de ce, astăzi, oricine voieşte să scrie o mitologie a grecilor, se găseşte de la început în faţa mai multor mituri, din epoci diferite, care se povestesc despre acelaşi zeu.

În prima parte a acestui volum, profesorul şi scriitorul Alexandru Mitru ne prezintă miturile despre zeii olimpici. Aşa cum am arătat, despre zeii Olimpului se povesteau mituri plăsmuite în vremuri şi în regiuni diferite şi reflectând concepţii felurite. Pentru autorul cărţii de faţă se puneau, deci, de la început, mai multe întrebări: cum va proceda cu diferitele variante ale miturilor? Le va expune pe toate sau numai pe unele? Care va fi criteriul alegerii, dacă va face o selecţie? Cum vor apărea zeii Olimpului în lumina miturilor alese? În cele ce urmează, încercăm să arătăm cum a înţeles autorul să rezolve aceste probleme.

După cum se vede şi din tabla de materii, dar mai ales din titlurile şi subtitlurile lucrării, autorul nu şi-a propus să dea absolut toate miturile Olimpului, ci a ales pe cele mai importante în legătură cu zeii cei mari ai Olimpului şi, înainte de ei, cu Haosul, Ceea sau Gheea, Uranus, Cronos etc.

Este însă vrednic de subliniat faptul că Alexandru Mitru a dat o deosebită importanţă mitului prometeic. El a făcut acest lucru pe deoparte din dorinţa vădită de a lega, printr-un fir logico-cronologic, atât cât este cu putinţă, diferitele mituri între ele, pe de alta, mai ales, pentru a-i da lui Prometeu – „cel mai nobil sfânt şi martir din calendarul

filosofic”, cum îl numeşte K. Marx – valoarea unui simbol al luptei pentru smulgerea şi stăpânirea tainelor naturii, pentru progres, împotriva forţelor naturale şi sociale pe care zeii le închipuiau în fantezia celor vechi.

Întrebarea, de o deosebită însemnătate, care se punea după alegerea miturilor de expus, era aceea a ordinii cronologice. Ea avea să reflecteze, desigur, şi însemnătatea acordată fiecărui zeu, precum şi motivarea psihologică şi logică a faptelor închipuite, povestite de mituri. Aici autorul a urmat, în general, pe Hesiod, poetul care a încercat să facă o „istorie”, ca să zicem aşa, a zeilor.

Hesiod a fost determinat să scrie Teogonia, „naşterea zeilor”, de haosul care domnea în mitologie, haos provocat de nenumăratele mituri contradictorii atât în ceea ce priveşte faptele zeilor, cât, mai ales, în ceea ce priveşte momentul apariţiei lor în lume, căci, în imaginaţia grecilor, zeii s-au născut ca şi oamenii. Haosul în mitologie n-a încetat după apariţia Teogoniei, iar mitografii greci care au scris după Hesiod s-au găsit în faţa aceleiaşi puzderii de mituri contradictorii. Aşadar, ca şi Hesiod, şi ca orice mitograf, Alexandru Mitru a trebuit să dea o ordine cronologică miturilor. A dat-o, conducându-se, în general, aşa cum am spus, după Hesiod, dar introducând şi unele elemente personale. Problema esenţială care se punea era aceea ca un zeu să nu apară pe scenă mai înainte de a fi creat, aşa cum, de pildă, la Hesiod, Eros este stăpânul inimii zeilor şi oamenilor, când zeii şi oamenii nici nu existau. Tocmai de aceea Alexandru Mitru a procedat cu multă atenţie şi logică atunci când, după stabilirea domniei lui Zeus în Olimp, a introdus mitul lui Prometeu, pentru a explica în acest fel apariţia omului, operă a mâinilor lui Prometeu. Înainte de Zeus, autorul român vorbeşte despre titani şi despre monştri, ceea ce corespunde, de fapt, ordinei închipuirilor pe care le-au avut grecii despre lume şi viaţă şi luptei duse de oameni pentru eliberarea de tot soiul de suferinţe materiale şi morale.

Autorul „Legendelor Olimpului” a împletit evenimentele mitologice din Olimp cu cele petrecute pe pământ. Nu toate mitologiile procedează aşa. Dar este mai bine cum a procedat Alexandru Mitru, deoarece, în alt fel, se ajunge la inadvertenţe.

Oricât de importantă ar fi problema cronologiei miturilor, esenţialul îl constituie conţinutul lor. Lucrul este cu atât mai important cu cât, după cum am mai spus, diferitele variante ale aceluiaşi mit prezintă personajul mitologic despre care este vorba în lumini diferite. Deci, pentru mitograful modern se pune foarte stringent problema alegerii variantelor care să înfăţişeze zeul, sau zeiţa, sau eroul respectiv, în lumina pe care o crede cea mai potrivită.

Pentru a ilustra chipul cum a înţeles să rezolve această problemă autorul „Legendelor Olimpului”, vom da un singur exemplu, pe care-l socotim cel mai caracteristic, şi anume acela al zeiţei Afrodita.

În Iliada, Afrodita este rănită de muritorul Diomede şi nevoită să se urce în Olimp. Aici Zeus o cheamă la sine: „Fata mea, îi zise, războiul nu te priveşte pe tine;

Grija ta fie mereu legăturile dragi ale nunţii;

Armele şi bătălia sunt date lui Ares şi Palas.”

Iată dar pe Afrodita, zeiţa frumuseţii, amestecându-se în lupte, fără să-şi dea seama că nu este în stare să le poarte, ba chiar rănită de un muritor. Totul se petrece ca în familia unui basileu din Tirint sau Micena.

În cartea a VII-a a Odiseei, zeiţa Afrodita ne apare însă într-o postură şi mai puţin potrivită cu măreţia unei zeiţe. Poetul povesteşte cum Hefaistos a pedepsit-o pe zeiţă, făcând o plasă de aur invizibilă, în care a prins-o alături de Ares, în hazul tuturor zeilor.

Altă coardă vibrează într-o odă adresată zeiţei de poeta Safo şi în altă lumină ne apare Afrodita. Într-adevăr, Afrodita este numită „nemuritoare”, „cu tronul zugrăvit în multe culori”, „fiică a lui Zeus”, care sălăşluieşte în „palatul de aur al tatălui său”. Zeiţa este dusă pe pământ într-o

teleagă trasă de vrăbiuţe. Ajungând pe pământ, Afrodita zâmbea prietenos poetei şi o încuraja, mângâind-o.

Pentru poetul roman Lucreţiu, Afrodita-Venus este: „Născătoare a Eneizilor”, „dătătoare de viaţă”□ □, prin care iau fiinţă toate vieţuitoarele de pe pământ.

Aşadar, Afrodita-Venus a căpătat, sub pana poetului Lucreţiu, o măreţie pe care nici pe departe nu o avea la Homer, dar începuse s-o capete la Safo.

La Virgiliu, Afrodita-Venus este preocupată de măreţia Romei. Îndurerată de suferinţele lui Enea, ea se duce la Jupiter şi, cu ochii în lacrimi, îl roagă să înceteze prigoana împotriva fiului său.

Iată câteva exemple, din multele care se pot da, de felul în care este înfăţişată Afrodita-Venus la Homer, Safo, Lucreţiu, Virgiliu. Înainte de a cerceta cum a procedat autorul „Legendelor Olimpului”, am vrea să vedem cum au procedat doi autori moderni, ale căror lucrări le avem la îndemână, şi anume G. Popa-Lisseanu şi N. A. Kun.

La Popa-Lisseanu, după ce se arată în câteva rânduri legenda naşterii zeiţei din spuma mării, se trece la descrierea puterii ei. În esenţă, autorul o consideră „zeiţă a frumuseţii, a iubirii şi prosperităţii… Împărăţia ei se întinde peste ceriu şi peste pământ, peste vietăţile mării şi peste vieţuitoarele văzduhului”□ □ □.

N. A. Kun începe prezentarea zeiţei prin următoarele fraze: „Răsfăţată şi zburdalnică, Afrodita n-ar trebui să se amestece în bătăliile sângeroase. Ea sădeşte dragostea în inimile tuturor; şi ale zeilor, şi ale muritorilor. Prin această putere ea domneşte asupra lumii întregi”□ □ □ □.

Autorul continuă să arate puterea pe care o are zeiţa asupra fiarelor, naşterea ei din spuma mării, veşmintele, însoţitoarele, pentru ca să ajungă apoi la Pigmalion.

Trecând, în sfârşit, la Afrodita prezentată de autorul „Legendelor Olimpului”, ne putem da mai lămurit seama de lumina în care a prezentat-o, de originalitatea sa.

Alexandru Mitru vorbeşte mai întâi despre naşterea zeiţei Afrodita din spuma mării, rodită de picătura de sânge căzută din rana lui Uranus.

Apoi, logic, trece imediat la descrierea chipului şi a gătelii zeiţei şi la primirea ei în Olimp: „Când au văzut-o pe Afrodita intrând cu pasul legănat în fastuosul lor Olimp, zeii s-au ridicat cu toţii năuci de-atâta frumuseţe şi graţie şi gingăşie. Mulţi dintre olimpienii falnici au şi cerut-o de soţie, dar Moira hotărâse altfel. Cea mai frumoasă-ntre zeiţe a avut parte de bărbatul cel mai urât din tot Olimpul. S-a însoţit cu zeul faur, Hefaistos, cel priceput, harnic, modest, însă schilod."

Într-un capitol special consacrat zeiţei Afrodita, autorul reaminteşte cele spuse mai sus şi continuă: „Viaţa împodobită de farmecul iubirii este mai fericită. Dragostea îmblânzeşte firea şi duce focul vieţii într-una mai departe."

Urmează un fragment din imnul poetului Lucreţiu, apoi autorul povesteşte scena prinderii zeiţei Afrodita în plasa nevăzută de către soţul ei Hefaistos, osândind netrebnicia înşelătorului Ares.

În acest fel, autorul „Legendelor Olimpului", întocmai ca Popa-Lisseanu şi Kun, a început prezentarea zeiţei Afrodita sub influenţa imaginei lucreţiene. Dar, spre deosebire de cei doi autori, dintre care Kun nu menţionează întâmplarea Afrodita-Ares, iar Lisseanu reproduce, cu uşoare modificări, textul citat din Odiseea, Alexandru Mitru, reproducând şi el legenda burlescă din Odiseea, ia o atitudine hotărâtă de condamnare a urâtului fapt. În acest fel, autorul român încearcă să împace măreţia Afroditei-Venus lucreţiene cu versiunea burlescă din Odiseea.

Având în vedere că această „mitologie" se adresează în primul rând tineretului, autorul „Legendelor Olimpului" a rezolvat problema în chipul cel mai potrivit.

Am dat fragmente din textele pe care le-a avut autorul „Legendelor Olimpului" la îndemână, la capitolul „Afrodita" şi am discutat comparativ textele antice cu pasaje din

mitografi moderni, spre a ilustra, printr-un exemplu cât mai concludent, felul cum a încercat să armonizeze Alexandru Mitru diferitele versiuni contradictorii cu privire la aceeaşi zeitate.

Putem dar distinge în prima parte a „Legendelor Olimpului" următoarele trăsături principale:

1. Autorul a depus un efort stăruitor de a motiva logic şi psihologic trecerea de la un mit la altul şi diferitele acţiuni în cadrul aceluiaşi mit.

În felul acesta, se caută şi se obţine un fir de legătură între diferitele mituri şi o reală motivare psihologică în povestire.

2. Autorul a ales miturile, legendele şi versurile cele mai cunoscute şi interesante. Astfel, n-a omis pe Prometeu, Marsias, Filemon şi Baucis, Pigmalion, Eros şi Psiheea etc.

3. A căutat totodată să armonizeze versiunile contradictorii într-o sinteză în care predomină punctul de vedere moral. Exemplul cu Afrodita este cât se poate de concludent. Evident că această „moralizare" nu putea fi făcută decât atât cât îngăduia mitul.

4. Cea mai de seamă caracteristică este însă dramatizarea continuă a miturilor, care face ca naraţia să fie înlocuită, la tot pasul, de dialog.

5. Motivarea raţională a alegerii şi ordinei cronologice a miturilor, pe care mitul prometeic o ilustrează în chipul cel mai luminos, precum şi diferitele explicaţii date în note, constituie un efort, unic la noi, de a lega mitologia zeilor olimpici de condiţiile materiale, economice şi sociale, în care a apărut. Alexandru Mitru a urmărit să dea diverselor mituri o interpretare materialistă, subliniind în cuprinsul legendelor ecoul luptei permanente a oamenilor împotriva forţelor capricioase şi asupritoare, naturale şi sociale, pe care zeii le reprezentau în imaginaţia elinilor.

În continuare Alexandru Mitru expune mituri şi legende pe care imaginaţia greacă le-a ţesut în jurul unor oameni numiţi, în greceşte, „eroi".

Trebuie să facem de la început o distincţie esenţială între zei şi eroi. Zeii erau nişte fiinţe pur imaginare, chiar dacă în plăsmuirea chipului şi vieţii lor se pornise de la realităţi omeneşti concrete. De pildă Zeus are mult din caracterele unui basileu. Pe când mulţi dintre eroi au trăit în realitate, iar imaginaţia n-a făcut altceva decât să le mărească, adesea peste fire, personalitatea. Zeus n-a existat. Ahile, Agamemnon, Menelau, Ulise au fost însă oameni care au luptat sub zidurile Troiei.

Înainte de a-şi închipui zeii cu chip de oameni, grecii au atribuit puteri zeieşti unor obiecte neînsufleţite, apoi unor animale, în cele din urmă unor fiinţe cu chip şi însuşiri omeneşti, pe când, în crearea legendelor eroilor, imaginaţia a pornit de la realitate, de la oameni, despre care se ştia că au luptat şi au triumfat asupra celor mai grele adversităţi.

Acest fapt a contribuit la o ancorare mai largă a imaginaţiei în realitate şi deci la o reflectare mai profundă a vieţii sociale, economice şi politice din epoca în care au fost plăsmuite miturile.

În legendele despre eroi asistăm la o încordare a tuturor puterilor fizice şi morale ale pământenilor, spre a birui forţele vrăjmaşe şi a ridica viaţa şi demnitatea omului deasupra tiraniei şi mizeriei.

În imaginaţia grecilor, Zeus trona maiestuos şi capricios în Olimp, dar pe pământ eroul Heracle, înfruntând mânia Herei, ucigând monştri şi biruind oameni nelegiuiţi, a fost socotit vrednic de Olimp. Curajul, dârzenia, dragostea de oameni şi spiritul de sacrificiu pentru binele obştei sunt trăsături care se întâlnesc la toţi eroii.

Există, desigur, multe elemente legendare în cele ce se povesteau, de pildă, despre Tezeu. Dar lupta lui împotriva tâlharilor, care infestau drumurile Aticei în vremurile îndepărtate, este reflectarea unei realităţi, care a dus viaţa greacă, în Atica, cu un pas mai departe spre civilizare şi umanizare.

Legenda spune că Tezeu a fost înflăcărat de isprăvile lui Heracle. Dar este uşor de închipuit ce profundă influenţă asupra imaginaţiei şi dorului de fapte mari ale generaţiilor de tineri greci exercitau aceste modele de curaj şi dragoste de om pe care le prezentau legendele eroilor.

Spre a ne da însă mai bine seama de felul în care s-au plăsmuit legendele, este necesar să începem prin a cerceta înţelesurile pe care le-a căpătat cuvântul „erou”.

Evoluţia înţelesurilor cuvântului ne arată limpede şi concis noţiunile fundamentale pe care le legau anticii de acest cuvânt şi ne conduce – călăuză sigură – pe drumul rezolvării diferitelor întrebări pe care le ridică problema constituirii legendelor eroilor.

La Homer, cuvântul are următoarele înţelesuri: 1. Stăpân, şef, nobil, comandant militar (Ildada, XIX 34; XX 110); 2. Luptător (în general) (Odiseea, I 101); 3. Om care se distinge prin naştere, prin curaj sau prin talent (Odiseea, XVIII 423, VIII 423).

Începând cu Hesiod, cuvântul „erou” capătă înţelesul de semizeu. În secolul al V-lea, vorbind despre Heracle, Pândar (Nemeice. 3, 38) îi dă apelativele de „erou zeu”. Platon aşază (Legile 738 d) pe „erou” după zeu, şi între zei şi oameni. Herodot (V 105) şi Tucidide (V 11) prin „erou” înţeleg orice om ridicat la rangul de semizeu. La Atena, în secolul al V-lea, „eroi eponimi” erau socotiţi bărbaţii care dăduseră numele celor zece triburi ale Atenei. Iar la Roma „eroi” ajunseseră să fie numiţi împăraţii romani divinizaţi. Aşadar, pe scurt, linia evolutivă a semanticei cuvântului „erou” a fost: 1. Stăpân, nobil, şef, comandant militar; 2. Combatant (în general); 3. Om distins prin naştere, talent, vitejie: 4. Semizeu; 5. Muritor ridicat, după moarte, la rangul de semizeu.

Nici nu se poate un mai mare ajutor, în discutarea problemei eroilor antici, decât acela pe care ni-l dă semantica cuvântului „erou”.

Într-adevăr, lista sensurilor de mai sus ne arată limpede că la început cuvântul a arătat un om care se distinge prin ceva faţă de ceilalţi oameni şi, la sfârşit, a însemnat un om care, după moarte, este pus în rândul zeilor, datorită faptelor sale.

În evoluţia sensurilor cuvântului se vădesc limpede momente din istoria societăţii sclavagiste greceşti. În Iliada, care reflectă stadiul destrămării comunei primitive şi al înmuguririi sclavagismului, „eroi” erau şefii de genosuri, iar la Troia, unde se luptau crâncen, ei erau comandanţi militari. Dacă în Odiseea prin „eroi” se înţeleg toţi combatanţii, nu numai şefii de genosuri, este pentru că, după război, în amintirea cruntelor suferinţe pe care le înduraseră în timpul sângeroaselor bătălii, toţi luptătorii aveau o figură potenţată, erau socotiţi toţi drept nişte „eroi”. Dar tot în Odiseea, care reflectă vremuri de pace, după uriaşele încleştări de la Troia, un om care cânta minunat era tot un „erou”.

La Atena, după instaurarea sinoikismosului, cei mai de seamă oameni erau aceia care întemeiaseră cele zece triburi. Poetul Pândar şi filosoful Platon îi aşezaseră pe „eroi” între zei şi oameni.

Se vede că la baza diferitelor înţelesuri ale cuvântului „erou” a stat întotdeauna un sentiment de adâncă admiraţie pentru oamenii care se distingeau prin anumite calităţi, admiraţie care a dus la divinizarea anumitor eroi. Dar dacă sentimentul de admiraţie a fost constant, calităţile admirate s-au schimbat o dată cu transformările economice, sociale şi politice ale societăţii. Astfel, în comuna primitivă se impuneau atenţiei, şi adesea admiraţiei geneţilor, şefii de genosuri, de fratrii şi de triburi; la Troia, comandanţii şi vitejii; la curtea paşnică a lui Alcinou, cântăreţul Demodocos sau crainicul Mulios; la Atena, întemeietorii de triburi, învingătorii la jocurile interhelenice; la Roma, după instituirea imperiului, împăraţii.

Luptătorii de la Troia văzuseră pe şefii lor, pe marii comandanţi, pe Ahile, Ulise, Menelau, Nestor, în bătălie. Dar, după terminarea războiului, faptele lor creşteau parcă şi mai mult în imaginaţia generaţiilor. Felurite legende se ţeseau în jurul acestor mari figuri. Apoi fiecare cetate din Grecia voia să-şi aibă „eroul” sau şi, aşa cum s-a întâmplat cu Heracle, care era revendicat de Teba şi de Argos, în mai multe cetăţi înfloreau legende prin care un erou le aducea faimă şi glorie. Nu toţi eroii au luptat la Troia, dar toţi eroii erau înnobilaţi cu acele calităţi pe care autorii legendelor le socoteau cele mai de frunte. Cum legendele în jurul unui erou se închegau adesea în cetăţi diferite şi în timpuri diferite, se întâmpla acelaşi fenomen care se petrecea şi cu zeii, şi anume că acelaşi erou era încărcat cu însuşiri contradictorii şi despre el se spuneau lucruri contradictorii.

Aşa cum s-a văzut mai sus, înţelesurile cuvântului „erou” izvorăsc din Iliada şi Odiseea, poeme în care se cântă faptele săvârşite de luptătorii care au luat parte la războiul Troiei. Dar, înainte de a lupta sub zidurile Troiei, grecii dezvoltaseră strălucita civilizaţie miceniană. Ei luaseră contact cu civilizaţia din Creta pe la 1700 î.e.N. Şi, timp de trei secole, până la 1400 î.e.n., ei contribuiseră la înflorirea civilizaţiei miceniene. De aci înainte pornesc o mişcare de expansiune în răsărit, care, două secole mai târziu, a dus la războiul Troiei.

Este de neconceput ca timp de cel puţin opt sute de ani, câţi au trecut de la venirea aheilor pe pământul Greciei şi până la războiul Troiei, purtătorii civilizaţiei miceniene să nu fi cunoscut şi admirat oameni cu însuşiri excepţionale, luptători pentru binele comunităţii, pe care să-i fi numit „eroi”. Aşadar, „eroii” au existat întotdeauna la greci, legendele în jurul diferitelor figuri au înmugurit cu mult înainte de războiul Troiei, dar numai anumiţi „eroi” au luat parte la luptele de sub zidurile Troiei, şi deci numai anumite legende au fost consemnate de eposul homeric.

Celelalte legende, care fuseseră plămădite în epoca micenianã, continuau să pâlpâie cu o lumină modestă în Grecia. Dar, după încleştările de la Troia, uriaşe pentru vremea aceea, un mare număr de eroi au fost aduşi, nimbaţi de legendă, în patria mamă, în Grecia. Acest fapt a constituit un reviriment pentru legendele care dăinuiau în diferite cetăţi, în jurul diferiţilor „eroi”. Astfel, unii eroi sau unele fapte, în legătură cu anumite cetăţi, au fost introduse ulterior în textul Iliadei sau Odiseei pentru gloria cetăţilor respective, iar alte cetăţi şi-au revendicat anumiţi eroi.

Aşadar, pentru a pune o oarecare ordine în acest hăţiş de fapte, se poate spune că legendele eroilor pot fi împărţite în trei mari categorii: legende plămădite pe pământul Greciei, înainte de războiul Troiei; legende create în Asia Mică, în legătură cu războiul Troiei, în jurul unor eroi veniţi din Grecia; legende create în Grecia, după şi sub influenţa legendelor războiului Troiei. Dar multe dintre legendele din prima categorie au fost influenţate de legendele războiului Troiei. Războiul Troiei a fost evenimentul care a contribuit, într-o foarte mare măsură, la alterarea conţinutului legendelor şi deci la estomparea cronologiei lor.

Aceasta fiind situaţia, este foarte greu de precizat în ce epocă au apărut legendele în jurul unui anumit erou şi care a fost fizionomia eroului respectiv de-a lungul secolelor. De aceea, în discuţia cu privire la fiecare erou, savanţii exprimă păreri diferite, adesea contradictorii.

În orice caz, se pot desprinde din legende unele fapte care sunt în perfect acord cu datele istorice. Pe baza lor se poate stabili o cronologie relativă a diferitelor legende. Astfel, se poate presupune că legenda argonauţilor a fost una dintre cele mai vechi legende, căci în ea se reflectă primele mişcări de expansiune aheiene. Se poate de asemenea socoti că sunt anterioare războiului Troiei legendele cu privire la luptele date de argivi împotriva Tebei. Numai după aceea vin legendele în jurul eroilor luptători la Troia.

În lucrarea sa, Alexandru Mitru a trebuit deci să rezolve două probleme fundamentale, semnalate de noi mai sus: problema cronologiei şi problema fizionomiei eroilor.

Cronologic, autorul a respectat următoarea ordine: Perseu, Heracle, Tezeu, Dedal şi Icar, Castor şi Polux, Belerofon, Asclepio, Meleagru, Orfeu şi Euridice, întemeierea Tebei, Expediţia argonauţilor, Războiul Troiei, Întoarcerea aheilor în Elada, Păţaniile lui Ulise, Aventuroasa călătorie a lui Enea.

Date fiind faptele menţionate mai sus, în legătură cu contaminarea diferitelor legende, este cu neputinţă de dovedit cu certitudine timpul precis, şi uneori chiar locul în care au luat naştere unele legende.

Sunt totuşi anumite legende sau cicluri de legende a căror cronologie nu mai trezeşte nici o îndoială şi asupra lor trebuie îndreptată atenţia criticului. Din acest punct de vedere, autorul a procedat, în general, cât se poate de raţional. Astfel, era firesc să înceapă cu Perseu, de vreme ce sunt dovezi destul de convingătoare că legenda lui a înflorit în epoca micenianã. De asemenea, toată lumea savanţilor care s-a ocupat de problemă este de acord că Heracle este unul dintre cei mai vechi eroi ai grecilor. Tezeu îşi găseşte şi el locul după Heracle, fiind, printr-un amănunt, pus în legătură cu Heracle. Este bine plasată şi expediţia argonauţilor anterior războiului troian care, la rândul său, este urmat de întoarcerea eroilor în Elada, de păţaniile lui Ulise şi de călătoria lui Enea.

S-ar părea, poate, că fondarea Tebei şi expediţia argonauţilor sunt aşezate prea departe de Tezeu. La această obiecţie se poate răspunde foarte uşor că figurile eroilor citaţi anterior, chiar dacă au unele contingenţe cu fapte petrecute mai târziu – de pildă Heracle este pus şi în legătură cu războiul troian – legendele lor conţin vădit elemente dovedind că ele au fost plămădite, cel puţin în embrion, cu mult înainte de războiul troian. Acolo unde

cronologia este sigură – argonauţi, Troia, Ulise, Enea – autorul a respectat-o cu scrupulozitate.

În ceea ce priveşte faptele menţionate, adică substanţa legendelor înseşi, este de observat că au fost alese cele mai importante, şi anume acelea care ilustrează ideea de bază pe care a urmărit-o autorul: lupta omului împotriva elementelor ostile – naturale şi sociale – pentru a-şi dobândi o viaţă mai bună, precum şi rezultatul acestei lupte: înălţarea demnităţii omului şi sporirea încrederii în sine şi în puterile sale.

De pildă, în legenda lui Heracle, elementul realist reprezintă lupta omului înzestrat cu excepţionale calităţi fizice şi morale, care se împotriveşte curajos fiarelor şi monştrilor: lei, hidre, şerpi, balauri.

Astfel de lupte au trebuit să fie numeroase în epoca comunei primitive. Acesta a fost embrionul legendei. Dar mai târziu, genosurile s-au asociat în fratrii, şi fratriile în triburi, şi au început lupte între ele. Deci la luptele pe care trebuiau să le ducă eroii împotriva fiarelor, s-au adăugat luptele împotriva şefilor de triburi, apoi de cetăţi. Legenda lui Heracle s-a amplificat cu noi elemente şi a apărut Euristeu. Dar, pe de altă parte, se cerea o explicaţie a originii puterii excepţionale a lui Heracle şi a soartei lui triste. Imaginaţia grecilor a născocit mitul cu Zeus şi Alcmena şi mânia Herei, pentru a se găsi şi izvorul celor douăsprezece munci. A venit apoi războiul troian. Heracle a fost, dus şi pe acolo şi pus să lupte cu regele Laomedon. Apoi, gândirea filosofică şi morală s-a dezvoltat, iar legenda lui Heracle a fost îmbogăţită prin întâlnirea cu Virtutea şi Voluptatea. Ulterior, Roma a devenit o putere mediteraneană. Heracle, devenit şi el Hercule, a fost purtat pe colina Aventin şi pus să lupte cu monstrul Cacus etc.

Alexandru Mitru a luat legenda în faza ei ultimă şi a ales elementele esenţiale – originea divină a eroului, mânia Herei, cele douăsprezece munci, regina Omfala, Deianeira, apoteoza – şi le-a expus cu talentul său preabinecunoscut.

Având în vedere că autorul n-are intenţia să facă un tratat de mitologie ştiinţifică, găsim că procedeul este cât se poate de înţelept. Dar în afară de alegerea judicioasă a materialului expus, autorul a subliniat, în cursul expunerii, acolo unde se putea face, semnificaţia legendelor, pe care vrea s-o sugereze cititorilor. Astfel, în disputa dintre Desfrânare (Voluptate) şi Virtute, citim următoarele replici:

— Şi eu, deşi puternic, a glăsuit Heracle, sunt urgisit de Hera să fiu sclav unui rege nevolnic, din Micena. Zeii m-au osândit, după dorinţa Herei. Eu nu mă tem de soartă şi nu m-aş fi supus, dar vreau să ispăşesc îngrozitoarea-mi crimă, făcută fără voie, luptând neînfricat şi preschimbând tot răul urzit acolo-n slăvi, în bine pentru oameni… Tu-mi poţi fi de folos?

— Ţi-am spus-o, ţi-o repet, a glăsuit Virtutea. Urmându-mă pe mine ai să fii victorios, iar după moartea ta numele lui Heracle va fi slăvit pe veci.

— Mai bine dăruieşte-ţi viaţa numai plăcerii, l-a-mbiat Desfrânarea. Vei fi mai mulţumit.

— Eu te aştept, Heracle, pe drumul gloriei, a spus din nou Virtutea.

La vorbele acestea Heracle a pus mâna pe greaua lui măciucă. S-a-ntors spre Desfrânare şi i-a rostit cu silă:

— Josnică Desfrânare, nu mă poţi amăgi! … Am să mă lupt cu Hera, şi când o voi înfrânge, am să fiu fericit. Aleg drumul Virtuţii…

În acest scurt schimb de replici este exprimată ideea călăuzitoare pe care caută s-o ilustreze Alexandru Mitru nu numai în viaţa lui Heracle, ci şi în vieţile celorlalţi eroi.

Autorul a mai găsit, în apoteoza lui Heracle, admirabile cuvinte spre a arăta strălucita înfăptuire a prezicerilor Virtuţii. Astfel citim: „Un car făcut din aur s-a coborât din cer şi-n el se aflau Hermes, Atena şi Nike, zeiţa biruinţei. Nike conducea carul. Iar Hermes şi Atena l-au ridicat îndată pe erou între ei. L-au purtat spre Olimp.

Acolo însuşi Zeus l-a întâmpinat la porţi, şi dup-atâta truda şi-atâtea suferinţe, pe care le-ndurase în viaţa sa Heracle, s-a-nduplecat şi Hera.”

Viaţa lui Tezeu a fost scrisă şi de Plutarh. Biograful antic avea în faţă o sumedenie de versiuni, adesea contradictorii, pe care le arată, de altfel, despre Tezeu. Comparând ici şi colo cele expuse de Alexandru Mitru despre Tezeu cu cele relatate de Plutarh, ne dăm şi mai bine seama de specificul fiecăruia dintre cele două expuneri.

Plutarh, relatând uciderea lui Perifete de către Tezeu, spune: „Şi mai întâi Theseus a ucis în Epidauria pe Periphetes, care, drept armă de atac, se folosea de o măciucă, de aceea era numit „măciucaşul”. Periphetes pusese mâna pe Theseus şi încerca să-l oprească a merge mai departe, dar Theseus, luându-se la luptă cu el, l-a ucis. Plăcându-i măciuca, a luat-o şi a făcut-o armă, de care s-a folosit toată viaţa, aşa cum Heracles s-a folosit de pielea leului, ca să arate ce puternic animal doborâse el, iar Theseus arăta că măciuca fusese învinsă de el, dar cu ea el va fi neînvins” (Theseus, cap. VlII)

Iată şi expunerea autorului român: „Aşa s-a întâmplat, c-abia plecat, Tezeu a fost silit să lupte c-un fiu al lui Hefaistos, pe nume Perifete. El oprea toţi drumeţii, zdrobindu-i cu o ghioagă teribilă, de-aramă, făcută-n fierăria Olimpului de zeul cel mai meşter, tatăl său.

— Ia stai, drumeţule! i-a strigat Perifete. Ce te grăbeşti atâta? Viaţa tot ţi-e sfârşită – eşti doar în mâna mea.

Şi şi-a ridicat ghioaga să arunce cu ea. Dar Tezeu s-a ferit. Arma a fulgerat pe lângă el cu zgomot, a frânt câţiva copaci şi s-a înfipt în pământ, adânc, la câţiva stânjeni.

Până ce Perifete s-o poată ridica, Tezeu n-a pierdut vremea. I-a sărit de grumaz…

Perifete, uimit că un flăcău ca el cutează să-l înfrunte, a dat un răget groaznic. S-a trântit la pământ, căutând să-şi afle ghioaga de unde o zvârlise. Însă Tezeu, cu sete, l-a tot împuns cu lancea, până ce l-a răpus”.

Citind cele două pasaje, constatăm că Plutarh expune pe scurt uciderea lui Perifete, dar stăruie mai mult asupra amănuntului că Tezeu i-a luat măciuca, şi asupra comparaţiei cu pielea de leu a lui Heracle. Plutarh, moralist-istoric, este captivat mai mult de interpretarea decât de expunerea faptelor cu amănunte dramatice. Dimpotrivă, Alexandru Mitru reliefează faptul, îl dramatizează, creând amănunte esenţiale pentru mişcarea dramatică, pe care nu i le punea la îndemână legenda. În acest fel, subliniază acţiunea eroică, binefăcătoare pentru oameni, a lui Tezeu, alături de hâda figură şi îndeletnicire a lui Perifete. Şi, ca întotdeauna, şi în acest caz pregnanţa dramatică a unui fapt ilustrează, mai luminos decât expunerea abstractă, ideea morală pe care vrea s-o exprime.

În al doilea rând, având în vedere cititorii cărora se adresează, autorul a eliminat, în expunere, orice contradicţie cu privire la legende, de felul următor: „Dar se spune că Theseus n-a luat localitatea Eleusis când s-a dus prima oară la Atena, ci mai în urmă …Astfel de ştiri, care se bat cap în cap, se spun în această privinţă” (Plutarh, Theseus, cap. X).

Faptul, aşa cum este expus la autorul român, ajută la concentrarea atenţiei asupra dramatismului şi semnificaţiei morale a activităţii diferiţilor eroi.

Şi, dacă ţinem seama că ideea de bază, pe care a urmărit s-o pună în lumină neîncetat autorul, este aceea a biruinţei omului când este perseverent, chiar împotriva hotărârii zeilor, atunci dramatizarea originală a fabulaţiei dă adesea o zguduitoare forţă ideii morale, iar ideea morală vine şi transfigurează dramatismul care, fără sens, ar fi de-a dreptul descurajator, pesimist, iraţional. Chiar sfârşitul tragic al unui erou – de pildă Heracle – este nimbat de aureola biruinţei.

Autorul a avut buna inspiraţie de a insera în volum şi legenda lui Enea şi, în acest fel, de a releva încă o dată, în

lumină, triumful eforturilor biruitoare, amintind şi de întemeierea Romei.

Înserarea legendei lui Enea este cât se poate de binevenită din mai multe puncte de vedere. Un punct de vedere este acela al evitării de a rămâne necunoscută publicului cititor, căruia se adresează cartea, una dintre cele mai interesante figuri de erou antic. Dar mai există şi punctul de vedere istoric al însemnătăţii pe care o acordau romanii legăturilor înrudirii lor cu zeii, prin Afrodita, mama lui Enea, al cărui fiu, Iulus sau Ascaniu, a întemeiat ginta Iuliilor, din care au făcut parte Cezar şi August. În călătoria legendară a lui Enea, de la Troia până în Italia, se reflectă drumul pe care l-au parcurs influenţele de civilizaţie şi cultură exercitate de greci asupra romanilor. Romanii au cucerit Grecia, dar, aşa cum se spunea chiar în antichitate, sub o formă mai vagă, cultura greacă i-a cucerit pe romani, şi, sub influenţa acestei culturi, romanii şi-au putut realiza creaţiile materiale şi culturale, care poartă caracteristicile geniului lor propriu. Autorul a procedat deci foarte potrivit când a vorbit şi despre Enea, căci, în realitate, mitologia greacă n-a exercitat influenţe numai asupra culturii şi literaturii greceşti, ci influenţa ei a fost profundă şi la Roma.

Procedând în acest fel, autorul expune legendele, de la Perseu la Enea, cu privire la cincisprezece eroi. El a avut prilejul să ilustreze din belşug ideea centrală arătată mai sus şi, în acelaşi timp, în expunerea legendelor, dar mai ales în note, să dea şi unele amănunte asupra realităţilor sociale şi politice care au condiţionat înflorirea acestor legende. Civilizaţia micenianǎ, basileii ahei, şefii triburilor antice sunt, rând pe rând, evocaţi în note şi, în acest fel, pe lângă încântarea, plină de înţeles moral, pe care o simte cititorul, atenţia este dusă şi spre realităţile istorice, dând astfel mitului şi legendei suportul realităţii, iar realităţii haina fermecătoare a basmului.

Stilul este şi în această parte a cărţii cât se pare de bine potrivit cu conţinutul. Cuvintele sunt parcă luate din lumea

basmului: expresive, pregnante, bine alese, evitându-se arhaismele, dar nefăcându-se abuz nici de neologisme.

Iată un exemplu edificator: „Da-ndată a început năvala de ape reci şi înspumate peste corăbiile troiene şi vuietul s-a înteţit”. Cuvintele „năvală”, „a începe”, „ape”, „reci”, „înspumate” n-au nimic extraordinar, şi totuşi, din îmbinarea lor, autorul a izbutit să exprime plastic şi poetic ideea.

Fraza este adesea mijlocie, şi predomină, s-ar putea spune, propoziţia şi fraza de două propoziţii şi, îndeosebi, dialogul, ceea ce conferă expunerii relief, forţă, dramatism, patos.

Nu trebuie uitat însă că ceea ce dă un deosebit farmec expunerii este proza ritmată, care, deşi se întâlneşte destul de des, nu transformă totuşi textul într-o înşiruire de versuri. De pilda: „Femeile plângeau în hohot lângă palatul lui Egeu. Iară bărbaţii, cu mâhnire, cătau spre ele şi tăceau”. Ideile sunt exprimate în proză ritmată. Dar, mai departe, autorul continuă: „Şi regele, plin de durere, i-a povestit că, mai demult, venise la Atena fiul regelui Minos de la Creta – ca să ia parte la concursuri”. Aşadar, ritmul este întrebuinţat de autor numai acolo unde se cer accentuate dramatic anumite situaţii.

Rezumând cele arătate cu privire la cea de-a doua parte a lucrării, putem afirma că:

1. Autorul a ales cele mai interesante figuri de eroi, spre a le expune viaţa legendară.
2. Cronologia este în conformitate cu ipotezele cele mai plauzibile.
3. Aşa cum în „Legendele zeilor” s-a dat o deosebită atenţie figurii lui Prometeu, tot aşa în „Legendele eroilor” s-a aruncat o lumină deosebită asupra lui Heracle.
4. Ideea călăuzitoare în expunere a fost aceea care a stat la baza plăsmuirii acestor legende, şi anume că, luptând cu dârzenie şi curaj neistovit, oamenii pot triumfa asupra tuturor obstacolelor şi chiar asupra voinţei zeilor.

5. Dramatizarea acţiunii, lărgirea şi îmbogăţirea originală a fabulaţiei, dialogul, vocabularul, ritmul conferă o voiciune şi pregnanţă poetică de primul ordin.

6. Notele vin sa lămurească, prin explicaţii ştiinţifice, multe din ciudăţeniile miturilor. Este unul din meritele de seamă ale acestei lucrări, în felul acesta naraţia este însoţită de explicaţia raţională a plăsmuirilor fanteziei.

7. Ca şi „Legendele zeilor", „Legendele eroilor" contribuie la îmbogăţirea cunoştinţelor şi la educaţia tinerei generaţii, punându-i în faţă modele de luptă dârză, create de antici, în care, pornind de la realităţi certe, se formulează năzuinţe spre mai bine şi spre mai frumos.

Din cele expuse, se vede limpede că autorul „Legendelor Olimpului" n-a precupeţit nici un efort spre a da o dezlegare cât mai judicioasă problemelor pe care le ridica alcătuirea acestei mitologii. Zicem „mitologie", fiindcă „Legendele Olimpului" nu constituie, în fond, altceva decât o mitologie, dar o mitologie scrisă într-o formă literară vie, plastică prin pregnanţa şi culoarea termenilor şi epitetelor, sprintenă prin muzicalitatea ritmului frazei.

Prin toate aceste calităţi, cartea de faţă este una dintre cele mai izbutite scrise la noi în acest gen, dacă nu cea mai izbutită.

Prof. NICOLAE I. BARBU.

SPRE ŢĂRMURILE ELADEI

Amurgul s-a lăsat pe nesimţite.
Abia de se mai cern pe masă
Stropi roşiatici de lumină.
În călimara de argint, Până-mi, din aripă de vultur, Pare-o corabie pe care
O ţine ancora la ţărm…
Mai stă încă la ţărm, Dă-n noaptea asta
Voi da semnalul de plecare.
Şi trâmbiţele vor suna.
Corabia, plină de vise
Şi de legende, Şi poeţi, O să pornească iar

Pe marea
Învolburată
A fanteziei.
Priviţi!
Pe punte s-a urcat
Homer cel orb şi înţelept.
„Binevenit să fii, bătrâne, Prinţ al aezilor elini!
Slăvită-ţi fie lira sfântă
Şi glasul tău tremurător
Care-a rostit atâtea versuri.
Îţi mulţumim că ne-nsoţeşti!”
Ci iată, mai cătaţi! Pe punte
Au poposit şi alţi poeţi.
În fruntea lor e Hesiode, Cel tânăr şi cu păr bălai, Cântându-şi lin „Teogonia” , Mai sunt şi Pândar, Teocrit
Şi Apolonius din Rodos, Eschil, Sofocle, Euripide
Şi Pausanias şi Virgiliu
Şi exilatul de la Tomis:
Ovidiu, cel cu grai duios.
Vom fi-n tovărăşie bună…
În noaptea asta vom pleca
Şi o să colindăm, dragi prieteni, Ţărm după ţărm, toată Elada.
Poeţii vor suna din lire, Vântul va bate-ncetinel
Şi marea ne va legăna, Pe valurile-i înspumate, Iar noi tăcuţi vom asculta
Fermecătoarele legende, Prin care cei de-odinioară
Atâtea taine-şi tâlcuiau…
Urcaţi-vă deci toţi pe punte.
Urcaţi-vă … Şi, să pornim! …

ZEIŢA GHEEA

Se povesteşte, în legendă, că lumea noastră cea de astăzi: pământul – plin de flori şi fructe, cu râuri limpezi şi izvoare – soarele, luna, ziua, noaptea şi vânturile, suflând repezi, n-au fost întotdeauna astfel.

Lumea întreagă era-n haos, haos învârtejit şi negru, fără hotare, fără formă. Însă, precum cântau poeţii, din haos s-a desprins pământul. Pământul nostru larg şi darnic. Iară pământul rupt din haos era însăşi zeiţa Gheea.

Dragostea a unit pe Gheea cu cel dintâi bărbat, Uranus. Şi el Uranus, era cerul, cerul înalt şi plin de stele.

Ce mult îşi iubea Gheea soţul! … Nu mai puţin o îndrăgise Uranus pe soţia lui.

Ca să-i arate dragostea, zeul îi aşternea pe frunte cununi de aur şi lumină, atâta timp cât era ziuă, şi noaptea o învăluia într-o hlamidă albăstruie, plină de aştri lucitori. O dezmierda cu ploi şi vânturi, şi nu se sătura să-i spună că ea va fi mereu a lui, cât o să fie lumea lume.

Iar ea se-mpodobea pentru Uranus şi îşi punea veşminte scumpe, pe care le ţesea anume din frunze şi din ierburi verzi. Îşi presăra în păr miresme din cele mai alese flori. Şi îl privea cu ochii limpezi, strălucitori şi azurii, ai lacurilor de cleştar.

La vremea sorocită, Gheea i-a dăruit soţului său şase feciori şi şase fete, pe care i-a numit titani.

Primul născut a fost Oceanul1 (sau Ocheanos), acela care înconjura, c-un brâu de ape scânteietor, întreg pământul. Celui din urmă i-au zis Cronos, şi el era cel mai şiret, cel mai dibaci dintre titani.

S-au născut mai apoi ciclopii: trei fraţi, cu câte-un singur ochi aşezat în mijlocul frunţii. Aceştia erau meşteri buni şi învăţaseră să facă, într-un lăcaş de sub pământ: fulgere lucii, orbitoare, tunete grele, ce izbeau urechile ca un ciocan, şi trăsnete nimicitoare.

După ciclopi s-au mai ivit alţi trei feciori: hecantohirii sau centimanii, numiţi aşa fiindcă aveau pe trupurile lor uriaşe câte-o sută de braţe lungi şi monstruoase.

Peste un timp, frumoasa Gheea2 avea să nască şi alţi prunci – unii cu forme-ngrozitoare, enormi, hidoşi, necruţători.

Zeul Uranus avea darul de a putea citi-n viitor. Şi-aşa aflase că-ntr-o zi urma să fie răsturnat, din locul de stăpân ceresc, de către unul din feciori.

Din pricina aceasta dragostea lui faţă de Gheea pălea mereu. Şi-nfricoşat, se frământa să afle-un mijloc potrivit ca să înlăture, degrabă primejdia care-l pândea.

URANUS ÎŞI ARUNCĂ ÎN TEMNIŢĂ COPIII.

Nu mai avea încredere în nimeni, nici măcar în soţia sa. Şi-atunci a chemat într-o seară pe toţi copiii-n jurul lui şi i-a zvârlit într-un afund, în prea întunecosul Tartar.

Dacă ar fi căzut din cer o nicovală pe pământ, îi trebuiau cam nouă zile şi nouă nopţi, zice legenda. Şi tot atâta timp trecea, de-o azvârleai de pe pământ în mult prea mohorâtul Tartar. Acolo îşi făcuse zeul o închisoare cu porţi grele. Trei ziduri o împrejmuiau, ziduri puternice de-aramă şi-un râu cumplit de foc şi smoală3.

Din închisoarea asta mare feciorii nu puteau ieşi. Doar el, Uranus, avea cheia. Era deci liniştit stăpânul şi bucuros că a scăpat de orişice ameninţare. Zâmbea din nou soţiei sale şi îi spunea că-i este dragă. Dar cum năştea un nou copil, Gheea vedea, plină de spaimă, că zeul i-l smulgea din braţe şi-l închidea în temniţă.

Mai înainte vreme, Gheea nu îndrăznise să încalce voia soţului ei Uranus – şi îndurase făr-o vorbă poruncile şi silnicia. Acum însă i-era destul. Se mâniase-n sinea ei.

Cum? Ea-i năştea atâţia prunci şi n-avea parte de niciunul? Zăceau pe veci închişi în Tartar şi n-avea dreptul să-i mai vadă? Nu. Asta nu putea zeiţa să-ngăduie la nesfârşit. Şi-a rugat mai întâi bărbatul, cu umilinţă şi cu lacrimi, să-i elibereze iar copiii din Tartarul întunecat.

— Îndură-te, fii bun, Uranus, îi cerea ea nemângâiată, în timp ce lacrimi de izvoare îi lunecau peste obraz. Fii bun, Uranus, dă-le drumul! Nu merită osânda asta nişte copii nevinovaţi. Îţi stau chezaşă pentru dânşii că nu îţi vor răpi puterea, dacă vei fi mai milostiv…

Zeul Uranus era însă crud şi neînduplecat. Ţinea la stăpânirea lui. Nu se înduioşa deloc, când îşi vedea soţia plângând. Şi s-a răstit către zeiţă:

— Vezi-ţi de rosturile tale… Nu e-n căderea ta să judeci faptele ce le hotărăsc…

Era teribil când striga şi când se supăra Uranus, şi Gheea n-a mai spus nimic. Şi-a-năbuşit plânsul în piept şi şi-a plecat, tăcută, fruntea.

— Mă voi supune! … i-a răspuns.

Însă, în gându-i, tot atunci s-a hotărât să-l pedepsească pe soţul său ne-ndurător.

Prin farmece necunoscute, Gheea a scos din sânul ei un diamant strălucitor. Din el zeiţa şi-a făcut o armă ca o seceră. A pătruns apoi, pe furiş, când Uranus se odihnea, până în Tartarul adânc. A deschis porţile uriaşe, ce erau tot de diamant, prin vrăji numai de ea ştiute. S-a strecurat prin întuneric, până la fiii ei, titanii, şi i-a-ntrebat cu glas şoptit:

— Care din voi ar fi în stare să îl înfrunte pe Uranus? Ştiţi că nu poate fi ucis, pentru că-i zeu nemuritor. În schimb el poate fi învins cu arma asta sclipitoare. Cine se-ncumetă să fie stăpânitor în locul lui?

CRONOS PRIMEŞTE LUPTA CU URANUS.

Toţi au tăcut înfricoşaţi de vorbele cutezătoare. Uranus era tatăl lor. Cum să-şi lovească ei chiar tatăl – deşi îi pedepsise greu? Apoi, zeul era puternic, şi faţă-n faţă nu puteau să îl doboare nicidecum. Iar pe furiş, fiii, titanii, se ruşinau să dea o luptă.

Toţi au tăcut afar’ de Cronos. El era foarte îndrăzneţ şi, în acelaşi timp, şiret. Şi îl ura pe tatăl său, pentru că-l aruncase-n Tartar, deşi era nevinovat. Dorea de mult să se răzbune, să pună mâna pe putere, şi iată cel mai bun prilej.

S-a apropiat de mama sa şi i-a răspuns, tot pe şoptite, că este gata să se lupte şi să-l doboare pe Uranus din cerul lui nemărginit.

Fără să stea prea mult pe gânduri, a luat în mână secera şi, ascunzându-i, plin de grijă, tăişul ei scânteietor, s-a

furişat pe porţi afară. Pe urmă, sfătuit de Gheea, s-a ascuns după nişte stânci. Din acel loc putea să vadă, în depărtare, orişice; dar el nu putea fi zărit.

A stat acolo până noaptea, pândind cu dinţii încleştaţi, aşteptând clipa potrivită când va putea să îl lovească pe tatăl său, zeul Uranus.

Ştia că lupta-i cu primejdii şi mai ştia prea bine Cronos că ne-izbânda ar fi dus la pedepsirea lui şi-a Gheei. Uranus i-ar fi osândit la chinuri înfricoşătoare.

Deci, trebuia, neapărat, să-nvingă pe cârmuitorul de pân-atunci al cerului. Nu mai putea să dea-napoi.

Deodată l-a zărit că vine… Zeul Uranus, din înalt, se coborâse pe pământ, ducând cu sine noaptea neagră, cătând-o pe soţia lui.

Din ascunziş a sărit Cronos cu secera în mâna dreaptă. Până să ia aminte zeul că e pândit de fiul său, titanul l-a lovit în pântec4.

Uranus a căzut în tină. Rănit în pântec, plin de sânge, se zvârcolea pe jos strigând:

— Cronos, îţi doresc să ai parte, cândva, şi tu de-aceeaşi soartă pe care o am astăzi eu! Da! Te blestem, fecior nevrednic! Blestem, de tată şi de zeu… Blestemul meu se va-mplini oricât ai fi tu de şiret…

Dar Cronos n-auzea nimic. El biruise. Era beat de bucurie şi de triumf. A poruncit să se deschidă, larg, porţile de diamant. Şi fraţii lui, ceilalţi titani, s-au grămădit iute la porţi şi au ieşit afară toţi.

— Eu v-am scăpat! le-a rostit dânsul, cu trufie. Acuma noi suntem stăpânii

— Îţi mulţumim, a spus Ocean. Dar tu eşti fratele cel mic, şi nu se cade să ajungi cârmuitor peste ceilalţi. De drept, stăpânul aş fi eu, căci sunt mai mare şi-nţelept. De mine doar ascultă toţi…

Cronos atunci l-a înfruntat:

— În lupta grea care s-a dat, nimeni nu s-a grăbit să-mi vie cât de puţin într-ajutor. Şi-acum, Ocean, tu vrei puterea?

Nu este drept, şi nu ţi-o dau…

Ocean se cam întunecase. Părea că o să-nceapă zarva. Dar Cronos l-a înduplecat pe fratele său mai în vârstă, spunându-i c-o să-l facă sfetnic.

Şi-n sfârşit, după multă vorbă, s-au înţeles să-l recunoască pe Cronos drept cârmuitor. Ceilalţi titani şi titanide urmau să-i fie sfetnici lui.

Aşa a luat Cronos puterea5 peste pământ şi peste cer. Visul pe care şi-l făcuse titanul cel ambiţios, în timpul cât şezuse-nchis în veşnic mohorâtul Tartar, acuma, iată, şi-l trăia. N-avea de cine să se teamă, căci fraţii şi surorile ţineau cu el, îl ajutau. Putea să cârmuiască-n voie… Să facă tot ce-i va plăcea. Şi, mulţumit, a hoărât să-şi ia în primul rând soţie.

Şi-a ales-o pe mândra Reea6, cea mai frumoasă titanidă. Şi a făcut o nuntă mare… O nuntă cum nu se văzuse până atunci în univers. La nuntă au venit titanii şi titanidele în păr… Au râs şi au benchetuit. Se bucurau că sunt stăpâni. Dar nu ştiau că-n vremea asta zeiţa Nix7, adică noaptea întunecată, misterioasă, ce se ivise tot din haos, se hotărâse să-l răzbune pe zeul izgonit din cer.

Ea îl văzuse pe Uranus lovit, însângerat de Cronos, pornind către o insulă ca să-şi găsească adăpost. Şi asta n-o putea uita prietena lui Uranus, noaptea. Mai mult, Uranus o rugase să îl răzbune în vreun fel, să-i pedepsească pe titani. Noaptea vroia să-i împlinească această rugăminte a sa.

Şi-n timp ce Cronos sta la nuntă, benchetuind nepăsător, zeiţa Nix năştea din beznă nişte odrasle monstruoase. Odrasle ce aveau să poarte nenorocire pe pământ. Astfel ea aducea în lume pe Hipnos – somnul plin de vise şi de fantasme-ntunecate; Eris – discordia cea cruntă; Nemesis – aspra răzbunare; Apate – care-avea putinţa să amăgească şi să-nşele pe zei şi oameni deopotrivă; pe Ker – adică nimicirea şi pe Tanatos – zeul morţii.

— Aş vrea să văd, zeule Cronos, strigase cu glas tare Nix, cum îţi va fi domnia ta, ce-ai dobândit-o mişeleşte de la

Uranus, înstelatul… O, să te văd, tirane Cronos, care te veseleşti atât la nunta ta cu mândra Reea!

Astfel se începea domnia zeului Cronos cel şiret, sub blestemele lui Uranus şi uneltirile zeiţei, care-şi acoperea tot trupul sub un văl lung, întunecat.

Note:

1. Oceanul şi zeiţa titanidă Tetis erau socotiţi drept părinţii tuturor râurilor, în număr de trei mii, cum, spuneau legendele eline, şi ai celor trei mii de nimfe, numite oceanide. Alt titan, Hiperion şi cu soţia sa, Teea, au odrăslit pe Helios – soarele, Selene – luna şi Eos – aurora. Iar Eos, aurora. La rândul ei, căsătorită cu Astreu, a născut toate stelele care lucesc pe boltă, luceafărul de dimineaţă şi cele patru vânturi: Boreul – vântul năprasnic dinspre miazănoapte, Eurul – vântul prielnic din răsărit, Notul – vântul de la miazăzi, cel aducător de ploaie, şi Zefirul – vântul răcoros din asfinţit.

2. Într-un imn atribuit bătrânului Homer, Gheea era slăvită astfel: „Eu voi cânta pământul… străvechea mamă a tuturor, aceea care nutreşte toate fiinţele răspândite în lume. O, te salut pe tine, mamă a zeilor, soaţă a lui Uranus înstelatul. Îndură-te, fii binevoitoare cântecelor mele şi dăruieşte-mi o viaţă fericită! …”

Imnul slăvea în acest chip pe Gheea, pentru că vechii greci, elinii, socoteau că din unirea pământului cu cerul – şi din urmaşii lor – s-a născut tot ce se găseşte în univers: aştrii, lumina şi vânturile, apele şi fiinţele vii, ba chiar şi nesfârşitele cortegii de zeităţi, ce populau Olimpul şi întreaga lume.

3. Râul de foc şi smoală, care înconjura Tartarul, era numit de către elini: Fleghietonul.

4. Povestirea luptei pe viaţă şi pe moarte dintre Uranus şi Cronos o face poetul Hesiode, în poemul său „Teogonia”. Din versurile lui s-au inspirat, în decursul veacurilor, mai mulţi pictori şi sculptori. Dintre toate aceste opere de artă, cea mai impresionantă pare a fi tabloul zugrăvit de pictorul

Văsari, intitulat: „Mutilarea lui Uranus”. În mijlocul tabloului, artistul a pictat pământul. Cronos, un băietan, o ieşit din ascunzişul său şi l-a atacat pe Uranus cu secera de diamant, dată de mama sa, Gheea. Zeul cerului înstelat a căzut jos. Gemând de durere, îşi blestemă feciorul să fie şi el cândva doborât de propriul său copil.

5. Cronos – la romani Saturn – se confundă, în concepţia elinilor, cu timpul care se scurge.

„Tempus edax Verum” – „timpul care distruge totul” – cum zice Ovidiu, într-o expresie rămasă celebră. Domnia lui Cronos simboliza tocmai această putere a timpului asupra întregii lumi. De aceea, uneori artiştii obişnuiau să-l zugrăvească sau să-l sculpteze pe Cronos cu umerii înaripaţi (timpul care zboară), având alături de el globul şi un orologiu cu apă, o clepsidră. În mână are, de cele mai multe ori, secera cu care l-a doborât pe tatăl său, secera care înseamnă sfârşitul tuturor lucrurilor.

6. Reeala romani Teraânchipuia, pentru elini, tot pământul, ca şi zeiţa Gheea, a cărei fiică era. De aceea avea aceleaşi însuşiri ca şi ea. Căsătoria ei cu Cronos urma să dovedească oamenilor din antichitate că timpul hotărăşte cele care se petrec pe pământ. El este tatăl tuturor fiinţelor, şi tot el le înghite, cum se va vedea mai târziu, din legendă.

7. Zeiţa Nix – noaptea cea veşnică – căsătorită cu Erebul, întunericul cel mohorât din subteranele pământului, au avut la început două odrasle: pe Eter – lumina veşnică – şi Hemera – ziua care înveseleşte sufletele oamenilor.

ZEUS.

Făcuse nunta zeul Cronos, îşi pregătise o domnie şi lungă şi îmbelşugată, dar mulţumit tot nu era. Fiicele nopţii: răzbunarea, discordia, înşelăciunea îi tot tulburau inima. Gânduri ascunse-l frământau.

Ştia că tatăl său, Uranus, nu se înşală niciodată, atunci când face prevestiri. Şi tatăl său îi prorocise că va veni o zi în care va-ndura grele încercări. Copiii lui, născuţi de Reea, se vor scula cu arme-n mâini şi îl vor răsturna din slavă.

Uranus nu voia să spună – deşi poate ştia şi asta – care dintre feciori anume îl va lovi pe zeul Cronos.

CRONOS SE HOTĂRĂŞTE SĂ-ŞI MĂNÂNCE ODRASLELE.

Dorind să scape de primejdii, Cronos a făurit un plan. La fel ca tatăl său, Uranus, îşi va înlătura copiii, dar nu în temniţă, nu-n Tartar. Ştia el doar, destul de bine, că temniţele se deschid. N-a fost el însuşi zăvorât, şi n-a ieşit atât de lesne cu ajutorul mamei sale?

Primul copil născut de Reea a fost o fată: Hestia. Tatăl a şi cerut-o Reei şi a-nghiţit-o deîndată, sub ochii-ndureraţi ai mamei. O, ce-a mai fost pe biata Reea! … Cât a mai plâns! Însă zadarnic. De câte ori venea pe lume un nou copil, Cronos striga să i-l aducă, să-l mănânce.

Născuse până-n acea zi soţului său doi fii, pe Hades şi pe Poseidon, şi trei fete: pe Hestia, Demetra. Hera.

Sărmana mamă-nspăimântată era silită să-şi aducă ea însăşi pruncii nou-născuţi şi să-i dea hulpavului tată. Şi el, ca lupul când ajunge în ţarcul mieilor, la stână, îi înghiţea cât ai clipi.

Simţind apoi zeiţa Reea că este timpul să aducă pe lume-al şaselea copil, a alergat la buna Gheea. A hohotit în faţa ei:

— Ajută-mă, tu, mare Gheea, mamă a zeilor cereşti! … Şi tu ai suferit ca mine şi te-ai luptat cu soţul tău, ca să îţi scapi din Tartar fiii. Ajută-mă acum, o, Gheea… Vreau să-mi păstrez şi eu un fiu, pe ultimul vlăstar al meu, de foamea cruntă a lui Cronos…

Gheea a auzit pe soaţa zeului Cronos cum plângea, şi s-a înduioşat adânc. A cugetat un timp zeiţa: cum ar putea să o ajute pe greu lovita ei copilă? A cugetat şi a găsit că e mai bine s-o ascundă pe blânda Reea undeva, în timpul cât o fi să nască.

— Să nu mai plângi, i-a grăit Gheea. Te voi călăuzi, sărmano, în insula numită Creta. Este o peşteră acolo, adâncă, neagră, răcoroasă, în coasta plină de verdeaţă a unui munte drept, înalt… În peşteră vei naşte-n voie, şi ce va fi, vom mai vedea…

REEA ÎŞI NAŞTE CEL DE-AL ŞASELEA COPIL.

Se pare că-n aceeaşi noapte soaţa lui Cronos a fugit în insula cea mare, Creta, călăuzită chiar de Gheea. S-a dus în peştera de piatră şi, până să-şi reverse Eos razele ei trandafirii, Reea a şi născut un fiu.

Era al şaselea copil şi cel din urmă ce-l avea.

Mama şi-a-ncredinţat copilul bunicii lui, zeiţa Gheea, şi s-a întors acasă iute. A-nfăşurat frumos o piatră în scutece moi, de copil, şi-a dat-o soţului său, Cronos.

— Iată, precum mi-ai poruncit, a glăsuit zeiţa Reea, ţi-am adus ultimul vlăstar, pe care l-am născut azi-noapte.

Şi s-a făcut că lăcrămează. Vroia să nu-nţeleagă zeul că-i vicleşug tot ce făcea.

Cronos, grăbit, a luat pietroiul cel învelit în scutece, şi cum n-avea vederea bună, a socotit că-i fiul său. A deschis larg gura flămândă şi piatra i-a căzut pe gât, pana în pântecele-i negru, încăpător şi sănătos.

— Ha, ha, ha, ha! … S-a mai dus unul. Altă primejdie s-a stins! … a râs cu poftă zeul Cronos.

Şi nu ştia că-n acea clipă începea să se împlinească blestemul zeului Uranus.

Pentru că, iată, colo-n Creta, în peştera muntelui Ida, un copil bucălat se află în braţele bunicii sale.

Făcea, de mic, precum se spune, atât de mare gălăgie, bătea din palme şi ţipa, încât era pericol mare. Cronos, care stătea la pândă, şi chiar vreunul dintre ceilalţi fraţi şi surori, sfetnicii săi, puteau s-audă zgomotul.

Iar dacă zeul afla taina, Reea, şi Gheea, şi copilul ar fi fost straşnic pedepsiţi.

Trăia însă pe-atunci, în Creta, un neam de semizei războinici, născuţi tot de zeiţa Gheea, ce aveau nume de cureţi. Gheea le-a poruncit să vină şi, la intrarea peşterii, să facă danţuri zgomotoase, să bată-n scuturi, cu putere, cu săbiile şi lăncile. Apoi să cânte şi să strige atât de tare, ca din cer să nu s-audă nici un scâncet şi nici un plânset de copil.

A mai chemat şi două nimfe, fiicele regelui din Creta, pe Ida şi pe Adrasteea. Ele au aşezat băiatul – căruia mama şi bunica i-au spus, din prima clipă, Zeus – într-un culcuş făcut din aur. Pentru că mama nu putea să vână-n Creta, să-l alăpteze pe fiul său cel mititel, decât arar şi pe ascuns, nimfele au adus o capră. Era o capră fermecată. Vestita capră Amalteea. Şi nimfele-l hrăneau pe Zeus cu laptele acestei capre şi cu o miere parfumată, cum nu făceau albinele decât în stupii de pe Ida.

Crescând puţin mai mare, Zeus alerga peste tot, zburda printre stejarii de pe munte, jucându-se cu Amalteea. Capra avea grai omenesc. Vorbea cu Zeus ca o mamă şi se făcea că îl împunge cu coarnele ei cele lungi.

Copilul apuca-n mânuţe coarnele caprei Amalteea şi se lupta, voinic, cu ea. De mic avea putere-n braţe, cât un bărbat din cei mai zdraveni. Încât, odată s-a-ntâmplat ca Zeus să rămână-n pumn cu unul dintre-aceste coarne. El o iubea pe Amalteea şi s-a mâhnit că i-a făcut rău, fără de voia sa.

Drept mângâiere Amalteei, a hotărât ca acest corn1 să fie veşnic plin cu fructe: smochine, mere, pere, struguri şi alte bunătăţi de soi. Capra putea mânca din fructe de câte ori îi venea poftă, căci cornul se umplea la loc.

Astfel creştea feciorul cel mai mic al Reei, neurmărit de ochi străini şi duşmănoşi. Şi el se înălţa-ntr-un an, cât altu-n douăzeci şi cinci.

Nici nu trecuse bine anul, şi Zeus se făcuse mare, gata să-şi împlinească soarta cea prevestită de Uranus, să-l răstoarne pe tatăl său şi să ia el în mâini puterea.

Note:

1. Cornul caprei fermecate Amalteea era simbolul belşugului şi se chema cornul abundenţei. Elinii, şi mai târziu romanii, îşi pictau sau sculptau uneori pe locuinţe acest simbol, socotindu-l aducător de noroc. După moarte, Amalteea a fost pusă de Zeus pe bolta cerească, în amintirea copilăriei sale, cum povesteau legendele eline.

Este constelaţia Caprei. Iar din pielea ei şi-a făcut zeiţa Atena egida, sau pavăza, care îi ocrotea trupul în luptă – pavăză ce nu putea fi străpunsă de nici un fel de armă: sabie, lance sau săgeată.

ÎNFRÂNGEREA TITANILOR.

Feciorul cel mic al Reei, crescut în Creta, pe ascuns, era la vârsta bărbăţiei.

Se povesteşte că în vremea cât mai era încă micuţ, un cârd de albe porumbiţe zburau în fiecare zi pe ţărmul marelui Ocean şi-i aducea de-acolo-n ciocuri o hrană dulce, minunată, ce se chema ambrozie. Ambrozia – de zece ori mai dulce decât însăşi mierea – era o hrană pentru zei.

Un vultur se-nălţa, de-asemeni, în timpul nopţii, pe un munte. Acolo, sub un stei uriaş, ţâşnea din piatră un izvor. Dar nu era izvor cu apă, ci din adâncuri izbucnea o băutură fără seamăn, din care nu puteau sorbi decât zeii nemuritori. Şi-i aducea această băutură – numită, tot de zei, nectar – lui Zeus, ca să se adape, în zorii fiecărei zile.

Mâncând ambrozia cea dulce, sorbind nectarul fermecat, Zeus s-a înălţat mai iute, a dobândit puteri cereşti. Şi, drept răsplată pentru vultur, Zeus, când a ajuns stăpân, l-a luat cu dânsul în Olimp. L-a pus chiar lângă tronul lui, să-i stea necontenit de veghe.

Pe gingaşele porumbiţe le-a hărăzit să fie simbol şi al blândeţii şi-al iubirii, să tragă carul din petale de albe flori de trandafir al preafrumoasei Afrodita, mândra zeiţă a iubirii, şi să vestească primăvara, prin gânguritul lor duios.

Însă toate aceste fapte, Zeus le-a săvârşit pe urmă, când a ajuns şi el stăpân. Deocamdată mai era în Creta şi-avea cu totul alte gânduri…

Mama sa, Reea, îi spusese despre ciudata prevestire şi de blestemul lui Uranus. Ştia că nici bunica, Gheea, nu mai ţinea cu zeul Cronos, cel care fără nici o milă îşi înghiţise cinci copii.

„Uranus a rostit că una dintre odraslele lui Cronos o să pornească răzvrătirea, se frământa voinicul Zeus. Dar cine

poate fi acela, dacă nu eu? Căci toţi ceilalţi se află-n pântecul cel negru al hulpavului nostru tată. Este neîndoios că soarta, Moira1, neînduplecată, a hotărât că fapta asta eu trebuie s-o săvârşesc.”

Numai că Zeus ştia bine că lângă Cronos sunt titanii. Ei îi juraseră credinţă, sprijin în orice-mprejurare.

Erau puternici fără seamăn şi nu se-nfricoşau de nimeni.

În schimb, el, Zeus, era singur. N-avea alături, să-l ajute, decât pe mama sa, pe Reea. Dar Reea era mult prea slabă, nu cuteza să se ridice în faţa soţului său, Cronos. Era nevoie deci de multă prudenţă şi înţelepciune. Şi Zeus s-a gândit adânc, a cercetat prin ce mijloace şi-ar mai putea găsi tovarăşi gata să-l sprijine în luptă. Şi a aflat că vieţuieşte o verişoară a sa, Metis, pe malul fluviului Ocean2.

Zeiţa Metis era una din numeroasele copile pe care le avea Oceanul, primul născut dintre titani.

METIS PREGĂTEŞTE O BĂUTURĂ FERMECATĂ.

Din fericire pentru dânsul, Zeus avea în tinereţe o vorbă ademenitoare şi un chip foarte atrăgător.

Noi nu cunoaştem întâmplarea prin care Zeus a ajuns s-o întâlnească pe copilă. Dar ştim că a vorbit cu ea. S-a prefăcut îndrăgostit şi i-a jurat s-o ia de soaţă, dacă şi ea se va-nvoi să-i dea un ajutor în lupta contra părintelui său Cronos.

Fiica titanului Ocean, văzând pe Zeus că îi jură, atât de-nflăcărat, iubire, şi-a uitat orice chibzuinţă şi i-a promis să-l sprijine.

— Ce vrei să faci în primul rând? l-a întrebat Metis pe tânărul fecior al Reei.

— Întâi şi-ntâi aş vrea să-i văd ieşiţi din pântecul lui Cronos pe toţi cei înghiţiţi de el…

— Atâta vrei? … Asta-i uşor! … a glăsuit copila Metis şi a plecat la hotarul lumii, pe malul fluviului Ocean. De-aici ea a cules o plantă. O plantă verde şi spinoasă, din care a făcut îndată o băutură delicioasă, care părea a fi nectar.

Reea, nespus de bucuroasă c-o să-şi revadă toţi copiii, a luat această băutură, şi-a pornit repede acasă.

Abia se întorsese Reea în casa soţului său Cronos, că dânsul i-a strigat s-aducă un ulcior mare cu nectar.

— Grăbeşte-te! Sunt însetat! a grăit Cronos mânios.

Reea atât a aşteptat. S-a repezit şi i-a umplut un vas de lut încăpător, însă deasupra i-a turnat şi băutura de la Metis.

Nebănuind nimica, zeul a luat în mână vasul plin, l-a dus la gură cu nesaţ şi a sorbit până la fund nectarul cel înşelător. Dar cum a ajuns băutura în pântecele lui divin, a şi simţit că-i vine rău. Tot trupul i se-ncrâncenă şi se zbătea ca-n pragul morţii. Gura i se căscase larg şi din gâtlejul lui uriaş au început să iasă, teferi, copiii: Hestia, Demetra, Hera, şi Hades şi Poseidon.

Mai mult şi mai de necrezut este că toţi aceşti copii erau de astă dată mari. Ba Hades şi Poseidon aveau şi bărbi până la brâu.

CICLOPII ŞI HECATONHIRII SUNT ELIBERAŢI.

Cu toţii, fete şi băieţi, s-au strâns în jurul blândei Reea, în timp ce Cronos, îngrozit de cele ce se întâmplau, se retrăsese pe un munte să chibzuiască-n linişte.

Şi Reea le-a împărtăşit fiilor şi fiicelor sale că Zeus le e salvatorul, ajutat de frumoasa Metis. Şi fraţii şi surorile, auzind vestea, s-au grăbit să-l vadă pe Zeus, căci ei încă nu-l cunoşteau.

Zeus s-a veselit grozav, după ce totu-i izbutise. Avea acuma lângă sine pe cei cinci fraţi buni, de nădejde.

— Fraţi şi surori! le-a rostit el, cu îndrăzneală, după ce s-au îmbrăţişat. A venit timpul să ne luăm puterea ce ni se cuvine. Însă titanii sUnt puternici şi sUnt mai numeroşi ca noi. Deci trebuie să fim uniţi, să mai avem şi-alţi câţiva prieteni, ca lupta s-o sfârşim cu bine. Să nu fie nici o-ndoială asupra biruinţei noastre.

Atunci, pe cât se pare, Metis – care era şi ea de faţă – i-a amintit lui Zeus că sunt nişte uriaşi în Tartar.

Într-adevăr, erau acolo, din timpul zeului Uranus, ciclopii şi hecatonhirii.

Cronos, când deschisese poarta de diamant, eliberase numai pe fraţii săi, titanii. Dar pe ciclopii cei destoinici şi pe hecatonhirii groaznici îi zăvorâse iar, la loc. Ba mai pusese şi o strajă, pe monstrul hâd, numit Campe.

— Noi le vom da drumul îndată, a grăit Zeus fraţilor. Ciclopii şi hecatonhirii îl urăsc mult pe zeul Cronos… Deci, haideţi să-i eliberăm! …

Fiii şi fetele lui Cronos au luat în mâini câte o armă şi-au năvălit cu toţii-n Tartar. Zeus l-a prins de gât pe monstru. Ceilalţi l-au sfârtecat cu seceri şi l-au împuns cu suliţe, până ce monstrul a căzut.

S-au repezit apoi la porţi Hades, fratele cel mai mare, şi cu Poseidon, mijlociul. Proptindu-se cu umerii, izbind cu pumnii şi genunchii, zeii au spart porţile largi.

Din temniţă au răsărit ciciopii şi hecatonhirii. Şi unii şi alţii au jurat c-au să le fie credincioşi noilor zei ce se-nălţau.

Ca să-şi arate, de îndată, recunoştinţa către zei, ciclopii au şi făurit fulgere, tunete şi trăsnete, pe care le-au încredinţat lui Zeus, noul lor stăpân.

De-asemeni, au mai făurit şi lui Poseidon, mijlociul, o furcă mare, cu trei dinţi. Dacă izbea zeul cu furca, pământul se cutremura şi apele ieşeau din văi, se revărsau şi înecau păşuni, ogoare şi livezi. Iară lui Hades i-au făcut o cască tare năzdrăvană. Cum îşi punea casca pe cap, zeul se făcea nevăzut.

ZEII SE URCĂ PE MUNTELE OLIMP.

Primind şi darurile-acestea, zeii s-au hotărât s-aleagă un loc de luptă potrivit. Au cercetat toată Elada şi au găsit că este bine să-şi facă tabără-n Olimp.

Olimpul3, muntele semeţ, cu fruntea sa încununată veşnic de ceţuri argintii, era-n vecinătatea mării cu ape albăstrii, Egeea, şi priveghea toată Elada. Nu era loc mai potrivit decât acesta pentru zei. De-aceea Zeus a cerut să i se facă un palat pe creasta cea mai îndrăzneaţă.

Apoi cei trei fii ai lui Cronos au dat de veste-ntregii lumi:

— De azi-nainte stăpânirea este în mâna altor zei. Sunt zeii ce şi-au ridicat palat pe muntele Olimp. Titanii vor fi pedepsiţi. Ţineau puterea pe nedrept. Şi toţi câţi s-or alătura zeilor olimpieni, în luptă, vor primi o răsplată dreaptă. Iar cei care-i vor înfrunta vor fi în Tartar prăbuşiţi…

ZECE ANI DE RĂZBOI CRÂNCEN.

Războiul a-nceput cu furie… Pământul larg şi marea uriaşă au răsunat de-un zgomot greu, ce-ntrecea orice-nchipuire. Cerul a dat parcă un geamăt. Olimpul s-a cutremurat până-n adâncuriie sale, şi Tartarul cel mohorât a bubuit, prelung şi surd, când zeii au intrat în luptă.

În faţa cetei olimpiene sta însuşi Zeus, mâniat. El năvălea peste titani, azvârlind tunete cumplite. Din pumnul său neobosit ţâşneau mereu trăsnete tari, pe dâre albe de lumină. Pământul roditor ardea. Pădurile, înainte verzi, erau schimbate în tăciuni şi scânteiau înfiorate. Şi totul clocotea în jur: Oceanul, marea nesfârşită şi râurile de argint. Titanii se înăbuşeau sub aburii fierbinţi din ape. Iar ochii le erau orbiţi de fulgerele lucitoare.

Focul se întinaea mereu, şi ajunsese până-n haos. Legenda spune că pământul ardea parcă din temelii. Flacăra lui se ridica, unindu-se cu aprigul pârjol ce mistuia cerul întreg.

Astfel se-nfăţişa năprasna acestei lupte dintre zei. Şi, în acest potop de foc, hecatonhirii aruncau, cu forţă înspăimântătoare, câte o sută de pietroaie, înspre mănunchiul de titani. Ciclopii ajutau şi ei, lovind pe Cronos şi pe-ai săi cu mari ciocane de aramă, zdrobindu-le umeri şi şolduri, picioare, braţe şi grumazuri. Iar zeii Hades şi Poseidon, Hestia, Hera şi Demetra luptau cu suliţe şi seceri, lovind într-una, vitejeşte.

Zece ani, poate şi mai bine, a dăinuit acest război, ce nu avea asemănare, dar până la sfârşit titanii au fost înfrânţi şi nimiciţi4.

Titanii au fost îmbrânciţi, după poruncile lui Zeus, în Tartarul întunecat, unde-i ţinuse şi Uranus. La poartă, strajă li s-au pus cei trei fârtaţi hecatonhiri, să nu mai poată-n veci ieşi din temniţă, de sub pământ.

Zeus era noul stăpân. Toţi se plecau în faţa lui. Doar Gheea, mama zeilor, se mâniase rău pe el.

— Titanii sunt copiii mei. Uranus i-a lovit din greu, întemniţându-i sub pământ. Abia de i-am putut scăpa, se plângea Gheea zeilor. Şi Zeus… Zeus, cel pe care l-am ajutat să se înalţe, acuma, când este stăpân, loveşte tot atât de crud? Şi-i zvârle iarăşi în adânc pe bieţii mei feciori, titanii? Nu. Asta n-o pot îndura. Zeus mi-o va plăti curând…

Note:

1. Moira – fiică a haosului şi a nopţii – reprezenta pentru elini destinul stabilit dinainte fiecărei fiinţe, prin legi de neclintit. La romani, soarta-Fatum era reprezentată printr-un bătrân orb sau legat la ochi. Acesta avea scris destinul oamenilor pe o tablă de aramă. În jurul capului purta o cunună de stele, semn că şi zeii trebuiau să se supună hotărârilor sale. Zeii puteau numai să cunoască voinţa lui şi să i-o aducă la îndeplinire. Hotărârile soartei erau împărţite fiecărui om de la naştere, cum credeau elinii, prin trei surori, ursitoare sau parce: Cloţo, care desfăşura firul vieţii, Lahesis, care împărţea bucuriile şi nenorocirile, şi Atropos, care tăia firul vieţii cu un foarfece. Numai pentru zei ursitoarele ţeseau veşnic fire lungi, de aur. Însuşi Zeus nu putea să se împotrivească sau să înduplece pe Moira, ivită pe lume înaintea lui. Hotărârile soartei, cunoscute de zei, puteau fi comunicate pământenilor prin oracole. Oamenii nu aduceau însă Moirei – soarta neînduplecată – nici rugăciuni, nici jertfe, socotind totul zadarnic. Soarta nu o puteau înduplеca prin rugăciuni, însă oamenii luptau adeseori împotriva ei, cum ni se povesteşte în numeroase legende eline.

2. Cei vechi îşi închipuiau că pământul era înconjurat de un fluviu imens, fără hotare, Oceanul, din care izvorau şi în

care se vărsau toate apele. Acesta era personificat prin cel dintâi fiu al lui Uranus şi al Gheei.

Metis, fiica lui Ocean, a fost, la elini, cel dintâi simbol al înţelepciunii şi prudenţei.

Poetul Hesiode ne spune că ea ştia mai multe taine decât toţi zeii şi oamenii laolaltă. Mai târziu, Zeus, înghiţind-o pe Metis, prima lui soţie, şi-a însuşit înţelepciunea şi prudenţa, care trebuie să domine totul în lume.

3. Muntele Olimp îşi întinde coastele de la marea Egee şi până la hotarele Tesaliei şi Macedoniei. Homer, cântând Olimpul, spune: „El nu este niciodată bătut de vânturi, nici atins de zăpezi; aerul cel mai pur îl împresoară; o lumină albă îl învăluie şi zeii gustă aici o fericire, care va dăinui cât zilele eterne, ce le sunt hărăzite.”

4. Această luptă fubuloasă – titanică, după cum a rămas de atunci cuvântul – ca şi cele care vor urma cu diferiţi giganţi şi monştri, închipuie ciocnirile care aveau loc între forţele tumultuoase ale naturii. Închipuie frământările din interiorul pământului, în urma cărora se formau munţii şi mările.

Într-un loc munţii se ridicau, într-altul se prăbuşeau spre afundurile clocotinde, în timp ce vulcanii izbucneau cu ropote de piatră şi de foc, nimicind începuturile de înflorire a vieţii. Veacuri de-a rândul această alegorie i-a ispitit pe artişti s-o zugrăvească sau s-o sculpteze în forme impresionante. Astfel, într-o schiţă renumită a pictorului olandez Rubens, se văd titanii încolţiţi şi izbiţi de blocurile grele de piatră, aruncate asupra lor de hecatonhiri. Unuia dintre ei i-a căzut o stâncă pe spinare, încovoindu-l. Altul încearcă să întâmpine, cu braţele, piatra ce se rostogoleşte către el. Ceilalţi, cu feţele hidoase şi ochii sticloşi de spaimă, cad în abisul negru. Aburii încinşi îi împresoară şi parcă vezi cum îi sufocă pe luptători. Fumul înecăcios se înalţă în valuri, ca într-un vis fantastic, de pe pământul ars. Iară de sus te aştepţi să apară Zeus, cu fulgerele în pumni, ţintindu-i nimicitor pe cei care se prăvălesc.

ZEII OLIMPULUI.

Zeus, născutul din titani, trona pe muntele Olimp, asemeni unui mare rege. Plin de mândrie privea el cerul albastru, nesfârşit, pământul roditor şi larg, mările, fluviile verzui şi firele subţiri de-argint ale izvoarelor din munţi. Totul, totul era al lui. Şi Zeus nu se sătura să-şi mângâie privirile cu-ntinderi şi cu bogăţii.

El, ce şezuse altădată ascuns în Creta, domnea acuma în Olimp şi poruncea… Da. Poruncea pe voia lui, şi dacă îşi dorea ceva, se împlinea numaidecât1

ZEUS, POSEIDON ŞI HADES ÎŞI ÎMPART ÎNTRE EI LUMEA

— Să vie fraţii mei cei mari! a sunat prima lui poruncă. Să vie Hades şi Poseidon.

Şi fraţii s-au înfăţişat, cu mare grabă; iar Zeus a urmat aşa:

— Voi, amândoi născuţi din Reea şi zeul Cronos, ca şi mine, m-aţi ajutat în lupta împotriva titanilor năprasnici. Deci, împreună am învins şi împreună vom domni. Suntem stăpâni. Ne bucurăm de tot ce-n lume e mai bun. Dacă supuşi nemulţumiţi vor încerca poate, cândva, să se răscoale în vreun chip, să-i pedepsim ne-ndurători. Eu voi domni. Însă am să vă dau şi vouă câte-un ţinut, să-l cârmuiţi, să mi-l vegheaţi.

— Mie ce-mi dai? a grăit Hades. Eu sunt mai mare, primul fecior născut de Reea…

— Dar mie? a-ntrebat Poseidon. Deşi sunt mijlociu, ştii bine că m-am luptat mult mai vârtos…

Iar Zeus le-a răspuns:

— Lumea o împărţim în trei. De o parte-i cerul luminos, de unde poţi cuprinde tot, de alta fluvii, mări întinse, pline de peşti săgetători, şi de-alta tot ce-i sub pământ, cu Tartarul întunecos, temniţa unde vom păstra pe toţi câţi ne vor duşmăni şi nu vor asculta deplin poruncile Olimpului.

— Tragem la sorţi? au rostit fraţii.

— Tragem! le-a dat răspunsul Zeus. Iată, eu îmi voi păstra cerul. Voi trageţi ce v-a mai rămas…

Zeii cei doi s-au repezit numaidecât. Lui Hades i-au căzut la sorţi ţinuturile subterane, iar lui Poseidon apele din mări, din fluvii şi izvoare.

Amândoi zeii au trebuit să se arate mulţumiţi. Hades a şi pornit pe loc către ţinutul mohorât, care-i fusese hărăzit, şi, după cât se povesteşte, nicicând nu a mai revenit acolo-n muntele Olimp. Celălalt frate mijlociu a devenit zeu peste ape, din răsărit în miazăzi, din miazănoapte-n asfinţit.

Cei trei şi-au împărţit puterea, dar Zeus a rămas stăpân…

FIICELE LUI CRONOS CAPĂTĂ DEMNITĂŢI ÎN OLIMP.

După această faptă, Zeus a dat poruncă să s-arate în faţa sa copilele zeului Cronos şi-ale Reei – una mai mândră decât alta. Ele-au venit smerite toate şi s-au plecat în faţa lui, întrebând ce porunci le dă.

Zeus i-a încredinţat Hestiei, sora lui cea mai mare, focul. Focul, care înseamnă viaţa în oricare cămin, şi din această pricină nu are voie să se stingă. Apoi s-a îndreptat cu fală către Demetra, mijlocia, şi i-a dat harul de a fi zeiţa holdelor bogate şi a livezilor cu rod.

Mai rămăsese numai Hera, ce sta sfioasă-n faţa lui, împurpurată la obraz şi căta cu privirea-n jos.

Zeus s-a aplecat spre ea şi, mângâind-o blând pe păr, şi-a hotărât-o de soţie. În grija ei a-ncredinţat căsătoria şi familia şi copilaşii nou-născuţi.

Hera s-a învoit şi Zeus a dat porunci să se gătească întreg Olimpul pentru nuntă.

Şi când s-a isprăvit şi nunta – o nuntă făr-asemănare – Zeus s-a aşezat pe tron, mai mulţumit ca înainte. Totul era orânduit, precum fusese voia lui. Privea din nou spre depărtări şi-şi cântărea toată puterea şi bogăţia ce le-avea.

Totuşi, un gând i se vârâse în minte-adânc şi nu-l lăsa: „Pentru o lume-atât de mare, suntem puţini numai noi şase, cugeta Zeus, numărându-şi toţi fraţii şi surorile. Titanii au fost doisprezece, socotindu-l cu ei pe Cronos. Cu atât mai

mult mi se cuvine şi mie tot atâţia zei, zei din cei mari, zei olimpieni. Pe lângă ei voi hotărî şi zei mai mici, de-a doua mână, ba şi o serie de cortegii, să ne-nsoţească pe noi toţi. În acest fel Olimpul meu va fi mult mai impunător. Duşmanii olimpienilor vor fi curând dezvăluiţi şi nimiciţi fără cruţare. Şi-acum pe cine voi chema? … A! … pe Atena, „ochi de-azur”, copila mea cea mai iubită, a tresărit deodată Zeus, pe ea o voi numi întâi! …”

Şi a chemat-o pe Atena, să i se-nfăţişeze lui.

ZEIŢA CU OCHII DE AZUR.

Atena, fiica lui cea dragă, nu se născuse ca oricare, ci-n nişte-mprejurări ciudate.

Zeus îi promisese copilei lui Ocean, lui Metis – ce-ntruchipa înţelepciunea – că-n schimbul sprijinului dat o s-o ia în căsătorie. Şi se ţinuse de cuvânt.

Trecuse vremea cuvenită, şi Metis trebuia să nască. Copilul era chiar Atena. Numai că Zeus se dusese şi-l întrebase pe Uranus ce-o să se-ntâmple în viitor.

Zeul Uranus, înstelatul, i-a răspuns că soţia lui, zeiţa Metis, va naşte-n primul rând o fată, apoi va naşte un băiat. Acest băiat o să-l răstoarne pe Zeus de pe tronul său şi-o să se înscăuneze-n loc.

Tot ce spunea zeul Uranus se împlinea fără zăbavă. Zeus a tremurat de spaimă, auzind ce-i urzise Moira, destinul neînduplecat.

Şi, reîntors acasă, Zeus a poftit-o la el pe Metis. Până să înţeleagă, biata, ce are soţul său de gând, acesta a şi înghiţit-o.

— Numai aşa puteam să fac, a rostit el spre ceilalţi zei, ca să înlătur nenorocul ce ne pândea, astfel, pe toţi…

A înghiţit-o, deci, pe Metis, cu pruncuşorul ei cu tot, urmând şi el pilda lui Cronos, care-şi mânca odraslele.

A trecut timpul, până-n ziua când Metis, dac-ar fi trăit, urma să nască pe Atena. Zeus simţea că-l doare capul tot mai puternic. Neştiind cum să-şi potolească această mare suferinţă, a poruncit să vină zeul ce se numea Hefaistos şi

era fiul său şi-al Herei2. El era meşter priceput, avea o fierărie-n Lemnos3. Zeus i-a poruncit s-aducă şi o secure de aramă, cu tăiş bine ascuţit.

Hefaistos s-a înfăţişat şi a grăit tatălui său:

— Am sosit, iată, la porunca-ţi, cu o secure ascuţită…

— Bine, Hefaistos, a spus zeul stăpân, despică-mi capul şi vezi de ce mă doare-atât?

Hefaistos a rămas mut, şi de uimire, şi de teamă:

— Cum?! Să-l lovesc pe tatăl meu, pe tine, Zeus, nu glumeşti? a cutezat să mai întrebe.

— Ţi-am spus odată! a strigat puternic Zeus spre fierar. Despică-mi fruntea mai curând. Nu pot să rabd durerile…

Cu Zeus nu era de glumă, mai ales când se supăra.

Înăbuşindu-şi în el frica, Hefaistos a ridicat securea şi-a lovit în ţeasta tatălui său, cât a putut.

Când a izbit securea ţeasta, s-a auzit un strigăt tare de bucurie şi izbândă. Din creştetul nemuritor, cum spun legendele eline, s-a ivit o zeiţă mândră, purtând o platoşă de aur, pe frunte coif, în mâna dreaptă o lance straşnic ascuţită şi-n stânga scut apărător4.

Olimpul, cât era de mare, s-a-nfiorat de măreţia zeiţei care se năştea. Pământul s-a cutremurat. Marea, de-asemeni, a vuit, şi valurile sale verzi s-au răscolit până-n adânc. Ba chiar şi Helios din cer, soarele cel strălucitor, fiul titanului Hiperion, şi-a oprit carul său de foc şi a privit, nelinişti, către Olimpul unde Zeus năştea pe fiica lui, Atena.

Iară Atena, nou-născută, era atât de frumoasă, încât zeul Hefaistos a şi cerut-o de nevastă. Ochii zeiţei, mai ales, erau albaştri-verzi, făuriţi parcă din azur. Hefaistos a stăruit să-l ia de soţ, însă zeiţa n-a primit şi a făcut un jurământ, să stea pe veci nemăritată.

Zeus i-a ascultat dorinţa să n-aibă soţ, şi a rostit:

— Te vei numi Palas-Atena! 5 Vei sta alături de mine şi-adesea mă vei sfătui…

De-aceea Zeus s-a gândit şi-a hotărât ca ea să fie zeiţă a înţelepciunii, a cugetărilor adânci şi a priceperii depline, în

muncă sau în bătălii.

TREI FECIORI AI LUI ZEUS.

La puţin timp după aceea stăpânul lumii a cerut să vină trei feciori ai săi. Doi dintre ei erau ai Herei, altul îl dobândise Zeus cu o zeiţă din Arcadia.

Unul dintre băieţii Herei era urât, dar iscusit în meşteşugul fierăriei, iar celălalt frumos la chip, dar zvânturat şi cam neghiob. Cel priceput la meşteşug era Hefaistos. Zeul acesta era şchiop, avea picioarele sucite şi frânte pe la-ncheieturi. Mama sa, Hera, povestea că într-o zi, când era mic, l-a scăpat, nu ştiu cum, din mâini. Copilul s-a lovit cam rău, şi astfel a rămas beteag. Asta spunea zeiţa Hera, dar cine nu ştia-n Olimp ce se-ntâmplase-n acea zi? Hera, când şi-a născut băiatul, văzându-l cât e de urât, s-a ruşinat şi l-a zvârlit în apa mării, să-l înece. Norocul lui a fost că Tetis, cea cu picioare de argint, soţia marelui Ocean, l-a prins în braţe pe copil, altfel se sfărâma de tot.

Zeiţa Tetis l-a păstrat în valurile ei verzui; l-a crescut într-o peşteră ce se găsea afund, sub mări.

Peste o vreme, când băiatul se înălţase binişor, s-a întors iarăşi în Olimp.

Tocmai atunci Zeus şi Hera se certau. Nu ştim ce pricină era, dar Zeus se răstea grozav. Băiatul l-a rugat să tacă, să nu-i audă toţi din jur şi să se facă de ocară. Zeus s-a supărat mai rău.

— Mă-nveţi pe mine ce să fac, ologule? i-a răcnit el. Abia călcat-ai în Olimp şi vrei să te şi grozăveşti? …

N-a apucat bietul băiat să mai răspundă un cuvânt, şi Zeus l-a şi înşfăcat de un picior. L-a aruncat, ca pe-un pietroi. Băiatul s-a rostogolit şi a căzut în Lemnos, frânt.

S-a ridicat încet… Trupu-l durea mai peste tot. Era acuma şi mai şchiop. Picioarele i se urneau cu greu, sub trupul lui voinic. Dar cum era de priceput, şi-a făcut fierărie-n Lemnos: o fierărie ridicată în întregime din aramă, bătută-n stele de argint, cu douăzeci de coşuri mari ce fumegau

necontenit. Ba şi-a mai luat şi-un ajutor, pe un pitic numit Chedalion.

Apoi, acolo-n fierărie, a început să făurească lucruri ce i-au uimit pe zei. Ba chiar l-a ajutat pe Zeus să-şi nască fiica, pe Atena.

Poate mai mult ca o răsplată, după această întâmplare, Zeus şi-a hărăzit feciorul să fie faur în Olimp, dar şi zeu peste meşteşuguri.

Celălalt fiu, pe care Hera îl dăruise soţului, era chipeşul tânăr Ares. Era frumos, înalt şi zvelt, însă încetinel la minte. Cuvântul nu şi-l respecta. Era întruna pus pe sfadă şi se bătea din te miri ce. Nu se simţea în largul lui decât în lupte şi războaie şi tare mult îi mai plăcea să vadă sângele curgând.

Chiar tatăl său, stăpânul lumii, îi spunea uneori aşa:

— Eşti un zeu rău şi nestatornic. Toţi te urăsc, flăcău smintit! Fără-ncetare îţi cauţi ceartă, discordie şi bătălii… Crud precum eşti, de nu erai feciorul meu, de mult te-aş fi gonit din cer…

Aşa stând lucrurile, Zeus a poruncit de l-au chemat la el pe zvânturatul Ares.

— Te numesc – cum îţi este firea – zeul războiului nedrept; zeul războiului hapsân, săvârşit fără chibzuială, care aduce doar prăpăd, sânge vărsat şi lacrimi plânse, i-a rostit Zeus fiului.

Ares s-a bucurat nespus că era zeu peste război şi, chiuind, s-a repezit cu suliţa către pământ, să caute sfadă şi măcel.

Zeus, privind în urma lui, îşi zise sieşi, surâzând:

— Nu mi-a dat Hera fii de soi. Unu-i urât, altul neghiob… o să-mi mai iau şi-alte soţii. Doresc să am odrasle multe, şi Hera nu mai poate-avea…

Găsindu-şi deci acest motiv, Zeus, cu tot necazul Herei, şi-a luat curând şi-alte soţii. Una din ele a fost Maia, zeiţă din Arcadia. Şi ea i l-a născut pe Hermes.

Faptele sale preaciudate îl dovedeau pe micul Hermes viclean, şi hoţ, şi mincinos, dar şi isteţ, născocitor, bun de negoţ şi bun de gură. Pentru aceste multe daruri, cu care dânsul se născuse, Zeus l-a hărăzit pe Hermes curier în ceruri, zeu al negoţului, hoţiei, călătoriilor pe mare şi pe uscat, şi al născocitorilor.

Era, precum spunea el însuşi, atât de hărţuit, încât nici noaptea nu putea să doarmă.

— Sunt zeul cel mai oropsit, se plângea Hermes celorlalţi zei. De dimineaţă-n zori mă scol, curăţ palatele lui Zeus. Apoi alerg la el, să-mi dea porunci de dus încoa şi-ncolo, în ceruri, ca şi pe pământ. Mă ostenesc peste puteri. Iar noaptea, când vă odihniţi, eu port umbrele celor morţi, jos, sub pământ, la zeul Hades. Spuneţi şi voi dacă e drept?!

Astfel se plângea zeul Hermes, şi totuşi, în Olimp, era veşnic pe lângă tatăl său, se bucura necontenit de-ncrederea stăpânului.

PRUNCII ZEIŢEI LETO.

Altă soţie a lui Zeus a fost zeiţa nopţii, Leto.

Atâta doară că şi Hera aflase-nşelăciunea asta. Iară Uranus o vestise că Zeus o să îndrăgească mai mult pe fiii Letei, decât pe propriii ei feciori.

Nebună de mânie, Hera s-a hotărât să-mpiedice naşterea celor doi copii, pe care-i prevestea Uranus. A cerut ajutorul Gheei. Şi Gheea s-a grăbit să-i dea tot sprijinul zeiţei Hera, fiindcă pe Zeus nu-l iubea, de când îi răpusese fiii, giganţii cei îngrozitori. Şi amândouă-au uneltit.

Gheea nu i-a dat voie Letei să nască-n nici un colţişor de pe pământ. Umbla pe drumuri grele Leto, plângând cu jale, în dureri, şi nicăieri nu putea naşte.

— Îndură-te, o Gheea, mamă! Cu Zeus eu m-am măritat numai din teamă, cu ruşine. Nu-s vinovată cu nimic! Îndură-te şi lasă-mă să-mi nasc copiii undeva, şi te-oi slăvi, măicuţă Gheea! Ţi-oi mulţumi şi te-oi cinsti! …

Gheea nici nu vroia s-audă. Şi Leto rătăcea întruna. Ba încă Hera trimisese şi un balaur, numit Piton, care o

urmărea pe Leto, zvârlind flăcări asupra ei.

Nemaiştiind ce poate face, Leto s-a dus la un oracol. Oracolul i-a arătat că e pe mare-o insulă care pluteşte, fără a fi prinsă de fundul mării, nici de ţărm. Şi Gheea n-avea stăpânire asupra insulei, defel. Nici Piton n-o putea ajunge, căci nu ştia să-noate-n mări. Să meargă deci în insulă, să-i ceară adăpost, şi-apoi s-aducă-n lume copilaşii.

Astfel s-a dus zeiţa Leto în insula Ortigia, adică-n insula de piatră, cum o numeau vechii elini. Era o insulă pustie. Nici iarba nu creştea pe ea. Doar nişte pietre albicioase şi mărăcini, atât erau.

Leto a rugat insula să-i dea voie să-şi nască pruncii. Insula s-a temut întâi.

— Am auzit, a răspuns ea, după o clipă de gândire, că fiul ce ţi se va naşte va fi un zeu orgolios. Când va vedea că sunt de piatră, şi n-am păşuni, şi n-am livezi, o să mă-mpingă cu piciorul în mijlocul furtunilor, şi-atuncea mă voi cufunda…

— N-ai teamă, insulă de piatră, a mai rostit zeiţa Leto, eu, mama zeului, îţi jur că fiul meu te va cinsti şi-aici se va clădi un templu…

— Îmi juri tu asta, mândră Leto?

— Îţi jur pe însuşi fiul meu…

— Bine, atunci mă învoiesc! …

Planul urzit, din slăvi, de Hera, părea că este nimicit. Totuşi Hera nu s-a lăsat, căci ea a luat-o pe Ilitia – buna zeiţă-a naşterii – şi a ascuns-o într-un nor, care-i întuneca vederea. Ea nu vedea Ortigia şi nici pe Leto cum se zbate în chinurile naşterii. Şi nouă zile încheiate şi nouă nopţi cumplite, Leto a fost întruna sfâşiată de dureri neînchipuite.

Niciuna dintre celelalte zeiţe nu puteau însă să rămână atâta de nepăsătoare, văzând pe Leto suferind. Ele s-au dus la Ilitia şi i-au făgăduit o salbă mare, de nouă coţi, toată din aur, dac-o va ajuta pe Leto să-şi nască, în sfârşit, copiii.

Şi zeiţa a fost mişcată, aflând de-atâta suferinţă. S-a prefăcut în porumbiţă şi a zburat în insulă.

Legenda spune că întâi s-a născut Artemis cea castă. Fata s-a înălţat pe clipă. Şi ea, la rându-i, a dat sprijin măicuţei sale, să-l nască şi pe Apolo.

Când s-a născut zeul Apolo, insula a şi înverzit. Prin doi stâlpi, foarte-nalţi, de piatră, s-a prins bine de fundul mării. Lumini de aur s-au vărsat pe tot întinsul înverzit. Şi zeul nou-născut a spus:

— Te vei numi de astăzi Delos, sau insula cea luminoasă! Şi-aicea va fi templul meu…

Zeiţe s-au ivit din cer şi au adus celor doi zei centuri de aur, văluri albe, ambrozie, nectar şi flori.

Cum a mâncat ambrozia şi a sorbit nectarul dulce, zeul Apolo s-a făcut un tânăr de o frumuseţe cum nu se mai văzuse încă, până atunci, nici în Olimp. Toţi zeii s-au mirat privindu-l. Avea în jurul frunţii raze. Ştia să cânte minunat! Muzele, cele nouă muze, s-au adunat în jurul lui, cerându-l oblăduitor.

Iar Zeus l-a numit, pe dată, zeu al luminii soarelui şi al cântărilor alese. Şi-a hotărât ca zeii ceilalţi, când va intra dânsu-n Olimp, să se ridice în picioare, afară de măicuţa-i Leto şi prea mândra zeiţă Hera.

Pe celălalt copil al Letei, pe Artemis, a hărăzit-o să fie apriga zeiţă a vânătoarei de dihănii – un meşteşug tare iubit în vremea de odinioară – şi tot ea să se îngrijească de palida lumină-a nopţii, dată de argintia lună.

Olimpul mai primise, iată, alţi şase zei: Atena, Ares, Hefaistos, Hermes, Apolo şi Artemis. Erau, deci, olimpienii unsprezece – căci Hades sta doar sub pământ. Îi trebuia însă stăpânu-ui înc-o zeiţă, ca să ajungă şi olimpienii doisprezece.

FIICA ZEULUI URANUS.

De-aceea a chemat în slavă pe fiica zeului Uranus.

Când Cronos îl lovise-n pântec pe soţul Gheei, pe Uranus, sângele i s-a scurs în ţărână. Acolo s-au născut giganţii. Dar picături din sucul vieţii i s-au prelins şi-n apa mării. Ele s-au prefăcut în spumă. Şi din această spumă albă s-a ivit cea

mai minunată şi mai frumoasă dintre zeiţe. Era divina Afrodita. Purtată de Zefir, zeiţa a tot plutit pe apa mării, până în Cipru – insulă ce i-a rămas de-a pururi dragă.

Iară zeiţele-anotimpuri, sau horele, cum se numeau, s-au pogorât în jurul ei. Pe frunte au încununat-o cu flori şi văluri şi-o bentiţă, din aurul cel mai curat. I-au pus cercei cu pietre scumpe-n urechile trandafirii. Pieptul cel alb şi gâtul subţire i le-au împodobit cu salbe şi cu colane de argint; şi părul blond şi mătăsos l-au strâns uşor, cu multă grijă, într-o pieptănătură mândră, ce se numeşte „în corimb”.

Când au văzut-o pe-Afrodita intrând cu pasul legănat în fastuosul lor Olimp, zeii s-au ridicat cu toţii, năuci de-atâta frumuseţe, şi graţie, şi gingăşie.

Mulţi dintre olimpienii falnici au şi cerut-o de soţie; dar Moira hotărâse altfel. Cea mai frumoasă-ntre zeiţe a avut parte de bărbatul cel mai urât din tot Olimpul. S-a însoţit cu zeul faur, Hefaistos cel priceput, harnic, modest, însă schilod.

Copila zeului Uranus a primit de la Zeus cinstea de-a fi zeiţa dragostei, cea jinduită deopotrivă de muritori, ca şi de zei.

Vechea dorinţă a lui Zeus se împlinise, în sfârşit. Zeii Olimpului6, acuma, erau cu toţii doisprezece.

Dar asta nu-l mai mulţumea. Noul stăpânitor al lumii dorea să aibă, în Olimp, o curte mult mai mare decât o avusese Cronos.

De-aceea a mai poruncit să se adune în preajma sa şi alţi zei mari ca: Helios – superbul soare; Selene – argintia lună; Eos – sfioasa auroră cu razele-i trandafirii; Leto – zeiţa cea tăcută; Temis – copila lui Uranus, zeiţa ordinei depline şi a dreptăţii-n legiuiri. Un fiu pe care i-l născuse o pământeană de la Teba a devenit, de-asemeni, zeu, ocrotitorul podgoriei. Era Dionisos cel vesel.

Ba, după cât se povesteşte, Zeus a mai chemat la sine şi alte zeităţi: pe Hebe7 – ce ocroteşte tinereţea şi-i în Olimp paharnică; apoi pe hore8 şi charite9 – şase copile ale sale.

Horele străjuiau Olimpul, lăsând perdelele de nori, să nu se vadă înăuntru, şi tot ele ocârmuiau şi anotimpurile-n lume.

Charitele subţiri, mlădii, pline de graţie, danţau, în timp ce muzele îi desfătau pe olimpieni cu armonii din cele mai fermecătoare.

De bună seamă că şi alţi zei mai populau-naltul Olimp, alcătuind cortegii mândre, ce-i însoţeau pe olimpieni, când petreceau sau se luptau, sau pedepseau pe muritori.

Note:

1. Poemele homerice ne arată că grecii erau organizaţi în ginte şi triburi, ale căror căpetenii se numeau basilei şi îndeplineau, în parte, rolul regilor de mai târziu. Zeus este reprezentat în legendele eline având purtările unui mare basileu. El cerea să fie slujit şi, dacă îi nedreptăţea pe ceilalţi, aceştia nu aveau voie să cârtească, fără a fi pedepsiţi. Pretindea că are dreptul să hotărască legi, pe care el le putea însă călca oricând. Bunăoară, Zeus se supăra pe necredinţa altora, dar el însuşi socotea că poate fi necredincios soţiei sale, că poate înşela fete şi femei pământene. Purtări în mare parte asemănătoare aveau şi zeii Hades şi Poseidon, cu care Zeus împărţise lumea şi care erau, de asemeni, consideraţi un fel de basilei, unul pentru ţinuturile subterane, şi altul pentru întinsul mărilor. Ceilalţi zei olimpieni, afară de Zeus, Hades şi Poseidon, se asemănau aristocraţiei gentilice, care se afla la curţile basileilor elini, a marilor conducători de triburi, beneficiind şi ei de toate bunurile, ca şi stăpânii lor.

Aristocraţia gentilică şi basileii considerau că au toate aceste drepturi, în dauna supuşilor, în primul rând pentru că erau din neam ales. Fiecare basileu îşi alcătuise o genealogie, prin care dovedea că se trage dintr-o anumită zeitate. Fiind deci de origine divină şi ei, aveau dreptul, ca şi zeii, să stăpânească, să calce eventual legile şi morala, fără a li se putea cere socoteală.

Zeus şi toţi olimpienii cereau ascultare deplină, pentru că ei erau neam de zei, sămânţă de titani, urmaşii lui Uranus şi

ai Gheei, cei care, după cum spune legenda, dăduseră viaţă la tot ce se găsea în univers. Erau nemuritori, puteau săvârşi minuni şi aveau puteri şi calităţi neobişnuite. Şi totuşi aezii – cântăreţii rătăcitori, care străbăteau toată Elada compunând, pe baza vechilor cântece şi legende, mari poeme epice, scandându-le apoi, acompaniaţi de liră, în palatele basileilor – au ştiut să strecoare în versurile lor destule aluzii despre nedreptăţile săvârşite de zei şi, deci, de basilei.

Homer, bătrânul aed orb, care a creat cele mai minunate poeme epice ale lumii antice: „Iliada” şi „Odiseea”, este o sublimă pildă. Cu amară ironie, făcându-se că le proslăveşte faptele, Homer îi biciuieşte în stihurile lui pe zeii olimpieni. De aceea un discipol al lui Pitagora povestea că maestrul său, coborât în Infern i-ar fi văzut umbra lui Homer spânzurată de un arbore, şi a poetului Hesiode de un altul. Amândoi erau straşnic chinuiţi; pentru că dezvăluiseră faptele rele, ruşinoase şi sângeroase ale multora dintre zeii olimpieni.

Zeii elinilor reprezentau şi forţele naturii. Friedrich Engels scrie: „Orice religie nu este altceva decât oglinda fantastică în minţile oamenilor a forţelor exterioare care domină viaţa lor de toate zilele, o oglindire în care forţele pământeşti iau forme suprapământeşti. La începuturile istoriei, forţele naturii sunt cele care au dobândit în primul rând o astfel de oglindire, trecând, în cursul dezvoltării ulterioare, la diferite popoare, prin personificări din ce în ce mai pestriţe… Dar curând intră în acţiune, alături de forţele naturii, şi forţe sociale, care la început le sunt tot atât de străine oamenilor şi le stau tot atât de inexplicabile în faţă, dominând cu aceeaşi aparentă necesitate naturală, ca înseşi forţele naturii. Figurile fantastice în care se reflectau la început numai forţele misterioase ale naturii capătă astfel atribute sociale şi devin reprezentante ale unor forţe istorice”. De pildă, Zeus, cu mult înainte de a căpăta reprezentarea socială a unui mare basileu – aşa după cum

arătam în nota noastră mai sus – nu era pentru popoarele primitive decât forţa uriaşă, care făcea să rodească natura, forţa ce trimitea din slăvi ploaia binefăcătoare, dar şi grindina nimicitoare, crivăţul aspru, fulgerele, trăsnetele şi tunetele asurzitoare. El guverna anotimpurile, care sunt fiicele lui, tot el guverna lumina şi întunericul, cele două elemente de bază în viaţa omului. Acest fenomen a fost spendid poetizat de aezi într-una dintre cele mai frumoase legende ale mitologiei. Noaptea, pe baza legilor naturii, face loc în zori luminii solare. Tot astfel, în legendele eline, zeiţa Leto, sau Latona – la romani – este silită de Zeus să-l nască pe Apolo, zeul luminii, într-o insulă din mijlocul mării. Plină de poezie este şi această imagine a ivirii luminii în mijlocul mării, pentru că se ştie: soarele pare a răsări adesea chiar din valurile mării. Leto nu trebuie însă confundată cu Nix. Pe când Nix este noaptea însăşi, întunericul originar al haosului, Leto este numai o zeiţă a nopţii, noaptea trecătoare.

2. Nu trebuie să se mire nimeni că Zeus căpătase de la Hera, aşa de repede, copii. Vechii elini erau nespus de generoşi cu zeii lor. Le îngăduiau fapte oricât de năzdrăvane, de pildă să-şi nască fii gata crescuţi mari, sau să se înalţe în slăvi, cât ai clipi, după cum vom vedea în alte poveşti.

3. Lemnos sau Kastro este o insulă muntoasă din arhipelagul grecesc. Fumul şi scânteile ce se înălţau din vulcanii insulei, astăzi stinşi, erau socotite de vechii elini ca ieşind din coşurile fierăriei acestui zeu harnic.

4. Scena naşterii zeiţei Atena este povestită, între altele, cu mult haz de scriitorul antic Lucian, în spiritualele sale „dialoguri”. Despre opera acestui mare scriitor satiric grec, Karl Marx spunea: „Zeii Eladei răniţi de moarte, în chip tragic, în „Prometeu înlănţuit” al lui Eschil, au trebuit să moară încă o dată, în chip comic, în „Dialogurile” lui Lucian. De ce se petrec astfel lucrurile în istorie? Pentru ca omenirea să se despartă cu voioşie de trecutul ei”-. (K.

Marx, Fr. Engels, „Opere” voi. I, Buc, E. P. L. P., 1957, pag. 417.)

5. Numele grecesc: Palas, ce i s-a adăugat Atenei, are înţelesul de fată, tânără, curată. Acest nume i s-a dat, pentru că zeiţa Atena nu a primit să se mărite.

6. Numele romane ale principalilor zei elini sunt: Zeus-Jupiter, Hades-Pluton, Poseidon-Neptun, Hestia-Vesta, Demetra-Ceres, Hera-Junona, Atena-Minerva, Hefaistos-Vulcan, Ares-Marte, Apolo-Apolo, Artemis-Diana, Hermes-Mercur, Afrodita-Venus, Dionisos-Bachus.

7. Mai târziu, Hebe a fost înlocuită (după legendă) cu un păstor, Ganimede, fiu al regelui Troiei.

8. La vechii elini, horele sau anotimpurile erau numai trei: primăvara, vara şi toamna. Iarna era dulce şi se pierdea între toamnă şi primăvară.

9. Charitele – cele trei graţii, la romani.

LUPTELE CU GIGANŢII.

Zeus domnea Olimp şi nu ştia că Gheea se hotărâse să-l lovească, fiindcă îi închisese pe fiii săi, titanii. – n Tartar. Ea mai avea nişte feciori. Aceştia se născuseră din picăturile de sânge, curse din rana lui Uranus, atunci când îl lovise Cronos cu secera de diamant. Din fiecare picătură suptă de ţărâna roditoare ieşiseră aceşti flăcăi. Şi ei crescuseră cât munţii, luând forme înspăimântătoare. Purtau bărbi lungi şi plete dese, ce le cădeau până la glezne. Picioarele lor colosale aveau, în loc de piele, solzi. Iar tălpile se prelungeau cu câte-un trup hidos de şarpe.

Fiii aceştia ai zeiţei au fost numiţi de ea giganţi1. Şi ei aveau puteri uriaşe, dar nu erau nemuritori, precum fuseseră titanii. Puteau să fie doborâţi, răpuşi cu armele, ucişi. Şi mama lor, zeiţa Gheea, dorind să-i apere de moarte, făcuse tainic nişte vrăji. În urma vrăjilor zeiţei, giganţii nu cădeau învinşi, decât dacă erau loviţi, cu armele. – n acelaşi timp, de-un muritor şi de un zeu. Mai mult, ea cunoştea o iarbă cu însuşiri miraculoase. Cine punea pe limbă iarba era ferit de lovituri date de fiinţe muritoare. Nu

mai aveau deci să se teamă de moartea cea ne-ndurătoare fiii pământului, giganţii, dacă aveau această iarbă.

Fără să piardă vremea, Gheea i-a aţâţat pe-aceşti giganţi să-nceapă alt război cu Zeus. Şi nu e nici o îndoială că ei, giganţii, ar fi învins şi l-ar fi izgonit pe Zeus, plin de ruşine, din Olimp. Dar, cu puterile-i cereşti – de nu cumva s-o fi ivit, încă de pe atunci, trădarea – Zeus a şi aflat de planul pe care şi-l făcuse Gheea.

Mai înainte ca giganţii să fi putut căuta prin lume iarba aceea magică, Zeus a cerut soarelui să-şi stingă flacăra, de aur, luna să îşi acopere cununa-i mândră, argintie, cu un văl negru, nepătruns, iar aurora să-şi ascundă luminile-i trandafirii. În bezna care s-a lăsat giganţii n-au putut să afle miraculoasa iarbă, care-i ferea de lovituri. Numai şiretul stăpân, Zeus, cu un mănunchi de fulgere, îşi lumina drum pe pământ, căutând acele buruieni. El le-a găsit, le-a smuls grăbit şi le-a ascuns.

Primejdia se spulberase. Zeus era mai liniştit. Dar, împotriva farmecelor Gheei, îi trebuia şi-un luptător c-o fire muritoare, ca să-i învingă pe giganţi.

Şi Zeus a găsit pe-acel erou vestit, Heracle2, un luptător voinic, viteaz şi neînfricoşat de moarte.

Războiul aţâţat de Gheea era de neînlăturat…

NĂVALA SPRE OLIMP.

La început a fost o clipă de linişte pe-ntreg pământul. Toţi aşteptau cu încordare să vadă ce o să se-ntâmple.

Pe urmă, cu un urlet groaznic, giganţii au făcut un salt şi au pornit către Olimp. Au început s-arunce-n ceruri cu stânci uriaşe, apoi cu torţe mari, aprinse. Lăncile lor brăzdau văzduhul, albe, tăioase, sclipitoare, şi treceau dincolo de nori.

Zeus îi înfrunta cu furie, aruncând fulgere din cer. Iar lângă dânsul sta Heracle şi-nsoţea fiecare fulger cu câte-o straşnică săgeată.

Giganţii-au prins apoi să smulgă munţii din temelia lor, să-i pună unul peste altul şi să-şi alcătuiască o scară, să ajungă

până în Olimp.

În astă vreme, olimpienii erau mereu mai îndârjiţi. Izbeau cu suliţe, cu săbii şi cu săgeţi către giganţi. Dar, iată, unul dintre dânşii, Alcioneu, cel mai voinic – care avea şi însuşirea că nu putea fi omorât, atâta vreme cât lupta în ţara unde se născuse – s-a căţărat sus, peste stânci. Văzându-l pe Alcioneu că este gata să pătrundă chiar în palatul din Olimp, Zeus a aruncat spre dânsul cu un mănunchi de fulgere. Heracle l-a lovit de-asemeni cu o săgeată drept în piept. Însă Alcioneu, gigantul, în loc să cadă la pământ, izbit de două ori în trupu-i, de-un zeu şi de un muritor, a hohotit în râs năprasnic:

— Zadarnic vă munciţi voi doi să-l zdrobiţi pe Alcioneu! Am să vă prind şi-am să vă zvârl, ca pe nişte neputincioşi, până în Tartar, în afund. Să staţi şi voi lângă titani…

Heracie nu putea pricepe de ce gigantul n-a căzut. Noroc că se găsea acolo, cu lancea-n mână, şi Atena, zeiţă a eroilor, înţelepciunii şi prudenţei.

— Degeaba eşti uimit, Heracle, i-a rostit ea. Alcioneu este în ţara unde-a văzut lumina zilei. Şi pe acest pământ gigantul nu va putea fi omorât. Îl ocroteşte vraja Gheei. Atrage-l în tărâm străin, şi ai să-l nimiceşti curând.

Heracle s-a făcut că fuge, sărind din muntele Olimp. Alcioneu crezând că-i scapă eroul cel mai de temut, l-a urmărit până la ţărmul albastrei ape a Egeei, şi astfel s-a îndepărtat de locul unde se născuse. Heracle s-a întors spre el şi l-a ţintit cu o săgeată. Zeus, ce priveghiase totul cu ochiul său străbătător, a aruncat şi el un fulger. Gigantul a căzut ucis.

Mai mulţi giganţi au zărit însă pe soţul lor cel mai voinic căzând cu capul în ţărână, sub lovitura lui Heracle.

— Alcioneu e doborât, să-l răzbunăm, au strigat ei, şi să-l ucidem pe Heracle!

Şi opt, nouă giganţi, grămadă, s-au repezit după erou.

Zeus, băgând de seamă asta, şi vrând să-l scape pe Heracle, s-a sfătuit pe loc cu Hermes, pristavul lui cel de

credinţă. Hermes, vicleanul, l-a-nvăţat să facă-n aşa fel, ca două dintre frumoasele zeiţe să iasă grabnic înaintea giganţilor ce-l urmăreau, cu ură mare, pe Heracle. Zeus a poruncit să plece Hera, iubita lui soţie, şi Afrodita cea gingaşă. Ele au ascultat porunca şi, plutind pe un nor de aur, au ajuns repede în drumul giganţilor, care erau gata să-l prindă pe Heracle. Dulcea zeiţă Afrodita, stăpână peste dragoste, făcând şi ea nu ştiu ce vrajă, a ameţit pe fiii Gheei şi-ai lui Uranus, înstelatul. Uitându-şi ura pe Heracle, giganţii s-au simţit cuprinşi de-o dragoste nesăbuită pentru frumoasele zeiţe. Şi le-au mărturisit iubirea, unii din ei cerându-le chiar de soţii.

…În acest timp, Zeus, din slavă, n-a stat să piardă nici o clipă. Lovea mereu cu trăsnete. Heracle a ţintit de-asemeni, în ei, cu câteva săgeţi.

Nici un gigant din opt sau nouă n-a scăpat teafăr sub săgeţi şi trăsnete şi fulgere.

Ceilalţi dintre feciorii Gheei au fost cu toţii încolţiţi de către zeii olimpieni. Atena l-a târât de chică pe fiorosul Encelade3, ducându-l în Sicilia şi, prăvălindu-l într-o groapă, a trântit peste el un munte. Poseidon, Ares şi Hefaistos, Artemis, Hermes şi Apolo au biruit în lupte crunte întreaga ceată de giganţi şi s-au acoperit cu toţii de glorie nepieritoare4.

Legenda spune că giganţii, pierind acolo, lângă mare, s-au prefăcut şi ei în munţi.

Note

1. Giganţii reprezintă în legendele eline forţele oarbe ale naturii, a căror înfrângere a fost întotdeauna râvnită de oameni. Cel care, urmând pe Hesiode, îi descrie în versurile lui pe giganţi, cu o mare plasticitate de imagini, este poetul Apolodor din Atena.

2. Heracle, cunoscut la noi sub numele roman de Hercule, era fiul lui Zeus şi al unei regine de pe pământ, ce se numea Alcmena. La început muritor, Heracle va dobândi mai târziu, ca o răsplată a vitejiei sale, nemurirea.

3. Pe-o friză a marelui altar ce-l avea Zeus la Pergam, se vedea Atena – Minerva la romani – târându-l după sine pe Encelade. Scena se petrece doar cu o clipă mai înainte ca zeiţa să-l îmbrâncească pe gigant într-o groapă şi, prăbuşind deasupra lui un munte, să-l facă prizonier pe veşnicie, în insula Sicilia. Gigantul, cu un genunchi la pământ şi un picior întins, căutând un sprijin, nu poate să se opună elanului zeiţei, deşi, din toată încordarea trupului şi a feţei, se vede că se luptă cu deznădejde.

4. Pe frizele Partenonului şi ale altor temple, în splendide basoreliefuri şi statui, ca şi pe amforele vechi, în marmură sau în ceramică, artiştii plastici ai antichităţii au imortalizat cântecele poeţilor despre aceste imaginare lupte ale olimpienilor cu giganţii.

TIFON.

Un timp, după aceste lupte date de zeii olimpieni, întâi cu Cronos şi titanii, apoi cu ceata de giganţi, se aşternuse linişte. O linişte înşelătoare, pentru că Gheea nu-l ierta pe Zeus, care-i închisese parte dintre feciori în Tartar, iară pe alţii-i nimicise.

Zeiţa mai avea dealtfel încă un fiu, pe nume Tifon1. Tot un gigant. Dar un gigant a cărui forţă era de zeci de ori mai mare decât puterea celorlalţi feciori ai Gheei laolaltă.

Era atât de mare Tifon, cum încă nu se mai văzuse. Cu capul ajungea, se pare, până la stelele din cer. Iar mâinile-i puteau s-atingă, una – apusul argintiu, şi alta – răsăritul rumen. Mâinile sale viguroase se tot mişcau neîncetat. Picioarele nu-i oboseau. Pământul se cutremura şi se pleca sub apăsarea paşilor lui copleşitori. Deasupra umerilor largi, cât jumătate de pământ, se ridicau, cu şuiere, sute de capete rotunde şi bulbucate de balaur. Din boturile de balaur ţâşneau afară, în şuvoi, flăcări ce mistuiau, îndată, orice li se ivea în cale. Corpul diform era-nvelit cu pene negre şi zburlite. Din coapse se-nălţau spre umeri gheme de şerpi încolăciţi. Iară pe capete, pe feţe şi pe grumazurile groase îi atârnau coame de păr aspru ca nişte suliţe.

Gâtlejurile lui adânci; fierbinţi de-atâta pălălaie, lăsau să-i scape sunete ca nişte mugete de tauri, sau răgete de lei flămânzi. Chiar zeii se cutremurau când îl vedeau de sus pe Tifon.

FUGA ZEILOR DIN OLIMP.

Pe acest fiu îngrozitor l-a trimis Gheea să se lupte cu victorioşii olimpieni.

El nu a pregetat o clipă. S-a prins cu ghearele-i enorme de bolţile Olimpului şi a sărit lângă palatul unde sălăşluia chiar Zeus. Atât era de fioros, că zeii au simţit în trupuri îngheţ din creştet până-n tălpi. S-au repezit care-ncotro. Fugind necontenit, ei au ajuns până-n Egipt. Acolo, toţi s-au preschimbat, să nu mai fie cunoscuţi, în animale fel de fel2. Unul în ţap, altu-n şacal, în uliu, şarpe şi broscoi. Şi au rămas tăcând chitic, ascunşi pe unde s-a putut, fără măcar să mai respire. Atât erau de-nspăimântaţi.

Nu rămăsese în Olimp decât stăpânitorul, Zeus, căci el s-a ruşinat să fugă. Ba, a-nceput, pe cât se spune, lupta cu monstruosul Tifon. S-a războit cu vitejie, lovindu-l fără de răgaz cu fulgere şi trăsnete şi secera de diamant ce-o moştenise de la Cronos.

Tifon, învins, a tot fugit până în ţara Siriei. Dar aici, Zeus a făcut greşeala să se prindă-n luptă cu fiul Gheei corp la corp. Şerpii, care se înălţau din coapsele gigantului, l-au prins pe Zeus curmeziş. L-au strâns şi l-au înlănţuit. Atunci, gigantul i-a smucit şi secera de diamant. Cu ea i-a retezat lui Zeus muşchii şi nervii pe de-a rândul şi l-a lăsat neputincios. Apoi l-a luat, uşor, pe umeri; l-a zvârlit într-o peşteră. Muşchii şi nervii i-a-nvelit în pielea unui urs vânat şi i-a ascuns numaidecât sub bolovanii unui râu.

ŞIRETLICUL LUI HERMES.

Lumea era încremenită. Zeus căzuse prins; ceilalţi zei tremurau ca varga, ascunşi în trupuri de dihănii. Cel care şi-a venit oleacă în fire, dup-atâta spaimă, a fost fiul lui Zeus, Hermes.

El a-ntrebat şi a aflat peştera unde zăcea Zeus. Dar oricât a mai cercetat, nu a putut descoperi nervii şi muşchii preţioşi. Atunci Hermes cel prea şiret s-a prefăcut în cântăreţ şi a venit lângă gigant, cântând din liră-ncetinel.

Lui Tifon – deşi era un monstru – îi plăcea muzica şi l-a lăudat pe cântăreţ. Zeul Hermes i-a glăsuit că ar cânta mult mai frumos, dac-ar avea, la lira lui, drept coarde, nervii unui zeu.

Feciorul Gheei a căzut în cursa ce i-a-ntins-o Hermes. A scos pielea de urs din râu şi-a desfăcut-o chiar pe mal.

În acea clipă zeul Hermes s-a repezit lângă gigant. A smuls de sub pietroaie nervii şi muşchii tatălui său şi, prefăcându-se în vultur, a zburat către peştera unde Zeus şedea lungit, neputincios, gemând mereu. I-a prins la loc nervii şi muşchii ce-i lipseau. Iar Zeus s-a şi ridicat. Făcând un semn către Olimp, s-a ivit lângă el îndată un car de flăcări aurii, tras de doi cai înaripaţi.

Tifon, urlând de supărare, tocmai sosea la peşteră.

Războiul a reînceput.

S-au tot luptat Tifon şi Zeus, pân-au ajuns în nişte munţi, ce se numesc astăzi Balcani. Zeus lovea cu trăsnete şi fulgere verzi, orbitoare. Gigantu-i răspundeadea, prinzând în braţe munţi întregi şi aruncându-i către el cu zgomote asurzitoare.

Totuşi de atâtea lovituri, trupul lui Tifon sângera. Munţii s-au înroşit de tot3. Şi monstrul, mult slăbit, învins, a trebuit să părăsească şi acest loc al bătăliei, să fugă în Sicilia.

Aici Zeus l-a prins din urmă, l-a înşfăcat şi l-a trântit pe Tifon, tare, la pământ. Deasupra lui a răsturnat greul şi-naltul munte Etna. Legenda spune despre Tifon că a rămas pe veci acolo. Fumul fierbinte, care iese din craterul vulcanului, nu-i decât răsuflarea lui, după poveştile eline. Când el se-ntoarce sub povară, gâfâie greu – şi atunci Etna azvârle lavă clocotită.

Zeii din muntele Olimp s-au aşternut pe mari petreceri, puternici şi voioşi acum, după o astfel de victorie. Nimica

nu-i mai tulbura. S-au întins mese-mbelşugate4. Zeiţa Hebe le turna în vasele scumpe de aur nectarul şi ambrozia. Zeul Apolo le cânta melodii care-i fermecau, cu glasul său fără pereche, lin, însoţindu-se cu lira. Iar când tăcea zeul Apolo, începeau cele nouă muze5 să cânte imnuri dulci de slavă, ce dezmierdau urechile măreţilor zei olimpieni.

Totuşi, stăpânul din Olimp stătea de veghe necurmat şi-n mijlocul petrecerii…

— Să nu cumva să încercaţi să-mi călcaţi vreuna din porunci, că vă voi pedepsi amarnic, a rostit Zeus într-o zi. Vă voi lovi fără de milă, sau, şi mai rău, vă azvârl în Tartar, căci nu-i ca mine de puternic niciunul dintre olimpieni. De vreţi, cumva, să vedeţi singuri că e adevărat ce spun, ia agăţaţi-vă cu toţii de acest lanţ cu belciug de aur. Celălalt capăt am să-l iau în mâna mea nemuritoare, şi voi să vă siliţi să-l trageţi la vale pe stăpânul vostru. N-o să puteţi, v-o spun de-acum. Dar eu, dacă m-oi necăji, am să vă salt în sus, spre cer, cu-ntreg pământul şi cu marea, şi-am să vă spânzur laolaltă de piscul ăsta din Olimp. Temeţi-vă! Să nu am pricini să dau pedepse. Vă veţi căi atunci amarnic, dar o să fie prea târziu…

Astfel a glăsuit stăpânul şi zeii s-au cutremurat, cu toţii, copleşiţi de spaimă.

Cerul senin s-a-nvineţit. Vânturi s-au năpustit pe mări şi valurile-au clocotit. Pământul a vuit adânc. Vieţuitoarele-au fugit, gemând, care-ncotro puteau.

Numai o fiinţă a rămas, privind în sus, cu ochi semeţi, şi-a glăsuit, în timp ce toţi şedeau plecaţi şi tremurau înfricoşaţi:

— Eu, Zeus, nu – mă tem de tine! Eu, Zeus, nu ştiu să mă tem! …

Note

1. Gigantul Tifon, aşa cum ni-l descriu poeţii, şi mai ales Hesiode şi Apolodor din Atena, era fiul Gheei şi al Tartarului întunecat. El s-a căsătorit cu uriaşa Ehidna, cea jumătate viperă şi jumătate femeie, şi au avut împreună o serie de

odrasle fioroase: hidra din Lerna; Cerber – paznicul Infernului; Ortos – un alt câine cu două capete – şi Himera.

2. Legendele eline arătau că egiptenii au început să se închine anumitor animale, socotite sfinte, din vremea când zeii au fugit din Olimp, până în Egipt, de frica lui Tifon, şi acolo s-au metamorfozat în diferite animale, ca să nu mai poată fi recunoscuţi de acest monstruos fiu al Gheei.

3. În timpurile de odinioară, o parte din munţii Balcani se chemau Hemus (hema tâlcuindu-se prin sânge), adică munţii însângeraţi. Numele venea de la culoarea roşie a pietrelor în răsăritul şi apusul zilei, dar în legende se spunea că această culoare se datoreşte sângelui vărsat de Tifon. De asemenea, se credea că forma prăpăstioasă a acestor munţi a apărut în urma luptelor ce au avut loc aici, între Tifon şi Zeus, când monstrul a smuls munţii din loc, ca să-l poată lovi pe stăpânul Olimpului.

4. Pe Partenon, templul magnific din Atena, clădit din marmură, împodobit cu renumitele sculpturi ale lui Fidias, ca şi în desenele făcute pe vasele greceşti, erau adeseori înfăţişaţi zeii, petrecând liniştiţi în Olimp, după victoriile împotriva titanilor, giganţilor şi a lui Tifon.

5. Cele nouă muze erau: Caliope – muza poeziei epice; Euterpe – muza muzicii; Melpomene – muza tragediei; Talia – muza comediei; Terpsihore – muza dansului; Erato – muza poeziei de dragoste; Clio – muza istoriei; Urania – muza astronomiei şi Polimnia – muza imnurilor de slavă. Ele erau fiicele lui Zeus şi ale Mnemosinei, zeiţa memoriei.

PROMETEU.

Zeus era stăpânitor deplin. Nimic nu-i mai stătea în cale. Vrerea lui era lege şi poruncă pentru toţi zeii. Doar cei de jos, de pe pământ, îi făceau uneori necazuri, căci ba cârteau, ba ridicau pumnul spre cer şi-ameninţau…

Mai ales când se abăteau molimi sau revărsări de ape, cutremure, sau foc sau moarte adusă de năvălitori, oamenii se-ndârjeau cumplit:

— El, numai el trimite totul! îi este ciudă că nu vrem să ne supunem zeilor, întotdeauna, cum vor ei. Şi-i este teamă că-ntr-o zi vom cuceri Olimpul său, cum proroceşte Prometeu…

Iar Prometeu, acel pe care oamenii-l proslăveau în cântec, avea, pe cât spune legenda, ca tată, pe-un titan, Iapet. Iapet era, la rândul său, fiul pământului, al Gheei şi-al cerului înalt, Uranus.

Încă de mic, acest urmaş al lui Iapet se dovedise isteţ, cutezător în gânduri şi-l întreba pe tatăl său:

— Tată, de ce e lumea asta plină de flori şi de atâtea roade, de ce-s atâtea animale şi zburătoare? Pentru cine? De ce n-a fost creată o fiinţă cu minte ageră. – nţeleaptă, ce-ar putea să le stăpânească şi să le folosească bine?

Iapet nu-i răspundea nimica, nepăsător la întrebare… Avea şi-aşa multe necazuri, cu alţi doi fii amestecaţi în răzvrătirea titanilor contra lui Zeus. Unul din ei, Atlas, purta, pe umăr, bolta înstelată. Fusese osândit de Zeus să o ţie pe veşnicie. Celălalt, pe nume Meneceu, fusese aruncat în Tartar.

Nu mai avea tatăl, Iapet, decât doi fii, ca alinare în ceasurile bătrâneţii, pe Prometeu, şi-altul mai mic, ce se chema Epimeteu1.

FIUL TITANULUI IAPET CREEAZĂ OMUL.

Când a ajuns bărbat în toată firea, Prometeu îşi urma mai departe gândul ce-l frământase încă din vremea când era copil: cum ar putea să făurească o fiinţă plină de-nsuşiri, în stare să conducă bine, să folosească chibzuit tot ce se află pe pământ?

Gândind timp îndelung, titanul a luat în pumnii săi ţărână. Ţărâna asta a udat-o cu apă proaspătă şi rece, care ţâşnea dintr-un izvor. S-a apucat apoi de lucru. A făurit, muncind cu grijă şi cu migală, un corp de om, de bărbat2, ce semăna leit cu zeii.

Fiind luat din trupul viu al Gheei şi făurit cu măiestrie de către bunul Prometeu, omul a început să umble, ca orice

fiinţă pe pământ, să-şi caute hrana, să trăiască.

Prometeu nu s-a mulţumit să făurească-o nouă fiinţă, ci a rugat-o pe Atena să-i dea o mână de-ajutor, să-i dăruiască-nţelepciune omului său făcut din lut.

Atena, după cât se spune, avea şi ea o slăbiciune pentru feciorul lui Iapet. Îi era drag şi poate-n sine dorea să-l aibă de bărbat, deşi făcuse jurământul de-a nu se mărita nicicând. De-aceea, ascultându-i glasul, Palas-Atena s-a-nvoit. Şi-a suflat peste acea fiinţă plămădită de Prometeu.

Omul a căpătat şi cuget. Gândul lui a-nceput să zboare.

Zeus n-ar fi fost împotrivă ca fiul lui Iapet să făurească vreun animal, vreo pasăre. Dar omul, ce semăna leit cu zeii, nu îi era deloc pe plac.

Şi-atunci Zeus a hotărât ca omul, nou creat din tină, să-i stea supus, îndatorat, şi să-l slăvească-ntotdeauna.

ADUNAREA DE LA MECONA.

Lăsând deci să mai treacă vreme, dar nu prea multă, într-o zi Zeus a poruncit, prin Hermes, să se adune oamenii într-un loc, care se numea pe vremea de atunci Mecona.

— Vom hotărî noi, la Mecona, ce-ndatoriri au cei de jos faţă de marii olimpieni, care le-ngăduie, cu milă, să vieţuiască pe pământ… a glăsuit măreţul Zeus.

Prometeu, aflând vestea asta, s-a încruntat de la-nceput. Se temea, mai ales, că Zeus va apăsa pe cei de jos cu mult prea multe-ndatoriri, lăsându-le puţine drepturi şi prea sărace bucurii.

Cum totuşi nu putea să calce poruncile date de Zeus, Prometeu i-a chemat pe oameni. Le-a arătat că-l bănuieşte pe Zeus c-ar umbla cu gânduri nu prea curate pentru ei. Însă i-a sfătuit să aibă răbdare şi încredere în cele ce va face dânsul, când vor ajunge la Mecona.

— O să vedem acolo noi, le-a rostit, la sfârşit, titanul, dacă fiul lui Cronos, este atoateştiutor, sau alţii-s mai isteţi ca el…

Venind şi ziua sorocită, au pornit grupuri spre Mecona. Duceau cu ei un taur mare, precum le poruncise Zeus, prin sfetnicul său de credinţă, Hermes, pristavul din Olimp.

Şi-au mers, au mers ei cale lungă, până au poposit în locul unde fuseseră chemaţi.

ZEUS RĂMÂNE PĂCĂLIT

N-a trecut mult şi s-au ivit, plutind pe nori de aur, zeii.

Zeus s-a aşezat pe-un jilţ şi a grăit în acest fel:

— Oamenii trebuie să ne slăvească. Altare mândre ne-or zidi. Nu doar altare, ci şi temple. Apoi vor face mari serbări prin care fiecare zeu va fi cinstit cum se cuvine. Din tot ce veţi avea pe lume să ne aduceţi sacrificii. Dar, pentru că sunt bun şi drept, am să vă dau, pe loc, o pildă de felul cum va trebui să împărţiţi-a voastre bunuri cu noi, stăpânii din Olimp. Taurul cel adus aici va fi-njunghiat de Prometeu. Carnea, tăiată în bucăţi, să se aşeze în grămezi. Una dintre grămezi va fi sortită pentru sacrificii, iară cealaltă veţi păstra-o pentru voi, oamenii, ca hrană…

În sine, Zeus cugeta: „Prometeu o să-mpartă carnea într-o grămadă pentru oameni, care, desigur, va fi mare, şi alta, mică, pentru zei. Dar eu am să aleg grămada ce s-o vădi mai arătoasă şi am să-i las în pagubă pe-aceşti supuşi făcuţi din lut…”

În vremea asta, Prometeu tăiase taurul adus de oamenii săi la Mecona. Era un taur mare, gras, cu păr ca neaua de curat.

El a pus deoparte carnea, bucăţile cele mai bune. Le-a învelit frumos în piele şi-a aşezat deasupra lor maţele, fierea şi stomacul. De altă parte-a grămădit ciolanele goale de carne, tigva cu coarne răsucite, copitele, şi le-a-nvelit într-un strat galben de grăsime.

Mormanul plin numai de oase se arăta cu mult mai mare decât celălalt, unde erau bucăţile bune de carne.

— Zeus, a glăsuit titanul, taurul este înjunghiat. Carnea e împărţită-n două. Alege singur, după voie, grămada pentru sacrificii, şi las-acolo, neatinsă, şi o grămadă pentru oameni, să aibă, bieţii, ce mânca…

Acum era clipa cea mare. Zeus putea să dovedească celor de faţă, zei şi oameni, că nu greşeşte niciodată. Însă, atins

de lăcomie, văzând grămada de ciolane atât de mare şi-nvelită în stratul galben de grăsime, a-ntins hulpav mâna spre ea.

— O iau pe asta! … a rostit.

Dar, scormonind sub seu, stăpânul a nimerit numai ciolane, copite, coarne răsucite şi nici un pic, un pic de carne…

A înţeles că s-a-nşelat. Însă nu mai avea ce face. El singur, nesilit de nimeni, alesese acea grămadă.

În schimb oamenii-au izbucnit în râs cu hohote nestăvilite. Chiar zeii şi zeiţele ce-l însoţiseră, acolo, pe Zeus cel nemuritor, într-un alai măreţ, şi-au plecat ochii ruşinaţi.

El, Zeus, Zeus cel puternic, ce-i biruise pe titani şi-i nimicise pe giganţi, era de râsul tuturor.

„Dar lasă, lasă, or să afle curând ei toţi ce însemnează să-l superi pe stăpânitor! … îşi spunea Zeus, încruntat. Mai repede decât se-aşteaptă, pe Prometeu, fiu de titan, îl va ajunge o pedeapsă. O! … Ce pedeapsă-i va veni! … Oamenii-mi vor simţi şi ei răsplata, fiindcă-au hohotit. Nimeni nu o să scape teafăr… Nimeni… Nimeni nu va scăpa…”

Astfel s-a isprăvit această mult tulburată adunare. Zeii, pe norii lor de aur, s-au ridicat către Olimp, şi oamenii-au pornit pe cale, râzând şi chiuind voioşi.

PROMETEU ADUCE OAMENILOR FOCUL.

Numai că Prometeu ceruse, în repetate rânduri, focul, să-l dea şi oamenilor săi. Zeus îl amâna cu vorba de azi, pe mâine şi poimâine.

Acum, după-ntâmplarea asta, s-a dus la el încă o dată, şi l-a rugat:

— Oamenii trăiesc greU. Îndură frig, îndură beznă. Sălăşluiesc numai în peşteri. Sunt doar pescari şi vânători. Mănâncă fructe din copaci. Eu vreau să-i văd meşteşugari, şi pentru asta au nevoie de focul tău, ce se găseşte, zăvorit bine, în Olimp…

Dar Zeus, mânios pentru ocara îndurată, l-a luat pe Prometeu la goană.

— Tu ce gândeşti? Că Zeus e-atât de prost să le dea oamenilor focul? Tu i-ai făcut asemeni nouă, şi dacă or avea şi focul, ar fi în stare să se scoale cu armele să mă lovească şi să-mi pierd tronul…

— Eu una ştiu, măreţe Zeus, că oamenii, până la urmă, tot or să capete acest foc…

— Te-nşeli când crezi că mă înduleci! a răcnit Zeus, spumegând. Focul acesta e ceresc. Oamenii-n vale pot să piară, şi focul tot n-am să ţi-l dau. Eu nu-l trimit jos, pe pământ, decât când vreau să pedepsesc făpturile-ţi nesuferite, însă atunci sub chip de trăsnet. Deci du-te, du-te, Prometeu, până n-apuc să te lovesc pe tine, cel dintâi, acum, fiindcă m-ai îndârjit destul…

Altul, de spaimă, ar fi cerut grăbit iertare, căutând, cumva, să-l îmblânzească pe zeul cel atotputernic. Dar Prometeu, prea îndrăzneţ, nu era unul dintr-aceştia.

Şi-aşa, precum spune legenda, în toiul nopţii următoare, titanul a pornit la drum. S-a furişat în fierăria unde lucra Hefaistos fulgere lucii orbitoare, pentru stăpânul din Olimp.

În fierărie, pe-un pat moale, Hefaistos sforăia dus… Focul ardea domol pe vatră, cu pâlpâiri albastre, roşii, aruncând umbre viorii pe faţa zeului înnegrită de fum, cenuşă şi scântei, scăldată toată în sudori.

Deodată, auzind un zgomot, Hefaistos s-a întors pe-o parte, cu trupul greu şi obosit, şi-a îngăimat ceva prin somn. Prometeu s-a oprit puţin. Avea cu el, în mâna stângă, tulpina unei plante verzi – plantă de soc, pe cât se spune – scobită însă înlăuntru. Luase tulpina asta verde, ca să ascundă în ea focul şi totuşi să nu se aprindă.

A stat şi-a aşteptat o vreme, până ce a văzut că zeul a adormit ca mai-nainte şi, repede, a luat din vatră un bob de jar şi l-a ascuns în tulpiniţa verde. Apoi s-a repezit afară…

Noaptea era adâncă, neagră. Prometeu a fugit prin noapte. A tot fugit neobosit, până ce-a ajuns în văi. Acolo s-a oprit din fugă. A chemat oamenii la el. Cu bobul roşu a aprins o grămăjoară de surcele. Surcelele au pâlpâit, şi-o

flacără strălucitoare s-a-nălţat veselă-n văzduh. Din grămăjoara asta mică, alte mormane s-au aprins. Şi-acum, în peşteri, pe de-a rândul, focul ardea vioi, în timp ce oamenii se încălzeau şi-i mulţumeau, cu negrăită bucurie, celui ce-i ocrotise iar.

Dar cum s-a văzut arzând focul, pe câmp, pe munte, prin păduri, Hermes l-a şi vestit pe Zeus:

— Stăpâne, focul din Olimp a fost răpit de Prometeu şi dăruit celor de jos. Priveşte-i cum îşi moaie-n flăcări arama şi o ciocănesc. Îşi fac unelte, arme, roate, corăbii, case, tot ce vor… Sunt învăţaţi de Prometeu, titanul care ne-a trădat…

— Cum? Focul meu a fost furat? a răcnit Zeus, în Olimp, aşa de tare, că pământul s-a zguduit până-n străfund. Cum? Tot titanul Prometeu? … O! Blestematul! A sosit clipa când ne vom răfui. Întâi vreau să-i lovesc pe oameni, să vadă el cum i-am lovit. Pe urmă vine rândul său…

CUTIA PANDOREI.

L-a strigat apoi pe fierar.

Hefaistos s-a arătat tremurând din încheieturi, galben, în uşa fierăriei.

— Stăpâne, nu-s de vină eu. Prometeu m-a furat în somn…

— N-ai stat de veghe! s-a-ncruntat spre el stăpânul din Olimp. Dar despre asta, făurare, vom mai vorbi noi amândoi. Acuma, însă, ai să-mi faci, din apă şi ţărână, o fată. Să fie fiinţă muritoare, dar chip să aibă de zeiţă. Prometeu a făcut bărbatul, iar tu să-mi făureşti femeia…

— Mă duc numaidecât. M-apuc de lucru şi sunt gata mai înainte de amurg… a zis fierarul, mulţumit că scăpase aşa de uşor.

— Când îţi vei termina lucrarea, Hefaistos, să chemi toţi zeii. Să spui că-i din porunca mea. Şi zeii s-o împodobească pe fata ce-o vei măiestri, cu cele mai alese daruri… a mai rostit Zeus încet, zâmbind viclean, în barba-i deasă. Apoi să mi-o înfăţişezi, căci vreau să-i fac şi eu un dar…

Hefaistos a dat din umeri. Nu pricepea ce vrea stăpânul. S-a apucat însă de lucru, luând pildă de la Prometeu, care făcuse primul om. A luat o mână de ţărână din trupul cel fertil al Gheei şi a turnat deasupra apă. Din lutul ud a făurit un corp de-o rară frumuseţe şi un chip dulce de fecioară3.

Zeul meşteşugar făcuse, precum îi poruncise Zeus, cea dintâi fată muritoare, pentru că toate celelalte de pân-atunci erau zeiţe.

După aceea a chemat pe zeii din Olimp la el şi le-a grăit în acest chip:

— Fiinţa pe care o vedeţi a fost făcută din porunca înaltului nostru stăpân. Şi tot el v-a cerut şi vouă s-o înzestraţi, cât mai ales, cu straie şi cu alte daruri…

Palas-Atena – supărată pe Prometeu, pentru că dânsul ţinea prea mult la muritori – s-a apucat, ca răzbunare, s-o înveşmânte pe copila abia creată de fierar.

I-a ţesut astfel de veşminte, cum nu făcuse pân-atunci nici chiar zeiţelor din cer. I-a aşternut o haină albă pe umerii strălucitori. Mijlocul i l-a strâns zeiţa cu-o cingătoare aurită, iară pe cap i-a pus un văl cu broderii nemaivăzute, făcute chiar de mâna ei.

Charitele şi horele s-au strâns şi ele-n jurul fetei, dându-i din însuşirile şi gingăşia ce-o aveau. Dalba zeiţă Afrodita i-a hărăzit, la rândul său, puterea de-a sădi iubirea în inima bărbaţilor. Iar Hermes, zeul cel şiret, i-a dat copilei glasul lui, mângâietor şi subţirel, i-a dat şi vraja ochilor.

Hefaistos i-a meşterit şi o cutie de aramă, închisă bine c-un capac. Stăpânul lumii a deschis cutia asta de aramă şi-a pus în ea mai multe daruri.

— Te vei numi, frumoasă fată, Pandora, a glăsuit Zeus, pentru că ai atâtea daruri primite de la olimpieni. Să le păstrezi toate acestea pentru făptura-ţi minunată. Însă cutia de aramă s-o dăruieşti soţului tău, după ce te-i căsători…

Pandora s-a plecat-naintea lui Zeus cel atotputernic.

— Hermes, condu-o pe pământ, în locul unde se găseşte prea-îndrăzneţul Prometeu, a mai rostit stăpânul, Zeus.

Zeul pristav, luând-o de mână, a coborât pe pământ.

Bărbaţii, câţi erau în lume – erau pe-atunci numai bărbaţi – s-au adunat lângă Pandora, mirându-se nespus de mult de frumuseţea ce-o avea, de gingăşia, glasul ei şi de dulceaţa ochilor.

Nu era unul să nu vrea s-o vadă-n casa lui, soţie. Ba da, unul a fost, şi-acela era titanul Prometeu. Deşi era vrăjit de fată, deşi i-ar fi plăcut şi lui s-o vadă luminându-i casa, Prometeu sta prevăzător.

— Când Zeus ne trimite daruri, oricât sunt de ispititoare, feriţi-vă de vicleşug! … a spus el către muritori.

Bărbaţii s-au ferit în lături, ascultându-l pe Prometeu. Numai Epimeteu, titanul, frate bun al lui Prometeu, şedea cuprins de dragoste şi nu făcea un pas-napoi. În acea clipă, Afrodita s-a avântat către pământ şi l-a rugat pe micul Eros4 să tragă iute o săgeată, ţintindu-l pe Epimeteu în inima-i fremătătoare. Eros a tras. Epimeteu s-a clătinat şi a-ntins braţele spre fată. Ea, ca un fulg, s-a îndreptat către Epimeteu, zâmbind. Şi el le-a glăsuit voios:

— Pandora o să-mi fie soaţă! Voi v-aţi ferit; dar eu o vreau.

— Iată, acesta este darul ce îl trimite, pe pământ, prin mâna mea, stăpânul, Zeus, a glăsuit frumoasa fată şi i-a dat lui Epimeteu cutia încă zăvorâtă, ce-o adusese din Olimp.

Epimeteu a luat cutia şi-ncet i-a ridicat capacul. Credea că-s daruri preţioase. Când colo, din acea cutie s-au ridicat, zburând în cete, toate nenorocirile şi relele pe care lumea le-a avut de atunci mereu. S-au răspândit minciuna, ura, grija, zavistia, necazul, durerea, suferinţa, foamea şi setea, molimele negre, ba chiar şi moartea, hâda moarte. Toate cu-nfăţişări de spaimă, înaripate, însă mute, s-au răspândit care-ncotro, umplând pământul şi făcându-şi cuiburi în toate cele patru zări5.

Văzând Epimeteu că ies atâtea rele din cutie, a şi trântit la loc capacul. Dar prea târziu se deşteptase. Năpastele se

înălţaseră, şi lumea le purta în cârcă. Mai rămăsese în cutie numai o arătare mică, firavă şi cu aripi slabe. Ea n-apucase să mai zboare şi purta numele: Speranţa.

Asta a fost zestrea pe care Zeus o dăruise fetei, ca s-o aducă pe pământ: rele, nenorociri şi boale.

Numai speranţa6 cea firavă avea să fie lângă oameni, să le-ncolţească-n cugete, în ceasuri grele, în restrişti.

ÎNLĂNŢUIREA LUI PROMETEU.

Aşa se răzbunase Zeus pe oamenii lui Prometeu, care râseseră de dânsul în adunarea din Mecona.

Dar Prometeu, văzând aceasta, l-a înfruntat din nou pe Zeus şi s-a urcat până-n Olimp, să-i spună-n faţă adevărul:

— Eşti crud şi eşti răzbunător! … i-a strigat el neînfricat. Nu-i demn, să ştii, ca un stăpân să-şi urască atât de mult supuşii, pe care el, în primul rând, ar trebui să-i ocrotească.

Zeus, lesne de înţeles, s-a-nfuriat înspăimântător.

— Hefaistos! a poruncit. Adu-mi nişte cătuşe tari şi nişte lanţuri mari şi grele, ba şi-un piron mai lung şi gros…

— Aduc! s-a repezit fierarul, deşi se pare că în taină îl preţuia pe Prometeu, care crease primul om. Şi de la dânsul luase pildă când o făcuse pe Pandora.

Ce-i drept, era şi supărat pe Prometeu, fiindcă-i răpise din fierărie focul şi-l dăruise omenirii.

— Aduc cătuşele, a spus, şi lanţurile, şi pironul… Şi le-a adus, deşi în sine ofta încetişor: „Păcat…”

— Să vie Hermes! …

— La poruncă! … a răsărit şi crainicul.

— Voi, Hermes şi Hefaistos, cu Forţa şi cu Violenţa, slugile mele credincioase, plecaţi pe Elbrus7 şi-l legaţi pe-acest titan8, care iubeşte pe muritorii lui nevrednici mai mult decât pe-olimpieni. Legaţi-l sus, pe-un vârf de stâncă. Vârâţi-i şi pironu-n piept.

— Am înţeles totul, stăpâne, a spus pristavul deîndată. Chemând pe cele două slugi, Hermes l-a înşfăcat în braţe pe cel mai bun dintre titani şi l-au purtat cu silnicie, până pe

Elbrus, în Caucaz, pe-o stâncă aspră, colţuroasă, mai sus, cu mult mai sus de nori.

Aici, Forţa şi Violenţa l-au cetluit în lanţuri grele. Mâinile şi picioarele i le-au strâns aprig în cătuşe. Iară Hefaistos, fierarul, a trebuit să ia ciocanul şi să-i bată pironu-n piept.

Cât a durat osânda asta, Prometeu, fiul lui Iapet, n-a scos din piept nici un suspin. Sfârşindu-se înlănţuirea9, din cer s-a auzit un glas, un glas puternic, plin de ură:

— Acesta-i numai începutul! Am să-ţi trimit vulturul meu, şi el o să-ţi sfâşie trupul, cu ciocul său încovoiat, smulgându-ţi, zi de zi, ficatul…

Şi-ntr-adevăr, din cer coboară vulturul înspăimântător, cu aripile larg deschise, cu cioc tăios, încovoiat. Vulturul ţipă şi se lasă peste sărmanul trup zdrobit, legat în lanţuri, sus, pe stâncă. Cu ghearele se prinde zdravăn de umerii însângeraţi, iară cu ciocul îl sfâşie, smulgând bucăţile de carne, pe care le înghite lacom.

— Vei sta pe stâncă mii de ani, fără odihnă, fără somn, ars de dogori, bătut de vânturi, de grindină şi de zăpezi… se mai aude din văzduhuri vocea de tunet a lui Zeus.

Dar Prometeu ridică fruntea şi cată către zarea largă, către câmpiile întinse şi către fluvii, către mări. Zăreşte-n sate şi oraşe mii, zeci de mii de flăcărui. Sunt focurile, ce-s aprinse de către oamenii lui dragi. Beznele nopţii-s risipite. Copiii lumii se-ncălzese la vetre, şi femeile au învăţat să fiarbă-n clocot carnea dihăniilor vânate. Meşteşugarii se trudesc, cu ajutorul focului, să făurească pentru dânşii unelte noi de pescuit şi de vânat, şi adăposturi şi veşminte, ce le fac viaţa mai uşoară şi mai plăcută tuturor…

Priveşte peste zări titanul. Zâmbeşte-n el. E mulţumit. Ştie că şi-a-mplinit menirea.

Doar Zeus se mai zbuciumă.

— O, blestemat să fii, titane! strigă de-acolo, din Olimp. Nici n-ai gândit să-mi ceri iertare. Fii blestemat… fii blestemat…

Cuvintele-i sunt însoţite de fulgere şi trăsnete. Marea se tulbură şi fierbe. Furtuna se dezlănţuie. Pământul, zguduit, se crapă. Valuri uriaşe se lovesc de stâncile din ţărm, urlând. Cerul ca smoala se despică şi sus, în slăvi, se vede Zeus, măreţ, cu fulgerele-n mâini. Iară pe stâncă Prometeu stă neclintit şi fără teamă înlănţuit, şi îi răspunde:

— Nu m-ai învins deloc, stăpâne… Oamenii au să vieţuiască şi peste mii şi mii de ani… Tu, însă, Zeus, ai să pieri…

Ecoul munţilor îi duce cuvintele din stâncă-n stâncă, până în sate şi oraşe. Le aud oamenii şi-i poartă cuvintele tot mai departe:

— Tu, însă, Zeus, ai să pieri! …

Note

1. În limba greacă veche numele Prometeu s-ar tâlcui prin prevăzătorul, în vreme ce Epimeteu ar însemna neprevăzătorul. Întâmplările prin care trec aceşti doi fii ai titanului Iapet explică întru totul numele ce li s-au dat în legende.

2. Pe o piatră antică, gravată de o mână nu încă prea meşteră, se vede Prometeu cioplind cu dalta scheletul celui dintâi om. Mai este înfăţişat Prometeu şi pe un sarcofag, aflat în muzeul de la Neapole. De astă dată însă fiul titanului Iapet este prezentat lângă un bărbat în întregime modelat. Zeii olimpieni: Hera, Poseidon, Hermes şi Apolo, în frunte cu însuşi Zeus, privesc chipul noii făpturi de lut, fără nici o plăcere. Prometeu nu se arată a lua în seamă această nemulţumire a olimpienilor. El stă lângă făptura cea nouă, cu spatele la zei, şi pare că se gândeşte cum să dea viaţă acestei fiinţe, pe care el a numit-o om, după cum spune o legendă.

3. Avem şi noi, ca şi alte popoare, mai ales orientale, variante ale acestei încântătoare legende, ce reprezintă străvechea dorinţă a omului de a crea viaţa prin mijloace artificiale. Astfel, într-un basm dobrogean, intitulat „Palatul de argint”, un meşter creează o copilă cioplind-o din lemn –

cum şi-o visase el – un croitor îi face veşminte şi un vrăjitor suflă asupra ei, dându-i viaţă.

În legenda elină, prima fecioară fusese creată cu scopul de a-l face pe Epimeteu, fratele lui Prometeu, să se îndrăgostească de ea, şi prin mâna ei să coboare toate relele în lume. Basmul nostru are însă un conţinut mult mai înălţător. Însuşi creatorul fetei se îndrăgosteşte de ea. Iar fata îndrăgită îl ajută pe creator să scape lumea de relele ce o bântuiau. Deci femeia nu mai aduce râul pe pământ, ci ajută la înlăturarea lui. Nici meşterul nu mai întruchipează fecioara după poruncile nu ştiu cărui zeu, ci din imboldul curat al inimii, potrivit cu visurile sale cele mai frumoase.

4. Eros era zeul dragostei, fiu al Afroditei. El purta un arc, cu care ţintea săgeţi în inimile oamenilor. Unele săgeţi erau unse cu miere, şi atunci dragostea inspirată era dulce şi fericită. Alte săgeţi erau muiate în fiere şi otravă. Dragostea celor atinşi de asemenea săgeţi era amară şi ucigătoare.

5. „Cutia Pandorei” simbolizează un izvor nesecat de nenorociri. Expresia aceasta este deseori folosită, nu numai în literatură, ci şi în vorbirea curentă.

6. Într-un imn elin, din secolul al VIII-lea, alcătuit de un autor necunoscut, speranţa, însoţitoarea oamenilor la necazuri, este cântată în acest fel: „Pe-o mare de durere, bătută de talazuri, când totul se cufundă şi piere sub furtuna greutăţilor, doar ea, speranţa, te mai îndeamnă, ca o steluţă mică şi albă, care licăreşte şi-ţi luminează calea, să vâsleşti mai departe şi să-ţi găseşti limanul… Doar ea te mai mângâie şi-ţi încălzeşte pieptul, când te cuprinde frigul şi spaima desnădejdii! …”

7. Elbrusul este vârful cel mai înalt al munţilor Caucaz.

8. Deşt Prometeu este numai fiul titanului Iapet şi al titanidei Temis, el însuşi este denumit, de cele mai multe ori, titan, în legendele eline. Karl Marx, referindu-se la cugetătorii progresişti, care suferă pentru convingerile lor, îl dă drept pildă pe „titan” şi scrie: „Prometeu este cel mai nobil sfânt şi martir din calendarul filosofic”.

9. Mitul despre Prometeu a fost povestit întâi în cântece, apoi a fost reluat de către unul dintre cei mai mari poeţi ai lumii, Eschil, care a scris celebra tragedie: „Prometeu înlănţuit”, tragedie pe care oamenii o ascultă cu aceeaşi vie emoţie de aproape două mii cinci sute de ani, pentru că ea reprezintă, de fapt, alegoric, lupta uriaşă a oamenilor pentru cucerirea naturii şi prima lor izbândă de seamă, cucerirea focului. Cucerirea focului a deschis drumul omenirii spre progres. Reprezentând tocmai această fabuloasă luptă a oamenilor, mitul a fost şi mai departe o sursă permanentă de inspiraţie pentru marii artişti ai lumii, de mai târziu. Poeţi, ca: Goethe şi Shelley, pictori ca: Michelangelo, Tizian, Ribera, Salvator Rossa, Gustave Moreau, sculptori şi muzicieni nenumăraţi au proslăvit această titanică luptă pentru progres, întruchipată prin figura lui Prometeu.

În literatura noastră, poetul Victor Eftimiu i-a închinant un cald poem.

Geo Bogza, privind cândva, din zborul vibrant al unor aripi de oţel, vârful înalt, de piatră, de pe muntele Elbrus, a exclamat înflăcărat, într-unul din poemele sale în proză: „În clipa aceasta, în care, mai sus de lumea albă a norilor, trec în zbor crestele Caucazului, parcă te văd, înlănţuit pe cea mai colţuroasă dintre ele, însângerat şi mândru, cu fruntea ridicată spre cer, atât de nobilă pradă cruntei mânii a zeilor. Deasupra acestor stânci scăldate în amintirea suferinţei şi măreţiei tale, te salut, cutezătorule Prometeu! …

Cutezătorule Prometeu, din neamul omenesc s-au ridicat titani şi oameni prometeici. Deasupra acestor piscuri vinete şi reci, intrate în marea poveste a lumii, apleacă-ţi urechea şi ascultă: nu în zadar a fost imensa ta suferinţă. Fiu slăvit al unei mame slăvite, dacă ai vedea ce uimitoare flăcări izbucnesc din scânteia pe care ai dăruit-o omenirii! Dacă i-ai vedea pe cei ce se târau în întunericul umed al peşterilor, cât de măreţ se înalţă de la pământ, cât de măreţ plutesc peste apele mării şi culmile munţilor! O, clipă memorabilă şi

fără seamăn, clipă gigantică şi sublimă: nu vulturul lui Jupiter* zboară peste crestele Caucazului, ci neînfrânţii fii ai pământului, purtaţi de rodul enorm al îndrăznelii tale.

…Te salut, cutezătorule Prometeu, părinte al unei răzvrătiri nemuritoare, făuritor al lumii care urcă! …”

*Numele roman al lui Zeus.

CĂLĂTORIA LUI ZEUS PE PĂMÂNT.

După ce Zeus pedepsise atât de greu pe muritori, trimiţându-le în cutia înşelătoare a Pandorei boala, durerea, suferinţa şi alte rele fără număr, tot nu era împăcat cu sine.

Faptul că oamenii aveau în stăpânirea lor focul ceresc, îl mânia. Iar în urechi îi suna încă râsul lor plin de voioşie, din acea zi, de la Mecona, când Prometeu îl păcălise şi îl făcuse de ocară.

Le-a poruncit, deci, să-i ridice altare multe, temple mari, şi să-i aducă sacrificii. Şi-n primul rând, el a trimis, într-o pădure din Dodona, o porumbiţă fermecată, cu pene negre ca tăciunii. Ea s-a lăsat într-un stejar1, pe-o cracă lungă, şi-a-nceput să glăsuiască oamenilor. Vorbea cu voce de femeie:

— Voi, oamenii, spunea porumbiţa, faceţi aicea un oracol. Vântul când va sufla prin frunze, vântul trimis de însuşi Zeus, şi murmurul izvorului au să v-aducă pe pământ poruncile stăpânului

— Dar poate nu vom înţelege susurul vântului prin frunze, nici şopotul izvorului, au răspuns unii dintre ei.

— Preoţii cei orânduiţi ca să-l slujească pe stăpân au să vă tălmăcească totul …a rostit iarăşi porumbiţa. Voi aveţi doar să ascultaţi poruncile lui înţelepte. Altminteri o să suferiţi pedepse înfiorătoare, cum suferă şi Prometeu.

La vorbe din acestea, mulţi s-au cam încrâncenat de ciudă. Toţi îl iubeau pe Prometeu şi deplângeau prea cruda-i soartă.

Totuşi, pentru că se temeau de Zeus, i-au ascultat poruncile, primite prin preoţii săi, care-i slujeau oracolul, i-au înălţat altare multe şi temple mari strălucitoare. În

cinstea lui, precum dorea, s-au pus la cale jocuri, lupte, concursuri şi serbări vestite, numite-apoi olimpiade2.

Zeus, văzându-şi templele, părea ceva mai mulţumit. Privea triumfător din slavă şi se gândea că s-au plecat în faţa lui toţi muritorii. Ţinea, cu toate astea, fulgerul său necruţător, gata să-l zvârle, fără milă, către pământ, de-ar fi aflat cel mai mic semn de-mpotrivire.

Era deci Zeus mulţumit, când, iată vine zeul Hermes şi îi aduce, în Olimp, veşti nu prea îmbucurătoare.

— Nu râd pe faţă muritorii, îi spune Hermes la urechE. Însă zâmbesc cu înţelesuri nu prea de cinste pentru tine, când ţi se pleacă la altare, când duc ofrande templelor. Iar uneori – e drept că numai aşa, pe-ncetul, pe şoptite – pun la-ndoială-nţelepciunea zeilor noştri din Olimp.

PLECAREA SPRE ARCADIA.

Zeus şi-a preschimbat sceptrul de aur într-un toiag din lemn de corn. Mantia lui sărbătorească, ţesută de mâna Atenei, a prefăcut-o într-o haină de om sărac şi necăjit. Sub haină însă şi-a vârât fulgerul cel scânteietor.

Şi a pornit apoi prin lume…

A luat-o-ntâi şi-ntâi prin munţi, către Arcadia ferice3. A străbătut’naltul Menala, un munte potopit de fiare, apoi Cilene şi Liceul cel tot învăluit în brazi, şi-a ajuns în Arcadia. Era la vremea când amurgul aduce după sine noaptea cea misterioasă pe pământ. Acolo-a cerut adăpost, sub un acoperiş măreţ: palatul regelui Licaon.

Şi a dat semne tuturor că este el, stăpânitorul.

— Temeţi-vă! le spunea aspru. Acel pe care-l ospeţiţi nu-i om de rând, şi s-ar putea să fie-un zeu…

Numai că regele Licaon ura pe zei şi s-a gândit: „Stai, am să pun la încercare puterea-ţi, călătorule!”…

Şi-a hotărât să îl lovească, în timpul nopţii, pe ascuns.

Mai înainte, ca să râdă, a vrut să-l şi batjocorească. I-a dat bucate să mănânce, din carnea unui rob ucis.

— Să văd şi eu dacă-şi dă seama zeul acesta îngâmfat ce carne-nfulecă la masă, a spus nechibzuit Licaon slugilor

sale din palat.

Acum, fie c-a fost trădat, fie că Zeus, cu puterea-i, a prins de veste-nşelăciunea, destul e că s-a înfuriat şi a trântit talgerul plin cu ruşinoasele bucate.

— Nemernice! i-a strigat el. Crima ta este fără margini. Vreai să-l răpui pe însuşi Zeus. Pedeapsa mea te va ajunge…

Şi a scos fulgerul său groaznic de sub mantie, şi-a lovit.

Palatul regelui Licaon a ars până în temelii. Iar regele, când a-ncercat să mai rostească un cuvânt, a şi simţit cum glasul lui se schimbă-n urlete de fiară. Trupul i s-a-nvelit în blană. Braţele şi picioarele s-au prefăcut şi ele-n labe. Licaon4 s-a făcut un lup, o fiară cruntă, ce-a fugit să se ascundă prin păduri.

ÎN FRIGIA.

De-acolo Zeus a umblat din ţară-n ţară, până când a ajuns şi în Frigia5.

Era acum însoţit şi de pristavul său, de Hermes.

Mergând aşa-ntr-o bună zi, zeii au intrat într-un sat. Zeus, având toiagu-n mână, se-nfăţişa ca un bătrân sărac şi foarte obosit. Hermes, la fel de zdrenţuit, se prefăcea că-l sprijină. Mergeau prin praful drumului. Se arătau nepăsători, însă cu ochii cercetau, iscoditori, orişice loc – pe prispe, prin ogrăzi, pe drum – să vadă tot ce se întâmplă.

Era la ceasul când drumeţii îşi caută un acoperiş, să poată înnopta tihniţi.

Cerul era imens şi roşu ca o tipsie de aramă. Prin arborii grădinilor se cerneau ultimele dâre din ziua care-ncet trecea, lăsând în urmă numai pete întunecate, de rugină. Murmurul cel molcom al serii chema pe oameni la odihnă.

Tot cercetând cu grijă satul, au ajuns lângă-o locuinţă. O locuinţă arătoasă, ţinută bine, pe stâlpi groşi, cu trepte largi şi-acoperită, în chip temeinic, cu şindrilă. Prin curte mugeau vite grase, ce se-ntorseseră sătule de la păşunile din deal. Erau boi mari, cu părul alb, bivoli cu coarnele întoarse şi cai puternici, murgi şi roibi. Oile behăiau cuminţi

într-un saivan, mai la o parte. Caprele, ca de obicei, săltau, tot neastâmpărate, şi, nesătule, mai rupeau mlădiţe pe lângă zăplaz.

În cuhnia din dosul casei se-auzeau zgomote de vase. Stăpâna pregătea mâncarea. Fumul se ridica alene, în lungi fuioare cenuşii. Mirosuri calde, aţâţătoare, de carne friptă şi fierturi, gâdilau nările lui Zeus. Nemaiputând răbda ispita, a şi bătut degrabă-n poartă:

— Hei, oameni buni, ne găzduiţi? Vă-ntreb în numele lui Zeus, stăpânitorul din Olimp.

Nu i s-a dat nici un răspuns. Poate că oamenii aceia nu auzeau în larma curţii, sau poate nu vroiau s-audă numele ce li se rostea.

Atuncea zeii blestemând au luat-o iarăşi mai departe.

N-au mers prea mult, şi-n calea lor s-a arătat un alt lăcaş. Aici femeia mulgea lapte, un lapte gros, de bivoliţă, tocmai cum îi plăcea lui Zeus. De-aceea a strigat la gazdă:

— Deschide-n numele lui Zeus! îţi cerem să ne ospeteşti…

Numai că gospodina ceea era grăbită peste poate. Ridicând capul către Zeus, a răsturnat un vas cu lapte. S-a supărat şi a răspuns:

— Plecaţi de-aici! … Am răsturnat, din cauza voastră, un şiştar… Vedeţi-vă de altă casă.

Şi tot aşa, nu ştie nimeni cum s-a-ntâmplat în acea seară, că dânşii n-au găsit niciunde un adăpost şi niscai hrană, deşi le spuneau tuturor că vin în numele lui Zeus.

FILEMON ŞI BAUCIS.

Tocmai se pregăteau să-şi facă culcuşul, pentru acea noapte, într-o căpiţă-nmiresmată de fân, ce se afla pe câmp, când iacătă o luminiţă…

Uitându-se ceva mai bine, au înţeles că-i o colibă, cea mai sărmană dintre toate câte văzuseră în sat.

Hermes s-a apropiat de uşă şi a bătut uşor în ea.

Uşa micuţă s-a deschis încetinel şi scârţâind. În prag s-a arătat un chip. Un chip cuminte de bătrân, şi-n urma lui o bătrânică.

— Poftiţi! … Poftiţi în casa noastră, au rostit ei, fără să-ntrebe măcar o vorbă pe drumeţi, de unde vin şi cine sunt.

Cei doi bătrâni, aşa de buni şi primitori, se numeau Filemon şi Baucis6.

Deşi erau atât de-n vârstă, rar să fi fost pereche-n lume mai strâns unită decât ei. Se îndrăgiseră din vremea când amândoi erau copii. Mai târziu, se legaseră prin lanţul dulce-al căsniciei şi rămăseseră-mpreună şaizeci sau şaptezeci de ani, dacă nu, poate, şi mai bine… Iar lumea îi dădea drept pildă de căsnicie trainică.

Fetelor, când se măritau, părinţii le făceau urarea:

— Să fii la fel de fericită, în anii tăi de căsnicie, cum este doar bătrâna Baucis.

Băieţilor, la-nsurătoare, părinţii le spuneau la fel:

— Să fii iubit ca Filemon de credincioasa lui soţie!

Şi dacă e să vorbim drept, nu avuseseră bătrânii nici un belşug în viaţa lor. Colibă-n care locuiau era din trestie uscată, cam coşcovită şi-aplecată, şi învelită cu şovar. Alături de coliba lor era un petic de grădină, tăiat în două de-un pârâu. Aici lucra de dimineaţă şi până seara Filemon, săpând şi cultivând legume sau îngrijind pomii şi viţa, care creşteau la marginea pământului ce-l stăpâneau.

Erau săraci, dar acest lucru nu-i împiedica deloc să îşi găsească mulţumirea în dragostea ce îi lega, în înţelegerea deplină ce domnea veşnic între ei. Aşa se face că puteau să-ndure orişice necazuri şi lipsuri grele, fără teamă sau plânsete zadarnice. Ba uneori mai ajutau şi pe-alţii, care-aveau nevoie, fie cu roade din grădină, fie cu sfaturi înţelepte.

În casa lor nu se găseau slugi şi stăpâni, ca pe la alţii. Singuri îşi porunceau şi tot ei îşi aduceau la-ndeplinire, sârguincios, poruncile.

O MASĂ ÎNTINSĂ CU TOATĂ INIMA.

Aceştia erau pământenii la care Zeus şi cu Hermes au poposit în acea seară.

Cu feţe calde, primitoare, cu firea lor deschisă, bună, i-au poftit grabnic în colibă pe cei doi mândri-olimpieni, fără să cate nici la haine, nici la cuvinte sau la feţe. Ba, tocmai fiindcă olimpienii păreau trudiţi, săraci, flămânzi, cei doi bătrâni s-au arătat mai săritori ca totdeauna, mai dornici să-i primească bine. Iar Filemon i-a îmbiat:

— Uitaţi-vă… laviţa asta. Şedeţi şi odihniţi-vă de osteneala drumului, cât timp o să pregătim masa.

Baucis a-ntins pe scândură o pătură din lână moale, ţesută chiar de mâna ei; apoi, s-a repezit la vatră, dezvelind din cenuşă jarul; a pus pe jar frunze uscate, surcele şi un lemn mai gros, suflând din răsputeri într-însul. Focul a pâlpâit pe-ncetul, iar când a ars cu vâlvătaie, Baucis a potrivit deasupră-i un ceaun mare, plin cu apă. În vremea asta, soţul ei îi adusese din grădină legume proaspete, pe care le-au şi pus în ceaun să fiarbă. Filemon a mai coborât şi o bucată de slănină, care stătea de mult în grindă, păstrată pentru sărbători. Din ea a retezat bătrânul o felioară, nu prea groasă, şi i-a dat drumul în fiertură, să-i dea gust puţintel mai bun.

Pentru că masa-ntârzia, gazdele, ca să-nşele vremea, stăteau cu oaspeţii de vorbă, glumind şi arătându-se veseli şi binevoitori.

Filemon a turnat apă caldă într-un lighean din lemn de tei. S-a aplecat singur de şale, să spele, după datină, picioarele drumeţilor. Pe urmă-a luat un covoraş, cam învechit şi ros de timp, şi totuşi cel mai bun din casă. L-a aşternut frumos pe patul unde urma să doarmă zeii.

Umblând grăbită, bătrânica ştersese masa c-un mănunchi de mentă strânsă din grădină, iară pe masă adusese măsline puse-n saramură, cicoare, napi, brânză de vaci şi ouă coapte-n spuza caldă. Şi-ntr-un vas larg pusese vinul, destul de vechi şi aromat. În faţa fiecărui zeu era câte o cană mică, din lemn de fag, şi smălţuită cu ceară albă de albine. După gustare a-mpărţit fiertura caldă de legume. Pe urmă a adus bătrânul un coşuleţ umplut cu fructe. Erau

acolo nuci, curmale, prune ca nişte pietre scumpe, struguri cu boabe mari şi roşii, smochine dulci şi, la mijloc, un fagure de miere albă.

Nu mai ştiau cum să-i slujească pe cei doi oaspeţi, ce să le dea, cum să-i îmbie. Mai ales Filemon, bătrânul, le turna vin neîncetat. Dar ce să vezi? Oricât turna vinul în căni, vasul de lut rămânea plin.

ZEII SE ARATĂ CINE SUNT.

Stăpânul cerului dăduse, în acest fel, un semn că este un preaputernic olimpian.

Filemon a priceput semnul. Chemând-o lângă el pe Baucis, s-au plecat zeilor cu teamă. Amândoi şi-au cerut iertare că cina a fost prea săracă.

Pentru că în coliba lor aveau şi-o pasăre, o gâscă, s-au repezit s-o prindă iute şi s-o gătească zeilor. Numai că ei erau bătrâni. Picioarele le tremurau. Iar gâsca era sprintenă. Sărea-n colibă ici şi colo şi gâgâia înfricoşată. Ba, parcă presimţindu-şi soarta ce o pândea, pasărea şi-a căutat scăparea chiar sub picioarele lui Zeus.

Acesta însă i-a oprit:

— Lăsaţi-o, n-o sacrificaţi. Este destul tot ce ne-aţi dat.

Şi Zeus, mulţumit în sine, pentru c-a fost recunoscut, a mai rostit bătrânilor:

— Aţi fost pentru noi gazde bune. Vecinii voştri însă nu ne-au primit ca oaspeţi, precum se cuvenea, deşi cerusem adăpost în numele Olimpului. Pentru nelegiuirea asta, ei au să fie pedepsiţi. Numai pe voi vă vom cruţa; dar trebuie să ne urmaţi pe muntele din apropiere…

Bătrânii cunoşteau prea bine că nu e chip să stea-mpotrivă, când zeii hotărăsc ceva. Le părea rău de casa lor, unde trăiseră o viaţă, în înţelegere deplină. Dar nu aveau, bieţii, ce face. Au trebuit să se supună.

Luându-şi câte-un toiag în mâini, au pornit după cei doi zei.

Au mers ce-au mers, şi au ajuns aproape-n vârful muntelui. Atunci Filemon a-ntors capul, să vadă ce s-a petrecut şi ce

osândă au dat zeii satului lor. Dă-n locurile cunoscute, voinţa zeilor schimbase satul întreg într-un lac negru, care sclipea tăcut sub lună, închizând taină-n apa sa7.

Priveliştea i-a-ndurerat pe cei doi soţi, şi lacrimi le-au ţâşnit din ochi.

— De ce aţi scufundat tot satul? a spus bătrânul Filemon. Chiar dacă unii dintre ei greşiseră faţă de voi, ceilalţi erau nevinovaţi.

— Taci, Filemon, a rostit Zeus. Osânda noastră, cum o fi, este întotdeauna dreaptă. Priviţi mai bine spre coliba în care voi ne-aţi ospeţit…

UN STEJAR MÂNDRU, CE PARCĂ-MBRĂŢIŞEAZĂ UN TEI ÎN FLOARE.

Într-adevăr, cătând bătrânii înspre coliba lor cea veche, n-au mai văzut-o. Însă pe locul unde fusese ea-nainte, se ridicase-o insulă. Pe insulă era un templu din marmură în care Zeus avea o statua de aur. Porţi mari, sculptate. – nchideau templul. Grădini pline de flori şi rodii se întindeau în jurul său.

— Voi o să locuiţi în templu, a glăsuit solemn stăpânul. Vreau să vă dau şi o răsplată, pentru că i-aţi cinstit pe zei. Spuneţi o singură dorinţă. Poate vreţi aur, tinereţe sau frumuseţea mult râvnită, putere, slavă sau mărire? Spuneţi ce vreţi, şi vă voi da.

Filemon a privit spre Baucis. Ea către el, cu înţeles. Se deprinseseră cu timpul să îşi grăiască fără vorbe, numai privindu-se în ochi.

— Nu, mare Zeus, nu vreau asta, a dat răspuns Filemon. Aurul mult se risipeşte. Puterea scade. Tinereţea trece cu anii, negreşit. Pacea şi dragostea în care am vieţuit cu buna-mi Baucis sunt lucruri de nepreţuit. De-aceea, dacă vrei să faci unor bătrâni sărmani un dar, îngăduie să-nchidem ochii, amândoi, în aceeaşi clipă. Să nu-mi vadă soţia rugul pe care îmi vor arde trupul. Nici eu pe-al ei nu vreau să-l văd, căci m-ar îndurera prea tare…

— Numai atâta vă doriţi?

— Darul acesta ni-i destul… a dat din cap bătrâna Baucis.

— Bine. Fie pe voia voastră…

Şi Zeus a făcut un semn. Amândoi zeii au pierit. N-au mai rămas, acolo-n munte, decât bătrânii.

Filemon şi iubita-i Baucis s-au coborât până la templu. S-au aşezat în tinda lui, dorind să stea-n aceleaşi locuri, în care vieţuiseră încă de când erau copii.

Anii s-au scurs pe îndelete. Cei doi s-au gârbovit mai mult. Ochii li s-au înceţoşat; nu mai vedeau nici la un pas.

Şi-aşa, precum spune legenda, şedeau bătrânii, într-o zi, pe trepte-n faţa templului. Nişte drumeţi îi întrebau despre-ntâmplarea petrecută odinioară în coliba unde se odihnise Zeus. Ei povesteau, cu vorbă moale, tremurătoare, tot ce-a fost: cum le-a schimbat coliba Zeus în acel templu aurit.

Pe când vorbea aşa, bătrânul a simţit că îl înfăşoară o scoarţă rece, pe la tălpi. Scoarţa creştea şi către mijloc, şi se urca spre gât, spre cap.

Baucis simţea acelaşi lucru. Înţelegând că i-a sosit sfârşitul aşteptat, a spus uşor lui Filemon:

— Soţul meu scump, a sosit ceasul! … îţi spun adio…

— Adio! … a grăit şi dânsul, şi-a sărutat-o lin pe frunte. Îţi mulţumesc pentru credinţa ce mi-ai purtat-o până la ultima suflare!

Şi poate că şi-ar fi spus cei doi bătrâni şi alte vorbe de-adio şi de mângâiere; dar gurile le-au amuţit.

În preajmă s-a făcut tăcere. Cei care se-ntâmplaseră să se găsească lângă ei priveau înmărmuriţi. Bătrânul nu mai era om, ci se făcuse-un stejar falnic. Baucis, în schimb, era un tei subţire, alb, cu flori micuţe, dar cu mireasmă-ameţitoare.

Legenda spune despre templu că s-a sfărâmat, bătut de vânturi; dar multă, foarte multă vreme, s-ar fi văzut încă acolo cei doi copaci: un stejar mândru şi puternic, cembrăţişa cu ramurile sale un tei cu trunchiul alb şi plin de floare…

Note

1. Pentru prima oară, legenda stejarului de la Dodona – oraş antic din Epir – a fost scrisă de Herodot, „părintele istoriei”, cum a fost numit. Mai târziu legenda a căpătat şi alte variante. Şi în folclorul nostru, bineînţeles sub altă formă, anumiţi eroi populari ascultă deseori glasul codrului, murmurul izvorului, şi află de la aceste elemente ale naturii primejdiile ce-i aşteaptă. Natura se solidarizează cu cauza lor dreaptă şi îi ajută. Motivul legendar al stejarului de la Dodona se găseşte astfel, mult înnobilat, şi în creaţiile noastre artistice populare. Nu este însă vorba, ca în legenda greacă, de un stejar sau un izvor prin care stăpânul lumii îşi trimite asprele lui porunci.

2. Între toate templele clădite în cinstea lui Zeus, cel mai vestit era cel din localitatea Olimpia, din ţinutul Elidei. Urmele acestui templu, blocuri enorme şi colosale se mai pot vedea şi astăzi. În acest templu măreţ, sculptorul Fidias crease o statuie a lui Zeus, care era una dintre cele şapte minuni ale lumii antice. Era făcută din aur, abanos şi fildeş şi era aşezată pe un piedestal enorm. Zeus ţinea în mâna dreaptă o statuetă, care întruchipa Victoria, făcută din aur şi fildeş. În mâna stângă avea sceptrul, care purta în vârf un vultur. Pe frunte, Zeus avea o cunună splendidă din cotinos, măslin sălbatic, cum se punea pe frunţile învingătorilor, la renumitele olimpiade. Se povestea în legendă că Zeus însuşi ceruse să aibă loc aceste olimpiade, în amintirea unor concursuri, la care luaseră parte fiii săi: Apolo, Hermes şi Ares. La aceste concursuri biruise fiul său cel mai iubit, Apolo. De bucurie, Zeus l-a încununat pe Apolo şi a hotărât ca, în cinstea şi pe locul acelei isprăvi, să se alcătuiască concursuri, jocuri şi mari serbări, numite olimpiade, din patru în patru ani. În realitate, cei care au pus la cale, odinioară, aceste jocuri vestite, au vrut să le dea mai multă greutate, născocind legenda, după care însuşi Zeus va fi fost iniţiatorul lor. Mai târziu, elinii au început să socotească timpul după olimpiade. Astfel ei spuneau: „În al atâtelea an de la a patra sau a cincea olimpiadă, s-a petrecut cutare şi

cutare lucru…” Aceste concursuri, numite olimpiade, au căpătat atâta faimă în lumea antică, încât ele dăinuiesc, precum se ştie, până astăzi, şi au loc tot din patru în patru ani.

3. Scena aceasta – ca şi legenda următoare: Filemon şi Baucis – este povestită admirabil de poetul latin Ovidiu, cel stins pe meleagurile ţării noastre, din urgia lui August, împăratul Romei. Apoi legendele au fost reluate de mulţi alţi scriitori.

4. Numele Licaon înseamnă, dealtfel, în limba elină, lup.

5. Frigia era un străvechi ţinut din Asia Mică.

6. Legenda despre Filemon şi Baucis a fost cântată şi de renumitul fabulist francez La Fontaine. Pe aceeaşi temă s-a compus o operă comică de Gounod.

7. Motivul acoperirii cu apă a unor sate, oraşe, castele, biserici, grădini, de către duhuri, vrăjitoare, vraci etC. Supăraţi pe oameni, este frecvent în toată literatura populară. Nenumăratele lacuri din ţara noastră, ca: Tekirghiolul – cu apa lui sărată, lacul Ursului de la Sovata, lacul lui Ovidiu de lângă ţărmul mării, lacul Sf. Ana din creierii munţilor şi altele au legende asemănătoare.

POTOPUL.

Zeus se-napoiase nespus de mâniat din lunga sa călătorie de pe pământ. Tot ce văzuse în Frigia şi în Arcadia îi dovedise, neîndoielnic, că oamenii nu îl iubesc, nici nu-l respectă de ajuns. Se tem numai de el, şi-atât…

Deci, întorcându-se în Olimp, Zeus a poruncit lui Hermes:

— Adună-mi, de îndată, zeii!

Vocea lui Zeus tremura, privirea sa era ca marea când se dezlănţuie furtuna, pe frunte i se aduna mânia-n cute-ntunecate, ce nu vesteau nimica bun.

Hermes, cu aripi la picioare, la umeri şi la pălărie, zbura prin cer şi striga tare:

— Veniiiţi! … Veniiiţi! … Cât mai degrabă… Stăpânul… Zeus… porunceşte să v-adunaţi. Veniţi în sala de ospeţe. Zeus se şi găseşte-acolo! …

Cum auzeau porunca adusă de pristav, zeii săreau, şi lăsând toate laoparte: petreceri, jocuri sau concursuri, porneau în goană spre palat.

Lui Zeus nu-i plăcea zăbava, şi repede-şi ieşea din fire. Atunci nu mai cruţa pe nimeni, chiar de era un fiu al său.

Calea pe care veneau zeii, după poveştile eline, este aceea ce se vede şi azi pe cerul mătăsos, atunci când noaptea e senină; noi o numim Calea lactee.

Palatul marelui stăpân, clădit de fiul său, Hefaistos, din aur şi aramă, era cu porţile deschise, şi zeii au intrat grăbiţi. Era un freamăt şi o zarvă în tot Olimpul, ca atunci când Zeus îşi pregătise lupta cu titanii.

Lângă palatele lui Zeus erau strânşi zeci de slujitori, de zei mai mici, aceia care alcătuiau cortegiile şi-i însoţeau pe-olimpieni. Şi ei se frământau, cuprinşi de teamă. Îşi şopteau tainic la urechi:

— Să fi reînceput titanii războiul cu Olimpul nostru? …

STĂPÂNUL LUMII CERE PIEIREA OAMENILOR.

În vremea asta, zeii cei mari, zeii-olimpieni, se adunaseră în sala unde îi aştepta stăpânul. Zeus şedea pe tronul său, cu fulgerele-n mâna dreaptă, şi-n mâna stângă purtând sceptrul. Vulturul cel cu pene sure, vulturul care zbura zilnic, să-l sfâşie pe Prometeu, era acolo, lângă dânsul.

Stăpânul şi-a clătinat capul şi pletele-i nepieritoare. Marea, pământul, stelele, cerul întins s-au zguduit, ca bântuite de cutremur, şi au fost gata să se sfarme, să se prăvale peste Tartar.

Fraţi şi surori şi fii şi fiice s-au îngrozit şi şi-au şoptit:

— Ce e cu tatăl1?! Ce se-ntâmplă? Atât de tare-i supărat, cum n-a fost încă niciodată.

Hermes, şiretul, ştia taina. El însoţise pe stăpân în lunga lui călătorie. Cunoştea gândul, supărarea şi planurile tatălui, dar nu spusese nimănui. Păstra secretul pentru el. Şi-acum zâmbea, văzând pe ceilalţi cum se frământă şi-şi şoptesc, neliniştiţi, îngrijoraţi.

— Ascultaţi bine, olimpieni! … a tunat Zeus către ei. A venit vremea ca să stingem nesuferita seminţie a fiilor lui Prometeu2, aceia care împânzesc câmpiile, pădurile, munţii şi ţărmurile mării…

— Cum? ce tot spune? – ntrebau zeii. Vrea să distrugă oamenii?

— Băgaţi de seamă, a urmat Zeus, zvâcnindu-şi braţele în sus, eu n-am avut atâta grijă pentru Olimpul fericit, în care noi hălăduim, nici când au năvălit giganţii şi înfiorătorul Tifon. Oamenii-s mai primejdioşi. Ei seamănă cu noi, cu zeii. Mintea lor e prea ageră. Într-o zi se vor răscula. Eu singur i-am văzut pe oameni, în Frigia, nepăsători când rosteau numele lui Zeus. Iară un rege, Licaon, a vrut să îmi întindă-o cursă şi plănuia să mă răpună. Aflaţi însă că regele a şi fost pedepsit de mine. L-am prefăcut în fiară, lup…

— Dar frigienii?

— Înecaţi… Tot satul lor l-am scufundat. N-au rămas decât doi bătrâni, pe nume Filemon şi Baucis. Ceilalţi s-au dus în fundul apei…

— Dreaptă răsplată le-ai dat, Zeus… au glăsuit toţi olimpienii.

— Dreaptă! a strigat iarăşi Zeus, tăindu-le c-un semn cuvântul. Dar a căzut numai un sat, şi dincolo un singur om. Şi nu de-un sat, şi nu de-un om îmi este mie grijă, ci de toţi ceilalţi la un loc. Dacă-ntr-o zi le vine pofta să urce în Olimp, la noi? Să nu mai recunoască cerul şi să se-nscăuneze ei stăpânitori peste pământ? Atuncea, zei, ce ne vom face? …

— O! … Asta nu se poate. Nu. Oameni să urce în Olimp? Şi să se cârmuiască singuri?! Mai bine piară de pe-acum! Să-mpiedicăm această crimă şi să dispară acest neam de muritori prea îndrăzneţi, care ne-ameninţă domnia! a zis la rândul său Poseidon.

— Însă, mă-ntreb, a spus Atena, cine o să ne-aducă jertfe? Cine o să ridice temple şi-o să le umple cu ofrande? Libaţii cine ne va face? Noi ne-am deprins să fim slăviţi. Chiar de

n-o fac cu bunăvoie, oamenii tot ne mai slujesc. Ce zici de acest lucru, Zeus?

— Hm! … Asta o să mai vedem… Ne vom gândi să-ţi dăm răspuns mai la sfârşit, a rostit Zeus. Acuma nu vrem altceva, decât să-i pedepsim pe oameni.

— Să-i pedepsim! … Să-i pedepsim! … Loveşte-i tu, cu fulgerul… Să ardă-n flăcări tot pământul! s-a repezit neghiobul Ares.

— Am cugetat şi eu la asta, a grăit Zeus, către Ares. Însă mi-am amintit că-n timpul cât a fost lupta cu giganţii, era să se aprindă slava, unde se află cerul nostru. Şi eu mai ştiu de la Uranus că s-ar putea să vie-o zi când va lua foc însuşi eterul3. N-am vrut s-aleg această cale… Am cugetat că e mai bine să-i înecăm…

— Dar bine, cum? a întrebat zeiţa Hera.

— Nu-i greu deloc, a răspuns Zeus. Strâng nori de ploaie din tot cerul. Şi plouă, plouă, până când dispar, cu toţii înecaţi, toţi oamenii lui Prometeu…

Vuia Olimpul de urale.

Stăpânul a lăsat să treacă uralele pân-la sfârşit. Când s-a făcut din nou tăcere, a dat cu sceptrul în podea.

PLOILE SE DEZLĂNŢUIE.

Să-nceapă, aşadar, potopul! … Tu, Hermes, fugi până la Hades şi îl vesteşte că-n curând vor sosi umbre cu duiumul. Umbrele celor morţi vor sta grămezi, grămezi în jurul porţii ce duce în ţinutul său, ţinutul groazei şi al morţii… Voi, zeii Ares şi Apolo, ieşiţi afară şi vedeţi de sunt acolo Boreu, vântul de miazănoapte, şi toate celelalte vânturi, care, suflând, pot risipi norii cei buluciţi a ploaie. Luaţi-i cu voi, ţineţi-i bine… Artemis, cheamă pe Eol, vestitul rege peste vânturi! …

Şi toţi care-ncotro fugeau să-i împlinească vrerile, cât mai cu sârg, şi cât mai bine.

Zeii acelor vânturi care împrăştie adesea norii au fost luaţi grămadă de Eol şi duşi departe-n nişte margini, zăvorâţi

într-o peşteră, la gura căreia a pus doi monştri-naripaţi de strajă, să nu poată scăpa nicicum.

În schimb, Eol a poruncit, la cererea stăpânului, să vie Notul, vântul care aduce cu el nori şi ploi, vântul cel cald de miazăzi.

Zeus l-a cercetat, privindu-l pe zeul-vânt din tălpi în creştet. Pe fruntea lui sta împletită negura, care mohorăşte văzduhul înaintea ploii. Din penele aripilor întinse peste-un sfert de lume, având culoare vânătă, ca şi sânul său păros şi încărcat cu umezeală, curgea în juru-i numai rouă. Mai mult, când apăsa cu mâna norii care pluteau în juru-i, până la mare depărtare, se auzea zgomotul ploii, ce răpăia necontenit. Ţinându-se de el, veneau şi alte numeroase vânturi, înaripate şi purtând burdufuri mari, pline cu apă.

— Porniţi deasupra astei lumi şi înecaţi-o pe de-a-ntregul, a răbufnit spre vânturi Zeus.

Notul a început să zboare, urmat de celelalte vânturi aducătoare de furtuni. Ploi nesfârşite se vărsau deasupra lumii, în şiroaie, în timp ce Zeus arunca, şi el, cu fulgerele-n oameni.

Iris4 – zeiţa curcubeu, zeiţa cu aripi de aur – sugea apa din mări şi lacuri, şi-umplea burdufurile norilor, secate dup-atâtea ploi.

Ploaia cădea, cădea, tot mai avană peste oameni, peste pământ, peste câmpii. Semănăturile pe-ogoare fuseseră-n noroi trântite. Speranţa muritorilor de-a se hrăni prin munca lor, de pe ogoare, se pierdea, şi deznădejdea cuprinsese mulţimile. Munca-ndârjită dintr-un an pierea pe câmp fără folos.

RÂURILE ŞI MAREA ÎNCEP SĂ SE REVERSE.

Dar Zeus nu se mulţumea numai cu apele din ploi. A poruncit fratelui său, Poseidon cel stăpân pe mări, să îl ajute. Acesta a chemat la sine, într-un palat clădit în mare, din marmură verde şi-albastră, pe zeii ce-şi aveau sălaşul sub albiile fluviilor.

— Daţi drumul forţelor pe care le-aveţi în stăpânirea voastră, a spus Poseidon zeilor, de cum au intrat în palat. Astfel ne porunceşte Zeus. Deschideţi deci zăgazurile şi lăsaţi libere să curgă puhoaiele, ca-ntr-un vârtej, peste pământ şi peste oameni.

Poseidon îşi sfârşise vorba. Zeii priveau nedumeriţi. Ar fi-ntrebat: „de ce?” şi „cum?” Dar la un semn al lui Poseidon au trebuit să se retragă, să plece spre mătcile lor. S-au îndreptat către izvoare. Le-au deschis, larg, gurile reci. Apele au ţâşnit bogate şi-au năvălit, urlând, pe văi.

În acest timp, zeul Poseidon îşi luase furca cu trei dinţi, bătută în mărgăritare, şi o izbise de o stâncă, cu sunet înfiorător. Pământul se cutremurase. Stânca se despicase-n două. Vinele apelor, plesnite de violenţa izbiturii, scrâşniseră ca nişte lanţuri rupte de-o mână de uriaş. Apele tăinuite-acolo se repeziseră afară, sărind nebune peste stânci, în lungi pâraie zgomotoase, cu coame albe pe spinare, ca nişte cai înspăimântaţi.

Râuri şi fluvii, prea umflate, se şi vedeau săltând din mătci. Se năpusteau peste câmpii şi nimiceau semănături, smulgeau copaci din rădăcini şi luau cu ele oameni, vite, case şi aşezări întregi.

Toate-ar fi fost cum ar fi fost, dar când şi-nvolburata mare a început să se reverse, să-şi zvârle apa ei sărată în lungi torente peste ţărmuri, răspândind moarte şi prăpăd, sorţi de scăpare n-au mai fost pentru sărmanii pământeni.

Purtând în clocote turbate tot ce mai era viu prin lume, apa se întindea mereu. Hotare nu mai avea marea. Nici nu se mai zăreau limanuri negre sau verzi pentru scăpare. Zadarnic se tot trudeau unii, în bărci sau plute uşurele, să mai răzbească prin puhoi, sfârşitul lor era aproape.

Pe câmpuri, unde mai-nainte culegeau roade muritorii, în sate, unde se jucau copii cu râsete zglobii, era acum domnia mării. Prin crengile copacilor înalţi, semeţi, odinioară cu frunţile scăldate-n soare, lunecau peştii argintii. Frumoasele nimfe-ale mării, fiicele zeului Nereu5, purtând

în păr mărgăritare, la gât şiraguri de mărgean, şi pe veşminte flori de mare, şi scoici, şi fluturi de sidef, treceau înot peste podgorii şi prin livezi, sau se plimbau pe străzile oraşelor. Delfinii cutreierau codrii, s-avântau sprinteni printre crengi. Leilor, galbeni ca nisipul, tigrilor şi mistreţilor, şi altor fiare sângeroase nu le mai era de folos puterea mare ce-o aveau. Păsări cu aripile-ntinse străbăteau zile întregi văzduhul, căutând să-şi afle un locşor, unde să poată poposi. Căutau zadarnic, şi la urmă cădeau în ape, fără vlagă, ca nişte frunze veştejite dintr-un copac bătut de vânt.

Imensa revărsare-a mării acoperea întreg pământul şi pentru-ntâia oară valul se legăna pe vârf de munte.

Cei mai mulţi oameni au pierit. Alţii, puţini, scăpaţi cu zile, pe câte-o creastă mai înaltă, slăbiţi de foamea nemiloasă şi îngheţaţi de frig s-au stins, de-asemeni, şi-au căzut în ape.

Numai o barcă mai plutea, o barcă mare, construită parcă anume să înfrunte nebuna furie-a apelor. Şi-adevărat, precum se spune, barca fusese pregătită cu vreme multă înainte…

POTOPUL ÎNCETEAZĂ.

Prometeu, tatăl omenirii, avea el însuşi un fecior, pe Deucalion, ce era rege la Ftia, în Tesalia. Şi el era căsătorit cu fiica lui Epimeteu şi a Pandorei: o copilă plină de haruri, ce purta numele de Pira.

După ce tatăl, Prometeu, a fost înlănţuit de Zeus, Deucalion şi soţia lui s-au dus să-i mângâie durerea. Iar Prometeu, care-avea darul prevestirii, ca şi bunicul său, Uranus, i-a spus aşa lui Deucalion:

— Ia seama, fiule, că Zeus vrea să înece tot pământul sub un potop nemaivăzut şi să distrugă oamenii. Planul lui nu va izbândi, dacă tu ai să mă asculţi! Să-ţi faci o barcă zdravănă, de lemn, să-nfrunte apa şi furtuna. Pune într-însa hrană multă şi apă de băut, din plin. Când vor începe ploile – prin ploi vrea Zeus să înece pământul nostru! – tu te urcă îndată pe corabie. Vâsleşte ne-nfricat cât timp ploile-acelea

vor dura. Iar cerul când s-o limpezi, cată în zări şi vei vedea un singur vârf semeţ de munte, ce nu va fi cuprins de ape. Acel munte este Parnasul6. Îndreaptă-ţi barca într-acolo! Şi ce va fi vei mai vedea…

Ascultând sfatul tatălui, Deucalion şi-a pregătit barca, de cum s-a-napoiat acasă. Şi, când s-au pornit ploile, şi-a luat pe draga lui soţie, s-au urcat amândoi în barcă, gata de drum către Parnas. Apele au crescut întruna. Elada s-a acoperit, pe tot întinsul ei, de valuri. Numai o barcă mai plutea… Era barca lui Deucalion7.

Ploaia mai încetase parcă. După aproape nouă zile de necurmată scurgere, norii erau secătuiţi, oricât îi tot adăpa Iris, şi cerul se mai limpezise. Deucalion a zărit Parnasul şi a vâslit mai încordat, luptându-se din greu cu marea, până ce a ajuns acolo.

Vântul şi marea i-au izbit în nişte stânci barca de lemn. Şi barca i s-a sfărâmat. Fiul lui Prometeu şi-a luat sub braţul stâng soţia dragă, şi doar cu dreapta a-notat, până ce a ajuns la mal.

Scăpat din valuri, Deucalion privea, încă înspăimântat, pustiul verde-al apelor. La pieptul său strângea pe Pira, înfrigurată şi flămândă, dornică de un adăpost.

ZEIŢA TEMIS INTERVINE.

Legenda spune că, din slavă, i-ar fi zărit pe cei doi oameni zeiţa Temis8, titanida, împărţitoarea de dreptate. Temis s-a apropiat de Zeus, şi arătându-i tot pământul scufundat sub noian de ape, a glăsuit:

— Măreţe Zeus, dreptate ţi-ai făcut destulă. La Hades morţii vin şirag, şi nu se mai sfârşesc la poartă. Din mii şi mii de oameni, câţi vieţuiau până acum, au mai rămas pe lume doi… Pentru un sat de frigieni şi-un rege din Arcadia, ce te-au nemulţumit pe tine, plătit-au mult prea mulţi şi-aşa… Lasă-i pe-aceşti doi în viaţă…

— Cine sunt ei şi cum se cheamă? a-ntrebat Zeus, în sfârşit.

— Se cheamă Deucalion şi Pira. El este rege tesalian. Norocul le-a surâs, şi iată-i, se află-n muntele Parnas. Au suferit şi ei destul. Deci, pentru numele dreptăţii, te voi rugă-n genunchi să-i ierţi! …

Zeus, ascultând-o pe Temis, s-a îmblânzit. Şi după nouă zile şi nouă nopţi, în cea de-a zecea s-a îndurat să facă semn. La acest semn, s-a repezit Eol până la peştera unde-l ţinuse pe Boreu, şi i-a dat drumul de îndată.

Boreu, când s-a văzut scăpat din peştera întunecoasă, s-a avântat în largul său. Suflând voios, a risipit norii la mare depărtare, şi într-un ceas sau poate două, cerul s-a-nseninat de tot.

Aflând că ploaia s-a oprit, Poseidon şi-a lăsat din mână tridentul său cel fermecat, şi în aceeaşi clipă marea şi-a încetat tot zbuciumul. Pe urmă, a chemat la sine pe-un fiu ce se chema Triton9, un monstru-al apelor marine, căruia i-a cerut să sune înapoierea apelor în mări, în fluvii şi în lacuri.

Triton a luat o scoică mare şi a sunat din ea prelung. Apa, supusă, a-nceput să vie către matca sa. Colinele au răsărit de sub povara undelor, şi-n timp ce apele scădeau, pământul parcă se-nălţa, de undeva, dintr-un fund. După aceste nouă zile, pădurile îşi arătau din nou coroanele-nverzite deşi frunzele mai păstrau încă nămolul apelor.

DEUCALION ARE UN VIS CIUDAT.

Se liniştise iarăşi lumea. Râuri şi fluvii se scurgeau în albiile lor, tihnite, de parcă n-ar fi fost tot ele acelea ce-necaseră atâţia oameni pe pământ. Marea se legăna domoală şi visătoare-n matca sa, şi parcă nu-ţi venea a crede că ea, haină şi turbată, se năpustise peste ţărmuri, urlând şi făptuind prăpăd.

Privind până departe-n zări, peste pământul fără viaţă şi fără oameni, Deucalion-a simţit că-i curg lacrimi amare pe obraz. Şi el i-a spus soţiei sale:

— Numai tu, Pira, ai rămas în lume, singură cu mine. Dar mă gândesc: ce inimă ai fi avut, iubită Pira, dacă şi eu mă

înecam? Cum îndurai atâta frică? Cine-ţi mai mângâia durerea? Eu, cel puţin, dacă destinul făcea să pieri-naintea mea, te-aş fi urmat. M-aş fi zvârlit în valurile spumegânde. Bine c-am scăpat amândoi, deşi suntem atât de singuri… De ce nu am şi eu putere ca înţeleptul Prometeu, părintele meu chinuit pe stânca din muntele Elbrus? De ce nu pot şi eu să fac, din apă şi pământ, alţi oameni?

Vorbind, se coborau pe coasta muntelui Parnas. Când, iacătă, zăresc în cale apele râului Cefis.

— Semn bun! a glăsuit bărbatul. Râul cel sfânt ne-a tăiat drumul. Să ne spălăm în unda lui de rele şi necurăţenii10, şi poate drumul mai departe ne-o fi mai lin şi mai cu spor.

Rostind cuvintele acestea, Deucalion şi soţia lui s-au cufundat în unda rece. După ce s-au spălat pe trup, pe plete, şi şi-au stropit veşmintele, cum era datina străbună, au pornit veseli iar pe cale.

Nu prea departe de Cefis era templul zeiţei Temis. Preoţi nu mai erau acolo. Focul n-avea deci cum să ardă. Pe zidul templului creştea, în voia lui, muşchiul cel verde.

Deucalion şi soţia-i, Pira, au curăţat zidul de muşchi, au aprins focul pe altar şi-au făcut cele de cuviinţă, pentru ca Temis să se simtă îndeajuns de mulţumită11. Dar în acelaşi timp cei doi au căzut în genunchi pe trepte şi, sărutând marmura rece, au implorat-o pe zeiţă:

— Tu, care eşti bunica noastră şi ocroteşti dreptatea-n lume, tu, ce hălăduieşti în slavă şi stai lângă stăpân, ascultă… Milostiveşte-te, zeiţo, învaţă-ne ce putem face, ca să se umple iar pământul cu oameni şi-alte vietăţi…

Coborându-se apoi noaptea, cei doi soţi s-au culcat în templu. Deucalion a văzut-o-n vis pe Temis, venind lângă el.

— În zorii zilei, i-a spus Temis, părăsiţi templul şi porniţi amândoi unde vă duc ochii.

— Dar focul cine-l va păstra? a întrebat, prin vis, bărbatul.

— Focul va arde de la sine!

— Şi oameni noi cum vom aduce pe-acest pământ acum pustiu?

— Să luaţi, a spus zeiţa Temis, oasele străbunicii voastre. Mergând de-a lungul fluviilor, să zvârliţi oasele-i în urmă, şi oamenii vor răsări…

DIN PIETRE SE NASC NOI OAMENI.

Spunând cuvintele acestea, zeiţa a pierit din vis. Deucalion s-a trezit îndată. Şi a strigat soţiei sale:

— Pira! În vis, în timpul nopţii, mi s-a ivit bunica Temis. M-a învăţat ce-i de făcut ca să-i reînviem pe oameni…

Numai că povestind soţiei cele pe care le visase, aceasta a-nceput să plângă:

— Oasele străbunicii noastre? Ar fi o crimă neiertată să risipim aceste oase, zvârlind cu ele peste tot…

— Dar stai! … s-a luminat bărbatul. Nu-i Gheea străbunica noastră?

— Ba da, s-a bucurat femeia. E Gheea, e pământul însuşi. Oasele ei sunt pietrele…

— Atunci, totul e limpede.

Deucalion şi soţia sa au luat în braţe multe pietre, apoi, mergând de-a lungul văilor, le azvârleau în urma lor.

Unde cădeau aceste pietre, ele se prefăceau în oameni. Cele pe care le aruncase Deucalion se schimbau în bărbaţi puternici, iar celelalte, azvârlite de mâna moale a soţiei, deveneau nişte fete mândre.

Astfel, pentru a doua oară – prin Deucalion şi soţia lui – s-au ivit oamenii pe lume.

Iară în humă era viaţă, erau seminţe rodnice. Căldura soarelui făcea seminţele să încolţească. Din ele s-au născut pe urmă, cum spun legendele străvechi, vieţuitoare, mii de spiţe, de plante şi de animale.

Lumea s-a înmulţit din nou, mai mult decât la început.

Deucalion şi-a făcut o casă, vieţuind cu soţia lui în pace, respectat de toţi. În casa asta i-a născut Pira soţului său un fiu, pe care l-au numit Elen.

Acesta e, după legendă, strămoşul grecilor, numiţi în vremurile vechi: elini.

Note

1. Zeus era numit adeseori „tatăl zeilor din cer”, pentru că majoritatea zeilor îi erau fii şi fiice. Pe ceilalţi: Poseidon, Hades, Hestia., Demetra şi Hera, el îi salvase din pântecul lui Cronos, dându-le viaţă a doua oară. În sfârşit, mai este numit „tată” sau „părinte al zeilor şi al lumii”, pentru că el pretindea că oblăduieşte totul, pe zei şi pe oameni, ca un adevărat părinte, adică plin de bunătate şi înţelegere. Basileii sau regii elini se intitulau şi ei părinţi ai oraşelor sau ţinuturilor pe care le cârmuiau.

2. Din pricină că legendele arătau pe Prometeu drept creator al oamenilor, ei sunt numiţi uneori fiii lui.

3. Cei vechi socoteau că din haos s-a despărţit pământul de cer, uscatul de apă, şi aerul, pe care-l respiră oamenii, de eterul cel subţire şi curat.

Sus de tot era eterul, dedesubt aerul obişnuit, jos pământul, despărţit de apă.

4. Iris cea cu aripi de aur, sau curcubeul, era în mitologia elinilor socotită drept o crainică a zeilor, după cum Hermes era pristavul lui Zeus. Ea zbura cu iuţeala vântului. Era în acelaşi timp şi o zeiţă a norilor. Sugea apele din râuri şi mări şi încărca norii sleiţi după ploi. Iris era fiica lui Taumas, un zeu marin, a Electrei, fiica lui Ocean, având deci, de la amândoi părinţii, origine acvatică. Taumas era fiul Gheei, din căsătoria ei cu Pontul, un alt zeu al mărilor. Dând această complicată genealogie, prin legende pline de poezie, îşi explicau elinii faptul că după ploaie apare curcubeul, în culorile lui atât de minunate.

5. Zeul Nereu, reprezentat în mitologia elinilor ca un bătrân venerabil, era considerat tot un fiu al zeiţei Gheea – pământul – şi al Pontului. Dealtfel, zeii mărilor erau mai mulţi, dar Poseidon era cel mai mare dintre ei, stăpân olimpian al tuturor apelor. Nereu, căsătorit cu oceanida Doris, avusese cincizeci de fiice. Ele erau cele cincizeci de nimfe nereide. Imaginea fabuloasă a acestor nimfe a pătruns în mai toate basmele popoarelor sub forma unor zâne ale mării, aşa cum apar şi în creaţiile noastre

populare. Adeseori, aceste zâne ale mării sunt numite în basme: sirene. Cei vechi îşi închipuiau însă sirenele ca pe nişte fete cu trupurile jumătate păsări, ce locuiau numai într-o insulă a lor, aflată între Capri şi coastele Italiei.

6. Muntele Parnas, situat în vechea Grecie, între Dorida şi Focida, înalt de 2459 m, era locul unde sălăşluiau zeul Apolo şi cele nouă muze. Celor vechi li se părea muntele acesta nespus de înalt. Poetul Ovidiu, ale cărui minunate „Metamorfoze” au stat adesea la baza alcătuirii unora dintre aceste legende, spune în cântecele lui că Parnasul îşi înalţă două dintre vârfurile sale până la stele. Era deci firesc să-şi închipuie că acesta a fost singurul refugiu în timpul potopului.

7. Legenda potopului este comună aproape tuturor popoarelor, până în Africa şi America de Sud, dovadă că în timpuri foarte, foarte depărtate, păstrate în amintirea oamenilor numai prin poveşti, au avut loc mari ploi torenţiale, cutremure şi scufundări. Locuri uscate au fost acoperite de ape, şi alte ţinuturi marine au devenit pământuri fertile. Biblia narează şi ea legenda despre un potop, din care s-a salvat Noe cu arca lui, sfătuit de Dumnezeu. La elini, locul lui Noe îl ţine Deucalion, sfătuit de Prometeu, tatăl său. Coincidenţa este izbitoare. Interesant este însă faptul că Deucalion, noul părinte al omenirii – spre deosebire de Noe – se salvează împotriva voinţei divinităţii supreme.

8. Titanida Temis fusese, după unele legende, soţia titanului Iapet, deci mama lui Prometeu şi a lui Epimeteu. Era deci firesc ca ea să intervină în favoarea nepoţilor săi, Deucalion şi Pira.

9. Despre Triton vom mai aminti când va fi vorba în amănunt de zeul Poseidon. El simboliza urletul valurilor şi era reprezentat printr-un zeu marin cu coadă de peşte, ţinând la gură o scoică din care suna, făcând furtuna să se dezlănţuie sau să înceteze.

10. Râurile – apele curgătoare din izvoarele de munte, apele care fertilizează pământul, adapă oamenii şi vitele şi spală necurăţeniile – se bucurau la elini de un respect deosebit şi erau socotite sfinte. Ei credeau că apa poate spăla uneori nu numai necurăţenia, ci şi relele, necazurile. Ca pe toate celelalte elemente ale naturii, elinii personificau şi râurile, socotindu-le fiii şi fiicele lui Ocean, de unde izvorau şi unde se reîntorceau. Ele erau reprezentate, de cele mai multe ori, prin nişte oameni cu trupuri de tauri, purtând şi coarne, semnul puterii. Ca un omagiu faţa de apele curgătoare, în lucrarea lui „Munci şi zile”, Hesiode recomandă călătorului ajuns pe malul unui râu să-şi spele mâinile, să se purifice, altfel riscând să-şi atragă mânia zeilor. La cei vechi, unele râuri aveau sanctuare şi altare proprii şi în cinstea lor se organizau serbări. Tradiţia aceasta naivă s-a păstrat la unele popoare, ca o mulţumire a binefacerii pe care o aduc râurile. Aceasta mai cu deosebire în ţările cu climă secetoasă, unde apa lipseşte adesea, ca în Egipt, Spania, Italia etc. Şi în folclorul nostru, apele ocupă un loc deosebit. Multe râuri, ca: Oltul, Mureşul etC. Au balade şi legende legate de numele lor.

11. Tot aşa cum Deucalion şi Pira curăţă templul lui Temis, vedem şi-n basmele noastre pe eroii populari ajungând în peregrinările lor la sfânta Miercuri, sfânta Vineri, cărora trebuie să le aducă apă, să le facă focul, să le cureţe casa şi grajdurile, primind în schimb o răsplată. Sfânta Vineri, de pildă, nu este altceva decât Venera sau Venus – numele latin al zeiţei Afrodita. Numele de sfânta Miercuri vine de la zeul Mercur sau Hermes, după cum marţi vine de la zeul Marte – sau Ares – şi joi de la Joe (Jupiter) sau Zeus.

ÎNŞELĂCIUNILE LUI ZEUS.

Trecuse, în sfârşit, urgia potopului dezlănţuit. O lume nouă se năştea. De-o parte se aflau elinii, din neam de zei, neam de titani1. De alta erau ceilalţi oameni – câţi se născuseră din pietre.

Zeus era iar mulţumit.

Într-un sfat tainic îi spunea fiului său, Hermes, pristavul:

— Acuma toate-mi sunt pe plac. Aş vrea să sorb, la nesfârşit, ce e mai bun şi mai gustos: ambrozie, nectar divin, fructe de pe pământ şi vinul cel înmiresmat, dulce şi gros, pe care-l beau toţi muritorii cu nesaţ… Eu sunt stăpân şi fac ce vreau. Mi-am luat zeiţe de soţii2. Dar văd, acolo, pe pământ, nimfe3 şi fete pământene, uneori mai fermecătoare decât zeiţele din cer. Am să fac, Hermes, şi-alte nunţi… Mie îmi este-ngăduit să calc şi legile cereşti, chiar dacă sunt orânduite de mine însumi…

… Şi Zeus, împlinindu-şi vorba, căta nesăţios prin lume. Căta mai mult către ţinutul udat de fluviul Asopos4, din pricină că zeul fluviu avea cam douăzeci de fete, una mai mândră decât alta. Dar dintre ele o-ndrăgise pe cea mai mică, pe Egina.

O FLACĂRĂ STRĂLUCITOARE.

Zeus, precum se povesteşte, s-a preschimbat în flacără, o flacără strălucitoare, care s-a coborât din cer, într-un vârtej ameţitor, pe malurile fluviului. El a furat-o pe Egina, a-nvăluit-o-n flacără şi, într-o clipă, a purtat-o în nişte locuri tăinuite, să nu o mai găsească nimeni. Numai că zeul fluviu, tatăl, nu s-a lăsat batjocorit. S-a ridicat din matca sa şi a pornit în lumea largă să-l afle pe, răufăcătorul care-o furase pe Egina.

A mers, a mers, pân-a ajuns într-un regat numit Corint. Regele locului, Sisif, era nespus de necăjit. În ţara lui bântuia foamea, fiindcă fusese lipsă de apă în tot anul şi grânele nu se coceau, păşunile erau uscate şi în livezi nu se vedea decât, ici-colo, câte-o fructă.

Aflând atâta sărăcie, Asopos s-a înduioşat şi, cu puterea lui de zeu, a făcut să ţâşnească apa dintr-un izvor de mult secat. Ţinutul s-a înveselit. Iarba a început să crească. Oamenii au ieşit la câmp, să facă noi semănături.

Drept mulţumire fluviului, Sisif i-a spus unde se află Zeus, ascuns, cu prada lui. Ba i-a mărturisit că fata avea acuma un copil, ce purta numele Eac.

Asopos a fugit s-o caute. Era atât de mânios, că Zeus – cât e el de Zeus – s-a cam temut să nu păţească în acea ziuă vreo ruşine. Mai ales nu-i era pe plac să i se dovedească fapta. Atunci, şi-a prefăcut iubita într-o bucată de pământ, pe care a zvârlit-o-n mare5.

Fluviul n-a mai avut ce face; a trebuit să se întoarcă în albia lui părăsită. Fata a rămas insulă, scăldată de albastrul mării. Iar fiul ei, micul Eac, crescut acolo-n insulă, de nişte oameni milostivi, a ajuns rege mai târziu.

Lui Zeus nu i-a fost destul.

— Dar fluviul are şi-alte fete, îi spunea el zeului Hermes. Cea mai frumoasă-i Antiopa, şi ea va fi soţia mea…

Precum a zis a şi făcut. S-a preschimbat într-un satir6 – într-un satir încornorat, dar cu chip ademenitor – şi a pândit-o pe-Antiopa, când adormise-ntr-un umbrar. Şi fata, neavând ce face, a trebuit să se-nvoiască. A devenit soţia lui.

Copiii ei au fost doi gemeni, Zetos şi Amfion, pe nume: strămoşi ai regilor din Teba.

O NIMFĂ DIN CORTEGIUL ZEIŢEI ARTEMIS.

Asopos îşi plângea destinul. Dar Zeus hohotea în slavă şi îi spunea pristavului:

— Hermes, ce fată crezi tu, oare, că merită cinstirea-naltă de a-mi pleca ochii spre ea?

— Ştiu eu, stăpâne? zicea HermeS. Îmi pare mie, sau aşa e? Nu cred că-i alta mai frumoasă decât Calisto7, nimfa care o însoţeşte în cortegiu pe Artemis, la vânătoare…

— Privirea ta e ageră, a râs cu hohote stăpânul. Eşti gând din gândul meu, băiete. Într-adevăr, nu-i alta care să merite, mai mult ca dânsa, cinstea de-a-mi deveni soţie…

— Bine, dar nimfele acestea au jurat fiicei tale, Zeus, că vor rămâne ne-ntinate. Zeiţa Artemis ucide nimfele sale din cortegiu, dacă îşi calcă jurământul… Calisto nu o să primească a-ţi fi soţie. Îi va fi teamă.

— Nu, Hermes, te înşeli, te-asigur, i-a spus pristavului stăpânul. Nimfei nici n-o să-i fie teamă. Iată ce fac…

Şi, într-o clipă Zeus a luat înfăţişarea copilei sale, Artemis. Pe umeri ţinea, ca şi dânsa, un arc măiestru de argint şi-o tolbă plină cu săgeţi. Mergând cu pas uşor, prin munţi, i-a tăiat calea lui Calisto. Cu voce limpede, de fată, i-a poruncit nimfei să vină la pieptul său şi-a sărutat-o. Calisto, nebănuitoare, se bucura că-i strânsă-n braţe şi sărutată de zeiţă.

Deodată, Zeus şi-a luat chipul său majestuos, impunător, şi a rostit către Calisto:

— De azi vei fi soţia mea. Fiul tău o să-ntemeieze regatul din Arcadia!

Când a-nţeles înşelăciunea, nimfa a început să ţipe şi a fugit ca o nălucă, plângând, spre inima pădurii. Artemis cea adevărată, auzind ţipetele fetei, a trimis nimfele s-o cheme. Calisto s-a înfăţişat tremurătoare, înlăcrimată, i-a căzut în genunchi zeiţei şi a rugat-o să o ierte. Se ruga biata să o ierte, deşi nu avea nici o vină.

Artemis se uita la nimfă, având o cută-ntre sprâncene. Fără să dea nici un răspuns, a cerut arcul şi-o săgeată şi a ţintit-o pe Calisto.

Zeus, care era acolo ascuns în dosul unor arbori, a vrut să-şi scape victima de sub săgeata fiicei sale. Făcând un semn, a preschimbat-o pe Calisto într-o ursoaică. Ursoaica a-ncercat să scape şi să se urce-ntr-un copac. Atâta numai că zeiţa arareori îşi greşea ţinta. Fata a fost lovită-n piept. Gemând, s-a prăbuşit în iarbă şi sângele nevinovat a înroşit pădurea toată. S-a chinuit aşa un timp. Mai înainte de-a muri a născut un fecior, pe Arcaş.

Sfârşindu-şi fata zilele, trupul său a fost pus pe rug. Şi moartă ea era frumoasă. Ca să-i păstreze frumuseţea, Zeus a luat-o de pe rug şi a zvârlit-o între stele, ivind o nouă constelaţie, ce se numeşte Ursa mare.

Fiul său, Arcaş, după cum îi prevestise însuşi Zeus, a-ntemeiat Arcadia, ţara cea mai încântătoare ce se afla în acel timp, după cum spun legendele. A vieţuit el multă vreme, însă, simţind că i se-apropie ceasul din urmă, l-a

rugat pe tatăl său ceresc, pe Zeus, să-l ducă lângă mama lui. Zeus i-a împlinit dorinţa schimbându-l, de asemenea, în altă constelaţie care se cheamă Ursa mică.

IO E PRESCHIMBATĂ ÎN JUNINCĂ.

Calisto este sus, pe boltă. Egina-i insulă în mare. Destinul a voit ca eu să mi le pierd pe amândouă, glăsuia Zeus către Hermes.

— Necazul n-are nici un drept să mohorască fruntea ta. Sunt flori pe lume câte vrei. Îţi poţi afla alte soţii, îi răspundea şiretul Hermes.

Şi mai trăia pe-atunci, în Argos8, oraş vestit, înfloritor, o preoteasă-n templul Herei, ce purta numele de Io.

Tatăl acestei fete, Io, era alt fluviu zeu, Inahos, ce uda ţara Argolidei.

Zeus o văzuse pe Io când se scălda în zorii zilei. Din cer o urmărise lacom, cum se rotea domol prin unde şi se ivea deasupra apei, ca o petală de argint.

Fecioara Io, terminându-şi scăldatul într-o dimineaţă, se îndrepta spre ţărm, storcându-şi cosiţele bălaie, lungi, ridicând braţele spre soare. Zeus, neostoitul Zeus, ce o pândea din slava lui, s-a repezit-naintea fetei.

Io s-a-nspăimântat de moarte. A fugit iute, ca o ciută, pe şesul înroşit de soare. Voia să se-întoarcă-n fluviu. La adăpostul tatălui, era mai greu s-o prindă Zeus. Dar Zeus şi-a-ncruntat privirea, şi peste fluviu s-a lăsat un nor mai negru decât noaptea. Io s-a rătăcit prin beznă. Zeus s-a apropiat de ea şi-a-mbrăţişat-o cu de-a sila.

În acest timp, zeiţa Hera îşi căuta soţul peste tot.

„Unde o fi plecat iar Zeus?” se-ntreba ea şi cerceta cu ochii lumea-n lung şi-n lat.

Pământul era luminat de soare, ca în orice zi, numai în Argos se lăsase un întuneric nepătruns. Zeiţa, cam bănuitoare, a poruncit să i se-aducă un nor de aur şi, pe loc, s-a coborât în Argolida.

Ajunsă tocmai lângă fluviu, Hera a început să strige:

— Stăpâne! … Zeus! … Unde eşti? …

N-a răspuns nimeni, se-nţelege. Zeus tăcea, în întuneric, sperând că nu va fi zărit. Dar Hera, bănuind, pesemne, că Zeus totuşi este-acolo, a poruncit norilor negri să se împrăştie-n văzduh.

Norii s-au ridicat în sus şi s-au împrăştiat ca fumul. Atâta ca şiretul Zeus, ca să nu fie prins, schimbase fata-ntr-o junincă şi sta, nevinovat, alături.

— De unde e juninca asta? l-a iscodit zeiţa Hera.

— Nu ştiu. A ieşit din pământ. E o junincă fermecată! a trântit Zeus o minciună.

— De e aşa, să mi-o dai mie! a rostit Hera, ascuţit.

— Ţi-o dau, cum nu! a răspuns Zeus, dornic să-i stingă bănuiala soţiei sale din Olimp.

MONSTRUL ARGUS ÎNCEPE S-O CHINUASCĂ PE IO.

Hera n-a aşteptat să-i dea Zeus încă o-ncuviinţare. A luat pe fiica lui Inahos – astfel schimbată în junincă. I-a pus de gât un lanţ de-aramă şi-a-ncredinţat-o unui monstru, un slujitor de-ncredere, ce-avea tot corpul presărat cu zeci de ochi pătrunzători. Monstrul acesta, numit Argus9, vedea în toate părţile: sus, jos, în părţi şi-n spate, vedea şi-n bezne şi în apă. Nici o mişcare nu scăpa ochilor săi veşnic la pândă.

Abia dacă în timpul nopţii câte doi ochi se odihneau, unul în faţă, altu-n spate, pe rând, o clipă fiecare; dar ceilalţi rămâneau de strajă, băgau de seamă orişice.

Acestui monstru i-a dat Hera pe fiica fluviului Inahos şi i-a grăit în acest fel:

— Argus, să iei juninca asta. Eu bănuiesc că e o fată. Tu să mi-o duci cât mai departe, să n-o mai poată vedea Zeus. Acolo să mi-o chinuieşti, cât te-i pricepe tu mai bine…

Monstrul a luat de lanţ juninca şi a purtat-o peste munţi, peste câmpii şi peste ape. Nu îi dădea voie să pască decât o iarbă vestejită, frunze pălite şi amare, iar apă nu putea să bea decât din bălţi cu sărătură, înnămolite, putrede. Noaptea, o aducea să doarmă pe locuri cât mai umede, mai îngheţate, mai bătute de vânturile cele reci, lăsând-o pradă frigului.

Io vărsa lacrimi amare. Ştia că e nevinovată. Zeus, din cer, o oropsise. Şi-n loc să dobândească milă, cum se cuvine aceluia ce suferă, Hera o urgisea mai rău. Şi tot ducând-o monstrul Argus, prin lumea largă, pe copilă, au ajuns, într-o bună zi, în ţara fluviului Inahos.

Tocmai atunci erau pe ţărmuri bătrânul fluviu zeu, Inahos, şi cu surorile-i iubite. Vorbeau cu toţii despre ea.

— Unde-o fi Io a noastră? se tânguia încet bătrânul. Simt că mă sting, mă sting cu zile. Ea îmi era căldura vieţii şi mângâierea clipelor de bătrâneţe ce m-apasă…

— Surioara noastră dulce, blândă, ce-nveselea întreg palatul cu râsetele ei zglobii, care cânta din zori în noapte, pe unde-o rătăci, sărmana? se întrebau şi fetele.

Io era la depărtare de câţiva paşi şi-i auzea.

— Eu sunt… Eu sunt Io a voastră… Priviţi-mă cum am ajuns… mugea copila-ndurerată.

Văzând că tatăl şi surorile n-aveau cum să o înţeleagă, ea şi-a zgâriat, cu multă trudă, pe ţărmul nisipos al apei, numele – Io – cu copita.

— Juninca asta-i fermecată! au strigat toate fetele. Ştie să scrie cu copita. Hai să citim şi noi ce-a scris.

— Io! … Da, da, da, Io scrie… a rostit fluviul zeu, Inahos. Bătrânul se şi repezise de gâtul fetei sale dragi. Plângând cu ţipete, Inahos îi mângâia pielea rănită de lanţurile de aramă.

— Aduceţi leacuri, oblojeli! … Aduceţi iute! … striga dânsul. Păstorule nelegiuit, zeii au să te pedepsească, fiindcă loveşti un animal sub care se ascunde-o fată…

Cât timp s-au petrecut acestea, monstrul cel de credinţă-al Herei se aruncase-n apa rece ca să-şi împrospăteze trupul. Auzind însă pe Inahos că îl blestemă-n acest fel, s-a săltat repede din unde:

— Fereşte-te, bătrâne. – n lături, a răcnit el. N-o mânia cumva pe Hera, ce ocroteşte-acest ţinut, pentru că s-ar putea să-ţi schimbe toate copilele la fel…

A tras apoi tare de lanţ, târând junincă-n urma lui. Tatăl se aruncase jos, lovindu-şi fruntea, hohotind:

— E dusă mângâierea mea… Duse îmi sunt orice nădejdi… Fetele îşi smulgeau şi ele părul din cap şi se jeleau:

— Io! … Iubita noastră soră! Eşti osândită pe nedrept. Şi noi, cât vom trăi pe lume, vom lăcrima în urma ta…

ZEUS HOTĂRĂŞTE MOARTEA LUI ARGUS.

Argus nu s-a uitat în urmă. N-a ascultat plânsetul lor. A dus juninca mai departe, până ce a găsit, în drum, nişte păşuni cu iarbă arsă. Aici a legat-o pe Io de un ţăruş, cu lanţu-i greu. El însă s-a urcat pe-un munte, umbrit de arbori rămuroşi. De-acolo priveghea în zare, să nu se-apropie nici un om, ce ar putea să-i dea lui Io vreun ajutor oricât de mic.

Erau atâta de departe şi-atât de bine-o ascundea Argus pe Io-n acel loc, încât abia de-o vedea Zeus.

, E prea destulă suferinţă pe care o îndură Io, nevinovată precum e! … a cugetat în sine Zeus. A venit vremea s-o ajut. M-a blestemat fluviul Inahos. Îmi fac iarăşi prea mulţi duşmani…”

A chemat deci pe zeul Hermes şi i-a cerut să plece-n grabă spre locul unde era Io.

— Ai să-l ucizi pe monstrul Argus, i-a poruncit Zeus lui Hermes. Cum? Te priveşte. Eşti viclean şi priceput în treburi de-astea…

Şi-a pus Hermes aripile la pălărie, şi la umeri, şi la picioarele-i mai iuţi decât e vântu-n vijelie. A pus sub haină secera de diamant cu care Cronos îl sfârtecase pe Uranus, în bătălia dintre ei. A luat în mână caduceul şi a zburat ca un vârtej…

A tot zburat, a tot zburat, până ce a ajuns în locul unde monstrul zeiţei Hera păzea pe fiica lui Inahos cu-atât de mare străşnicie.

Sosind acolo, zeul Hermes şi-a dat deoparte-aripile şi a lovit cu caduceul într-un tufiş de bozie. Cum a lovit cu caduceul, tufişul s-a schimbat pe loc în douăzeci de capre roşii şi douăzeci de iezi bălţaţi, având pe lângă ei un ţap cu părul negru, păcură. Hermes şi-a scos din sân un nai. A început să-şi mâne turma, cântând din nai, fermecător.

De pe-nălţimea unde sta, Argus l-a şi văzut pe Hermes.

— Cine eşti, măi? i-a strigat el.

— Sunt un sărman păstor de capre, nu vezi? i-a dat răspunsul Hermes.

— Frumos mai cânţi, ia vino-ncoace! … Acolo iarba e pălită, aici e grasă… Şi-s izvoare, să-ţi tot adăpi căpriţele. Urcă-te sus! E şi răcoare. Şi tu poţi să te odihneşti. Iar mie-mi vei cânta din fluier. Dar vai, ce fluier e acela? N-am mai văzut. Făcut din trestii? … Frumos mai ştii să cânţi, băiete! …

Hermes se face-ntâi că nu vrea să urce-n munte, lângă Argus; până la urmă se-nvoieşte. Încet-încet îşi urcă turma, cântând mereu, mereu, din nai. Lui Argus i se închid ochii. Asta şi urmăreşte Hermes. S-adoarmă monstrul ce păzeşte pe fiica fluviului Inahos, şi să-l ucidă. Asta vrea. Monstrului i se închid ochii, sub cântecul duios din nai. Nu încă toţi. Mai sunt de strajă, ici-colo, câte unul.

— Spune-mi, păstorule iubit, rosteşte Argus moţăind, cine a născocit unealta din care cânţi aşa frumos?

Păstorul prefăcut îi spune, cu glas domol, adormitor, despre un zeu, pe nume Pan. Şi-i spune Hermes, îi tot spune, cum zeul a-ntâlnit o nimfă; şi… zeul Pan s-a-ndrăgostit…

Vocea lui Hermes e ca vântul, când suflă prin frunzişuri vara.

Argus a adormit de tot. Pentru întâia oară Argus nu are nici un ochi deschis. Sforăie-n tihnă şi visează. Visează despre zeul Pan şi despre o unealtă nouă, pentru cântat, numită nai. Hermes îşi duce caduceul peste tot trupul monstrului. Iar caduceul mângâie ochii lui Argus, ca s-adoarmă tot mai adânc, ca-ntr-un mormânt. Puterea lui este sfârşită. Hermes îşi schimbă uitătura cea plină de bunăvoinţă şi se încruntă ucigaş. De sub veşmântul de păstor îşi scoate arma ascuţită. Îşi scoate arma şi loveşte grumazul gros al monstrului.

Capul s-a despărţit de trunchi, rostogolindu-se pe văi.

Hermes împinge cu piciorul şi trunchiul celui ce fusese străjerul de credinţă-al Herei. Capul şi trunchiul se zdrobesc. Muntele s-a-nroşit de sânge. Ochii lui Argus s-au desprins şi de pe cap şi de pe trunchi, şi-s risipiţi mai peste tot.

IO ÎŞI RECAPĂTĂ VECHEA ÎNFĂŢIŞARE.

Zeul pristav nu stă pe gânduri şi rupe lanţul de aramă, care o priponea pe Io. Juninca liberă, scăpată de sub cumplita priveghere, porneşte-n goană către casă, în timp ce Hermes îşi aşază la loc măiestrele-i aripi şi se ridică-n zbor spre Zeus, ca să-i arate ce-a făcut.

Nici nu zburase bine Hermes şi s-a ivit zeiţa Hera. A strâns ochii monstrului Argus, căzuţi pe văi, căzuţi pe coaste. I-a strâns în poala ei pe toţi.

— Dar ce să fac acum cu ei? se întreba zeiţa Hera. Gândeam s-o urmăresc pe Io. Nu vreau să-mi scape fata asta!

Voia să-i pună pe o stâncă, dar a zărit jos, în câmpie, trecând o pasăre: păunul. Coada păunului, rotată, i-a plăcut

mult zeiţei Hera.

„E numai bună de-ncrustat coada păunului, cu ochii cei risipiţi ai monstrului!” a cugetat zeiţa Hera.

Ea a luat ochii strânşi în poală, i-a prins de coada cea rotată, ca nişte pietre nestemate, şi a rostit către păun:

— Pentru că porţi ochii lui Argus, ochii ce m-au slujit pe mine, tu ai să fii pasărea mea…

Şi-ntr-adevăr, din acea clipă, legendele ne spun că Hera n-a avut pasăre mai dragă decât păunul cel rotat, cu coada lui strălucitoare.

Numai că-ndată după-aceea, zeiţa Hera s-a pornit s-o urmărească pe junincă, să nu poată ajunge-n ţara unde se afla tatăl său.

Ea porunceşte unei furii10 să se transforme într-o streche. Strechea o-nţeapă pe junincă. Parcă o taie c-un cuţit. De spaimă, Io trece-n goană printr-o pădure, pe-o câmpie, şi peste văi, şi peste dealuri. Se rătăceşte. Uită drumul. Şi fuge, fuge, înţepată necontenit de acea streche. Ea ocoleşte tot pământul. Sciţii o văd prin ţara lor. Prometeu, fiul de titan, înlănţuit de zei pe Elbrus, o vede şi îi dă curaj.

Prin Asia goneşte Io şi se aruncă-n apa mării să-şi răcorească trupul ars de-nţepătura furiei, în valurile reci şi repezi. Străbate mările înot şi-ajunge-n ţara egipteană.

Nilul, cu apa lui mâloasă, curgea – oglindă-mpurpurată de asfinţitul soarelui. Pe ţărmul său aleargă Io. Cade-n genunchi, fără puteri. Ridică fruntea către cer. Mugeşte-adânc, şi-n limba ei cere lui Zeus îndurare. Mai bine zeii să-i ia viaţa; de mii şi mii de ori era mai bine, dacă se îneca în valuri, decât să îndure atâta, nevinovată, pe pământ.

Din cer, însuşi stăpânul, Zeus, vede că răzbunarea Herei e mult prea mare, şi a-ntrecut orice măsură. Cu carul său de aur, Zeus coboară grabnic în Egipt. Îi pune mâna grea pe spate juncii albe şi… minune! … părul de animal îi cade, se vede pielea mătăsoasă; coarnele i se rup din frunte; pe spate, într-un val de aur, cosiţele i se revarsă, umede, ca în

ziua-n care Zeus căta din cer la eA. Cuprins de gânduri pătimaşe.

Io, încă înfricoşată, se saltă repede din tină. Picioarele şi mâinile îi sunt aşa precum erau în vremea când sălăşluia la tatăl său, fluviu] Inahos. Îi vine greu parcă să creadă că nu mai este animal. Vorbeşte, strigă, râde, cântă şi, uluită, îşi ascultă glasul şi hohotul senin.

Totul era ca mai-nainte.

Şi, pentru că-i venise ceasul, dânsa s-a tras lângă un mal. Acolo a născut un fiu lui Zeus, tatălui ceresc. Feciorul s-a numit Epaios.

Regele din Egipt, Osiris11, văzând-o pe frumoasa Io, s-a-ndrăgostit nebun de ea şi a cerut-o de soţie. Astfel a devenit regină Io în ţara egipteană. După ce ei s-au stins din viaţă, preoţii le-au făcut altare, numind-o pe regină: Isis.

Pe tron, ca rege în Egipt, a fost urcat fiul lui Io. Când a murit şi el, de-asemeni preoţii i s-au închinat şi l-au slăvit, zicându-i Apis.

RĂPIREA EUROPEI.

În timpul când sărmana Io era încă târâtă-n lanţuri de Argus, monstrul ne-ndurat, Zeus îşi aplecase ochii spre altă fată pământeană. Era o tânără prinţesă, fiica lui Agenor, un rege care domnea-n Fenicia12.

Prinţesa se juca-ntr-o zi, cu prietenele sale bune, pe-o pajişte, la ţărmul mării. În cântece se povesteşte că fetele strângeau în coşuri trandafiri roşii din boschete, pentru altarul Afroditei, mândra zeiţă-a dragostei.

Cântând voioase şi zburdând, ele nici n-au băgat de seamă când s-a ivit un taur falnic, cu păr galben ca aurul şi ochi albaştri cum e bolta senină a Feniciei.

Zeus se preschimbase-n taur. Se-amestecase-ntr-o cireada, care păştea pe malul mării. Dar, mai-nainte, poruncise fiului său, pristavul Hermes, să se prefacă în păstor şi să gonească vitele spre pajiştea unde era ceata de fete feniciene.

Înghesuindu-se-n cireada mânată de pristavul Hermes, Zeus s-a apropiat, pe-ncetul, de locul de-unde culegea Europa trandafiri roşii pentru altarul Afroditei.

Hermes a mânat mai departe cireada, către o pădure. Nu a rămas pe pajişte decât stăpânul din Olimp, schimbat în taurul de aur.

În acea clipă l-au văzut mai multe fete şi-au strigat:

— Europa, vino să te miri… N-ai mai văzut astfel de taur. Părul lui e ca aurul, ochii ca bolta cea senină, pe fruntea lată poartă coarne încovoiate, tot de aur, şi-o pată de argint luceşte pe creştetu-i strălucitor.

Fata de rege s-a grăbit să vină până lângă taur.

— Aşa e, s-a mirat şi dânsa. Ochii acestui animal par ochi de om, parcă grăiesc. Ce vrea să spună nu-nţeleg. Însă, de bună seamă, iată-l, ne face semn să ne urcăm pe preaputernica-i spinare… şi să ne plimbe. Asta vrea…

— Da, da! au spus şi celelalte copile, într-un singur glas. Cu capul face semn spre noi, să ne urcăm şi să pornim cu el pe ţărmurile mării. Numai că nouă ne e frică. Cum? Tu, Europa, îndrăzneşti?

— Eu îndrăznesc, a răspuns dânsa. Priviţi-l doară ce blând e. Din botul lui se-mprăştie miros de flori, ba… parcă… staţi! … mireasmă de ambrozie.

Şi, fără nici o chibzuială, Europa saltă graţioasă pe taurul înşelător. Acesta se ridică-ndată, pornind cu paşii-i majestuoşi, întâi încet, apoi mai iute, apoi în goană, şi-n sfârşit se-aruncă-n valurile verzi. Se-aruncă… şi înoată, înoată, mai către larg, mai către larg…

Europa, când se vede-n valuri, plânge şi ţipă-nfricoşată:

— Vai, ce mă fac, surorilor? Nu mă lăsaţi să pier în mare! Vestiţi pe tata, să trimită corăbiile-n urma mea şi să mă scape de la moarte…

Dar taurul cu păr de aur, mugind cu glas de trâmbiţă, îşi purta prada mult mai iute decât puteau corăbiile regelui Agenor să zboare pe-ntinsul verde-al apelor.

Zadarnic au purces corăbii şi oameni vrednici după fată. Taurul luneca pe ape, repede, repede ca vântul. Poseidon, zeul mărilor, înconjurat de nereide, îmblânzea marea-n calea lor. Vântul îi mângâia copilei părul bălai şi inelat. O muzică tulburătoare se răspândea jur împrejur, iar taurul, Zeus, mugea, strigându-şi tare biruinţa.

Fata era înspăimântată. Plutiseră întreaga zi, şi-abia acuma, pe-nserate, vedea un ţărm, în depărtări.

Către ţărmul acesta, Zeus îşi duce prada şi o lasă la poalele unui stejar. Apoi, dispare ca prin farmec.

Nu trece mult şi se iveşte, acolo, sub copac, un tânăr. Tânărul vine lângă dânsa. Are un chip atrăgător şi-o vorbă ademenitoare.

— Cine eşti tu? întreabă el, în ochi c-un zâmbet victorios. (Dar tânărul acela era tot ZeuS. Îşi luase altă înfăţişare, numai şi numai ca să-nşele şi pe copila feniciană.)

— Numele meu este Europa, răspunde ea. Un taur m-a răpit din ţara părintelui meu, Agenor, care se află-n Asia şi, înotând spre asfinţit, m-a dus în locurile astea… Spune-mi tu, tinere voinic, poţi să îmi fii de ajutor? Poţi să mă ocroteşti cumva?

— Cum să nu! … grăieşte el. Sunt regele ţinutului. Nimeni ca mine n-ar putea să-ţi dea atâta ajutor. Numai că-n schimb, îţi cer şi eu să-mi fii soţie, preafrumoaso! …

Fără părinţi şi fără rude, lipsită şi de orice prieteni, Europa plânge.

— Primesc, şopteşte încet ea. Sunt singură şi fără sprijin… Zeus o prinde de mijloc:

— Vei fi regina insulei, îi spune, pentru că insulă mi-e ţara mi-e ţară13. În noaptea asta vom dormi aici, lângă stejar, dar mâine-am să te duc, Europa, în oraşul unde domnesc, unde-i palatul meu regal…

AFRODITA ÎÎ ADUCE MÂNGÂIERE COPILEI LUI AGENOR.

Târziu, târziu, spre dimineaţă, trezindu-se din somn, Europa vede că a fost părăsită de tânărul care spunea că e regele insulei.

Dorul de casă, de părinţi, începe să o mistuie. Inima ei e-ndurerată. Priveşte cerul sângeriu şi marea vânătă. – nspumată. Priveşte, plânge şi suspină:

— Pe unde sunt? … Ce să mă fac? Voi fi o roabă preaumilă a cine ştie cărui rege… Ruşinea, jalea mă doboară. Mai bine vreau să pier din lume. Uite, aici este stejarul. Am să m-anin cu cingătoarea de ramurile sale lungi, sau nu, mai bine urc pe stâncă, iată, pe stânca înnegrită, care se pleacă peste apă… iar apa fierbe dedesubt. De-acolo nu mai pot scăpa…

Europa se şi ridicase, gata să urce pe o stâncă şi să s-azvârle-n apa mării. Deodată, simte lângă dânsa o adiere parfumată şi-un zvon de cântece duioase. Se-ntoarce iute şi zăreşte, într-o lumină orbitoare, pe Afrodita, pe zeiţa ce ocroteşte dragostea.

Zeiţa îi opreşte pasul, îi pune palma pe cosiţe şi-o mângâie, dându-i curaj.

— Nu plânge, draga mea, îi spune. Taurul care te-a răpit a fost însuşi stăpânul lumii. Şi tânărul ce te-a cerut, să-i fii soţie, e tot el. Deci bucură-te, dragă fată! Tu-i eşti nevastă pe pământ, aşa precum îi este Hera, la noi, în muntele Olimp. Numele tău o să rămână nemuritor, fiindcă pământul pe care Zeus te-a adus o să poarte, în viitor, numele tău… pe lângă Asia bătrână, va fi Europa tânără14.

Astfel a glăsuit zeiţa către Europa şi, apucând-o lin de mijloc, a dus-o către un oraş, ce se afla nu prea departe-n insulă. Europa i-a născut lui Zeus doi fii vestiţi. Unul va fi regele Cretei15, iar celălalt, judecător al umbrelor de sub pământ16.

Note

1. Corăbiile elinilor au cutreierat mările din timpuri foarte, foarte vechi Ei debarcau în toate cele trei continente cunoscute pe atunci: bătrâna Asie, Africa şi Europa. Dând lupte îndârjite cu localnicii, elinii luau în stăpânire pământuri noi şi clădeau oraşe înfloritoare, în care adunau aur şi nenumărate bogăţii: cirezi de vite, grâne, obiecte preţioase şi sclavi, mai ales sclavi, pe care îi vindeau în

toată lumea. Astfel de oraşe au fost întemeiate, ca un lanţ, şi pe ţărmurile patriei noastre: Tomis, Calatis, Istria etc. Când popoarele asuprite îi întrebau cu ce drept îi năpăstuiesc, războinicii şi neguţătorii elini le răspundeau că ei au toate drepturile, fiindcă fac parte dintr-un neam ales. Atunci îşi desfăşurau strălucita, dar imaginara lor origine, afirmând că prin Elen, Deucalion şi Prometeu se trag din lapet, deci direct din titani, ca şi Zeus, care era fiul lui Cronos. Iar Cronos şi lapet se ştie că erau fraţi. Astfel elinii se socoteau, ca şi olimpienii, sământă bună din titani. Iar pe băştinaşii ţărmurilor, unde acostau corăbiile eline, îi considerau născuţi din pietrele aruncate de Deucalion şi Pira. Băştinaşii trebuiau, deci, să li se supună elinilor fără şovăire.

2. Dacă întregul popor elin era atât de nobil, trăgându-se din titani, regii elini voiau să fie şi mai nobili. De aceea, ei îşi alcătuiau o genealogie cât mai aleasă, întemeiată, bineînţeles, pe vechile legende. În acest scop, arătau că un zeu olimpian îşi alesese pe o anumită strămoaşă a lor de soţie. Ei se trăgeau din aceste pământene înşelate. La ospeţele din palatele lor, regii chemau pe cântăreţii rătăcitori, pe aezi, să cânte, între altele, isprăvile amoroase ale zeului respectiv, dovedind astfel „neîndoielnic” că se înrudesc cu acel olimpian. Dar cum regii doreau cel mai adesea să fie înrudiţi direct cu stăpânul Olimpului, s-au născocit în decursul veacurilor zeci şi chiar sute de astfel de „înşelăciuni” ale lui Zeus.

3. Nimfele erau zeităţi feminine, mai puţin importante, reprezentate prin nişte tinere fete, care locuiau pe pământ, în fântâni, izvoare, fluvii, în copaci, păduri, câmpii, dealuri şi munţi. Aproape nu era loc din natură să nu aibă, după imaginaţia vechilor greci, nimfele sale. Nimfele slujeau şi pe zei, mai ales pe zeiţele olimpiene: Hera, Afrodita, Artemis etc. În basmele noastre, ele se confundă cel mai ades cu zânele.

4. În Elada erau patru râuri care purtau numele de Asopos. Cel despre care este vorba în povestirea noastră

uda ţinutul Beoţiei.

5. Insula Egina, situată în golful cu acelaşi nume, se află între Peloponez şi Atica. Se pare că oraşul Egina a fost în antichitate un concurent serios al Atenei. Oraşul era întemeiat, după legende, de Eac, fiul frumoasei Egina, cea înşelată de Zeus. Şcoala de sculptură din acest oraş a fost celebră. În 1811 s-au descoperit aici nişte faimoase sculpturi în marmură.

6. Satirii erau fiinţe imaginare – jumătate oameni, jumătate animale. Ei purtau coarne şi urechi ascuţite, ca nişte ţapi. Picioarele păroase aveau, de asemenea, copite de ţapi. Locuiau mai ales prin păduri şi însoţeau aproape întotdeauna cortegiul zeului vinului, Dionisos.

7. Numele de Calisto se tălmăceşte din limba elină prin „preafrumoasa”.

8. Argos era capitala străvechii Argolida. Prin Argolida se înţelegea ţinutul aşezat în jurul golfului Argolic, fiind mărginit la vest de munţii Ar-cadiei, şi separat, la nord, de Corint, printr-un alt şir de munţi. Argosul era aşezat la vest de fluviul Inahos. Acest fluviu, fiu al lui Ocean, era, după legende, chiar întemeietorul oraşului.

9. Hera reprezintă, de fapt, cerul. De aceea, monstrul ei de credinţă, Argus, are atâţia ochi, care simbolizează stelele. Stelele par a veghea noaptea din înalt, după cum şi Argus străjuia pe Io pe un munte. Herrnes, care întrupa uneori şi răsăritul zilei, taie capul lui Argus, făcând să i se închidă ochii. La fel, stelele nopţii se sting şi ele în zori. Sângele monstrului scurs pe stâncă este lumina roşie ce însoţeşte zorii zilei şi colorează parcă munţii. Tot ca un simbol al stelelor de pe cer, elinii i-au închinat zeiţei Hera păunul, a cărui coadă pare presărată cu nişte ochi deschişi. Asociaţia poetică dintre păunul cu coada lui splendidă şi ochii monstrului Argus este una dintre cele mai interesante din mitologie.

10. Furiile erau nişte genii răzbunătoare din ţinutul cel întunecos al lui Hades. Ele aveau bice cu şerpi şi loveau pe

cei vinovaţi de a fi supărat pe zei. Furiile se puteau transforma şi ele, ca majoritatea zeităţilor. În povestea despre Io, furia chemată în ajutor de Hera se transformă într-o insectă – numită streche – care atacă de obicei vitele: boi, cai, oi. Muşcate de această insectă, animalele fug pe câmp, fără ţintă.

11. Osiris este în mitologia egipteană zeul-soare, şi Isis, zeiţa-lună. Epafos s-a confundat, după cum arată unele legende, cu Apis, boul sfânt, animalul atât de venerat de vechii egipteni.

12. Vechea Fenicie se întindea pe coasta mării, în Asia, între Siria şi Liban. Regele Agenor, pe care-l cântă Moshos în „Idilele” sale, domnea în oraşul bogat – Sidon.

13. Este vorba de insula Creta. Aceasta era, după legendă, insula unde se născuse şi crescuse Zeus, pe ascuns, înainte de a da lupta cu titanii. Tot aici a fost unul dintre cele mai vechi centre de cultură, nu numai ale Greciei antice, ci ale Europei.

14. Prin această legendă elinii urmăreau să explice numele continentului pe care locuim noi.

15. Acesta este regele Minos.

16. Radamante, care împreună cu Minos şi un alt fiu al lui Zeus, Eac, erau judecătorii morţilor ajunşi la Hades. În unele legende, Europei i se atribuie şi un al treilea fiu: Sarpedon.

HERA Şl COPIII EI.

Cu toate astea, în Olimp domnea o singură zeiţă, mândra şi preafrumoasa Hera, soţia marelui stăpân. Când Hera pătrundea-n Olimp, toţi ceilalţi zei se ridicau şi-o salutau plini de respect.

Mânia ei stârnea furtună, ca şi-a lui Zeus, glas de tunet. Putea să dea – tot ca şi dânsul – porunci stihiilor. Şi de se frământa în jilţ, Olimpul se cutremura.

PEDEPSIREA CHELONEEI.

Despre căsătoria ei cu Zeus se povesteau destule lucruri. Fusese-o nuntă în Olimp, mai mare ca oricare alta. La nuntă

au fost poftiţi zeii şi semizeii, ba şi genii şi nimfe, care mişunau şi pe pământ, ca şi în ape. Toţi le-au adus daruri de preţ. Numai o nimfă, Cheloneea, n-a vrut cu nici un chip să vină. Locul ei, hotărât la masă, se vedea gol.

Zeus a poruncit lui Hermes să plece grabnic după nimfă şi s-o aducă negreşit. Dar nimfa tot n-a vrut să vină, ba a mai râs chiar şi de miri.

— Zeus? Câte mirese-o să mai aibă? se pare c-ar fi grăit nimfa, batjocorindu-l pe stăpân. Mai bine stau la mine-acasă…

Zeus s-a mâniat cumplit, pentru că Hera se-ncruntase, auzind astfel de răspuns, şi a grăit către meseni:

— Ca o pedeapsă, Cheloneei să i se curme, pe loc, graiul. Graiul cu care a-ndrăznit să spună despre mine vorbe nesăbuite şi prosteşti. Casa să-i cadă în spinare şi astfel să şi-o poarte veşnic… Să se prefacă într-o broască. Broască ţestoasă1. Poruncesc! … Iar noi, ceilalţi, să urmăm nunta…

Hera s-a-nveselit din nou, şi nunta a urmat în voie, în timp ce nimfa, Cheloneea, se prefăcuse într-o broască, ce-şi purta casa în spinare, precum îi hotărâse Zeus.

Sfârşindu-se apoi cu masa, au pornit toţi către palatul unde avea să locuiască zeiţa Hera, în Olimp. În acea zi, i-a dat stăpânul voie Herei să meargă înaintea lui, deoarece urma să-i fie soţie pentru totdeauna.

Cortegiul se-ncepea cu Hera, având în mâna dreaptă sceptrul2. Zeus venea în urma ei, având şi el în stânga sceptrul şi-n dreapta fulgerele lucii, pe care le strângea-n mănunchi, semnul puterii de stăpân.

Sceptrul soţiei sale, Hera, avea în vârf un cuc micuţ. Cucul fusese pus acolo, nu numai pentru că vesteşte lumii mult aşteptata primăvară, şi înflorirea, şi speranţa, ci fiindcă… se mai povestea…

ZEUS A ÎNŞELAT-O ŞI PE HERA.

Se povestea, într-o legendă, că Zeus şi-o făcuse soaţă pe Hera printr-o-nşelătorie. În timpul unei ierni geroase, Zeus s-a prefăcut în cuc. Cucul, ţipând şi tremurând, se

apropiase de fecioară. Se prefăcea că-i este frig. Ea s-a înduioşat de cuc şi l-a vârât repede-n sân, dar Zeus s-a făcut bărbat şi i-a cerut a-i fi soţie.

Atuncea Hera s-a-nvoit să facă nunta cu stăpânul, nunta cea mare din Olimp.

Ca dar, la nuntă, a primit de la bărbatul său izvorul care a fost numit Canatos, şi se găsea în Nauplia3. Aici avea dreptul zeiţa să vie-n fiecare an şi să se scalde-n apa clară. Scăldându-se, zeiţa Hera sporea mai mult în frumuseţe.

Legenda spune despre Hera că îşi ungea, după scăldat, trupul său alb, încântător, cu o esenţă-mbătătoare, ai cărei aburi parfumaţi se-mprăştiau în toată lumea, la cea mai mică adiere. În jurul frunţii îşi strângea cosiţa-i lungă, mătăsoasă. Pe sân îşi aduna veşmântul, făcut cu multă măiestrie, de cea mai bună ţesătoare, Palas-Atena, în Olimp, şi şi-l prindea cu o agrafă din aurul cel mai curat. Urechile-i micuţe, roze, erau şi ele-mpodobite cu cercei scumpi şi şlefuiţi de meşterul Hefaistos. Iar pe umăr îşi punea un văl, mult mai strălucitor decât e soarele-n amiaz.

Văzând-o cât e de frumoasă, soţul ei, Zeus, sta-mpietrit şi îşi spunea, străfulgerat de o simţire-nflăcărată:

— O! … Niciodată… niciodată inima mea n-a fost mai plină de dragoste pentru vreo fată sau vreo femeie, zeiţă, nimfă, muritoare, cum este astăzi pentru tine…

Zeiţa Hera se mândrea adeseori cu-aceste vorbe, pe care i le spunea Zeus. Ţinea la frumuseţea ei, şi dacă i-o nesocotea vreo muritoare, pe pământ, o pedepsea îngrozitor.

Aşa a pătimit o fată, cu numele de Antigona, ce se lăudase, într-o zi, că are părul mai frumos. Zeiţa a schimbat în şerpi cosiţele lungi ale fetei. Alte copile, care-au spus că feţele lor sunt mai albe decât ale zeiţei Hera, şi-au văzut tinerii obraji mâncaţi, până la os, de lepră4.

GELOZIA ÎŞI ARATĂ COLŢII.

Zeiţa, după nunta sa, spunea celorlalţi zei că are o căsnicie fericită. Ea trebuia să spună astfel, fiindcă era ocrotitoarea

familiei, copiilor, fetelor ce se logodeau şi a femeilor măritate. Trebuia, deci, să fie pildă. Dar oricât s-ar fi lăudat Hera că peste căsnicia ei nu se abate nici o umbră, lumea ştia, aflase totul… Ştia de purtările lui Zeus. Cine nu auzise, oare, că ZeuS. O-nşela mereu, fugind într-una după nimfe şi după fete pământene, când n-alerga după zeiţe? …

Hera le urmărea, dealtminteri, cu ura ei neîmpăcată, pe toate fetele acestea. Ba încă se mai povesteşte că, înfuriată rău pe Zeus şi necredinţa lui, Zeiţa şi-a părăsit cândva căminul şi a fugit pe-un nor de aur tocmai în insula Eubeea.

Ca să o poată-ntoarce-acasă pe soţia sa, fugara Hera, Zeus a poruncit îndată fiului său, Hefaistos, să-i dăltuiască-n lemn o fată. A pus această statuie, acoperită toată-n văluri, într-un car măiestrit din aur şi, stând alături de ea, se preumbla-n toată Elada.

— Mă-nsor cu fata ce se află alături de mine-n car! spunea Zeus tuturor.

Hera, aflând această veste, roasă în inimă de ciudă, a pândit carul când trecea. S-a repezit în car, cu furie, smulgând veşmintele de văluri, ce-mpodobeau trupul de lemn.

Zeus râdea cu hohote, şi Hera a-nţeles, desigur, că a fost numai păcălită. Aşa s-au împăcat din nou.

Alteori însă, gelozia ducea la certuri zgomotoase, care durau timp îndelung. Zeus îi repeta zeiţei că nu i-a dat feciori pe plac, şi de-asta-i necredincios, fiindcă mai vrea şi alţi copii. Numai că Hera-i amintea că mai avea şi două fete. Una din ele, Ilitia, se îngrijea de toţi copiii, atunci când se iveau pe lume. Cealaltă, Hebe5, graţioasă, era paharnică în cer, fiind şi zeiţa tinereţii.

— Degeaba spui că-i graţioasă Hebe a ta, răspundea Zeus. Uiţi că-ntr-o zi s-a-mpiedicat, tocmai când ne servea la masă, şi zeii au pufnit în râs? Chiar pentru asta am s-o schimb din slujba de paharnică, şi-am s-o-nlocuiesc c-un tânăr, un fiu de rege: Ganimede6.

Precum a spus, a şi făcut. Zeus a-nlocuit pe Hebe cu fiul regelui din Troia, spre marele necaz al Herei.

HERA PUNE LA CALE SĂ-L RĂSTOARNE PE ZEUS.

Însă nici Hera n-a rămas datoare.

La rândul său, înverşunată pentru atâtea umilinţe, s-a înţeles cu zeii Poseidon, Apolo şi Atena, şi toţi au pus la cale să-l doboare pe Zeus. Ba chiar să-l şi închidă în Tartarul lui Hades…

Doar o zeiţă, Tetis, care aflase taina, a chemat un gigant cu o sută de braţe, pe nume Briareu, să vână-n ajutorul lui Zeus în Olimp. Iar Briareu, gigantul, cu forţa lui uriaşă, s-a repezit în cer, mişcându-şi dintr-o dată toate cele o sută de braţe ale sale, răcnind şi-ameninţând.

Zeii înspăimântaţi au şi părăsit lupta. Răzvrătirea pusă la cale a fost zădărnicită.

Ca răzbunare, Zeus i-a gonit pe Poseidon, stăpânul mărilor, şi pe zeul Apolo, din muntele Olimp. A iertat-o pe-Atena, faţă de care el avea o slăbiciune. În schimb, a pedepsit-o pe Hera cu asprime, înlănţuind-o zdravăn şi-agăţând-o de boltă, cu două nicovale mari prinse de picioare. Au trebuit să vie toţi zeii şi să-l roage aproape în genunchi ca s-o ierte pe Hera. Dar numai dup-o vreme destul de-ndelungată şi după rugăminţi multe, stăruitoare, Zeus s-a-nduplecat, slobozind pe Hera din lanţuri, pocăită. I-a iertat şi pe ceilalţi.

UN DAR AMĂGITOR.

Hefaistos, în timpul când se afla la Tetis, în adâncimea mării, îşi arătase totuşi talentul deosebit în multe meşteşuguri. Vreme de nouă ani, cât locuise-acolo, făcuse nimfelor podoabe minunate: brăţări încolăcite, agrafe pentru rochii, inele preţioase, cheutori la veşminte, salbe, centuri, mărgele şi câte şi mai câte.

Crescând ceva mai mare, a îndrăznit să plece din apa verde-a mării. S-a întors în Olimp şi-a adus mamei sale un dar lucrat de dânsul.

Era un jilţ de aur, făcut cu măiestrie.

Hera, nespus de încântată, l-a primit. S-a aşezat pe jilţ, ca să se odihnească.

Dar când a vrut zeiţa să se ridice iarăşi – pas să mai izbutească. Parcă era lipită, parcă bătută-n cuie.

Hefaistos, isteţul, se răzbunase straşnic pe mama sa, pe Hera, care îl aruncase în valurile mării şi care-l schilodise, fiindcă tot ea-l născuse atâta de urât.

Hera amenințase, ţipase, se zbătuse. Fără folos, căci zeul Hefaistos plecase nepăsător acasă şi se-ncuiase bine în fierăria lui.

Atunci Hera. – nfuriată, i-a poruncit lui Ares să se lupte cu şchiopul şi să dezlege vraja, care-o ţinea legată de acel jilţ de aur.

Şchiopul l-a primit însă în uşa fierăriei pe Ares preafălosul, aruncându-i în faţă tăciuni aprinşi şi spuză, şi-aşa l-a izgonit înapoi, în Olimp.

Hera sta ţintuită pe scaun şi se jelea. Ares privea la dânsa fără nici o putere. Şi ceilalţi zei, de-asemeni, se cam temeau să-ncerce o luptă cu fierarul, căci zeul dovedise destulă iscusinţă şi mult curaj în luptă, aşa şchiop cum era.

Noroc c-a venit tocmai la timp Dionisos, zeul viţei de vie, un alt fiu al lui Zeus…

HEFAISTOS CERE O RĂSPLATĂ MARE.

Zeul Dionisos a încărcat cu vin o amforă de aur şi a bătut la uşa fierarului, în Lemnos. I-a rostit vorbe bune, şi astfel l-a-mblânzit. I-a dat după aceea să soarbă puţin vin. Puţin… încă puţin… O cupă… încă una… Până ce făurarul s-a ameţit de tot.

Dionisos, văzând că zeul fierăriei s-a-nveselit deodată, căpătând chef de glumă, l-a luat frumos de braţ, şi hai cu el, şontâc… şontâc, în cer.

Hera şi cu toţi zeii s-au bucurat nespus când i-au văzut venind. Şi care mai de care îl ruga pe fierar s-o scape pe zeiţă şi să dezlege vraja.

Dar el se ţinea tare.

— Îi dau drumul, de-mi cereţi, le răspundea hazliu, făcându-le cu ochiul. Dar… ea m-a oropsit… M-a aruncat din cer… şi trebuie să plătească. Un preţ… care-l vreau eu…

— Ce preţ vrei? … Ce pofteşti? …

— Eu vreau să-mi daţi ca soaţă pe dalba Afrodita…

— Ce spui! … Glumeşti, pesemne…

— Ba nu glumesc deloc. Eu doar atâta cer…

Toţi zeii-au rămas muţi. Cum? însăşi Afrodita, zeiţa frumuseţii şi-a dragostei, divina, pe care o iubeau mai toţi nemuritorii, să fie-acuma soaţa fierarului cel slut, ce-asudă şi trudeşte, murdar, în fierărie?

SLUTUL SE ÎNSOARĂ CU ZEIŢA FRUMUSEŢII.

Stiu ce gândiţi în taină: „Hefaistos e slut! …” Ei şi? Ce e cu asta? … a rostit fierarul. Ce dacă sunt aşa? … Din vina mea sunt oare? Sau dintr-a lor? … Ce spuneţi?

Şi-a arătat cu mâna sa aspră, noduroasă, pe Zeus şi pe Hera, silindu-i să-şi aplece ochii către pământ.

— Dar eu muncesc, urmează şi mai tare Hefaistos. Am făcut pe Pandora, fata aceea vie, pe care mi-a cerut-o chiar tatăl nostru, Zeus; şi-un câine de argint, de strajă unui rege; şi tauri care varsă foc şi scântei pe nări… Şi-un gigant de-aramă; şi arme pentru toţi. Iar mie, două fete de aur, ce se mişcă şi îmi ascultă voia, de parcă ar fi vii, şi mă ajută-n mers… Căci sunt schilod, aşa e… M-a azvârlit chiar Hera în hău, când a văzut că mă născuse hâd…

Uimiţi ascultă zeii cuvintele acestea şi clatină din umeri, plini încă de mânie.

Dar dânsul le mai spune:

— Vedeţi şi voi că munca pereche e cu arta, deci şi cu frumuseţea. Munca sunt eu – eu, cel hulit de voi – şi frumuseţea-i dânsa, divina Afrodita. Pe ea o vreau de soaţă şi voi o să mi-o daţi, căci mie mi se cade. Altfel, rămâne Hera aşa, pe veşnicie…

Ce murmure! … Ce zgomot! … Ce vuiet fără noimă! …

Hefaistos sta însă ca stânca în furtună, în neclintirea lui, şi Hera se-nvoieşte, nemaiavând ce face. Iar Zeus – ce să spună? – a-ncuviinţat şi el.

De cum au făcut nunta Hefaistos, fierarul, cu dulcea-i Afrodita, s-a dezlegat şi vraja ce-o ţintuia pe Hera, şi s-a desprins regina din jilţul fermecat.

S-a-ntors apoi fierarul la meşteşugul său. Şi-avea zeul Hefaistos atâtea fierării! Una era în Lemnos, în insula pietroasă, unde-l zvârlise Zeus, când avusese cearta cu soaţa lui, cu Hera. Acolo lucra zeul, cu fiii săi, cabirii7, şi c-un pitic, Chedalion. În insula Lipari şi sub muntele Etna mai avea încă două straşnice fierării legate între ele printr-un drum subteran. Şi sub vulcanul Etna, după străvechi legende, se spune că sta Tifon, monstrul pe care Zeus îl doborâse-n luptă şi îl înlănţuise, răsturnând peste dânsul povara unui munte. Când se mişca gigantul, strivit sub apăsarea colosului de piatră, el gâfâia, ş-atuncea, din vulcan, ţâşneau flăcări şi magmă clocotită. Vulcanul erupea.

Ca nu cumva gigantul să scape din prinsoare, zeul îşi aşezase prea greaua-i nicovală chiar pe grumazul lui.

Pe-această nicovală, ajutat de ciclopi, lucra de zor arama, aurul şi argintul, făurind, cu migală, zeci de minunăţii.

În sfârşit, cea din urmă, dar şi cea mai vestită din fierăriile în care muncea zeul era chiar în Olimp. Aici a făcut dânsul armele lui Ahile şi ale lui Enea, sceptrul lui Agamemnon8, sculpturile cu care era împodobit palatul soarelui şi multe alte lucruri.

Numai că, aşa vrednic precum era, zeul acesta, care-ntruchipa focul şi munca măiestrită, avea mereu necazuri…

TICĂLOŞIA LUI ARES.

Chiar soaţa, Afrodita, zeiţa frumuseţii, îşi bătea joc de el. Mai mult, îl înşela, făcând ochi dulci lui Ares. El a băgat de seamă şi-a făurit o plasă cu fire nevăzute; s-a făcut apoi că pleacă de acasă. Cum a plecat fierarul, s-a ivit zeul Ares acolo-n fierărie. A luat-o pe zeiţă în braţe, s-o sărute; dar plasa fermecată le-a căzut în spate şi i-a prins pe-amândoi.

Nu mai puteau să facă o singură mişcare. Hefaistos s-a-ntors atunci şi a strigat, chemând zei şi zeiţe să vadă-nşelăciunea frăţânelui nemernic:

— O, Zeus prea puternic şi voi, nemuritori, veniţi, veniţi mai iute, ca să-i vedeţi şi voi şi să-i dispreţuiţi! … Pentru că sunt beteag, frumoasa Afrodita a socotit cu cale să mă batjocorească şi l-a-ndrăgit pe Ares, care este mai chipeş, dibaci, dar ticălos…

Zeii, venind în grabă, au început să râdă… Şi-au râs… au râs… văzându-i pe Ares şi-Afrodita, care se zvârcoleau ca peştii într-o vârşe, până când făurarul i-a dezlegat, la urmă, în hazul tuturor.

Zeiţa, ruşinată, a fugit să s-ascundă-ntr-o insulă, Cipru. Iar Ares a pornit spre Tracia, o ţară sălbatică şi rece, să scape de ocară.

Note

1. Chelone înseamnă, în limba greacă, broască ţestoasă. Acesta este încă un exemplu de felul cum poetizau elinii procesul natural de apariţie a multor specii de animale, născocind legende pline de fantezie.

2. Pe amforele arhaice sau în basoreliefuri, cum sunt acelea din vila Albani, de la Roma, se văd cortegiile nupţiale care aveau loc înainte şi după săvârşirea căsătoriei. Hera este reprezentată cu sceptrul, pentru că prin căsătoria cu Zeus devenea regină a cerului. În această calitate, ca şi în aceea de protectoare a căsniciei, cum şi-o închipuiau cei vechi, Herei i se ridicaseră mai multe temple. Oraşul zeiţei era Argosul. Aici, în heraion – templul Herei – artistul Policlet făcuse o statuie de aur şi fildeş, închinată reginei cerului. Statuia era tot atât de renumită ca şi aceea pe care o ridicase Fidias din aur, abanos şi fildeş, lui Zeus, în templul din Olimpia. Alte statui de piatră sau de lemn (xoane) se ridicau şi în alte oraşe: în Samon, Sparta, Nauplia etc.

3. Nauplia era un oraş şi port în antica Argolidă, în Peloponez.

4. Bolile se tâlcuiau, cel mai adesea, în vechime, ca fiind pedepse date de zei.

5. Despre Hebe se spunea, de fapt, că fusese născută de Hera, fără ca Zeus să-i fie tată. Ea se născuse în urma faptului că Hera mâncase nişte lăptuci, cu care o servise Apolo la o masă.

6. Se povestea că Zeus a văzut într-o zi pe păstorul Ganimede, fiul regelui Troiei. Atât era de frumos păstorul, că Zeus s-a preschimbat într-un vultur şi l-a răpit în cer, făcându-l paharnic în locul zeiţei Hebe.

7. Cabirii erau nişte genii vulcanice, închipuiţi ca nişte fierari, care ţineau ciocane în mâini sau pe umeri. Unele legende afirmau că aceste genii, în număr de trei, erau fiii lui Hefaistos.

8. Ahile, Agamemnon şi Enea sunt faimoşi eroi din multcântatul război troian.

PALAS ATENA.

Aezii de-altădată spuneau că într-o vreme ar fi fost, în Olimp, o ceartă-ntre toţi zeii.

Acest prilej de ceartă s-ar fi iscat din faptul că un rege, Cecrops, pusese temelie unui oraş vestit, în ţara Aticii1.

Iar zeii se sfădeau, care din ei anume va fi ocrotitorul acestui nou oraş, deci cui i se cuvine să i se facă temple, să i se-aducă daruri de către muritorii ce locuiau aici.

S-au certat multă vreme, dar, până la sfârşit, a rămas să s-aleagă între zeul Poseidon şi zeiţa Atena.

Atunci, zeul Poseidon a ridicat tridentul, furca sa cu trei dinţi, şi-a lovit într-o piatră.

În locul unde zeul mărilor şi-al furtunii înfipsese tridentul, stânca s-a despicat şi s-a ivit un cal vânăt, cu coamă lungă şi albă cum e valul.

Calul, această fiinţă pe care-o dăruia furtunosul Poseidon celor de pe pământ, era încă sălbatic, bun doar să ducă-n lupte războinicii, pe şale. Sforăia cu mânie şi necheza puternic, izbind copită-n pietre, ori sălta, plin de furie, şi-şi rotea ochii-n frunte, arzători ca tăciunii.

A mai lovit o dată Poseidon cu tridentul, şi-a ţâşnit un izvor cu undele sărate, învolburate-n spume, la fel cu apa mării.

Poseidon a privit mândru în jurul său şi a grăit astfel:

— Dăruiesc două lucruri de mare însemnătate supuşilor lui Cecrops: calul, pentru războaie şi apa, s-o colinde… Eu le urez, adică, să fie luptători, dar şi navigatori, ce vor străbate marea. Vor debarca pe ţărmuri… şi le vor stăpâni, înfrângând alte neamuri… sporindu-şi bogăţia… Tu ce le dai, Atena, fecioară-nfumurată? …

ATENA ÎMBLÂNZEŞTE CALUL ŞI DĂRUIEŞTE OAMENILOR MĂSLINUL.

Atena a-ntins mâna, fără nici un cuvânt, spre calul cel sălbatic, ce tropotea furios şi sforăia spre zare, ca vânturile mării, când urzesc vijelia şi sapă gropi de apă şi-nalţă munţi de valuri, urlând înverşunate.

Calul, ca prins de vrajă, a-ncetat nechezatul. S-a apropiat de-Atena. Ea i-a netezit coama şi i-a prins, pe grumaz, un căpăstru de piele.

Calul, ce-l dăruise Poseidon pentru luptă, era domesticit. Puteau să-l folosească oamenii şi la muncă, nu numai la războaie.

Apoi şi-a-ndreptat lancea cu vârful spre pământ.

Acolo unde boldul cel ascuţit al lancei doar a atins pământul, a ieşit un vlăstar, care a crescut iute, făcându-se un trunchi cu ramuri mlădioase şi frunze ca argintul sub prăfuirea vremii. Şi, printre frunze, pomul avea fructe verzui, ca nişte nestemate topite în lumină.

Copacul plin de fructe rotunde, aromate, pe care-l hărăzise Atena supuşilor lui Cecrops, a fost numit măslinul.

— Acesta-mi este darul! Poporul să aleagă pe cine preţuieşte mai mult! … a zis Atena. Unu-i dă bogăţia, prin aventuri pe mare, prin lupte şi măceluri, aşa cum le câştigă doar zvânturatul Ares, iar altul v-o aduce prin roade dobândite din muncă-n timp de pace.

Cecrops şi-a strâns supuşii. Şi i-a pus să aleagă: „Ce soartă vor să aibă? Şi cum doresc să fie? Navigatori, războinici?

Sau doar agricultori, meşteşugari cu tihnă, plăsmuitori de artă şi buni neguţători?”

Bărbaţii, laolaltă, s-au adunat în pripă. Cu ochii către mare, plini de nesaţ, au spus:

— Poseidon să ne fie ocrotitorul nostru… Ne dăruieşte lupta, puterea, bogăţia. Noi îl dorim cu toţii ocrotitor pe valuri. De mâine vom pleca! …

Dar spiţa femeiască se grămădise-alături: soţii, copile, mame şi într-un glas ziceau:

— Amar greşesc bărbaţii! Prea-s însetaţi de lupte şi ochii prea le joacă spre valurile mării. Noi nu-i lăsăm să plece. Îi vrem mai bine-acasă; îi vrem muncind în pace, şi nu pândiţi de moarte. Noi vrem să stea acasă… Noi o dorim de-aceea pe-Atena! … Da. Pe-Atena…

Făcându-se la urmă şi o numărătoare – pentru că pân-atuncea erau deopotrivă, în drepturi, bărbatul şi femeia – s-a văzut că acelea ce o doreau pe-Atena fuseseră cu una mai multe ca bărbaţii.

Şi regele, la rându-i, a spus după dreptate:

— Femeile-s cu una mai multe decât noi… Cetatea nou-clădită se va chema Atena2 – cu numele zeiţei ce-o să ne ocrotească.

— Atena! … O, Atena! … Ce bună eşti, fecioară! … Îţi datorăm atâtea! Bărbaţii-or să rămână acasă, în cetate, şi-ţi vom aprinde facle, şi-ţi vom aduce jertfe! Prinoase-ţi vom aduce din rodul muncii noastre tihnite şi senine… strigau femei şi fete.

ATICA ESTE INUNDATĂ DE ZEUL MĂRILOR.

Cum a aflat Poseidon de-alegerea făcută, s-a ivit dintre valuri, în mâini avea tridentul şi-n ochii verzi ca fierea o ceaţă de-ntuneric. Nisip avea în barbă şi scoici purta în plete.

A făcut semn spre ape, şi ele-au clocotit ca un cazan cu smoală. Şi-a îndreptat tridentul spre Atica, cu vârful ţintuit către Atena, oraşul lui Cecrops.

Aici, în vremea asta, treceau fecioare-n cete, pe o colină-naltă, Acropola3, spre-altarul unde cinsteau pe fiica iubită a lui Zeus, Atena, înţeleaptă. Treceau, în văluri albe, cu facle-aprinse-n mâini. Şi altele cu daruri.

Dar ce să vezi? Urgia de ape răvăşite la semnul lui Poseidon trecuse peste ţărmuri şi pătrunsese-n ţară. Se îndreptau năvalnic către noul oraş şi potopeau în cale văi, ţarini şi livezi, şi nu cruţau nimica din tot ce întâlneau.

— Un alt potop? … O, Zeus! … Femeile-s de vină! … Prin ce pedeapsă dată femeilor să-l îmblânzim pe zeul purtător de trident? strigau în cor bărbaţii.

Şi fiind ei mai puternici, au hotărât pe dată să le ia orice drept, în viitor femeia nu mai putea să fie egală cu bărbatul4. Ea nu mai avea voie să vie-n adunări sau să-şi spună părerea, necum să hotărască în treburi privitoare la ţara sau oraşul în care locuia.

Aflând cu ce osândă le-au urgisit bărbaţii pe fete şi femei, puternicul Poseidon s-a potolit. Puhoaiele de ape s-au mai retras; dar tot erau sub valuri oraşe şi câmpii. Şi, ca să-l mulţumească pe zeu îndeajuns, au ridicat bărbaţii pe-Acropolă, din piatră, un altar lui Poseidon, numindu-l „al Uitării”. Rugau astfel pe zeul furtunilor şi-al mării să-şi uite supărarea pe-Atena şi pe ei, şi îi făgăduiau că-l vor cinsti cu sârg. Vor fi plugari şi meşteri, dar şi năieri spre larguri bogate în ispite, şi-or merge şi la luptă, precum dorise zeul.

Poseidon s-a-mpăcat. Apa s-a liniştit, s-a întors spre ţărmuri. Totul s-a refăcut cu sprijinul Atenei, deoarece oraşul era tot al zeiţei cu ochii azurii. Zeiţa i-a-nvăţat pe-atenieni – se spune în vechile legende – arte şi meşteşuguri: sculptura, arhitectura, pictura, măiestria de-a face broderii şi ţesături de mână.

Atena era însăşi o ţesătoare bună şi le făcea veşminte zeilor din Olimp. Tot ea i-a mai deprins pe harnicii-atenieni să cultive măslinul, ba a şi hotărât că o ramură verde din pomul de măslin va fi simbolul păcii. Femeile eline, când

înceta războiul, ascultându-i porunca fluturau în mâini ramuri şi frunze de măslin.

În cântece se-arată că ea, Palas-Atena, i-a învăţat pe oameni să mânuiască roata olarului, mistria, cuţitul de dulgher şi să facă corăbii cu trei rânduri de vâsle: trireme ateniene ce-au plutit apoi, din ţărm în ţărm, pe-ndepărtate ape, purtând pe punţi eroii. Pe-aceşti eroi Atena îi învăţa să fie viteji, dar şi prudenţi. Căci nu vine izbânda, oricâtă vitejie ai arăta în luptă, de n-ai înţelepciune şi dacă n-ai prudenţă5, îi sfătuia zeiţa. Pentru aceste daruri şi sfaturi preţioase, cei vechi ne povestesc că şi Palas-Atena, fiind mare olimpiană şi fiică a lui Zeus, cerea închinăciuni, supunere deplină.

Nu-ngăduia pe nimeni care-o nesocotea, ori nu i se pleca, sau nu îi slăvea harul, virtuţile, puterea şi arta la ţesut.

ATENA PIZMUIEŞTE PE FATA LUI IDMON.

Într-o legendă veche se spune că trăia cândva, într-un oraş, un vopsitor de lână, în purpură, Idmon. Şi el avea o fată, pe nume Arahneea, căreia-i plăcea lucrul cu igliţa şi fusul, mai mult decât orice.

Ştia copila asta să ţese, să brodeze pânze, ca nimeni altA. În Lidia6, în ţara de baştină a lui Idmon, ca şi peste hotare, se răspândise faima acestei măiestrii.

Regii de prin oraşe veneau să-i ceară fetei pânze de preţ şi stofe.

Dar ce spun eu că regii! … Veneau şi zeităţi. Nimfele de pe munte, din văi, din apa mării, se grămădeau în casa micuţă-a lui Idmon, s-o vadă pe copilă brodând sau ţesând pânza, şi nu se săturau privind graţia, arta pe care le punea, în lucrul migălos, fecioara lidiană. Când ea depăna lâna sau începea să tragă fire lungi şi subţiri, albe, moi şi uşoare ca norii din văzduhuri, când îşi răsucea fusul, nimfele se mirau şi începeau să spună:

— Atena te ajută în ţesătura asta, altminteri nu se poate, copilă-a lui Idmon! … Ea, zeiţa măiastră, care-a ţesut şi Herei vălul său de mireasă, e îngăduitoare şi-ţi dăruieşte

har. S-ar cuveni acuma să-i mulţumeşti şi tu în templul de pe coastă. Du-i jertfe şi te pleacă pe lespedea de piatră, după ce-aprinzi miresme în vasele de lut.

— Nu, nimfelor! … Greşeală! … Pe mine nu Atena m-a învăţat ţesutul, ci tatăl meu, Idmon. Lui îi dau mulţumire, le răspundea copila. La drept vorbind, zeiţei nu-i datorez nimic.

— Taci, taci că te ajunge blestemul ei! Zeiţa nu poate să ierte, de mai vorbeşti aşa, strigau nimfele-n cor. Chiar dacă tu nu ştii, tot dânsa te ajută. Căci straiele purtate de preamăreţul Zeus numai ea le croieşte, şi toţi nemuritorii socotesc cinste mare că le e dat să poarte haine de mâna ei – şi tu o-nfrunţi? Nebuno! Nu mânia pe zei! Şi mai ales pe-Atena. Ea a zdrobit cu mâna-i divină pe-un gigant, Encelade, şi-a răsturnat un munte de piatră peste el. Pe Ares, zeul luptei şi-al răzbunării crude, l-a-nfrânt şi l-a rănit. Tu ce gândeşti? C-Atena îţi va cruţa trufia? Taci! … şi te umileşte în faţa-i, fără glas.

Fata nu s-a lăsat, şi le-a răspuns astfel:

— O fi aşa cum spuneţi. O fi ţesut veşminte; dar eu lucrez la fel, de nu cumva mai bine… Voi înşivă-aţi văzut. Şi… am doar o dorinţă: s-o-ntrec chiar pe Atena în meşteşugul ei!

Cum a rostit copila şi vorbele acestea, nimfele au fugit, strigând în gura mare:

— Vai! … Vai! … Vai, ce blestem! …

Atena auzise sfidarea Arahneei şi-a simţit că o taie mânia, ca o lamă de sabie, în piept. A vrut s-arunce lancea spre fată, s-o ucidă.

Dar cum Palas-Atena era mult chibzuită, a socotit că-i bine să se răzbune altfel.

A luat înfăţişarea unei biete bătrâne, cu părul alb ca neaua, uscată, gârbovită, fără un dinte-n gură.

Aşa s-a coborât ca un nor pe pământ, chiar în oraşul unde locuia Arahneea. A ciocănit la uşă şi, cu o voce slabă, i-a cerut adăpost. Copila a primit-o. Şi-apoi, din vorbă-n vorbă,

zeiţa a-ntrebat-o de meşteşugul ei. Şi ea, fără de teamă, i-a povestit bătrânei ce-i spuneau nimfele.

Zeiţa prefăcută în babă i-a răspuns:

— Nimfele au dreptate. Ascultă-mă ce-ţi spun! … Tu eşti o ţesătoare cum nu mai e niciuna în Lidia mănoasă, chiar şi-n întreaga lume… Eşti printre muritoare întâia la brodat. Dar, în Olimp, nu ştii că e Palas-Atena? Nu cuteza s-o-nfrunţi. Aruncă-te mai bine cu capul în ţărână şi cere-i îndurare, că ai grăit aşa. Zeiţa-i milostivă şi poate să te ierte…

— De ce să-i cer iertare, când ştiu că n-am greşit. Că pot lucra şi eu – nu-i crimă, mi se pare! Şi dacă se-ndoieşte Atena de iscusinţa mea, eu o aştept să vie… Oricând ar vrea, sunt gata să mă întrec cu dânsa…

— Eşti gata? … Am venit! … a spus răstit Atena, luându-şi dintr-o dată chipul său olimpian.

Se spune că atuncea nimfele s-au întors s-o preamărească-n imnuri pe zeiţa Atena.

Doar fata, Arahneea, nu a fost prea mişcată c-o vedea pe Atena. O vagă-mpurpurare i-a luminat obrajii, ca raza aurorii-n faptul dimineţii, dar, sigură de sine, a stăruit să-nceapă întrecerea pe loc7.

ARAHNEEA SE IA LA ÎNTRECERE CU ZEIŢA.

Se-aşază fiecare din ele-n câte-un colţ şi-ncep cu grabă lucrul.

Cu degetele iuţi ţes stofă străvezie şi fină ca o ceaţă.

Amestecă în vase vopsele preparate de meşterii din Tir şi colorează stofa în sute de nuanţe, cum numai curcubeul mai are, uneori.

Aurul şi argintul sclipesc mai pretutindeni, dând stofei scânteteri! Nimeni n-a văzut încă asemeni ţesătură şi astfel de culori.

Zeiţa-ntruchipează, pe stofa ei, o stâncă. Este Areopagul8, unde s-au întrunit zeii odinioară, să judece gâlceava dintre ea şi Poseidon.

Şi tot pe-această stofă, înconjurând pe Zeus, cei doisprezece zei se văd şezând pe jilţuri, şi fiecare poartă

însemnele prin care e cunoscut de oameni. Iar Zeus se desprinde dintre dânşii, semeţ, atotputernic, ca un stăpân al lumii. Poseidon, drept în faţă, loveşte cu tridentul o stâncă, şi dintr-însa sare un cal cu coama şi nările în vânt. Alături e Atena. Cu lancea doar atinge pământul, şi din el răsare viu măslinul, cu fructele verzui.

Astfel s-arată stofa ţesută de zeiţă. Dar ca să-i prevestească fecioarei lidiene cele ce vor urma, pentru c-a îndrăznit cu ea să se măsoare, Atena-nfăţişează şi alte întâmplări, în cele patru colţuri.

Într-un ungher ea ţese pe Hemus şi Rodope, odinioară oameni, care s-au luat la harţă şi-ntrecere cu-Olimpul, şi-s transformaţi în munţi în alt colţ se arată păţania reginei pigmeilor, schimbată de Hera într-un cocor. În altu-i Antigona, căreia pletele-i s-au prefăcut în şerpi, fiindcă a cutezat să spună, într-o zi, că are păr mai mândru decât soţia lui Zeus. Şi, în sfârşit, în colţul al patrulea, zeiţa arată pe Cinira, o mamă urgisită, căzând pe nişte trepte dintr-un templu al Herei. Din ochii ei curg lacrimi pe treptele acelea, în care-s preschimbate frumoasele ei fete. Mama a fost lovită pentru c-a îndrăznit să-i înfrunte pe zei cu vorbe de ocară.

Zeiţa Atena mai brodează, cu fire colorate, jur împrejurul stofei, şi nişte rămurele vinete de măslin.

În acest timp copila, isteaţa Arahneea, îşi ţese măiestrit, în stofă, alte lucruri, cu mult mai grăitoare, un şir de nedreptăţi săvârşite de zei. Ba chiar pe Zeus însuşi îl arată răpind-o pe fecioara Europa. El e schimbat în taur. Şi marea parcă-i mare într-adevăr pe stofă. Să juri că-i simţi mireasma sărată şi amară. Talazurile parcă se zbuciumă într-una şi se izbesc de ţărmuri, zdrobindu-se aievea în cioburi lucitoare, cu licăriri de stele, smaralde şi safire. Taurul fuge-n tropot. Suratele Europei o strigă, o jelesc. Şi fata, tremurândă, abia se poate ţine de coarnele de aur şi plânge desperată.

Îl mai arată, apoi, pe Zeus, ca satir, ademenind-o pe blânda copilă Antiopa; ca flacără, furând-o pe sora ei, Egina; ca păstor, înşelând-o pe mândra Mnemosina; ca vultur şi ca şarpe, răpind neprihănite fecioare, pretutindeni.

La fel înfăţişează şi pe zeul Poseidon: când taur, când berbece, ori cal, ori şoim, ori peşte, înşelând alte fete.

Nici Dionisos – Bachus – şi nici zeul Apolo nu sunt cruţaţi defel. Sunt arătaţi şi ei, când prefăcuţi în struguri ispititori, pe coarde de viţă-nşelătoare, când în păstori, sau fiinţe ce zboară prin văzduh. În jurul ţesăturii, copila zugrăveşte un chenar înverzit de iederă în floare.

Aşa minunăţie nu mai văzuse nimeni şi nici măcar Atena…

ZEIŢA O PREFACE PE FATĂ ÎN PĂIANJEN.

Zeiţa cercetează amarnic oţărâtă lucrarea săvârşită de fata lui Idmon. Îi e cu neputinţă să-i găsească cusururi. Talentul Arahneei întrecuse cu mult pe-acela al zeiţei.

Şi-Atena, îndârjită, uitându-şi chibzuinţă şi toată înţelepciunea, n-a mai putut să-ndure dârzenia copilei şi – cum ţinea suveica în mână – a lovit-o şi i-a spus vorbe grele. Apoi i-a deşirat întreaga ţesătură. Îndurerată, fata a luat iute un şnur şi-a vrut să se anine de grindă, să-şi ia viaţa.

Atâta că zeiţei, părându-i prea uşoară această ispăşire, a azvârlit spre ea un suc înveninat.

— Aşa vei sta, în veacuri, pe grindă spânzurată, ţesându-ţi fără preget afurisita pânză. Iar oamenii-ţi vor rupe această ţesătură, copilă-a lui Idmon! …

Copila osândită de zeiţa Atena s-a preschimbat pe dată într-o fiinţă mică – păianjenul9 – care îşi ţese veşnic pânza sa subţirică din fire argintii şi toţi i-o rup. Iar ea şi-o ţese iară… şi iară…

Şi totuşi, pe Atena, chiar dacă săvârşise asemenea ispravă, elinii au cinstit-o mai mult decât pe-alţi zei.

Credeau că ea inspiră poeţii, muzicienii şi le arată calea spre piscurile artei. Credeau că ea-i învaţă pe poeţii Eladei să-şi drămuiască-n versuri belşugul de imagini, cu multă

chibzuinţă. Poezia, ce-i lipsită cumva de-nţelepciune, e rostită-n zadar. Mintea nu o culege. Inima n-o păstrează. E ca un fum în vânt.

Şi tot dânsa, Atena, era zeiţa care mai ocrotea cu grijă, pe lângă arte, ştiinţa. Aşa cântau aezii, în antica Eladă, pe-Atena10.

Nu pe-Atena! … Cântau înţelepciunea, gândul pătrunzător ca lancea ascuţită, ce o purta zeiţa. Cântau destoinicia, arta şi meşteşugul ce ea le-ntruchipa…

Note

1. Străvechea Atică se afla în Peloponez, în faţa insulei Eubeea, având capitala la Atena. Cuvântul „atic” se tălmăceşte metaforic: „plin de graţie şi de delicateţă”, făcându-se prin el o aluzie la rafinamentul spiritului atenian.

2. Nici un oraş n-a fost mai renumit în Grecia antică decât Atena, oraşul închinat zeiţei înţelepciunii. Aici, din patru în patru ani, se organizau mari serbări la care se îmbulzeau participanţii la concursuri şi alergări, dar şi dansatorii, muzicanţii şi poeţii. Serbările se numeau Panatenee – după numele zeiţei. La Atena au fost rostite şi apoi transcrise versurile bătrânului poet orb Homer. Aici, într-un faimos amfiteatru de marmură, Odeonul, răsunau minunate cântări, ce dezmierdau urechile mulţimii însetată de artă.

3. Acropola era citadela străvechiului oraş Atena. Multe oraşe aveau dealtfel o acropolă (în greceşte acropolă înseamnă oraşul de sus) unde se afla citadela de rezistenţă în primejdii şi războaie. Tot aici erau construite, de obicei, templele zeilor, în care se păstrau obiectele cele mai de preţ.

4. Legendele eline, precum arată Friedrich Engels, păstrează în ele multe amintiri din perioada matriarhatului, a perioadei când femeia juca rolul precumpănitor în familie. În legenda despre Cecrops se menţionează trecerea de la matriarhat la patriarhat, adică la perioada când bărbatul începe să aibă în familie rolul principal. Ca toate celelalte

fenomene istorice şi sociale, este justificat şi acesta, în mitologia elinilor, printr-o întâmplare legată de zei.

5. Simbolul prudenţei e şarpele, iar cel al înţelepciunii este bufniţa. Şarpele şi bufniţa se văd aproape întotdeauna lângă zeiţă, în vechile opere de artă.

6. Lidia, ţară vestită în antichitate, în Asia Mică, era situată între Misia, Frigia şi marea Egee. În istorie este celebru bogatul rege al Lidiei, Cresus.

7. Vechea legendă elină a fost minunat povestită de Ovidiu în „Metamorfoze”, şi după el preluată de scriitorii moderni.

8. Areopag înseamnă stânca lui Ares. Pe această stâncă, legenda spune că a fost disputa dintre zei asupra dreptului de protector al oraşului Atena. Mai târziu, sfatul arhonţilor, care conducea oraşul Atena, a căpătat numele de Areopag.

9. Păianjenul se cheamă Arahne în greceşte (De-aici familia zoologică a arahnidelor).

10. În şcolile romane, portretul sau statua Minervei – cum se numea Atena la ei – era la loc de cinste şi dedesubt sta scris: „Minerva fuit Dea literarum, scientiarum et omnium artium”, adică: „Minerva este zeiţa literaturii, a ştiinţelor şi a tuturor artelor”.

Noi avem Ateneul – lăcaşul de arte şi de ştiinţă. Astfel de atenee mai sunt şi astăzi în multe ţări, căci Atena a rămas un simbol al culturii şi înţelepciunii.

Poetul roman Horaţiu a scris o carte cu versuri iscusite, numită „Ars poetica”, o carte despre arta creaţiei poetice. În ea grăieşte astfel către poeţii vremii, cerându-le să pună şi un dram de înţelepciune în orice poezie: „Tu n-ai să poţi spune nimica şi n-ai să izbuteşti, dacă nu vei ţine seamă de Minerva” sau: „Tu nihil invita dices faciesve Minerva”.

STRĂLUCITORUL APOLO.

Când peste ţărmurile însorite ale Eladei porneau să bată vânturile toamnei, ducând cu ele frunze vestejite, ca nişte păsări roşii, fără viaţă, purtate de şuvoaie către mare, când cerul i-nvelea în falduri de nori şi ceaţă vineţie, aezii-nălţau imnuri lui Apolo.

„Tu eşti lumina, cântau ei. Tu eşti căldura scumpă muritoriloR. Cum ne părăseşti şi pleci către ţinuturile hiperboreene, să duci şi-acolo marea-ţi strălucire, poezia şi-armoniile divine, ce ne-ncântară până azi pe noi…”.1

Şi-n imnurile lor aezii îl proslăveau pe fiul Letei, zeiţa nopţii înstelate. Reaminteau, în primul rând, cum zeul, cu un arc pe spate, având în mâna stângă lira, păşise falnic în Olimp.

Zeus şi toţi nemuritorii, văzându-l pe Apolo atâta de frumos în veşmântul de aur, parfumat cu esenţe, ţinând în braţe lira, nu ştiau ce s-admire mai mult: înfăţişarea lui mândră, sau cântecul sublim ce-i răsuna din liră.

Ridicaţi de pe jilţuri, afară doar de Zeus, de Hera şi de Leto, zeii l-au aplaudat. Când s-a sfârşit cântarea, însăşi zeiţa Leto i-a luat lira de aur şi arcul cu săgeţi şi i le-a agăţat de o coloană-naltă. Iar Zeus, tatăl său, i-a oferit o cupă umplută cu nectar.

Cele nouă zeiţe, care sunt cunoscute sub numele de muze, s-au adunat în juru-i şi l-au recunoscut ocrotitorul lor. Spre slava lui Apolo sau Febus, cum s-a mai numit zeul, ele au rostit imnuri care au dezmierdat urechile cereşti, în timp ce Afrodita şi casta Artemis s-au luat de braţ cu Hebe, zeiţa tinereţii, cu horele voioase şi cele trei charite, începând să danseze. Şi-n hora graţioasă s-au grămădit şi zeii: Hermes, neobositul, şi Ares, violentul, dând jocului îndată mai multă vioiciune.

Apolo îi privea. Şi fruntea lui divină era încercuită de raze în cunună.

Văzând această horă, blonda zeiţă Leto a căutat către Zeus, şi Zeus către dânsa. Şi amândoi părinţii au fost cuprinşi pe dată de-o mare bucurie.

APOLO ÎŞI CAUTĂ LOC DE TEMPLU.

Zeul – după aceea – a coborât în lume şi a cutreierat prin ţări nenumărate, căutându-şi loc de templu. Şi, tot umblând pe drumuri, Apolo a ajuns în nişte locuri stranii, stâncoase, mohorâte. Pasămite sosise în muntele Parnas. Aici sunt nişte

vârfuri de piatră cenuşie, ce parcă stau să cadă într-un abis de smoală clocotitor de vuiet. Şuvoaiele de aer – un aer cald şi umed – ţâşnesc necontenit şi vorbele rostite se-ntorc iute-n ecouri, sunând din stâncă-n stâncă2.

Pădurea-i misterioasă. Frunzişul ei şopteşte. Un izvor îşi prăvale apa sa cristalină spre valea-nnegurată, sărind peste pripoare.

Şi-n munte-i o strâmtoare afundă, mocirloasă, unde trăia atuncea – precum spunea legenda – un şarpe numit Piton. Trupul acestui monstru era lung cât un munte, cu-o sută de grumazuri şi o sută de guri, care azvârleau flăcări, duhori înecăcioase.

Duhorile acestea înţesau tot văzduhul şi oameni, fiare, gâze, păsări sau alte fiinţe, dacă treceau pe acolo, se stingeau, otrăvite.

Şarpele se născuse dintr-o mocirlă verde. Mocirla rămăsese din apele vărsate acolo, prin potopul orânduit de Zeus.

Piton primise-n taină poruncă de la Hera să-l pândească pe-Apolo, când va trece prin munte, şi să-i răpună viaţa. Hera-l ura pe fiul cel nou-născut al Letei, pentru că soţul său, preaputernicul Zeus, ţinea mai mult la dânsul decât la fiii ei: Hefaistos şi Ares.

Când a ajuns Apolo în muntele Parnas, dihania uriaşă s-a avântat spre dânsul, dornică să-l ucidă. Dar zeul şi-a întins arcul. A tras prima săgeată. Erau doar patru zile de când văzuse lumea, şi-ntâia lui săgeată a şi nimerit monstrul.

E drept că şi săgeata fusese făurită de fierarul din Lemnos, Hefaistos, schilodul, cu mare meşteşug. Cum i-a pătruns săgeata în carnea mucedă, şarpele a simţit că i-a venit sfârşitul. A încercat să scape şi să se furişeze într-o peşteră adâncă. Dar n-a mai izbutit…

Chinuit de dureri, Piton s-a zvârcolit prin verzile mocirle în care vieţuia. A sărit în nisipul cel galben de pe maluri şi a lunecat iară, cu şuiere cumplite, în putreda băltoacă, în vreme ce veninul i se scurgea din boturi.

Monstrul s-a zvârcolit tot mai încet în apă. Ochii i s-au lăsat. S-au cufundat pe-ncetul, de tot, în întuneric. Aşa s-a prăpădit. Iar trupul său, lungit pe zeci şi zeci de stânjeni, i s-a uscat cu timpul, sub razele de soare …3

Şi locurile acestea unde-a răpus Apolo pe fiorosul monstru au fost numite Delfi.

— În Delfi se vor pune temelii unui templu şi-unui vestit oracol, a hotărât Apolo. Oamenii vor putea să-ntrebe şi să afle răspuns la întrebări, prin preoteasa mea, Pitia, înţeleaptă. Ea se va aşeza pe un trepied de aur, învăluit în pielea lui Piton cel răpus, deasupra unei grote adânci şi fumegânde, ce duce până-n ţara lui Hades, mohorâtul… Prin ea voi da răspunsuri. Dar oamenii datori sunt să-mi dăruiască aur şi scule preţioase şi zeci de bogăţii, răsplată pentru mine şi preoţii din templu4 … Mai poruncesc, de-asemeni, să aibă loc, în cinstea luptei mele cu monstrul, jocuri, serbări, concursuri, şi cântece, şi dansuri5 … Să fie veselie, iar eu să fiu slăvit…

După aceea zeul, pătat încă de sânge – de sângele lui Piton – a pornit să se spele, să-şi purifice trupul, în micul râu Tempe.

NIMFA DAFNE SE PREFACE ÎNTR-UN COPAC.

Cum s-a spălat însă de sânge, Apolo a prins chef de viaţă, de dragoste şi desfătare… El şi-a pus ochii pe o nimfă, nimfa Dafne, copila râului Peneu.

Atâta că micuţa nimfă ceruse tatălui său, râul, dreptul de-a sta nemăritată, deşi mulţi regi şi mari eroi şi-ar fi dorit-o de soţie.

Ba, chiar un prinţ, pe care dânsa îl izgonise deseori, era atât de-ndrăgostit, încât şi-a lăsat părul lung, s-a îmbrăcat în straie de fată şi, izbutind să se apropie de-ncântătoarea Dafne, se mulţumea s-o vadă zilnic.

Apolo însă a aflat, şi-a hotărât s-ademenească, într-o zi, pe-acest prinţ la scaldă, şi-n acest fel să dea-n vileag că e un tânăr, nu o fată.

Prinţul cu plete lungi, de aur, a fost silit să se dezbrace, să intre-n apa râului.

Înşelăciunea prinţului a fost pe loc dezvăluită. Dafne, speriată, a fugit, plângând amar, să se ascundă. Iar nimfele ce o-nsoţeau au sărit la sărmanul prinţ, l-au doborât cu lăncile şi i-au zvârlit trupul în râu.

Apolo s-a veselit straşnic, văzând că prinţul a pierit, şi-a plecat în căutarea nimfei. N-a căutat mult, şi-a aflat-o într-un desiş umbros de fagi. Dafne, zărindu-l, a fugit să se ascundă şi mai bine, în timp ce zeul o urma, strigând mereu în urma ei:

— Fiică frumoasă-a lui Peneu, opreşte-te… opreşte-te… Nu-i un duşman bărbatul care aleargă azi pe urma ta… Ci sunt îndrăgostit de tine, eu, zeul care-mi logodesc adeseori glasul cu lira şi îi desfăt pe-olimpieni…

Dar nimfa nu-i asculta vorba, nici jurămintele fierbinţi. Fugea, ca-n zbor, peste coline. Părea o biată ciocârlie, care cântase pân-atunci şi se rotise în văzduh, dar şoimul cel mereu flămând îi auzise cântecul, şi-acum vroia s-o sfâşie pe cântăreaţa cerului…

Vălul căzuse de pe fată… Doar pletele o mai fereau de ochii zeului Apolo, pletele lungi până-n pământ. Teama îi da puteri s-alerge copilei râului Peneu; dar zeul îşi înteţea fuga şi era gata s-o ajungă…

Simţind în ceafă răsuflarea aceluia ce-o urmărea, şi fiind sleită de puteri, după o goană-atât de lungă, fata îi strigă râului:

— Ajută-mă acum, o, tată. Deschide-ţi apa să mă-nghită, sau schimbă-această frumuseţe, care-mi aduce nenoroc…

Abia-şi sfârşeşte fata ruga, c-o toropeală o pătrunde, şi-o scoarţă rece i se-ntinde pe sân, pe trupul delicat. Părul i se preschimbă-n frunze. Braţele iau înfăţişarea de ramuri lungi, tremurătoare. Picioarele prind rădăcini pe malul nisipos al apei. Din toată frumuseţea nimfei rămâne numai frunza verde şi sclipitoare în lumină.

Apolo o cuprinde-n braţe pe Dafne, prefăcută-n trunchi. Sub învelişul nou se simte cum bate încă inima înfricoşată a copilei. Zeul sărută trunchiul rece. Dar nici aşa, schimbată-n arbore, pe malul râului Peneu, ea nu-i primeşte sărutarea şi îi răneşte buzele, cu scoarţa aspră de copac.

— Chiar dacă tu nu vrei, Dafne, rosteşte zeul, vei fi de azi copacul meu. Frunzele tale au să-mi fie podoabă pletelor şi lirei şi tolbei mele cu săgeţi.

Copacul parcă îl ascultă şi-şi clatină frunzişul proaspăt, sub adierea liniştită a vântului de miazăzi.

Iar zeul încă mai sărută scoarţa cea aspră şi rosteşte:

— Pentru învingătorii-n lupte, semnul de cinste o să fie cununi din frunzele de laur! …6

FÂNTÂNA CASTALIEI.

Încununat apoi cu laur, Apolo a plecat prin lume. N-a trecut însă vreme lungă şi a-ndrăgit pe alte fete. Dar, ca un demn fiu al lui Zeus, le-a părăsit, la rând, pe toate. Fiii lor au întemeiat multe oraşe, în Elada. Numai că vestea necredinţei zeului faţă de soţii se răspândise pretutindeni şi fetele fugeau de dânsul, căutând să scape de ruşinea de-a fi şi ele amăgite şi părăsite rând pe rând.

Era însă pe acea vreme o tânără, Castalia, fiică a regelui din Delfi. Fata avea un har: cânta, cum nu putea să cânte alta. Cânta şi se juca pe munte cu fetele de vârsta ei.

Zeul, văzând-o, a-ndrăgit-o şi a cerut-o de soţie.

Castalia iubea pe altul, pe un păstor care-şi mâna cirezile acolo-n munte. Şi ei se întâlneau ades şi îşi juraseră credinţă, până la moarte, amândoi. Zeul Apolo ştia totul, ura pe tânărul păstor şi într-o zi l-a-ntâmpinat cu ochii-n flăcări şi i-a spus:

— Te chem la luptă, fecioraş! … Eu trag cu arcul, tu cu lancea. Am auzit cum te-ai lăudat că poţi ţinti la fel ca mine… Şi mai-nainte ca flăcăul să fi putut ridica lancea, zeul a şi tras o săgeată.

Păstorul a căzut în brânci, apoi pe spate, şi-a murit. Zeul Apolo a chemat un cârd de corbi să-l ciugule şi a plecat să

caute fata.

Castalia tocmai venise să ia apă dintr-o fântână. Zeul s-a apropiat de dânsa, spunându-i în acelaşi timp:

— Iubitul tău piere pe munte. L-am izbit cu săgeată-n piept. Acum poţi fi soţia mea. Eşti liberă… Vei fi a mea…

Şi-a vrut s-o şi cuprindă-n braţe. Dar ea n-a stat să se gândească. A sărit în adâncul apei.

Zeul n-a mai putut s-o scape; dar a rostit îndurerat:

— Apa în care te-ai zvârlit, Castalia, va căpăta numele tău. Pitia însăşi n-o să poată afla viitorul nimănui, de nu îşi va spăla-nainte trupul în apa limpede… Iară poeţii, de vor vrea să spună stihuri măiestrite, să cânte imnuri zeilor, vor trebui să se adape întâi de-aici, şi-apoi să pună mâna pe liră, ca să dea glas strunelor, în viers vrăjit …7

El însuşi, zeul, a rămas acolo timp îndelungat, rostind în amintirea fetei cântări bogate-n armonii, şi alinându-şi astfel dorul de fata regelui din Delfi.

APOLO AFLĂ O VESTE NEPLĂCUTĂ.

Dealtminteri, zeul era tare mândru de lira lui.

— Nu-i nimeni mai presus de mine, glăsuia muzelor adesea.

Nu-i nimeni? … Nu era…

Pentru că, iată, muzele au adus din Frigia o veste. Tânărul Marsias, cutezătorul, a făcut o unealtă nouă de cântat, numită flaut. Şoapta lui e duioasă, alinătoare.

Când punea Marsias la buze noua unealtă de cântat, freamătul vieţii contenea. Nimfele şi satirii se-adunau şi ascultau, fără de glas, cântarea lină şi sunetele nemaipomenite.

Se povestea că-n Frigia, odată, se năpustiseră duşmanii peste ţară, ca frunza şi ca iarba, împovăraţi de arme şi de ură.

Ţara era aproape-nfrântă şi desperarea năvălea, nebună. Femeile-şi smulgeau de la sân pruncii şi-i ucideau, decât să cadă pradă duşmanului sălbatic, nemilos.

În clipele acelea, când părea că-i dusă ultima nădejde, s-a ivit Marsias în luptă.

— Bine-ai venit! strigau oştenii. Cu flautul tău vei mângâia pe cei care-şi dau viaţa pentru ţară…

Marsias le-a zâmbit, şi ducându-şi unealta nouă de cântat la buze, a suflat cu putere într-însa, făcând să izbucnească-o melodie. Iar degetele îi jucau pe flaut, parcă săltau nişte voinici în horă.

Sunete tânguioase au ţâşnit. Duşmanii şi-au contenit pasul. Lăncile le-au alunecat. Din mâini le-au căzut săbiile-ascuţite, şi scuturile peste ele, făcând zgomot. Săgeţile făceau îndată cale-ntoarsă.

Iar râurile ţării se-nălţau din matca lor cu vuiete grozave şi se uneau, alcătuind o mare cu valuri crâncene, urlând turbate. Năvălitorii au fost luaţi de ape, izbiţi de arbori şi striviţi de pietre. Niciunul nu s-a întors acasă, să-şi mai revadă soţia şi copiii. Marsias a cântat necontenit, până-au pierit cu toţii, luaţi de apă…

— O, Marsias! au grăit frigienii. Ce mulţumire ţi-am putea aduce ţie, ce ne-ai scăpat de moarte, de jaf şi de robie ruşinoasă?

— Nu-mi trebuie nimic, a spus flăcăul. Nu eu, ci cântecul de flaut a scăpat ţara…

Şi auzind Apolo că flăcăul cântă cu atâta iscusinţă, s-a-ntunecat de supărare. Urcându-se în carul său de aur, a purces către Frigia, şi ajungând acolo, a trimis să-l cheme pe Marsias şi l-a-ntrebat:

— Ce instrument cântă mai minunat? … Răspunde! …

— Tu crezi că lira, şi eu – flautul… a rostit Marsias.

— Atunci să te întreci cu mine! a poruncit zeul Apolo.

— Primesc, dar îi cer drept judecători pe-acei ce locuiesc pământul: oamenii, nimfele, satirii.

— Nu! Nu mă învoiesc, a mai spus zeul. Toţi sunt nepricepuţi ca tine. Doresc să vie cele nouă muze, al căror oblăduitor sunt eu.

Zeul a făcut apoi semn spre slavă, şi muzele s-au şi înfăţişat.

— Acela care o să-nvingă are dreptul să-l pedepsească pe celălalt cum o pofti! … a rostit ultimul cuvânt Apolo.

Şi-ndată a-nceput concursul…

MARSIAS ESTE ÎNVINS PRIN VICLENIE.

Întâiul a-nceput Apolo cu lira sa. Atât de dulce suna lira, că muzele l-au aplaudat:

— Fiul zeiţei Leto o să-nvingă! …

Dar Marsias şi-a dus flautul la gură, pornind să-şi cânte melodia. Iar cântecul ţâşnea din flaut atât de cald, atât de straniu, încât părea un vis, o taină, care se furişa în suflet şi-l fermeca…

— O, ce frumoasă este cântarea lui! au strigat cele nouă muze. Întrece lira lui Apolo…

— Întrece lira mea? a spus Apolo, cu vocea ameninţătoare. O, muzelor, nu ştiţi ce spuneţi! Mă mâniaţi cu vorba asta. Să mai cântăm încă o dată… Primeşti flăcăule? …

— Primesc!

Numai că de-astă dată zeul şi-a însoţit lira cu glasul. Şi cântul lui era divin. Muzele toate, bucuroase, au spus că el e-nvingătorul. Marsias, însă, s-a-mpotrivit, spunând că lupta a fost prea bine hotărâtă, de la-nceput, doar între liră şi flaut.

— Ce caută glasu-n lupta asta? El aparţine altei arte.

— Ba nu, şi tu te foloseşti de gură, când sufli-n flaut, a grăit zeul. Deci pot să cânt şi eu cum vreau, la fel ca tine, Marsias! Ba, chiar mai mult. Vezi lira mea? Eu cânt dintr-însa, când dintr-o parte, când dintr-altă. Să cânţi şi tu la fel, din flaut.

— Cu lira ta văd că se poate, a spus flăcăul, dar eu nu pot să suflu-n celălalt capăt al flautului, ştii foarte bine. Asta e doar o viclenie, ca să mă-nvingi – căci nu poţi altfel…

Concursul a-nceput din nou. Zeul şi-a pus tot meşteşugul în cânt cu lira şi cu vocea, iar Marsias s-a întrecut pe sine în cântecul duios de flaut.

Patru din cele nouă muze erau de partea lui Apolo. Patru-i lăudau însă rivalul. Mai era una: Caliope, muza poemelor, şi dânsa îl îndrăgise pe Apolo. Ea i-a dat votul zeului. Astfel, nedreptul olimpian a câştigat acest concurs şi l-a înfrânt pe Marsias. Şi zeul necăjit la culme pe Marsias că-l înfruntase şi era gata să-l întreacă, de nu i-ar fi venit în sprijin frumoasa muză Caliope, a pus la cale o osândă de o cruzime fără seamăn. Legându-l pe Marsias de-un pin, l-a jupuit de toată pielea, cu mâna lui, însângerându-l.

— Îţi ceri iertare? îi striga.

Flăcăul n-a cerut iertare; i-a spus doar zeului atâta:

— Fiu al lui Zeus, m-ai înfrânt cu ajutorul Caliopei; dar nu m-ai întrecut, viclene, şi nu mă tem deloc de tine. Cântecul meu din flaut va fi de-a pururi cinstit şi neuitat de oameni, de toţi aceia care-nfruntă voinţa zeilor tirană…

Şi şi-a dat sufletul, viteazul…

Sângele lui s-a scurs în tină, roşu şi gâlgâind cu spume. S-a prefăcut, se povesteşte, într-un râu neobişnuit. Un râu cu unda purpurie, căruia oamenii i-au dat numele cântăreţului ucis. Oamenii, nimfele, satirii l-au plâns, l-au plâns vreme-ndelungată. Flautul lui drag, purtat de valuri, a colindat prin toată lumea şi, după cum spune legenda, el cânta singur, peste ape, imnul cel aspru-al răzvrătirii.

Atâta doară că Apolo, temându-se ca muritorii să nu înveţe acest cântec, a cules flautul de pe ape, l-a dus în templul său din Delfi şi l-a-nchinat, să facă pace cu umbra celui ce pierise…

Note

1. Cântau în acest fel, pentru că Apolo simboliza, în primul rând, lumina şi căldura soarelui. De aceea Apolo se mai numea şi Febus, cuvânt care semnifică lumina. Lumina şi căldura nu mai aveau putere către sfârşitul toamnei. Iarna şi mai puţin. Se întorceau primăvara, în revărsări de aur, verdeaţă, bucurie şi cântece de păsări.

Poeţii slăveau atunci înapoierea zeului luminii, ce trecea prin văzduh, într-un car de aur, tras de lebede ca neaua. În

toată vremea asta, a iernii friguroase, umbrite, întristate, grecii credeau că zeul luminii se află undeva, la marginile lumii, dincolo de palatul de gheaţă al lui Boreu, vântul de miazănoapte, în locuri numite de aceea hiperboreene. Naşterea lui Apolo din Leto, zeiţa nopţii, în insula Delos (insula luminoasă), era alegoria izbucnirii, în zori, a luminii albe din trupul negru al nopţii. Hera, soţia lui Zeus, ce întruchipează cerul, s-a împotrivit cu ură naşterii lui Apolo. A prigonit-o pe Leto. Vroia să ţină noaptea pe loc; dar n-a izbutit, căci zeul s-a născut, lumina s-a ivit, şi Temis, zeiţa ordinei şi dreptăţii, i-a înfăţişat pe un talger, micuţului Apolo, merindele cereşti: ambrozia şi nectarul. Cum a gustat Apolo bucatele divine, s-a făcut un flăcău cu buclele pe umeri, frumos ca ziua scăldată în lumină, când totul străluceşte şi te îmbie la cântec. Săgeţile din arcul zeului înseamnă chiar razele de soare, iar lira e cimbolul cântării. Când vine primăvara, când se iveşte ziua, după noapte, păsărelele zboară şi ciripesc prin arbori, iar omul, când e vesel, când are lumină în suflet, cântă bucuros.

2. Locul acesta din muntele Parnas, numit de elini Delfi, este situat în aşa fel, încât orice vorbă rostită este răsfrântă în zeci de ecouri. Călătorul din antichitate, sosind aici, era cuprins de groază. Avea impresia că zeii îi sunt în preajmă şi vorbesc cu dânsul.

3. Piton, şarpele învins de Apolo, se pare că ar întruchipa molima ce se întinde în locurile umede, calde şi întunecate. Lupta lui Apolo simbolizează acţiunea razelor de soare, care usucă pământul după ploi îndelungate, făcând să piară boala şi germenii ei tenebroşi. Puţine poetizări ale fenomenelor naturale sunt atât de frumoase ca aceasta. Dealtfel, un mare artist grec – Calamis, după unele presupuneri – a imortalizat această legendă. El a cioplit o statuie, înfăţişându-l pe Apolo după ce a dat drumul săgeţii care l-a răpus pe monstru. Zeul zâmbeşte, în statuie, rece şi dispreţuitor. Nările sale freamătă de mânie, dar fruntea lui

rămâne senină, olimpiană, cu toată încordarea prin care a trecut.

4. Oracolele, aşa-zisele prevestiri ale lui Apolo, erau date printr-o preoteasă ce se chema Pitia. Numele ei pare că vine tot de la Piton, monstru răpus de Apolo. Pitia se aşeza pe un trepied de aur, învăluit în pielea unui şarpe, deasupra unei grote din care ţâşneau gaze şi un fum înecăcios. Ameţită de gaze şi fum, preoteasa bolborosea cuvinte fără înţeles. Cuvintele acestea erau considerate drept răspunsuri ale lui Apolo la orice întrebare. Preoţii le orânduiau în aşa fel, ca înţelesul lor să fie dublu, să iasă bine oricare ar fi fost situaţia. După aceea dânşii, în schimbul unor daruri: aur, pietre scumpe, obiecte, vite, interpretau răspunsul după cum le convenea mai bine. Oracolul acesta era celebru. El era consultat de către toţi regii şi oamenii de stat, în împrejurări grele, în schimbul unor daruri bogate. Astfel s-au adunat în templul din Delfi atâtea comori. Locul acesta era cel mai bogat din toată Elada antică.

5. Jocurile în cinstea lui Apolo se numeau (tot de la Piton) pitice. La ele participa toată floarea tineretului din oraşele greceşti.

6. Laurul sau dafinul se cheamă Dafne în limba greacă. Iar pentru poeţi, Dafne mai e şi palida lumină a aurorii, care se pierde sub revărsarea vie a luminii din miezul dimineţii.

7. Fântâna Castaliei se află lângă Delfi. Pe vremuri, aezii poposeau de multe ori la această fântână, sorbind apa răcoroasă. În clipocitul apei din fântână, li se părea că aud ecouri din melodia pe care o cântase Apolo în amintirea fetei. Aceste şoapte tăinuite pe care nu le puteau auzi decât poeţii şi muzicienii, cum se credea, îi inspirau pe aceştia să facă versuri sau să îmbine notele pe strune.

ARTEMIS.

Artemis, sora lui Apolo, era zeiţa vânătoarei. Ea-i ocrotea pe pământeni – cum socoteau vechii elini – când înstrunau, la vânat, arcul.

Şi, după cum zeul Apolo era lumina ce ţâşneşte din astrul sclipitor al zilei, Artemis se spunea că este lumina palidă a nopţii1.

Aezii povesteau că ea, îndată după naştere, s-a-nfăţişat tatălui său, i-a îmbrăţişat genunchii sacri şi a grăit:

— Dă-i, tată, dă-i copilei tale dreptul de-a rămâne fecioară… Ca lui Apolo, dă-mi şi mie un arc şi-o tolbă cu săgeţi. Dar ce spun eu? … N-ai să mă înarmezi chiar tu. Ciclopii înşişi s-or grăbi să-mi făurească-o tolbă bună şi mi-o vor umple cu săgeţi. Mai dă-mi, te rog, încă şi dreptul de-a duce-n mână o făclie şi de-a mă-nveşmânta într-o tunică, ce nu va fi mai lungă de genunchi, să nu mă stânjenească la vânat. Doresc să mă urmeze, în cortegiu, şaizeci de fete de-ale lui Ocean. Şi dă-mi şi douăzeci de nimfe, să mă slujească-n vremea când nu voi mai doborî râşii şi cerbii. Să-mi aibă grijă de încălţăminte, ca şi de câinii credincioşi. Pune sub ocrotirea mea doar un oraş, care-l vrei tu, căci eu arareori voi poposi într-însul… Voi locui mai mult în munţi…

Zeus a ascultat în linişte ruga zeiţei, apoi, zâmbind în barbă, i-a grăit:

— Fie precum vrei tu, copilă! … Îţi împlinesc dorinţa ta. Şi-a dat poruncile de trebuinţă.

ARTEMIS PORNEŞTE PRIN MUNŢI.

Iar Artemis, urmată de cortegiul de fecioare, a şi pornit prin munte, la vânat.

Urcând pe culmile umbroase, pe stâncile semeţe, bântuite de vânturile reci, zeiţa vâna, din zori şi până-n noapte, tot felul de sălbăticiuni.

Îi cam plăcea să vadă sânge, să vadă fiarele cum se zbăteau în cruda agonie-a morţii.

Întindea bărbăteşte arcul şi, când trăgea, nimica nu putea să-i scape. Săgeata ei pornea ca vântul, din arcul bine înstrunat. Fulgera fiara, fără greş. Sălbăticiunea nimerită se-mpleticea, oprindu-se în fugă. Întorcea capul spre zeiţă. Gemea uşor, ca o-ntrebare, şi luneca în ţara morţii. Departe

de-a se-nduioşa, zeiţa chicotea de bucurie şi, ridicându-şi fruntea-naltă spre cerul cel senin, zicea:

— Nu poate fi, în toată lumea, un alt ţintaş mai priceput decât zeiţa vânătoarei…

Nimfele îi dădeau dreptate. Însă tot ele-i povesteau că ar fi fost un fiu de rege, pe nume-Acteon, care vâna tot ca şi dânsa, umplând pădurile de sânge. Ba încă el s-ar fi lăudat că e mai meşter ca zeiţa.

Auzind vorbe ca acestea, Artemis se întuneca. Şi, terminând cu vânătoarea, zeiţa Artemis pornea, urmată de alaiul ei, spre o poiană minunată. Creşteau acolo chiparoşi şi pini, ce-mbălsămau împrejurimea. Iar într-un loc, săpată-n stei, era o boltă răcoroasă. Din ea ţâşnea un izvoraş.

În acest loc venea zeiţa în fiecare zi, să stea şi să se scalde-n apa rece, înviorându-şi trupul feciorelnic, după plăcuta trudă-a vânătoarei.

Da unei nimfe lancea, arcul şi tolba plină cu săgeţi. Alta o ajuta să se dezbrace şi două nimfe-i scoteau iute încălţămintea prăfuită. O altă nimfă-i strângea părul zbârlit şi răvăşit de vânt. I-l înnoda, să nu se ude, şi cu cinci urne de aramă, umplute la izvor cu apă, alte fecioare se sileau s-o răcorească pe zeiţă.

MÂNIA CUPRINDE INIMA ZEIŢEI.

Atunci, precum se povesteşte, Artemis le mai întreba:

— Cine e acel fiu de rege? Şi oamenii ce spun de el?

— Spun că-i un vânător destoinic, neîntrecut de nimeni încă în meşteşugul vânătoarei, chicoteau nimfele. Şi-i mândru, frumos la chip, înalt şi zvelt…

— Astea sunt lucruri fără noimă, zicea zeiţa. Mai degrabă aş vrea să ştiu dacă se spune că dânsu-i mai dibaci la vânătoare chiar decât mine… Spuneţi drept!

— De… Unii spun şi dintr-acestea… Zeiţă, nu te supăra… Sunt vorbe goale, fără rost.

Vorbele-acestea s-or plăti! … se pare c-ar fi spus zeiţa.

Nu a trecut mult timp de-atuncea şi, într-o bună zi, porni Acteon cu soţii săi de vânătoare, şi cincizeci de ogari, prin

munţi. Şi tot cutreierând ţinutul, ajunse-n locurile unde hălăduia mai des zeiţa.

Unii socot că tânărul sosise-aici din întâmplare; dar alţii au temei să creadă că, înciudată, însăşi zeiţa orânduise să-l atragă pe vânător prin acel loc. Căci ea vroia să-l dea pierzării.

Acteon a simţit deodată că este prins de oboseală. O oboseală ne-nţeleasă…

— Ciudat! … le-a spus el soţilor. Mă simt trudit. Ajunge goana. Luaţi arcurile şi porniţi către palatul regelui… Eu singur mai rămân pe-aici o vreme, cu haita mea de câini. Curând vă voi urma pe cale…

Soţii i-au ascultat porunca şi, luându-şi armele şi prada, s-au îndreptat către palat.

Acteon, singur în pădure, doar cu ogarii lângă dânsul, privea nedumerit în preajmă.

, Ce e cu mine oare? se gândea. Sunt obosit. Simt o chemare… Ba parcă simt şi-un fel de teamă, ce mă străpunge ca un bold. De ce-s neliniştiţi ogarii? De ce schelălăie mereu? Ce e pe-aici? Ce se întâmplă?”

Şi, fiindcă-alături se zărea un pârâiaş lucind prin iarbă, Acteon a băut cu sete. Apa o fi avut vreo taină, căci fiul regelui, ca tras de-un fir de aţă nevăzută, urmat de toţi ogarii săi, a luat-o-ncet de-a lungul văii…

A mers ce-a mers… şi s-a trezit în locul unde se aflau zeiţa şi cu nimfele. Aici Acteon s-a oprit. În faţa ochilor avea cel mai încântător tablou ce şi-l putea închipui.

Artemis, goală, se scălda. Din urnele de-aramă apa curgea-n şuviţe străvezii, dar atingând corpul zeiţei, prindeau pe dată scânteieri, ca mii şi mii de diamante, ca nişte flăcări ce jucau şi luminau toată pădurea.

Flăcăul îşi pierduse mintea şi nu se sătura privind.

— O, ce frumoasă eşti, zeiţo, glăsuia el ca ameţit. Mai lasă-mă să stau o clipă…

Dar nimfele strigau spre prinţ:

— Fugi, fugi, Acteon, nu privi! … O lege a lui Cronos spune că muritorii ce-i privesc pe zei, fără de voia lor, plătesc cumplit… Fugi, fugi, Acteon! … Nu privi…

Acteon însă nu lua seama la vorba lor, şi sta vrăjit, cu ochii ţintă spre zeiţă.

Nimfele au alergat în grabă. Cu trupurile lor căutau s-acopere dalba mândreţe a zeiţei.

— Nemernice, i-a spus zeiţa, tu, care te-ai înfumurat că eşti mai meşter decât mine, ai merita să fii ţintit în inimă cu o săgeată… Dar ai să ispăşeşti cumplit.

Şi luând din urnele de-aramă doi pumni cu apă a zvârlit-o în ochii fiului de rege.

ACTEON E SFÂŞIAT DE CÂINII SĂI.

Cum l-a stropit cu apa fermecată, Acteon s-a făcut un cerb. El a pornit în goana mare, urmat de câini, de câinii lui, ce nu-şi mai cunoşteau stăpânul.

„Ce-am să mă fac?” se gândea prinţul, căci îşi păstrase judecata şi se văzuse în pârâu, în noua lui înfăţişare.

Anume îi lăsase zeiţa Artemis gândirea, ca suferinţa ce venea să şi-o-nţeleagă pân-la capăt.

— Eu sunt Acteon! ţipa dânsul câinilor care-l hăituiau.

Însă în loc de orice vorbă, din botul său nu răsuna decât un muget surd, de spaimă.

Câinii din nou se repezeau, şi bietul cerb fugea prin locuri unde vânase mai-nainte, trăgând cu arcul, cu suliţa, izbind cu piatra, sau înfigând, până-n prăsele, cuţitul scurt de vânătoare…

Şi câinii lui îl încolţesc.

— Eu sunt Acteon, vrea să spună greu osânditul prinţ. Nu mă muşcaţi! Lăsaţi-mă. Eu sunt stăpânul…

Câinii însă îl muşcă şi-l doboară. Lătrând îl cheamă pe Acteon, să vadă cerbul biruit şi să se bucure şi el.

Lor, câinilor preacredincioşi, nu are cine să le spună că mult iubitul lor stăpân e însuşi cerbul ce le zace acolo. – n faţă, şi-i priveşte cu ochii umezi şi sticloşi.

URIAŞUL ORION.

Acteon îşi plătise vina de a fi fost mai priceput în mânuitul arcului decât zeiţa Artemis. De-acum înainte nimeni n-avea să-i mai ştirbească faima de cea mai iscusită în meşteşugul vânătoarei castei copile a lui Zeus.

Umblând mereu prin munţi, zeiţa nu avea timp de dragoste, şi măritişul c-un bărbat îi părea mai nesuferit decât orice pe lumea asta. Chiar nimfele ce-o însoţeau nu aveau voie să iubească vreun bărbat, să se mărite şi, de-i călcau această lege, le ucidea fără cruţare, ţintindu-le pe loc cu arcul.

Cu toate astea, unii povesteau că şi zeiţa Artemis, o dată, ar fi iubit pe un voinic; dar dragostea i-a fost nefericită.

Iară aezii depănau legendă-n chipul următor:

Se zice c-a trăit pe vremuri alt vânător, pe nume Orion, feciorul unui rege, Hirieu. Feciorul regelui crescuse însă-nalt, atât de-nalt, că fruntea lui trecea de scama norilor, şi de intra în valurile mării, să se scalde, în locul unde-i apa mai adâncă, pieptul îi rămânea afară.

Acest uriaş, acest flăcău, din câte meşteşuguri sunt pe lume, doar unul îndrăgise: vânătoarea. Avea şi-un câine fermecat, zis Sirius, şi împreună colindau, la vânătoare, departe, peste mări şi ţări. Zeul stăpân al mărilor, Poseidon, îi dăruise tânărului harul de a putea umbla şi peste ape, la fel ca pe uscat. Îi dăruise acest har fiindcă, odată, Hirieu îl ospeţise-n ţara sa cu cinste, cum îi plăcea trufaşului Poseidon.

Însă, la vremea când se-ncepe povestea noastră, Orion făcuse destule fapte de ispravă, lăudate straşnic pe pământ. Fusese, între altele, chemat de regele din Chios2, să-l ajute. Insula cea frumoasă, Chios, fusese năpădită de dihănii. Viteazul Orion plecase-n luptă şi nimicise pân’la una toate dihăniile-acelea, care prăduiau ţinutul.

În schimbul faptei sale, vânătorul ceruse pe fata regelui de soaţă. Dar regele – nevrând să-i dea copila – l-a îmbătat, prin viclenie, pe îndrăzneţul Orion şi, pe când el dormea

adânc, i-a scos amândoi ochii cu cuţitul ascuns, din timp, sub haina lui regală.

Uriaşul s-a trezit în dureri mari. A vrut să-l prindă pe duşman şi să-l răpună, dar, bâjbâind fără să vadă, s-a-mpiedecat şi, cât era de lung, s-a prăbuşit pe ţărmul mării, cu capul său pletos căzut în valuri.

Dar tot nu s-a lăsat. S-a ridicat, şi, ascultând mai bine ce se-ntâmplă, a desluşit în depărtări un zgomot. Băteau ciocane mari pe nicovală.

A înţeles atunci că Lemnos – insula unde făurarul Olimpului, Hefaistos, lucra de zor cu un pitic, Chedalion – este pe undeva pe-aproape. Uriaşul a pornit prin mare, călăuzindu-se întruna după zgomot, până ce a ajuns în Lemnos. Acolo, s-a rugat de zeul cel şchiop, Hefaistos, să-i vână-n ajutor; şi zeul s-a milostivit. Printr-un oracol, făurarul l-a sfătuit pe Orion să şadă, în zorii fiecărei dimineţi, când se iveşte Eos – aurora – cu ochii către răsărit, şi-o să se vindece cu vremea. Dânsul i-a ascultat povaţa, şi-n fiecare zori de ziuă îşi lua pe umeri un copil. Acesta-l îndrepta cu faţa spre răsăritul rumenit şi, cum era de-nalt, şi razele cădeau întâi pe chipul lui, încet, încet, s-a lecuit de suferinţă. Ochii-i au început să vadă, întâi uşor şi slab, ca printr-o sită, apoi din ce în ce mai bine, până ce iar i-a fost vederea lui Orion ca la-nceput.

Atâta doară că, în vremea cât el căta spre răsărit ca să-şi aştepte vindecarea, l-a tot zărit zeiţa Eos şi dânsa s-a îndrăgostit de prea-voinicul Orion.

DOUĂ ZEIŢE SE CEARTĂ PENTRU UN MURITOR.

Mai mult, zeiţa aurorei atât de tare l-a-ndrăgit pe vânătorul cel voinic, încât a săvârşit o vrajă şi l-a răpit la dânsă-n cer.

Cum l-au văzut şi celelalte zeiţe pe vânătorul Orion, se pare c-au bătut cam tare şi alte inimi pentru el… Şi dintre toate, cel mai mult s-a-ndrăgostit însăşi zeiţa Artemis. Şi-n gelozia ei pe Eos, era să săvârşească, poate, o faptă cam necugetată… Şi zeii s-or fi luat de gânduri: „Cum? Ea, zeiţă

olimpiană, vrea să i-l smulgă altei zeiţe pe-un muritor şi să şi-l facă bărbatul său?”

— Ni se ştirbeşte slava noastră, glăsuia Zeus către ceilalţi, dacă vom sta nepăsători. Nu! n-am să las astfel de faptă să se petreacă în Olimp. S-o-mpiedecăm deci cât mai grabnic! …

— Dar cum? … Dar cum? … întreba Hera. Şi cine se va-ncumeta? …

— Mă-ncumet eu! a spus Apolo. E sora mea şi sunt dator s-o apăr, până la sfârşit, de dragostea nesocotită pentru un simplu muritor.

Şi chiar în ziua ce urma, în revărsat de zori, Apolo l-a şi chemat pe Orion. I-a poruncit să plece grabnic şi să vâneze multe păsări, din cele ce zburau în stoluri deasupra mării lui Poseidon. Pe urmă să vâneze fiare, dintr-un ţărm îndepărtat…

Porunca zeului Apolo trebuia iute-ndeplinită. Orion şi-a şi luat măciuca, arcul şi tolba, şi un paloş. Pe umeri şi-a zvârlit o blană a unui leu răpus pe vremuri. Şi-a mai strigat şi câinele, pe Sirius, şi au pornit numaidecât la vânătoare.

Apolo îl privea cum pleacă. Privirea-i aspră scânteia…

O NOUĂ CONSTELAŢIE.

Se depărtase vânătorul. Abia se mai vedea deasupra mării, cât un punct mic, pierdut în zare. Atunci Apolo a strigat-o pe sora sa, pe Artemis, cu voce blândă, prefăcută:

— Surioară, vino iute-ncoace! … Ai spus de-atâtea ori că-n vânătoare nu-i nimenea pe lume să te-ntreacă. Azi aş dori să-mi dai şi o dovadă. De-o fi cumva să izbuteşti, sunt gata să-ţi recunosc şi eu întâietatea, şi chiar să spun că eşti mai pricepută în tragerea cu arcul decât mine. Te învoieşti?

— De bună seamă, frate. Care-i ţinta? … Să-mi iau doar arcul… şi să trag cu grijă.

Şi Artemis şi-a-ntins îndată arcul. A pus în strună o săgeată.

— Ia uită-te acolo! Vezi, surioară, un punct micuţ şi palid, care-i gata, aproape gata, să dispară? …

— Îl văd. I-o pasăre, pesemne…

— Poţi s-o ţinteşti? …

— Glumeşti, Apolo! a zis zeiţa, sigură de dânsa. Să nu ating astfel de ţintă? … De-ar fi mai mică – o părere; de-ar fi departe, peste lume, tot o lovesc. Priveşte-aicea! …

Ochind, zeiţa-ntr-o clipită şi-a slobozit săgeata ei spre punctul mişcător din zare, ce-abia-abia se mai vedea în depărtările albastre.

Săgeata a străpuns văzduhul strălimpede al dimineţii şi s-a înfipt de-a dreptu-n ţintă.

S-a auzit un răcnet groaznic şi Orion s-a prăbuşit.

Marea s-a-mpurpurat de sânge şi-n slăvi a prins să se jelească Eos, cu voce ascuţită:

— Artemis, mi-ai ucis iubitul! …

Artemis, fără să-i răspundă, s-a avântat pe-un nor de aur. S-a repezit spre locul unde zăcea în valuri vânătorul şi l-a cuprins în braţe-ndrăgostită. Şi, copleşită de durere, i-a implorat lui Zeus învoirea să-l urce între constelaţii, pe dragul ei, pe Orion, ca să nu piară cu desăvârşire, să poată ea să-l vadă, zilnic.

Zeus, stăpânul, s-a-nvoit, văzând atâta întristare, şi l-a urcat pe vânător pe boltă. E constelaţia ce se numeşte, după legendă, Orion. Ea se iveşte la-nceputul verii şi piere aproape de sosirea iernii, când prind să cadă ploile pe mare. Aceste ploi sunt poate lacrimi, precum se cântă în poeme. Lacrimi vărsate de zeiţe…

Ca să nu fie singur Orion pe boltă, Artemis s-a rugat de Zeus să-i dea tovarăş, lângă el, pe câinele ce-l însoţise, în timpul vieţii, la vânat. Aşa se face că e-n cer şi Sirius, stea sclipitoare, ce se zăreşte bine vara, în constelaţia Câinele mare.3

COPILA LETEI DEVINE NECRUŢĂTOARE.

Artemis a rămas nemăritată. Inima ei s-a asprit mai tare decât fusese înainte. Nu mai avea nici o cruţare faţă de cei care-i greşeau; dar cel mai greu s-a răzbunat pe o regină, Niobeea.

Astă regină, Niobeea, era nespus de fericită. Soţul său, Amfion, din Teba, era un bărbat bun şi vrednic. Cu el avea, în căsnicie, şapte băieţi şi şapte fete: copii frumoşi şi tare dragi.

— Nu-i nimenea, în lumea asta, mai fericit decât sunt eu, spunea adesea Niobeea. Fiii mei strălucesc când poartă armele în mâini, iar fetele mai mândre-s ca zeiţele…

Tocmai venise sărbătoarea zeiţei Leto şi aceasta ceruse jertfe tuturor.

— De ce să mă închin eu Letei, să-i aduc daruri? Pentru ce? Cu cât e mai presus ca mine? Copii am eu mai mulţi ca ea, şi nu-i niciunul mai urât decât sunt Artemis şi-Apolo. Soţul său, Zeus, nu îi este şi n-o să-i fie credincios. Pe când iubitu-mi Amfion ochi n-are decât pentru mine. De ce să mă închin eu Letei şi pentru ce să-i aduc daruri? Fiindcă-i zeiţă? Nu. Nu vreau…

Auzind vorbe ca acestea, multe femei n-au mai vroit nici ele să-i aducă daruri zeiţei nopţii şi au spus:

— Aşa e! Este drept ce spune regina noastră Niobeea…

Şi pe altarele zeiţei ofrandele s-au micşorat.

Putea însă zeiţa Leto să-ndure astfel de ocară? Pot oare zeii să audă că muritorii nu-i slăvesc?

Zeiţa nopţii, mâniată, l-a vestit iute pe Apolo, zeul săgeţilor de aur, şi pe zeiţa vânătoarei, Artemis pururea fecioară.

Artemis, care îl pierduse pe Orion de scurtă vreme, a spus fratelui său aşa:

— M-ai îndemnat să-mi zvârl săgeata în cel pe care îl iubeam. Acum priveşte: o femeie, o muritoare, Niobeea, nesocoteşte o zeiţă, pe mama noastră, şi pe noi doi… Ce ai să faci? Cum vei plăti?

— Cum voi plăti? … a spus Apolo. Îi voi ucide toţi băieţii cu care se făleşte-atât…

— Şi eu copilele, de care e atât de mândră… a glăsuit Artemis cruntă.

Zeul Apolo şi-a luat arcul.

Doi dintre fiii Niobeei mânau un car în faţa Tebei. Cât ai clipi au fost străpunşi. Alţi doi se aflau la palestre4. Au fost şi dânşii săgetaţi. Mai erau trei. Dar nici aceştia n-au avut mult de aşteptat. Zadarnic unul dintre dânşii mai implora încă pe zei sa înceteze-acest măcel. Sângele lor uda ţărâna.

Regina, ce era de faţă, s-a repezit peste feciorii cu trupurile fără vlagă. Şi-a rupt veşmintele regale şi pletele. Şi-a zgâriat faţa. S-a dat cu fruntea de pământ şi, hohotind, având pe faţă lacrimi amare, în şiroaie, striga spre toţi:

— Iacătă zeii… Priviţi-i cum ne asupresc, când nu ne umilim destul. Asta-i dreptate olimpiană! …

Şi ridica pumnii spre cer.

Soţul ei, Amfion, văzând această crimă fără seamăn, se-ndurerase-atât de mult, că îşi rupsese firul vieţii, vârându-şi paloşul în piept.

Fetele se aflau cernite, lângă sălaşul unde fraţii aşteptau focul rugului. Mulţimea suspina pe lături. Nu era mamă să nu plângă durerea bietei Niobeea.

ZEIŢA SĂGETEAZĂ ŞI FETELE NIOBEEI.

Doar Artemis privea din slavă şi nu se-nduioşa deloc.

— Aceasta-i numai începutul, murmura ea. O să priveşti tu, Niobeea, şi cele care vor urma…

Apoi şi-a-ntins zeiţa arcul.

A tras în cea dintâi copilă, care s-a prăbuşit, gemând, peste unul din fraţii săi. A doua îşi mângâia mama. Săgeata însă i-a oprit şoapta duioasă ce-o rostea. Una căta să se ascundă în dosul unui trunchi de pin; dar trunchiul n-a putut feri corpul fecioarei cât de cât, Alte trei au pierit la rând. Şi lângă mamă n-a rămas decât copila cea mai mică.

Regina îi acoperă trupul cu hainele-i cernite şi roagă, în genunchi, zeiţa:

— Artemis, mi-aţi ucis copiii! Nu mai trăieşte decât una dintre odraslele iubite, şi este cea mai mititică. Fii bună, Artemis, mi-o lasă… Atât mai am pe astă lume… Fii bună, Artemis… Te-ndură…, Dă-n timp ce dânsa înc-o roagă şi lacrimile i se varsă pe faţa galbenă, pierită, Artemis pune

iar săgeata în struna cea zbârnâitoare. Pune săgeata şi ţinteşte. Inima fetei se opreşte sub vârfu! ascuţit ce vine şi se înfige nemilos, scurtându-i zilele puţine5.

Mama n-a mai putut să plângă. Lipsită de băieţi, de fete, de soţul său, de Amfion, dânsa se culcă între-aceia care-i fuseseră prea dragi. Atâta chin o împietreşte. Faţa-i îşi pierde strălucirea. Ochii-i rămân, de asemeni, orbi şi nemişcaţi sub fruntea pală. Nimic din ceea ce dă viaţă unei făpturi nu se mai vede. Se-nvârtoşează limba-n gură şi sângele-i îngheaţă-n vine. Nici capul nu poate să-l mişte sau braţele să şi le-ndoaie. Picioarele-s înţepenite. Nu vor mai duce trupul niciodată. Căci ea s-a prefăcut în stană rece. Doar lacrimi limpezi îi mai curg din ochii-atât de bucuroşi odinioară.

Deodată se porneşte o furtună ce o-mpresoară pe regină şi-o duce-n zbor, în ţara ei, în ţara unde se născuse6. Aici e aruncată pe un munte; dar şi acolo mama tot mai plânge. Din ochii ei de piatră ţâşnesc lacrimi, care se scurg ca un izvor.

Aşa s-a isprăvit osânda dată de zei reginei Niobeea, pentru c-a fost prea fericită…

Aezii povesteau că multă vreme s-a mai putut vedea trupul de piatră al reginei, pe acel munte, până ce ploile şi vântul l-au măcinat şi l-au făcut să piară…

Totuşi, deşi era atât de aspră şi de necruţătoare, după moartea iubitului său Orion, chiar Artemis, zeiţa vânătoarei, se sătura câte-odată de măceluri.

Atunci, încredinţându-şi arcul nimfelor sale credincioase, Artemis se ducea la Delfi. O întâmpina Apolo şi, îmbrăcată graţios, cu părul ridicat pe ceafă şi pieptănat cu îngrijire, sălta în fruntea celor trei charite, într-un danţ plin de voioşie. Apoi cânta cu cele nouă muze, în cinstea mamei sale Leto şi a puternicului Zeus.

Cu toate astea, una dintre plăcerile de seamă ale zeiţei era aceea de a privi la marile serbări vânătoreşti. Oamenii din acele timpuri ţineau la meşteşugul vânătoarei. Hăituiau

fiarele prin munţi. Se desfătau ţintind cu arcul sau zvârlind lăncile-ascuţite, vânând necontenit sălbăticiuni.

Spre seară, vânătorii-ncetau goana. Câinii se grămădeau lângă stăpâni. Cornul de vânătoare suna straniu, parcă plângea, parcă spunea ceva… Chema pe vânători pe lângă focuri. Şi vânătorii cântau veseli. Lăncile, încă umede, luceau trântite-n ierburi lângă dânşii. Şi sus, pe cer, se ivea luna, ca o făclie de argint, dusă de-o mână nevăzută.

Stele clipeau nerăbdătoare. Şi aşteptau… Ce va urma? …

Urma povestea nelipsită, povestea care o cânta pe fata Letei şi-a lui Zeus, sora măreţului Apolo, zeiţa Artemis cea castă.

Urmau şi imnuri şi serbări, jertfe şi daruri ce-ncântau trufaşa fire a zeiţei, ce-i ocrotea pe vânători …7

Numai în clipe ca acestea Artemis, mândra Artemis, putea uita pe Orion, şi-n inima-i necruţătoare pacea se cobora din nou…

Note:

1. Zeul Apolo se mai numea şi Febus, după cum am văzut, semnificând lumina soarelui. El se confunda adeseori cu însuşi Helios – soarele propriu-zis… De asemeni, sorei lui Apolo, Artemis (sau Diana, la romani), i se mai zicea şi Febe, deoarece reprezenta lumina argintie a lunii. Zeiţa Artemis se confunda cu Selene – luna. Săgeţile din tolba ei par a fi razele argintii de lună.

2. Chios este o insulă din Arhipelag, vestită prin vinurile ei. Este unul dintre ţinuturile unde se bănuieşte că s-ar fi născut cel mai mare poet al Greciei antice, Homer.

3. Orion, a cărui imaginară transformare a fost povestită în legendele greceşti, este una dintre cele mai frumoase stele ale nopţilor de vară. Sirius, de asemeni, este o stea strălucitoare. Elinii credeau că steaua Sirius are influenţă asupra turbării câinilor, pentru că Sirius se vede cel mai bine în miezul verii, în toiul căldurilor, vreme când unii câini capătă această boală.

În artele plastice, Orion este prezentat ca un uriaş înveşmântat în piele de leu, purtând în mână o măciucă. Sirius este înfăţişat ca un câine gata să muşte.

4. Palestra se numeau şi locul unde se făcea gimnastică, şi exerciţiile înseşi.

5. Poate pentru astfel de fapte crude zeiţa era sărbătorită în Sparta, în fiecare an, printr-o ceremonie a flagelării, adică a biciuirii.

Băieţi spartani, de vârstă fragedă, erau aduşi într-un sanctuar al zeiţei. O preoteasă lua în braţe xoana – statuia de lemn care o înfăţişa pe Artemis. Şi slujitorii templului începeau să-i biciuiască pe băieţi, şi-i biciuiau până ce sângele curgea în râuleţe prin sanctuar. Băieţii nu scoteau un geamăt. Unii mureau sub flagelare. Când preoteasa se plângea că trupul de lemn al lui Artemis i s-a îngreunat în braţe, era un semn că flagelarea trebuie-nteţită, şi slujitorii loveau mai tare. Băieţii care îndurau tot chinul, şi nu leşinau, erau glorificaţi. Se ştia că aceştia nu aveau să fugă din lupte niciodată, chiar de-ar fi fost, cumva, răniţi de moarte.

6. Ţara de baştină a Niobeei era, după legendă, Lidia, deşi regina domnea în Teba. Deci ea ar fi fost dusă din Teba, unde îndurase nenorocirea, tocmai în Asia Mică. Aici, pe muntele Sipilus (cum se numea, de fapt, unul dintre feciorii mijlocii ai reginei), se spune că, într-adevăr, ar fi fost în antichitate o piatră ciudată. Piatra semăna cu trupul unei femei îngenuncheate, din ochii căreia curgeau lacrimi. Stânca aceasta s-ar fi numit şi ea: Niobeea.

7. Alături de Apolo, Artemis a fost destul de mult sărbătorită de vechii greci. Ea, care ducea în mână şi o făclie de argint, era tot o zeiţă a luminii. Elinii socoteau că putea să-i ajute pe navigatori să-şi ducă triremele şi să-i călăuzească în timpul nopţii. De aceea, marinarii îi zideau temple de-a lungul coastelor şi-n porturi. Astfel, în Efes i se ridicase zeiţei un templu.

Colosal. Un templu care era socotit drept una dintre cele şapte minuni ale lumii.

Dar cel mai mult era slăvită Artemis ca zeiţă a vânătoarei, pentru că vânătoarea era un meşteşug de bază la vechii elini, pentru unii chiar o artă. Aproape toţi regii şi eroii au fost şi vânători destoinici, căci fiarele umpleau pământul pe acea vreme şi ajungeau adeseori primejdioase. Multe opere de seamă: statui, tablouri, monumente au fost cioplite, zugrăvite sau înălţate în cinstea aceleia ce întruchipa meşteşugul de a vâna cu iscusinţă. Fidius, Praxitele şi alţi mari sculptori, cioplind cu măiestrie piatra, au înfăţişat zeiţa cea virginală a vânătoarei. Din tot ce a mai rămas, celebră este însă marmura intitulată „Diana de la Luvru”, despre care, în „Pseudo-kynegheticos” sau „Fals tratat de vânătoare”, scriitorul Alexandru Odobescu vorbeşte astfel: „A fost fără îndoială un vânător inspirat şi a ştiut să mânuiască bine arcul şi săgeţile artistul sub a cărui daltă s-a mlădiat statuia Dianei de la Luvru, acea mândră şi sprintenă fecioară de marmură, care s-avântă, ageră şi uşoară, sub creţurile dese ale tunicei ei spartane, scurtă în poale şi larg despicată la umeri”.

HERMES.

Când vechii greci veneau acasă de prin cetăţi îndepărtate, unde făcuseră negoţuri cu sclavi, cu lucruri preţioase, cu ţesături sau cu bucate, şi se umpluseră de aur, îi aduceau zeului Hermes jertfe şi libaţiuni1 din plin, în chip de caldă mulţumire. Şi îl cinsteau, pentru că el le da puterea de a străbate întinsul mărilor albastre şi-i ocrotea în grea restrişte. Şi-l mai cinsteau, pentru că tot el le da vorbirea iscusită, bună la încheiat negoţuri.

În slava lui cântau aezii la mesele îmbelşugate.

Şi-aveau ce povesti aezii…

Hermes era fiul lui Zeus. Îndată ce-l născuse Maia, fiica titanului Atlas, sărise repede din leagăn, zvârlise scutecele-n lături şi săvârşise o ispravă… De mic se arătase dornic să umble, să călătorească. Ieşise repede-n poiană. Dar cum

era desculţ băiatul s-a apucat să rupă ramuri de mirt şi tamarisc, mlădii. Din ele şi-ampletit sandale, născocind, deci, încălţămintea.

Se încălţase şi pornise pe coasta muntelui Cilene, căci în Arcadia văzuse lumina zilei zeul Hermes.

Pe când umbla pe drum, o broască – broască ţestoasă – şontâc, şontâc, i-a tăiat calea. Ce s-a gândit atuncea Hermes, văzându-i ţestul? L-a luat şi şi-a făcut o liră. Şi-a început din ea să cânte povestea dragostei lui Zeus cu mama sa, gingaşa Maia.

UN MIC TÂLHAR.

Plecase-apoi peste poiene. Zărind nişte cirezi, pe care Apolo le păzea cu grijă, i le fură pe nesimţite.

Apolo însă-i prinse urma… Căci îl pârâse un moş, Băţos, pe zeul cel dibaci, pe Hermes. S-a dus Apolo, deci, la Hermes, să-i ceară boii înapoi.

Dar Hermes, care ascunsese cirezile într-un loc sigur şi se-ntorsese apoi acasă, făcându-se că doarme-n leagăn, a început să ţipe tare:

— Nu vezi că sunt un prunc abia-nvelit în faşă? … Cum aş putea să săvârşesc asemenea năzbâtie?

Iar când Apolo îl aduse în faţa tatălui său, Zeus, învinuindu-l de hoţie, Hermes, dibaciul, îi răspunse:

— Apolo minte! Minte! … Minte! … Jur pe cereştile portice că nu sunt vinovat, o, tată…

Şi-aşa de bine a ştiut să glăsuiască şi să-şi acopere hoţia feciorul cel născut de Maia, că Zeus a-nceput să râdă.

De atunci Zeus a hotărât că Hermes o să fie zeul născocitorilor de lucruri, al oratorilor, al hoţilor şi-al celor care călătoresc în lumea largă.

Dar mai cu seamă în hoţie se arătase iscusit, furând frumosului Apolo nu numai boii, ci şi arcul cu tolba plină de săgeţi. Hefaistos, fierarul şchiop, pierduse cleştele de-aramă. Iar lui Poseidon îi furase – închipuiţi-vă! – tridentul, în timp ce mândrei Afrodita îi şterpelise-un brâu de aur.

Dorind să sugă de la Hera lapte divin – să poată astfel să-şi dobândească nemurirea – îşi luă-ntr-o zi înfăţişarea lui Ares, fiul drag al Herei, din vremea când era copil. Porni apoi să gângurească. Regina slăvii, amăgită, crezând că-ntr-adevăr e Ares pruncul care plânge cu foc, îl luă la piept pe fiul Maiei, rivala sa.

Descoperind înşelăciunea, Hera l-a izgonit, ce-i drept, dar el supsese nemurirea de la zeiţa cerului. Pe urmă, Hermes ar fi vrut să şterpelească, de la Zeus, fulgerul cel îngrozitor, dar de-astă dată se temuse de tatăl său răzbunător şi se lipsise… însă greu, căci mult îi mai plăcea să fure, să râdă, să batjocorească pe toţi aflaţi în preajma sa.

În schimb se apucase de negoţuri. Vânzându-i lui Apolo lira, îşi cumpărase caduceul, un băţ vrăjit, pe care Hermes nu-l mai lăsă nicicând din mână.

De-aceea, Zeus a mai spus că Hermes va oblădui negoţul şi înşelăciunea şi, folosindu-şi caduceul, va duce morţii sub pământ, întunecatului zeu Hades.

UN ZEU BUN LA ORICE TREABĂ.

Având la toate-ndemânare de necrezut, Zeus l-a făcut şi curier în ceruri şi i-a mai dat apoi în seamă gimnastica şi tinereţea. Iar unii spun c-ar fi primit în grija lui şi sănătatea.

În acest fel, din prima zi când se născuse, Hermes făcuse treburi cu duiumul şi-n toate-şi arătase isteţimea.

Dar cum se-ntâmplă deseori cu-aceia care se pricep să facă multe, primise Hermes fel de fel de sarcini. El mătura prin sala de banchete. Pregătea cupele pe mese. Mai aşeza şi jilţuri şi covoare, şi răspândea poruncile lui Zeus. Iar morţii îi ducea lui Hades, la judecată, toată noaptea.

Şi-n zori o lua din nou cu treaba…

Cum se vedeau la vreo ananghie, zeii îl şi chemau pe Hermes.

Chiar Zeus îi cerea lui sprijin, când trebuia îndemânare, repeziciune şi-ndrăzneală în lucruri mai anevoioase.

Hermes îl ajutase şi pe Ares, zeul războiului, învins cândva de doi uriaşi şi cetluit în lanţuri grele. Îi ajutase şi pe Gheea,

Apolo, Hera, Afrodita, Hefaistos, Hades, Poseidon, Demetra şi Dionisos.

Dintre eroi, i-a sprijinit în lupte şi pe Perseu şi pe Heracle, pe Odiseu şi pe mulţi alţii.

Chiar oamenii ţineau la Hermes. Era viclean, ce-i drept, dar tare harnic. Obişnuia să fure şi să mintă, dar nu se dă-napoi nici de la luptă. Cunoştea vorba iscusită (fără de ea negoţul nu se poate) şi născocise câte şi mai câte …2

PAN.

Locul cel mai iubit de zeul Hermes era meleagul său natal, Arcadia – Munţii Cilene. Tot aici dânsul s-a îndrăgostit de o frumoasă nimfă, Driops.

Dar nimfele fugeau de zei. Pentru că zeii le minţeau adeseori, le părăseau cu pruncii-n braţe.

Ştiind această taină, Hermes s-a prefăcut într-un păstor, ce-avea o turmă de mioare, şi, fluierând domol prin munţi, s-a apropiat de nimfa Driops. Nu ştim ce i-o fi spus, dar nimfa a fost, desigur, amăgită. Zeul a luat-o de nevastă.

După un timp, frumoasa nimfă s-a simţit mamă şi a dat viaţă unui prunc. Dar ce mai prunc! … Un prunc cum nu se mai văzuse! …

Avea picioarele de ţap, păroase, negre, cu copite. Pe cap avea un păr zburlit. Purta pe frunte nişte coarne tăioase, mici şi răsucite şi-avea şi-o barbă încâlcită.

Da, da… avea ş-o barbă deasă, deşi era doar un copil.

Când l-a văzut, sărmana nimfă s-a-ngălbenit şi s-a-ngrozit:

— Vai, ce copil! Ce pocitanie! E un blestem, se jelea nimfa. M-au pedepsit pesemne zeii…

Punându-şi mâinile pe ochi, a izbucnit frumoasa nimfă în hohote de plâns amar şi, ruşinată, a fugit.

S-a dus pe unde s-o fi dus, lăsând pe bietul copil singur, azvârlit jos şi de pripas, jucându-se ca un ieduţ.

Dar Hermes a aflat curând de fuga nimfei şi-a venit. A luat copilul şi a râs. Lui îi plăcea acest copil atât de neobişnuit. Prinzând pe loc un iepure, l-a jupuit de blana moale. În blană l-a-nvelit pe prunc. L-a luat cu sine în Olimp.

ZEUL CEL ÎNCORNORAT VREA SĂ TRĂIASCĂ ÎN ARCADIA.

Când l-au văzut, zeii din cer s-au minunat şi au strigat:

— Ce e cu ţapul ăsta mic? De unde-l ai? …

— E fiul meu şi-al nimfei Driops, a rostit Hermes. E un copil ciudat, e drept, însă să ştiţi că e drăguţ. Nu behăie cum credeţi voi. Şi e isteţ. O să vedeţi… Pe drum, venind cu el, cânta… Ia cântă, fiule! … Ia zi-i…

Pruncul bărbos, încornorat şi cu picioarele de ţap, cânta şi dănţuia prin cer, râzând, cu chipul său urât, către trufaşii olimpieni. Iar zeii, urmărindu-i jocul, nu conteneau deloc din râs:

— Ce mai copil ai dobândit! … E caraghios… şi e urât… Zău… Hermes, cine l-a născut? … Cum, nimfa Driops? … Şi-a fugit? … E şi firesc! … Aşa copil… De mic bărbos şi cu picioarele de ţap… Mai bine l-ai zvârli şi tu…

— Nu. Nu-l azvârl. Şi pentru că a râs de el tot cerul azi, eu îi dau numele de Pan3.

Zeii Olimpului râdeau, dar Hermes a mai glăsuit:

— Ia spune, fiule, cum vrei? Să stai aicea, în Olimp? Să-l rog pe Zeus să rămâi? Sau ţi-ai dori să pleci, cumva, să locuieşti jos, pe pământ?

Feciorul s-a oprit din danţ şi a rostit tatălui său:

— Nu mă simt bine în Olimp. Eu… înţeleg că sunt urât. Am să fiu veşnic râsul tuturor. Doresc mai bine să cobor. Să vieţuiesc printre păstori sau printre nimfe şi satiri, în munţii unde m-am născut.

— Arcadia e ţara ta! … a răspuns Hermes.

— În munţii ei am să mă duc!

Şi, azvârlindu-se-n văzduh, în salturi sprintene de ţap, a şi ajuns, cât ai clipi, în munţii-Arcadiei. Apoi a început s-alerge pe munţi şi prin păduri, cântând, danţând, râzând voios, precum era şi tatăl său.

FIUL LUI HERMES FĂUREŞTE NAIUL.

Pentru că acest zeu glumeţ, şăgalnic, era şi el focos din fire, îi plăceau nimfele sprinţare, care hălăduiesc prin

munţi. Şi că-i plăceau n-ar fi nimic. Dar uneori le fugărea. Sărea într-un picior pe pajişti, şi se ivea, pe negândite, în faţa nimfelor speriate, cu părul lui zburlit pe frunte şi barba toată răvăşită de goana prin livezi şi crânguri.

Şi totuşi, Pan se-ndrăgostise numai de-o nimfă. Nimfa Sirinx. O nimfă tare drăgălaşă, copila unui fluviu, Ladon.

Zeul o urmărea pe nimfă printre copaci. Venea ca umbra şi se târa prin buruiene şi nu se sătura privind-o.

Dar nimfa, cum dădea cu ochii de el, o şi pornea la fugă şi-l ocolea, înspăimântată.

Dar, iată, într-o zi sta nimfa pe marginea unui izvor, visând: care-i va fi ursita? Pe sus, în soarele amiezii, pluteau cinteze, rândunici, tăind, în cântece, tot cerul. Deodată, se ivi un uliu, ca o săgeată prin văzduh, şi-un tril de pasăre tăcu, sub ciocul aprigului uliu.

Sirinx se deşteptă din vis. Auzi zgomot pe aproape. Privi în jur, şi ce să vezi? Dintr-un tufiş, cu ochii-n flăcări, Pan o privea încremenit., Nimfa sări-n picioare iute. Pan o porni pe urma ei.

Copitele băteau pământul. Sirinx fugea, ţipând de groază. Striga pe nimfe, pe oricine, şi plânsul ei umplea dumbrava. Şi nimfele o auzeau. Dar cine îndrăznea să iasă în calea zeului cornut?

Picioarele i se muiau. Se clătina de oboseală.

Şi, cum gonea, văzu o apă: râul Ladon.

Nu mai putea micuţa nimfă să se întoarcă spre pădure şi nici s-alerge înainte.

Iar zeul – uite-l! – e aici. Mai sunt doi paşi, şi-o va cuprinde. Copita lui e-n mâlul apei. Îi simte-n ceafă răsuflarea.

— O, tată, zei, nimfe, surioare, nu mă lăsaţi! … Nu vreau să fiu soţia zeului cornut… se tânguieşte nimfa Sirinx şi-şi plânge-n hohote destinul.

Dar, ca prin farmec, dintr-o dată mlădiul trup al nimfei Sirinx se prefăcu-ntr-o plantă verde. O trestie pe malul apei4. Zeul se aplecă spre ea.

— Sirinx a mea! … Unde e nimfa ce mă-ncânta odinioară cu glasul ei cel plin de vrajă, cu joaca ei neostenită, cu trupul ei frumos de fată? Nu-i zeu pe toată lumea asta aşa nenorocit ca mine! …

Şi-ar mai fi spus şi alte vorbe zeul bărbos şi cu copite, dar trestiile-şi foşneau frunza, şi foşnetul părea o şoaptă, sub adierea înserării ce-nvăluia încet pământul. Şi Pan, oprindu-se din plâns, rupse, degrabă, bucăţele – nepotrivite ca lungime – din trestiile fermecate. Le strânse cu o legătură şi le lipi apoi cu ceară.

Suflă în trestii şi din ele ieşi un cânt plăcut şi tainic. O murmurare ca de ape. Un zvon de vânt, pierdut în frunze. Un freamăt dulce de suspine.

Tot ce vroia să spună Pan rosteau, în cântec, trestiile, căci dânsul născocise naiul5.

— Deşi n-ai vrut să-mi fii mireasă, totuşi vei fi mereu cu mine, tu, neuitată Sirinx! zicea zeul. Şi-am să-ţi ascult întruna glasul, pe care ţi-l păstrez în trestii. Şi-aşa mi-oi alina durerea.

NIMFA PITIŞ.

Zeul s-a tras după aceea într-o pădure-ntunecoasă. Lăsase nimfele în pace.

Cânta necontenit din nai. I se părea că stă de vorbă cu draga lui, cu nimfa Sirinx.

Nimfele îi aud cântarea şi sunt mişcate de durerea care îl macină pe Pan şi de credinţa ce i-o păstrează nefericitei sale Sirinx.

Vin din desişuri, furişate, şi-l văd cum sade pe un trunchi şi suflă-n nai, slăvind pe nimfa care se prefăcuse-n trestii.

Sub cântul lui, nimfele toate se prind de mijloc şi danţează.

Când Pan porneşte trist spre munte, în pâlcuri nimfele-l urmează, purtând în plete flori şi frunze şi cântă-n cor, ca altădată.

Mai ales buna nimfă Pitiş s-apropie cel mai mult de el şi-ncearcă să-i aline dorul. Îi mângâie obrazul aspru şi lacrimile i le şterge din barba deasă şi-ncâlcită.

La început din milă numai.

Tot ascultând într-una naiul, îi creşte-n suflet o simţire şi înţelege că ar putea să vieţuiască alături de acest zeu, atât de straniu şi de hâd. Când nimfele danţează sub cântecul de nai, prin crânguri, frumoasa Pitiş e în frunte. Dar uneori rămâne singură, cu Pan, şi-atuncea el îi povesteşte despre isprăvile lui Hermes, acela ce uimise cerul din prima zi când se născuse. Ce născocise, ce furase şi câte treburi mai făcuse! … Şi Pitiş râde-nveselită.

După aceea-i cântă ei. Nimfa-l ascultă-nfiorată. Pan o priveşte şi-nţelege că rana i se lecuieşte şi-o altă flacără se-aprinde.

Încet, îşi dă şi dânsul seama ce dragă-i e frumoasa Pitiş şi c-o doreşte de soţie.

Se hotărâse chiar să-i spună această taină, mai degrabă.

În acea zi, spune legenda, Pan se urcase sus, pe Cilene, pe cel mai semeţ pisc de piatră, ca să-l asculte lumea-ntreagă rostindu-şi viersul de iubire.

Cum cânta el duios din nai, l-aude, fermecată, Pitiş. Sărind din piatră-n piatră, nimfa se urcă iute pân-acolo şi se aşază lângă zeul încornorat şi cu copite.

El o zăreşte şi îşi lasă alături, pe o piatră, naiul. Îi spune dorul ce-l frământă şi chiar o cere de nevastă.

Atunci, i-ar fi zărit, se spune, zeul Boreu, vântul turbat de miazănoapte. Boreu râvnea de multă vreme, şi el, pe Pitiş de soţie. Încrâncenat de gelozie, Boreu s-a năpustit, cu furie, spre nimfa Pitiş şi i-a dat brânci să cadă-n hăuri, răcnind năprasnic peste culme.

— N-ai vrut să fii a mea, o, Pitiş, dar nici a lui nu vei rămâne… Să pieri pe stânci, necredincioaso! …

Vijelios urla Boreu.

Nimfa s-a prăvălit, izbindu-se din stâncă-n stâncă, pierind în negrele genune.

Pan se uita cu ochii tulburi. Privea şi nu-i venea să creadă… Pe urmă a fugit spre vale, strigând mereu pe nimfa Pitiş:

— Pitiş! … O, Pitiş, dragă fată! Iubita mea… Soţie scumpă… Dar cine, cine să-l audă pe bietul Pan, îndureratul? …

Şi zeul se izbea cu capul de toate pietrele din munte.

— De ce-s nemuritor? … O, tată, eu vreau ori să trăiesc cu Pitiş, ori să sfârşesc cu ea odată… Dar asta ştiu că nu se poate. Sunt zeu, şi nu pot să-mi dau moartea. Şi-aşa, te rog pe tine, Gheea, strămoaşa tuturor, pământul, tu care faci să iasă viaţa din sânul tău fertil şi darnic, ai milă de gingaşa Pitiş… Ajută-mi dragostea, o, Gheea! …

În timp ce-o mai ruga pe Gheea, din locul unde zăcea Pitiş s-a înălţat o tulpiniţă. Ea a crescut şi s-a făcut un trunchi cu ramuri verzi, un pin6.

Nefericitul zeu îşi rupse din arbore mici rămurele. Apoi, mâhnit peste măsură, cu rămurele verzi în plete, cântând din nai, plecă pe vale, urmat de un alai de nimfe.

Cântecul lui, din acea vreme, răsuna noaptea prin păduri, prin locurile necălcate şi singuratice din munte. Înduioşaţi îl ascultau păstorii din Arcadia. Duceau şi ei la gură naiul, şi viersul zeului cornut îl purta vântul mai departe… tot mai departe… mai departe… Durerea lui suna spre zare, până la marele Ocean.

Şi-aeasta era mângâierea zeului care purta coarne şi-avea copite despicate.

Atâta doar mai avea Pan! …

Note:

1. Libaţiunile făceau parte din ritualul de închinare în faţa zeilor. Se turna vin sau apă, şi uneori lapte, pe altarele zeilor sau pe carnea animalelor, jertfite. Mai târziu, libaţiuni s-au numit şi beţiile, care se făceau în cinstea zeului Dionisos sau Bachus.

2. Zeul Hermes se bucura de multă simpatie la vechii greci, mai ales pentru că era zeul călătoriilor. Elinii erau dornici să-şi ridice pretutindeni oraşe, în care să facă negoţ şi să adune aur. Iar Hermes, după cum socoteau ei, putea să-i călăuzească pe mare şi pe uscat. El nu avea temple

multe în Elada. În schimb, pe drumuri, mai ales la încrucişări şi pe lângă poduri, îi ridicau nişte coloane dreptunghiulare, numite herme, care aveau în vârf chipul lui Hermes. Aceste herme ţineau loc de indicatoare sau tăbliţe, cum sunt astăzi. Cu vremea, aceste herme au fost aşezate la graniţe şi la porţile oraşelor.

Ca să-l cinstească pe Hermes, sculptorii l-au dăltuit în piatră, în marmură, sau chiar în lemn. Cea mai frumoasă operă din toate este aceea pe care însuşi Praxitele a dăltuit-o în marmură de Păros, înfăţişându-l ca pe un efeb cu trupul zvelt, cu chip surâzător, strălucitor de frumuseţe şi vigoare.

O altă operă vestită e o statuie de bronz, în care Hermes, înfăţişat cu aripi la picioare, stă în repaus doar o clipă. Şi-l vezi că aşteaptă să primească numai o poruncă de la Zeus şi să pornească iar pe cale…

3. Pan pe greceşte înseamnă tot. Romanii l-au numit Faun pe zeul Pan. Se pare că panică e un cuvânt care vine de la Pan, de la spaima pe care o stârnea nimfelor ce-l întâlneau. Panică înseamnă teamă, fugă dezordonată. Legenda spune că, provocând panică între perşi, zeul i-a ajutat pe atenieni să învingă la Maraton şi-n alte bătălii.

4. Trestiile de pe malul apelor, cu foşnetul lor misterios, au aţâţat în mod deosebit fantezia elinilor. Ei au născocit această legendă, prin care îşi explicau, în acelaşi timp, într-un chip poetic, şi apariţia instrumentului mult iubit de păstorii elini, atât de popular astăzi la noi – naiul.

5. Naiul în limba elină se cheamă Sirinx, după numele închipuitei nimfe.

6. Pinul pe greceşte se cheamă Pitiş, altă pildă de felul cum îşi imaginau cei vechi apariţia diferitelor specii de plante şi copaci. El era un arbore funerar, în amintirea legendarei Pitiş. Ramuri verzi şi cununiţe de pin se puneau la uşile caselor îndoliate. Această tradiţie a fost preluată de mai multe popoare. La noi chiar, mai ales în Ardeal, sunt

multe locuri unde se pun ramuri de pin sau brad la înmormântări.

AFRODITA.

Viaţa împodobită de farmecul iubirii este mai fericită. Dragostea îmblânzeşte firea şi duce focul vieţii într-una mai departe.

Aceea care primise în grijă de la Zeus iubirea, frumuseţea şi viaţa, era zeiţa Afrodita. Şi nimfele-i cântau:

— În faţa ta, zeiţă, se depărtează norii şi vânturile fug. Pământul îţi aşterne covoare felurite de flori viu colorate, cerul se-nseninează, se umple de lumină, şi mii de păsărele, ce împânzesc văzduhul, mărturisesc prin cântec puterea-ţi nesfârşită. Atunci când se vesteşte o zi de primăvară, Zefirul, pân-atuncea ascuns şi amorţit, îşi reînsufleţeşte fecunda adiere… Turmele dau năvală peste păşunea grasă sau trec fluviile repezi. În mare şi în munte, în râuri tumultuoase sau în cuiburi de păsări, şi-n iarba din livadă, tu vrăjeşti orice inimi, orice vieţuitoare. Le dăruieşti iubirea, năvalnica dorinţă de-a se-nmulţi mereu…1

Apoi cântau puterea zeiţei Afrodita de a pătrunde-n inimi, făcând să încolţească într-însele iubirea, căci oamenii şi zeii erau zeiţei pradă.

Puţini zei sunt aceia ce pot să-i stea-mpotrivă. Doar Hestia, Atena şi Artemis erau netulburate de flacăra iubirii. Ba, chiar şi despre ele legendele spuneau că-n mare, mare taină, aproape fiecare avea un dor anume.

Atena avusese cândva o înclinare pentru titanul, care zăcea acum pe Elbrus, greu ferecat în lanţuri. Zeiţa vânătoarei, Artemis, era să se mărite c-un uriaş, Orion. Iar Hestia, pesemne, o fi avut şi ea vreo taină.

Chiar Zeus… cât e Zeus de mare şi puternic… cât poate el supune pe ceilalţi zei cu pumnul cel încărcat de fulger… şi totuşi, Afrodita i-a tulburat simţirea. L-a făcut şi pe dânsul, stăpân atotputernic, să-şi părăsească tronul şi, ameţit s-alerge, din Olimp, preschimbat în taur, vultur, cuc sau alte animale, de-a râs o lume-ntreagă.

ZEUS INSPIRĂ AFRODITEI O DRAGOSTE NESĂBUITĂ.

Ei bine, pentru asta Zeus îi purta pică zeiţei Afrodita şi, ca să se răzbune, să poată şi el râde de slăbiciunea ei, i-a hărăzit dorinţa să se îndrăgostească de-un simplu muritor.

Zeiţa, după voia cerescului său tată, a îndrăgit pe-un tânăr ce se chema Anhise. Din dragostea aceasta s-ar fi născut Enea. Şi-acest voinic, Enea, c-o mână de viteji, va-ntemeia cetatea cu nume mare: Roma.

În acest chip, romanii se făleau spunând că sunt urmaşii zeiţei Afrodita2. Dar, după cât se pare, ea nu se bucura de înrudirea asta. Vroia să îşi ascundă dragostea cu Anhise, un simplu muritor.

— Din vina ta, spunea ea troianului Anhise, eu îndur umilinţe. Căci zeii se temeau, mai înainte vreme, de ce puneam la cale. Puterea mea divină îi subjuga pe toţi, pentru că, rând pe rând, eu unisem pe zei cu fete pământene. Acum însă – vezi bine – că nu mai am cuvânt! Nu pot s-aduc aminte toate aceste lucruri, căci eu însumi greşit-am, şi chiar mai mult ca ei. Simţirea mea zeiască a fost, la fel, târâtă de-o oarbă rătăcire, şi nici n-am îndrăznit să pomenesc de ea…

Zeiţa, căindu-se de faptă, s-a despărţit de tânăr, spunându-i la plecare:

— De vei vorbi, vreodată, troianule Anhise, ori de te vei lăuda că eu ţi-am fost nevastă, Zeus o să se-nfurie şi te va fulgera! … El nu îngăduie celor de jos să ştie că zeii pot greşi! …

Şi, poruncind zeiţa să i s-aducă grabnic rădvanul din petale de flori de trandafiri, purtat de porumbiţe, îl părăsi pe-Anhise.

Plecă prin lumea largă, urmată de cortegii, de hore şi charite, şi de un copil, Eros.

Copilul se născuse din dragostea cu Ares, zeul neghiob şi ţanţoş al crudului război. Purta în mână arcul şi pe spinare tolba umplută cu săgeţi. Zeiţa Afrodita îl sfătuia pe Eros când să întindă arcul şi-n cine să lovească.

Săgeţile lui Eros erau de două feluri: unele făurite din aur, înmuiate cu vârfu-n foc şi miere, iar altele de plumb, cu vârfu-rile negre, mânjite cu otravă.

Iar zeul, bun de joacă, la stăruinţa mamei îşi arunca săgeata cu miere sau otravă în inimi de fecioare sau de flăcăi voinici.

Năstruşnicul adesea trăgea la întâmplare şi-mprăştia iubirea: cu miere, fericită; cu fiere – în dureri, stropită mult cu lacrimi.

Ba, uneori, feciorul acesta zvânturat nu vrea să ţină seamă nici cel puţin de zei. Nici de părinţii lui.

Pe Zeus îl ţintise. Pe Ares, tot la fel. Şi chiar pe Afrodita…

ADONIS.

Legenda povesteşte c-odata Afrodita a vrut să-mbrăţişeze pe fiu-i alintat. Cum s-a plecat zeiţa, căci Eros era mic, nu ştiu cum o săgeată, ce se ivea din tolbă, a atins sânul mamei. Puţin, puţin de tot. Însă a fost destul ca dânsa să se simtă, pe dată, străbătută de un fior ciudat. Iubirea-i pătrunsese în inimă, fierbinte.

A-nchis o clipă ochii, şi când şi i-a deschis, i-a apărut în faţă un flăcăiandru chipeş, un vesel vânător, cu numele Adonis.

Era aşa de chipeş vânătorul Adonis, încât – precum spun unii – îl întrecea pe-Apolo, zeul cel mai frumos. Iar între pământeni nu se găsea niciunul să-i fie deopotrivă.

L-a îndrăgit zeiţa atât de mult pe-Adonis, încât a părăsit de dragul lui Olimpul şi templele măreţe… şi jertfele aduse de pământeni. Şi tot… Tot ce avea lăsase… Şi l-a urmat pe-Adonis.

Adonis, de asemeni, s-a-ndrăgostit de dânsa. Mai ştii? – ţintit de Eros, sau poate fermecat de brâul plin de taine şi plin de amăgiri, pe care îl purta zeiţa Afrodita3.

Numai că, de-astă dată, Adonis poruncea. Lui nu-i plăcea găteala, şi i-a cerut zeiţei să-şi zvârle cununiţa din pletele ei blonde, brâul cel fermecat, spinulele de aur, agrafele, cerceii, brăţările rotunde, şiragurile scumpe şi vălurile albe – podoabele pe care i le-admirau toţi zeii. I-a mai cerut să-şi

puie un strai simplu de tot, un peplon sau un hiton, cum îmbrăca zeiţa cea castă-a vânătoarei când alerga prin munţi4.

Iar blonda Afrodita l-ascultă pe Adonis şi face tot ce-i cere, fără de nici un murmur. Îşi leapădă din plete podoabele de aur şi îmbracă un hiton scurt până la genunchi.

Ea, care-odinioară îşi petrecea tot timpul doar ca să se gătească şi să-şi pieptene părul, cutreieră acum pădurile umbroase pe urma lui Adonis şi-i veşnic temătoare, să nu i se întâmple, cumva, vreo vătămare, ori vreo nebănuită primejdie să-l pască pe preadragul ei soţ. Adesea-l sfătuieşte pe-Adonis, vânătorul:

— Iubitule, fereşte-ţi de fiare fiinţa scumpă. Eşti muritor, şi fiara, cu ghearele-i grozave, cu colţii ascuţiţi, te poate sfâşia. Fii curajos cu iepurii, cu cerbii. Nu te lupta cu leii, cu urşii sau mistreţii. Nici vârsta ta, nici chipul nu pot să îmblânzească pe fiarele acestea sălbatice, haine, nu pot să-ţi scape viaţa. Fereşte-te, iubite. Te roagă Afrodita. Nu te vârî-n primejdii…

CRIMA LUI ARES.

Adonis însă râde. Pe faţa lui zeiţa zăreşte nepăsare. Şi nici nu se gândeşte să fugă de pericol. Ba, parcă se-ndârjeşte şi vrea să-i dovedească iubitei, Afrodita, puterea, voinicia de care e în stare. Porneşte prin pădure, ţinând în mâna dreaptă o secure tăioasă, şi-n stânga, lunga-i lance.

Trecând printre desişuri îi iese-n cale-o fiară. Un porc mistreţ. Adonis s-avântă după el.

Cam mare e mistreţul! … Şi colţii lui sunt parcă pumnale răsucite! …

Iar fiara îl priveşte cu ochii mici şi roşii de ură şi de sânge. Fugind, l-ademeneşte prin umbrele pădurii, departe mult de loculunde se-afla zeiţa. Oprindu-se din goană, mistreţul se întoarce şi-l înfruntă furios. Adonis îşi ridică lancea şi îl loveşte. Dar nu izbeşte poate îndeajuns de bine. Mistreţul, grohăind, se repede la tânăr şi îl trânteşte jos. Cu colţii lui năprasnici, îl rupe-n bucăţele.

Zeiţa Afrodita abia se despărţise de tânărul ei soţ, pornind prin slăvi cu carul cel tras de păsări albe. Deodat-aude vuiet. Aude cum răcneşte Adonis, când mistreţul îi vâră colţii-n piept, şi-ndreaptă iute carul spre locul bătăliei, să-i vină într-ajutor preadragului Adonis. Din văzduh vede locul. Coboară ca săgeata. Sărind din car îşi pierde sandalele de aur, se-mpiedică-ntr-o tufă de trandafir sălbatic, şi sângele-i ţâşneşte… dar uită de durere. Cu ţipete de spaimă aleargă către trupul însângerat, ce zace lipsit de viaţă-n ierburi. Apucă doar să vadă mistreţul cum dispare… Apucă doar să vadă… însă zeiţa ştie că mistreţul e Ares.

Da. Ares se schimbase într-un mistreţ hidos. Era gelos pe-Adonis, ştiind că-i luase locul în inima zeiţei. Vroia să-l nimicească. De-aceea-l amăgise pe tânărul Adonis, la luptă, în pădure, unde îl ucisese.

— O, blestemat fii, Ares! ţipa, frângându-şi trupul pe pieptul lui Adonis, zeiţa Afrodita. Fii blestemat de-a pururi, tu, cel flămând de sfadă şi însetat de sânge, tu, cel ce nu ai milă! …

Dar Ares n-aşteptase blestemele zeiţei. Târându-şi după sine scutul cel greu de-aramă şi suliţa sa lungă, pornise în Olimp, rânjind cu mulţumire. Isprava-i izbândise şi îi era destul.

— Sărmanul meu Adonis, ţi-e stinsă tinereţea, se jeluia zeiţa şi se lovea cu pumnii tremurători în frunte. Adonis! … Nu se poate. Nu vreau s-ascult de legea lui Zeus pentru oameni. N-am să te las să pieri. Vei dăinui de-a pururi, ca vie amintire a suferinţei mele! …

S-a tot jelit zeiţa pe trupul lui Adonis, mai mult de două zile, şi lacrimile sale, picurate-n poiană, s-au prefăcut în flori, precum spune legenda, în flori de anemone.

Când s-a-nţepat zeiţa c-un spin de trandafir, fugind către Adonis, i-a curs sânge din rană. Şi sângele-i divin a colorat cu roşu imaculata floare. Până în acea ziuă, floarea de trandafir fusese numai albă. Acum era şi rozã, şi roşie ca macul. Era şi parfumată.

Şi ca să nu se uite vreodată de Adonis, a hotărât zeiţa serbări mari, fastuoase, în fiecare an, vreme de două zile, atâta cât plânsese şi dânsa în poiană. Serbări numite-adonii5.

Într-adevăr, aezii cântau că niciodată nu a putut să-l uite pe soţul său, Adonis, şi-n cinstea lui, adesea ocrotea pe cei tineri, când le-nfloreau în inimi simţirile alese şi-o dragoste curată.

SCULPTORUL SIHASTRU.

Si vieţuia, se spune, într-un oraş din Cipru6, pe vremuri, un artist ce făurea cu dalta chipuri de zei şi oameni, din marmură şi fildeş, din piatră sau din lemn. Iar sculptorul acesta era frumos şi tânăr. Avea o casă mare, grădini pline de roade şi flori înmiresmate. Dar el trăia sihastru, cu câţiva sclavi ai săi, căci nu avea soţie. Nici nu voia să aibă, deşi, trecând pe uliţi, îi aruncau ochiade copilele din Cipru, iar mamele cu fete de măritat îi tot dădeau târcoale şi îl pofteau la mese şi la alte petreceri.

Dar Pigmalion, artistul – căci astfel se numea – nu da nici un răspuns. Şi rămânea tot rece, tot singur, în tristeţe.

Văzuse că în Cipru bunele obiceiuri, rămase din trecut, erau tot mai uitate. Fetele, altădată harnice, iubitoare de casă şi modeste, căutau acum ospeţe cam nelalocul lor, şi straie deşucheate, şi danturi zgomotoase. Virtutea şi credinţa erau înlocuite de nestatornicie şi de uşurătate. Graţia se pierdusE. În schimbul ei găsea privire îndrăzneaţă, vorbă gălăgioasă şi lipsă de ruşine.

Purtările acestea îl mâhneau pe artist, şi visurile sale despre o fiinţă pură, gingaşă, devotată, pe care s-o îndrăgească şi care să-i rămână soţie toată viaţa, se spulberau pe rând.

ARTISTUL CIOPLEŞTE O FECIOARĂ DIN FILDEŞ.

Ca să-şi aline dorul de-o astfel de copilă, artistul se închise la în atelier şi, luând în mână dalta, se-apucă să cioplească, din fildeş, o fecioară, aşa cum şi-o visase7.

Veneau la uşă prieteni, artişti tot ca şi dânsul, şi-l întrebau:

— Ce tot faci, Pigmalion, mereu închis în casă? …

— Îmi tălmăcesc în fildeş un vis încântător, le răspundea artistul.

Şi nu deschidea uşa. Lucra fără-ncetare, făcând din noapte zi.

Sfârşind apoi cu munca, el însuşi, Pigmalion, a privit cu uimire la statuia cioplită din fildeşul lucios. Căci statua aceea înfăţişa chiar fata pe care şi-o dorise. Însă mult mai frumoasă decât în visul său. Pe fruntea ei senină citeai neprihănirea. Gura-i părea o floare, zâmbind în zori de zi sub raza purpurie, şi corpul de zăpadă, ovalul lin al feţei şi blânda mlădiere cu care se pleca fecioara către dânsul erau desăvârşitE. Cum nu se mai văzuse.

Pigmalion alergă şi-i cumpără veşminte. Îi luă şi giuvaere. Aduse din grădină flori roşii, îmbălsămate, şi-i aşternu covoare şi perne peste tot.

Ba-i dete chiar şi-un nume copilei ce-o crease cu mâna lui, spunându-i frumoasa Galateea.

Şi nu mai era singur. Era cu Galateea. Ei îi spunea acuma tot ce gândea, şi fata îi surâdea sfios, cu gura tăiată fin în fildeş, de parcă-l pricepea. Iar când lucra, artistul o întreba mereu:

— Tu ce spui, Galateea? Mai poate să cioplească dalta mea o minune aşa precum eşti tu? …, Lui îi părea că fata-i răspunde:

— Da, iubite…

Şi, ascultând răspunsul, artistul se-ncorda. Mâna lui mult dibace cioplea lucruri de artă ce nu aveau pereche… Dragostea-i da putere şi aripi ca să zboare pe culmea creaţiunii.

Toţi admirau acum ce dăltuia în piatră, în fildeş sau în lemn, neîntrecutul sculptor…

STATUIA PRINDE VIAŢĂ.

Venise primăvara. Iezii săreau zburdalnici. Pe câmpuri viţeluşii gustau întâia oară din iarba cea mustoasă şi mii de zburătoare înveseleau văzduhul cu ciripitul lor.

Oamenii începeau să strângă-n coşuri mere şi rodii şi naramze, căci se-apropia serbarea zeiţei Afrodita. Iar fetele, gătite cu văluri lungi şi albe din pânză străvezie, împleteau, în ghirlande, crengile lungi de mirt şi agăţau în ele trandafiri şi anemone.

Tobele băteau tare, asurzitor, şi flautul se pornise să sune tânguios, chemând la sărbătoare toţi oamenii din Cipru.

Şi iată-l! – în mulţime, întâia oară iese şi-artistul Pigmalion. Se-ndreaptă spre altarul de marmură-al zeiţei. Jertfeşte un berbece şi cade în genunchi.

— Zeiţă! zice el. Tu-ntruchipezi iubirea, puterea suverană ce face să-ncolţească, şi dintr-o piatră, viaţa. Eu am pe Galateea cu inima de fildeş. Azvârle-i o scânteie, şi eu i-o voi aprinde, să ardă-n vâlvătăi…

Îşi spuse rugămintea. Se-ntoarce şi porneşte înfrigurat spre casă. Se-nghesuie-n mulţime, cuprins de-o presimţire. Începe să alerge.

Sosind, trânteşte uşa şi intră ca furtuna în sihăstria lui.

Acolo-i Galateea. Se află tot pe soclu, la fel de nemişcată. E tot cum o lăsase în ceasul când plecase spre-altarul Afroditei.

Dar el o ia în braţe. Nu vrea să ţie seama că trupul ei e rece, şi îi sărută faţa şi îi şopteşte vorbe curate de iubire:

— Tu ai să-mi fii soţie, îi spune Galateei. Niciuna nu-i ca tine de castă şi gingaşă. Eu te-am purtat în suflet şi te-am creat din fildeş.

În timp ce-i spune astfel, cuprins de-nflăcărare, deodată Galateea întredeschide ochii şi inima ei bate. Iar pielea ei se face mai moale ca mătasea. Cosiţele-s de aur şi ochii de cicoare, surâsul îl pătrunde în inimă pe tânăr, şi ea-i cuprinde gâtul:

— Mult am dormit, iubite! …

Iar Pigmalion ridică povara lui cea scumpă cu braţele-amândouă şi strigă cu putere:

— Trăieşte Galateea! … Îţi mulţumesc, zeiţo! … Îţi mulţumesc, iubire…

Pe urmă, se-nţelege, s-a prăznuit şi nunta, la care-au fost poftite mulţimile din Cipru.

A fost o nuntă mare… Veniseră artiştii din tot cuprinsul ţării, toţi sculptorii Eladei, poeţii, muzicanţii.

A fost şi Afrodita, cu feciorul său Eros. Chiar au danţat la nuntă…

A fost o veselie cum nu se poate spune…

Aşa zice legenda.

Şi-au trăit împreună ani lungi, zile ferice. Cât? Nu mai ştie nimeni.

I-a ocrotit zeiţa, frumoasa Afrodita. I-a ocrotit iubirea, ce şi-o păstrau cu grijă.

Feciorul Galateei a fost regele Pafos, ce-a stăpânit în Cipru. El a clădit oraşul, ce poartă-acelaşi nume, şi-unde se află templul frumoasei Afrodita. Un templu fără seamăn şi cel mai drag zeiţei. Artiştii, dup-aceea, au slăvit pe-Afrodita, iubirea creatoare, în cânt, în danţ, şi-n piatră8 … Iubirea ce-i cântată şi astăzi de poeţi…

Note:

1. După versurile poetului latin Lucreţiu.

2. Afrodita-Venus – sau Venera la romani – era fiica lui Uranus, cel dintâi zeu al cerului. Ea se născuse din spuma mării. Iar spuma se ivise din sângele lui Uranus, scurs în apa mării, în urma loviturii date de fiul său, titanul Cronos, cu secera de diamant. Afrodita se trăgea din prima dinastie de zei, pe când olimpienii, în frunte cu Zeus, erau din neamul lui Cronos, adică din a doua dinastie, aceea a titanilor. Tot dintr-un titan, din Iapet (prin Prometeu şi fiul său Deucalion), se trăgea, după legendă, şi neamul elinilor. Deci, în vreme ce elinii se mulţumeau să arate că ei, ca şi olimpienii, se trag din titani (olimpienii din Cronos, şi elinii din Iapet), romanii aveau pretenţii mai mari: ei afirmau că, prin Afrodita, se trag direct din Uranus, părintele tuturor zeilor. Legenda ticluită de poeţi cu atâta meşteşug, din ordinul împăraţilor romani, arăta că romanii, fiind dintr-un neam mai bun şi mai vechi, au mai multe drepturi decât

elinii să stăpânească lumea. Mai mult, ei pretindeau că fiul lui Enea, nepot al Afroditei, Ascaniu sau luliu – cum îl numeau romanii – era întemeietorul familiei imperiale a luliilor, din care făcea parte şi Cezar, şi August. În acest fel justifica familia luliilor dreptul de a stăpâni Roma, şi Romei, dreptul de a-şi întinde ghearele ei de vultur pestre întreg pământul.

3. Se spune că zeiţa purta un brâu fermecat. Acest brâu avea darul de a o face mai frumoasă şi-i da puterea să subjuge inimile bărbaţilor.

4. Peplonul era o tunicăfeminină, fără mâneci, prinsă cu o agrafă pe umeri, iar hitonul, o haină de lână albă, scurtă până la genunchi.

5. Adoniile, serbările în cinstea lui Adonis, aveau loc în Asia, Elada, şi mai târziu la Roma. Ele se prăznuiau primăvara, cu mare însufleţire, vreme de două zile.

Prin Adonis, vechii greci înţelegeau vremea călduroasă, când înfloreşte glia. Înţelegeau belşugul de roade felurite, care îndestulau ogorul, livada şi grădina.

Zeiţa Afrodita întruchipa şi ea, dealtminteri, natura roditoare.

Iar moartea lui Adonis însemna chiar sfârşitul verii, când iarba se vestejeşte şi poamele cad, în vreme ce frunza sângerie este purtată în vârtejuri de vânturile toamnei.

Ares, care îl răpune sălbatic pe Adonis, însemna, la rândul săU. Războiul. Războiul prăpădeşte şi pârjoleşte totul. Dar Ares mai este în acelaşi timp şi furtuna sau vremea ce se schimbă. Căci Ares este feciorul Herei, adică al cerului. Vremea se înrăieşte către începutul toamnei, aduce pustiirea în arbori, pe câmpie şi-n florile ce-şi scaldă petalele în lumină. Atuncea este vremea care aduce moartea comorilor grădinii…

Astfel se tălmăceşte şi crima săvârşită de Ares cel crud asupra lui Adonis, şi jalea Afroditei.

6. Ciprul este o insulă din Mediterana răsăriteană, unde, după legendă, fusese purtată Afrodita de Zefir, atunci când

se născuse.

7. S-a mai arătat această temă la Prometeu: dorinţa omului de a atinge suprema creaţiune, de a schimba materia neînsufleţită în fiinţe vii. În legendele eline se sublinia că numai omul înflăcărat de o mare pasiune va putea săvârşi acest lucru.

8. Praxitele, unul din cei mai mari sculptori ai antichităţii, a dăltuit adevărate poeme în piatră, spre slava Afroditei, aceea care întruchipa, pentru elini, dragostea şi frumuseţea. Marmure vestite sunt: Afrodita de Medicis şi mai ales cea din Milo. Aceasta din urmă a fost aflată de un ţăran în Milo, o insulă din roiul de Ciclade, pe când îşi săpa ogorul. Se pare, că această statuie ar fi opera unui alt mare sculptor grec, Scopos. Aflată astăzi la Luvru, ea stârneşte uimirea tuturor prin perfecţiunea cu care a fost creată.

EROS Şl PSIHEEA.

În basm1 se povesteşte c-ar fi trăit de mult, de mult, în Creta, un rege şi-o regină care aveau trei fete. Dar orişicâte haruri aveau primele două, cea mai mică, Psiheea, le întrecea cu mult.

Locuitorii ţării şi chiar străini de locuri se grămădeau s-o vadă pe fata cea mai mică a regelui din Creta, lăudându-i frumuseţea, în vreme ce poeţii se adunau acolo, rostindu-i pe-ntrecute fermecătoare versuri: „De-ai fi printre zeiţe, ele-ar păli de ciudă… căci tu le-ntreci, frumoaso, pe toate laolaltă. Chiar mândra Afrodita ar fi pe lângă tine o floare vestejită, ar fi un strop de apă lângă un lac de munte, ce-şi arde limpezimea sub soarele amiezii… Tu eşti mult mai frumoasă. De-aceea, o, copilă, tu ne vei fi zeiţă… Noi nu mai vrem pe alta”…

Aşa grăiau poeţii, nedumeriţi, firește, că poate să existe o astfel de minune.

Nici nu puteau să fie ochi mai adânci, mai galeşi. Obrajii-i erau rumeni. De-o rumeneală dulce, cum are trandafirul învolt, plin de parfumuri. Şi buzele! … Ce buze! … Ca rodiile coapte. Şi dinţii: stropi de lapte, din proaspătă

mulsoare, în botişor de ciută, ce suge-ntâia oară. Iar graiul ei, un cântec, o muzică divină ce farmecă urechea şi-alină suferinţa, ca un ceresc balsam.

Din pricina Psiheei, pământenii uitau s-o mai sărbătorească pe mândra Afrodita şi lăsau să se stingă pe-altarele ei focul. Podoabele de aur, smulse de pe coloane, din temple şi sanctuare, din dumbrăvile sfinte, erau în schimb aduse ca daruri pentru fată.

Când a aflat zeiţa, s-a necăjit amarnic şi-a început să strige:

— Asemenea ocară? … Cum de o rabdă cerul? Şi darurile mele, flori, jertfe, fructe – toate – să-mi fie smulse oare de fetişcana asta? … De-o fată muritoare? … Cum îndrăzneşte ea să fie mai frumoasă ca mine, Afrodita?

Şi, înfuriată groaznic, zeiţa Afrodita l-a şi chemat pe Eros2, copilul năzdrăvan, ce-avea aripi de aur, o torţă şi un arc cu săgeţi fermecate:

— Tu, ce-mi asculţi porunca fără de şovăire, i-a rostit Afrodita cu voce tremurândă, te rog de astă dată să te repezi în Creta şi s-o cauţi pe Psiheea. O vei găsi uşor, căci oamenii, nătângi, se strâng s-o tot admire. Tu însă fă – prin vrajă – să n-o iubească nimeni…

— Atâta ţi-e porunca? …

— Nu. După treaba asta, mai picură-i în suflet Psiheei şi-o iubire nebună pentru-o fiinţă cu totul decăzută, un osândit de soartă, sau cine crezi cu cale… Vreau s-o hulească lumea şi să râdă de ea, c-a îndrăgit un monstru şi, astfel, răzbunarea zeiţei Afrodita va fi îndestulată… Îmi împlineşti voinţa, copilul meu iubit? …

— Da, mamă! … Şi feciorul şi-a-ntins aripi de aur3. A zburat prin văzduhuri şi-a poposit în Creta, odată cu-nserarea. Tiptil-tiptil, ştrengarul s-a strecurat în taină, chiar în iatacul fetei. Noaptea era senină şi-o rază de lumină – trecută prin frunzişul cel des de la fereastră – o săruta pe pleoape, pe genele ei lungi. Şi Eros a vrăjit-o pe fata regelui, precum făgăduise zeiţei Afrodita. Dar dibuind prin

tolbă, să caute o săgeată cu care s-o ţintească, s-a cam zgâriat la deget. Iubirea pentru fată l-a şi cuprins pe Eros. Lăsându-şi tolba-ncolo, o privea pe Psiheea nesăţios, gândind:, E săvârşită vraja: n-o mai pot dezlega. Dar n-am să trag săgeata cu fiere şi otravă, căci fiinţa mi-e robită de chipul tău, Psiheea!”

Şi, suspinând, copilul cel drag al Afroditei s-a întors în Olimp.

Era-n Olimp, dar gândul îi rămăsese-acolo, în palatul din Creta, la fecioara Psiheea, pe care o iubea…4

PALATUL FERMECAT.

S-a scurs o săptămână… o lună… sau un an… şi, precum hărăzise zeul iubirii, Eros, flăcăii ce-nainte nu conteneau s-o ceară de nevastă, acum o priveau reci. Parcă vedeau o piatră, o marmură cioplită cu mare iscusinţă de-un sculptor cu renume şi, totuşi, fără viaţă şi fără de simţire.

Părinţii mândrei fete erau nedumeriţi, căci celelalte fete, surorile mai mari, găsiseră miri vrednici. De, cam bătrâni, nu-i vorbă, dar totuşi nişte miri de rang înalt: doi regi.

Ce bucurie mare ar fi avut părinţii, dacă şi-a treia fiică şi-ar fi găsit un rost. Atâta doar că nimeni nu mai călca palatul în chip de peţitor…

Atunci, bătrânul rege s-a dus la un oracol, să-ntrebe pe Apolo ce are de făcut. Apolo i-a răspuns, prin preoţii din templu:

— Nu mai spera, tu, rege, ca ginere, un om. O fiinţă fără seamăn, un monstru rău şi crud, ce zboară prin văzduhuri, purtând cu sine focul şi-o armă ucigaşă, de care însuşi Zeus se teme uneori, va fi bărbatul fetei. Deci du-o pe Psiheea în vârful unui munte şi las-o părăsită, ca monstrul să-şi ia prada, şi nu-ncerca, bătrâne, să te împotriveşti poruncii zeilor, căci vei fi osândit…

Vă-nchipuiţi ce-adâncă, ce neagră întristare l-a cuprins pe bătrânul părinte al Psiheei. Dar nu-ndrăznea sărmanul să calce-o hotărâre pe care o luau zeii. Şi-n ziua hotărâtă, într-un cortegiu jalnic – de moarte, nu de nuntă – regele şi

regina au dus-o pe Psiheea pe vârful unui munte. Aici au părăsit-o, cum poruncise zeul, şi s-au întors acasă, cu vaiete cumplite, ştiind că lasă fata drept pradă unui monstru.

Rămasă singurică, prinţesa sta cu spaimă şi tremura ca frunza când vine vijelia, tot aşteptând pe monstru să vină să o-nhaţe…

Deodată dânsa simte că bate-o adiere… Vântul de-apus, Zefirul, o luase pe copilă pe aripile lui, s-o ducă peste piscuri, în locuri neştiute de oameni până-atunci, lăsând-o-ntr-o poiană cu ierburi ca mătasea şi flori îmbălsămate.

În preajmă dă cu ochii de un palat măreţ.

Păşind fata cu frică, pe o potecă-ngustă, pătrunde în palat, şi-acolo – ce să vadă? O boltă minunată, sculptată cu migală în lemn scump de lămâi, şi-n fildeş, şi-n aramă. Coloanele înalte, care o susţineau, erau turnate-n aur. Şi mii de animale – părând însufleţite – făcute din argint, împodobeau pereţii, în vreme ce podeaua părea ca înstelată cu mii de nestemate, mărgăritare albe, cu luciu stins, rubine, focoase diamante şi alte multe pietre, puse în mozaic şi-nchipuind din ele figuri parcă pictate.

Fata privea uimită, păşind tot mai departe, pe scări monumentale, prin încăperi, în care erau îngrămădite comori nemăsurate de aur, pietre scumpe, veşminte şi podoabe.

O fiinţă nevăzută, călăuzindu-i paşii, îi glăsuia copilei:

— Tot ce zăreşti în juru-ţi, frumoasa mea stăpână, să ştii că e al tău. Poţi da orice poruncă. Poţi spune orice voie. De vrei, poftim, te-aşteaptă o baie minunată, ce-o să te răcorească după atâta zbucium…

Psiheea nu aşteaptă prea multă îmbiere, şi se cufundă-n baie…

Ce bine e în apa fierbinte, în care sclave cu chipuri nevăzute au picurat esenţe plăcut mirositoare!

Şi-o masă-mbelşugată, vinuri întăritoare, dulciuri, fructe gustoase: rodii, chitre, naramze îi sunt întinse-n faţă.

După ce se-ospătează, Psiheea e condusă într-o-ncăpere mică, tăcută, primitoare, cu pat curat şi alb, cu aşternuturi moi.

Fiinţele nevăzute o culcă pe fecioară în acest pat de aur şi suflă în făclia ce pâlpâia alături.

— Dormi fără nici o grijă, îi spune iar o voce. Soţul tău o să vină şi-o să te-mbrăţişeze prin somn, copilă dragă. Să nu ai nici o teamă. I-e blândă sărutarea. Dar să nu-ncerci să-l vezi, căci te pândesc primejdii.

SE IVESC CELE DOUĂ SURORI.

Astfel s-a scurs şi noaptea. A mai trecut o zi. Şi altele pe urmă…

Psiheea devenise soţia unei fiinţe ce venea numai noaptea, şi-n zori – când prima rază se strecura-n cămară – dispărea fără urmă.

Nu ştia cum arată, nu ştia cum îl cheamă, de are înfăţişare frumoasă sau de monstru.

În timpul zilei, fata se răsfăţa în voie prin multele-ncăperi ce le avea palatul, ori cobora-n poiană. N-avea decât să-şi spună dorinţa cea mai mică, şi totul se-mplinea. Coruri, muzici alese îi desfătau auzul! Dar nu vedea pe nimeni. Vorbea numai cu umbre. Se hârjonea cu ele, fugind printr-o pădure, culegând flori şi fructe sau dănţuind mereu…

Neobosită, vremea curgea pe nevăzute făgaşe, că-nainte.

Dar într-o zi, când fata ieşi ca să se plimbe pe munte, prin poiene, a auzit din vale nişte voci cunoscute. A stat puţin pe gânduri. Cine să fie oare? A! … da! … Sunt ele, surorile mai mari. O strigă şi o caută:

— Psiheea, unde eşti? Regele, tatăl nostru, trimisu-ne-a pe noi, să te căutăm, surioară, căci el şi cu regina s-au ferecat în casă… Nu vor să vadă cerul şi nici lumina zilei, cât timp nu pot să afle nimic de soarta ta…

Psiheea le aude şi-ar vrea să le răspundă; dar fiinţele din preajmă îi poruncesc să tacă. O vorbă să nu spună. Întâi să-i ceară voie slăvitului ei soţ.

Cu câtă nerăbdare aşteaptă dânsa noaptea! Iar când soţul soseşte, ea plânge şi-l dezmiardă, şi-l roagă, stăruieşte. Până ce el, în fine, se-nduplecă. Îngăduie ca-n ziua următoare Zefirul să aducă acolo, în palat, pe cele două fete, care umblau prin munte, căutând-o pe Psiheea.

— Mai înainte-i spune:

— Ştiu că surorile or să te sfătuiască lucruri nechibzuite. Nu le da ascultare. Mai ales nu uita că, orice-ar fi pe lume, să nu-ncerci să mă vezi…

— Am să-ţi împlinesc voia. Să nu ai nici o teamă! îi răspunde Psiheea. Toate vor fi, stăpâne, aşa precum doreşti…

PSIHEEA ÎL PIERDE PE EROS.

În ziua următoare, Zefirul se porneşte pe văi şi, dintr-o dată, vede pe cele două surori ale Psiheei. Le-aduce la palat, pe aripile sale.

Ce-mbrăţişări! Ce lacrimi! Ce chicoteli! Ce râs! … Psiheea le arată palatul fermecat şi sălile în aur şi arginturi, grădinile, pădurile şi toată avuţia ce se afla acolo. Ba, le şi povesteşte că ei i se-mplinesc toate dorinţele, afară de aceea de a-şi vedea bărbatul; şi cum el i-a cerut, cu aspru jurământ, să nu-ncerce să-l vadă. Surorile se miră şi vor s-o iscodească, dar nu au timp prea mult, căci mesele-s întinse şi muzica le cântă. Sclavele nevăzute le-n-treabă de porunci. Şi nu sfârşesc prea bine să spună ce doresc, şi braţe nevăzute aduc bucate, haine, mingii, cercuri de aur, coşuri cu flori, colane, cercei sau pietre scumpe. Mă rog, orice poftesc.

Surorile Psiheei, la-nceput bucuroase c-o revedeau pe fată, încep să fie roase de o invidie din ce în ce mai neagră.

— Ce zici? … Neruşinata! … îşi şoptesc amândouă, când nu-i de faţă dânsa. Noi o credeam pierdută. Şi ea? Ce bogăţie… Tocmai ei? Cea mai mică? … Bărbatul său, pesemne, o fi vreo zeitate. O fi voinic şi chipeş. Şi noi, cu soţii noştri bătrâni, neghiobi şi şubrezi, ne mâncăm tinereţea. Ba, n-o vezi ce se-ngâmfă? Ne-arată toate cele,

de parc-ar fi regină, iar noi nişte sărmane şi umilite sclave… Mai bine să-i dăm sfatul să-şi calce jurământul faţă de soţul său şi să-ncerce să-l vadă noaptea, pe când el doarme. Căci el o să se-nfurie şi o s-o pedepsească. Aşa, surioara noastră va pierde din trufie… Ha, ha… E straşnic planul…

Şi cele două scorpii o sperie pe Psiheea. Îi spun că nişte oameni i-ar fi văzut bărbatul. Acesta-i un balaur. În fiecare seară vine dintr-o pădure şi trece înot râul, iară în zori se-ntoarce. Sigur c-o s-o mănânce şi pe soţia sa, când o să aibă poftă. Ca să se-n-credinţeze, s-aprindă o lămpiţă noaptea, când doarme el, şi să-i privească faţa.

Psiheea. – nfricoşată, ascultă şi promite să le urmeze sfatul.

Şi scorpiile pleacă, iar sora cea mai mică rămâne la palat.

Şi, hăt, târziu, în noapte, când soţul doarme dus, Psiheea ia în mână lămpiţa cu ulei şi, uşurel, pe vârfuri, se-apropie de el şi-i luminează chipul.

Acel ce s-odihneşte-naintea ei, pe perne, e monstrul cel mai dulce şi mai frumos din lume. E-naripatul Eros, cu-obrajii ca bujorul, cu bucle lungi de aur pe umerii de nea. Alături are arcul şi tolba cu săgeţi. Ea îi atinge arcul şi tolba, şi-o săgeată o zgârie la un deget. Şi dragostea o prinde cu vie-nvâlvorare pentru divinul Eros.

Se uită cu ardoare la el şi se apleacă, dornică să-l sărute. Atunci, o picătură încinsă de ulei se scurge din lămpiţă. Îl atinge pe zeu, făcându-i o arsură pe pielea delicată.

El, Eros, se trezeşte. O vede pe Psiheea plecându-se asupră-i; e gata să-l sărute cu buzele fierbinţi, în vreme ce cu ochii îl roagă de iertare.

Dar el se saltă sprinten şi zboară pe fereastră. S-a dus pe totdeauna…

Palatele de aur, grădinile, pădurea, izvorul, tot, dispar, Psiheea-nmărmurită aude numai glasul lui Eros, care-i spune:

— Mi-ai fost atât de dragă! Dar prin nechibzuinţă, acuma m-ai pierdut… căci nu sosise timpul ca să mă poţi vedea…

— Nu, nu vreau, strigă fata, căci te iubesc… şi…Eros… eu… voi avea un prunc.

Numai că el zburase şi n-o mai auzea. Silit de legi divine, zeul intră-n Olimp şi mândra Afrodita îi ieşise înainte şi îl certa cu asprime:

— Necredincios! … Viclean! … Duşmana mea de moarte ai luat-o de soţie? … Aşa ne-am înţeles? Ei bine, pentru asta te voi închide-n casă. Dă-mi arcul, dă-mi şi tolba… aripile… făclia… însemnele puterii… Nu mai eşti zeu, ci sclav!

PSIHEEA PORNEŞTE ÎN CĂUTAREA SOŢULUI.

Pe când frumosul Eros era închis în casă, Psiheea şi pornise pe munte… şi plângea:

— Ce-am să mă fac, o, Eros? … Unde te pot găsi? … Sunt singură, mâhnită… şi te iubesc atât…

Şi, năzuind un sprijin, aleargă-n templul Herei, căci dânsa ocrotea familia, căminul. O roagă pe zeiţă. Imploră şi pe-alţi zei. Dar nimeni n-o ascultă, nu-i ia durerea-n seamă.

— Tu eşti o muritoare, şi dânsul e un zeu. Nu ştii că însuşi Zeus a părăsit atâtea şi-atâtea pământene? Nu mai gândi la el, căci n-o să-l mai revezi… îi răspundeau mai toţi.

Psiheea nu se lasă, ba încă socoteşte să plece spre zeiţa iubirii, Afrodita. Ea doar ocroteşte dragostea pe pământ.

Şi plecă… merge, merge… îndură suferinţe, şi frig, şi foame, sete şi piedici cu duiumul… Ajunge la palatul zeiţei Afrodita şi-i spune umilită:

— Tu eşti, zeiţă, mama lui Eros, soţul meu… Peste puţină vreme şi eu am să fiu mamă… Fii bună deci, zeiţă, pe cât eşti de frumoasă…

Zeiţa Afrodita priveşte spre Psiheea. Dar după-atâta trudă, tot fata-i mai frumoasă. De ură-nverşunată, zeiţa se încruntă, rostindu-i printre dinţi:

— Vrei să mă faci bunică, pe mine, Afrodita, zeiţa frumuseţii? Vrei să mă faci bătrână? Tu, ce eşti vinovată că te-ai născut frumoasă, poate mai mult ca zeii, poate mai mult ca mine? … Să vină două sclave: Grija şi Întristarea! … Luaţi-o şi biciuiţi-o… Dar ştiţi, cum se cuvine!

Sclavele o înşfăcară şi-o biciuiră straşnic. O-nvineţiră toată. Dar nici aşa zeiţa nu se milostivi, şi luă ea însăşi biciul. Îi sfâşie veşmântul, o trase de cosiţe şi o bătu la sânge.

Apoi, însângerată, o puse şi la muncă. Îi dete o movilă înaltă de seminţe. Erau acolo boabe de mac, fasole, linte, grâu, orz şi alte feluri şi-i spuse să le-aleagă grămezi, grămezi, pe soiuri…

Când se sfârşi cu munca, îi porunci să plece într-o pădure deasă, unde păştea o turmă de oi – turbate toate – ce-i omorau pe oameni, şi să-i aducă lână. (Lâna era de aur.)

Pe urmă o trimise în vârful unui munte, păzit cu străşnicie de sute de balauri. Pe-aici trecea un fluviu care curgea spre Tartar. Şi-i porunci s-aducă un şip umplut cu apă.

Dar dragostea, dorinţa de-a-l mai vedea pe Eros i-au dat Psiheei vlagă să treacă prin primejdii, să biruiască totul şi să-mplinească voia geloasei Afrodite…

CĂLĂTORIA ÎN ŢINUTUL LUI HADES.

Neîmpăcată încă, zeiţa îi mai cere să plece şi-n ţinutul lui Hades, sub pământ.

— Te du-n regatul morţii cel cârmuit de Hades, îi spune Afrodita, şi cere-i Persefonei, gingaşa lui soţie, să-ţi umple cu balsam cutia asta mică. Balsamul mă va face pe mine mai frumoasă… Cată să vii degrabă, căci plec la un ospăţ…

Porneşte iarăşi fata. Se luptă îndelung să intre în regatul cel misterios al morţii. Străbate peste fluviul, pe unde treceau morţii. Şi trece chiar de Cerber, de câinele lui Hades, cel cu trei capete, ce străjuia cu colţii lui cumpliţi acest ţărm al tristeţii, domolindu-l pe monstru cu nişte turte dulci.

Se spune despre Gheea, strămoaşa tuturora, că ea era zeiţa ce-o ajuta pe fată să treacă prin primejdii. Şi cum, necum, copila ajunge şi la tronul zeiţei Persefona.

Şi-o roagă:

— Dă-mi, zeiţo, balsamul ce ţi-l cere, în cutioara asta, mama soţului meu, frumoasa Afrodita!

Persefona primeşte să-i umple cutioara cu balsamul cerut, şi pleacă iar Psiheea, să-l ducă Afroditei. Zeiţa, la plecare, o sfătuise bine:

— Să nu deschizi capacul. Balsamul din cutie e numai pentru zei… „E pentru zei, ştiu bine, se frământa Psiheea, călătorind pe drumuri, şi cerceta cutia. O, de-aş putea şi eu să folosesc balsamul! Puţin. Cât de puţin. Să mă fac mai frumoasă decât mă ştie Eros, şi-apoi să caut mijlocul ca să pătrund la el. Am băgat eu de seamă unde l-a-nchis zeiţa. Iar el, văzându-mi chipul, să mă-ndrăgească iarăşi…”

Şi tot gândind în sine, aproape fără voie, mânată de iubire, Psiheea-ntredeschide capacul, binişor.

Numai că din cutie – aşa cum uneltise zeiţa Afrodita – iese un abur negru, şi fata cade jos. Aburul o-mpresoară şi el aduce somnul cel fără de sfârşit.

ZEUS HOTĂRĂŞTE…

Dar Eros, ce văzuse prin vrajă toate astea, nu mai aşteaptă mult, şi cum aflase locul unde-i ţinea zeiţa aripile şi arcul, le smulge şi s-avântă printr-o fereastră-afară.

Ajunge la Psiheea. Adună în cutie aburii grei ai morţii şi fata se trezeşte:

— Iubite… Tu eşti oare! … Deci m-ai iertat? … Mai stai… Mai stai, să te privesc… Căci am atâtea lucruri să-ţi spun, de-atâta vreme de când ne-am despărţit…

— Şi eu, Psiheea dragă, rosteşte zeul Eros, dar nu-i timp de pierdut… Mama mea, Afrodita, este pe urma noastră. Tu du-te cu balsamul. Eu plec către Olimp.

Şi zboară zeul Eros drept în Olimp şi spune:

— O, Zeus, tu ce lumea o cârmuieşti din slavă, îndură-te de mine şi de iubita mea…

— Nu, nu… strigă din urmă zeiţa Afrodita, sosită în rădvanu-i din flori de trandafir. Nu-ngădui, stăpâne! Psiheea nu-i zeiţă, şi-un zeu, cum este Eros, nu poate face nuntă cu ea – o muritoare…

— Ba da, răspunse Zeus. Nu te mâhni, frumoaso, şi-ncearcă să surâzi. E vremea să astâmperi pe-acest copil

zburdalnic, care-a făcut şi face atâtea nebunii… E vremea să-l însori. Şi ca să fie demnă Psiheea de un mire ceresc, cum este Eros, eu am s-o fac zeiţă.

Şi Zeus porunceşte lui Hermes să adune, în sala de consiliu, pe zei şi pe zeiţe. Să vină şi Psiheea. Şi-i dă fetei să soarbă din cupa lui de aur esenţele divine: ambrozie şi nectar.

— Rămâneţi împreună necontenit de azi, le glăsuieşte dânsul. Iar voi, zei şi zeiţe, puteţi să-ncepeţi nunta şi să vă veseliţi… Vă porunceşte Zeus! …

Şi Eros cu Psiheea au făcut astfel nunta, rămânând amândoi fericiţi în Olimp…5

Note:

1. Basmul despre Eros şi Psiheea a fost povestit cu multă vervă şi fantezie – probabil după o veche legendă elină – de către scriitorul Apuleius, în opera sa „Măgarul de aur”. Tema a fost reluată de către alţi scriitori şi, sub diferite variante, a pătruns în folclorul multor popoare.

2. Eros, dragostea, la început era, pentru grecii vechi, numai forţa universală, care uneşte fiinţele perechi, perechi, făcându-le să se înmulţească. El a unit-o pe Gheea, cea dintâi zeiţă, cu Uranus, cel dintâi zeu. Mai târziu, poetizând legenda, grecii şi l-au închipuit pe Eros ca un tânăr înaripat, dându-i drept părinţi pe Afrodita, zeiţa dragostei, şi pe Ares, zeul luptelor nesăbuite. Întruneau astfel în dragoste, în chip poetic, frumuseţea Afroditei cu dorinţa de cucerire a lui Ares, vrând adică să sugereze că dragostea cea frumoasă trebuie cucerită. De aceea vechii meşteri îl înfăţişau adesea pe Eros călare pe un leu, ţinând în mână o liră. Arătau în acest fel că simţămintele, reprezentate prin liră, pot îmblânzi o fiinţă oricât de cruntă.

3. În Capitoliul din Roma se află o statuie cioplită din marmură pentelică de faimosul Praxitele. Opera, un giuvaer de piatră, a fost răpită de romani din Elada. Aici Eros, Cupidon sau Amor – cum îi spuneau romanii – este înfăţişat ca un tânăr cu pletele încreţite şi aripile pe umeri. El are un

arc, din care este gata tocmai să tragă o săgeată, poate muiată în miere şi foc, poate în otravă şi venin. Lui Eros însă nici că-i pasă de cele care vor urma. Un zâmbet şăgalnic îi luminează faţa şi toată frumuseţea ce i-a fost dăruită de Afrodita. Alte opere îl reprezintă pe Eros în mână cu o torţă – torţa care trebuia să înflăcăreze dragostea oamenilor, după ce el îi ţintea cu săgeţile.

4. Tot în Capitoliu se găseşte un preaminunat grup de marmură care-i înfăţişează pe Eros şi Psiheea îmbrăţişaţi. Fără îndoială că această operă, săvârşită de un artist necunoscut, a inspirat nu numai pe poeţi, ci şi pe pictori şi pe muzicieni, într-atât este de armonioasă marmura dăltuită.

5. Această alegorie are un tâlc, şi anume că dragostea nu poate dăinui, dacă nu e însoţită şi de o simţire adâncă. Psiheea, în limba greacă, se tâlcuieşte prin suflet. Dar şi sufletul se înalţă prin dragoste, prin Eros, şi ajunge în Olimp, adică în locul unde se găsea fericirea desăvârşită, pe care o gustau numai zeii, cum credeau elinii.

Într-un frumos tablou, care se găseşte la Luvru, pictat de artistul Louis Gérard, este înfăţişată această poetică alegorie. Eros, înaripatul, cuprinde pe Psiheea, pe draga lui soţie, ca s-o urce în Olimp.

POSEIDON ŞI AMFITRITA.

Palatul lui Poseidon1, zeul care purta în mâna lui triena2 -, se ridica-n Egeea3. Însă de-acolo zeul pleca adeseori în carul său de aur, tras ca o vijelie de zeci de cai sălbatici. În urma lor săltau cetele de delfini şi alte animale din apele marine.

Fiindcă zeul Poseidon crease cândva calul4, îl îndrăgea nespus. Dar şi mai mult iubea delfinul, delfinul care zburdă mereu voios prin valuri şi saltă şi se joacă şi face giumbuşlucuri. Aproape nu-i poveste legată de Poseidon fără să fie vorba, cumva, despre delfin. De-altminteri în legende se spune că Poseidon şi-a cucerit soţia cu ajutorul unor preacredincioşi delfini.

Odată, pe când zeul se preumbla pe mare, văzuse într-o ceată de nimfe nereide o tânără fecioară, numită Amfitrita. Nimfele nereide, în număr de cincizeci, erau nişte copile de-o bunătate rară. Mama lor era Doris, o nimfă oceanidă, şi tatăl lor, Nereu, alt zeu bătrân al mării, care-şi avea palatul în apele Egeei.

Iar când zeul Poseidon cutremura adâncul de ape mişcătoare şi îneca sub valuri triremele eline, nimfele nereide plângeau înduioşate şi, lunecând prin valuri, se avântau cu toate să scape corăbierii. Ele-i purtau pe braţe şi-i aruncau pe ţărm…

Când se trezeau sărmanii şi se vedeau trăind, ştiau că-şi datoresc această fericire nimfelor nereide. Le mulţumeau cucernici şi le zvârleau ofrande în valurile mării.

URMĂRIREA NIMFEI.

Acum însă Poseidon zărise pe-Amfitrita cu toate celelalte surate ale ei. Copilele danţau într-o insulă Naxos, şi zeul se oprise, vrăjit de melodia ce o cântau în cor.

„Ce cântec! … Ce visare! … şi-a spus în sine zeul. Ce fete are Nereu! Mai ales Amfitrita… Ia stai s-o mai privesc…”

Şi se uita la fată cu ochii lui albaştri, tăioşi cum e oţelul.

Pesemne, însă, barba-i zburlită şi-nţesată de alge şi de scoici şi fruntea-ntunecată şi pletele-i albastre s-or fi zărit cumva. Căci nimfele, deodată, au contenit din danţ şi au sărit în mare.

…Şi zeul a zâmbit:

Cred că a venit vremea să-mi aduc o regină, la mine, în palatul de aur din Egeea! … Iar nimfa cea frumoasă e fata lui Nereu… De mă însor cu dânsa, îmi întăresc domnia… şi asta va fi bine!”

Şi, cum s-a-ntors Poseidon la dânsul la palat, a trimis peţitori, dar fata nici n-a vroit s-audă:

— Cum? Eu să fiu soţie acestui zeu, ce este atât de mânios, c-o fire-atât de aspră şi-un glas răsunător? … Tridentul lui mă sperie de câte ori îl văd, căci îi cunosc puterea. Şi caii lui la fel, când tropotesc prin valuri şi-aleargă şi nechează…

Nu… Nici prin gând nu-mi trece… Nu… Nici nu vreau să-l văd…

Şi ca să scape, fata a fugit într-o peşteră albă, de marmură, vrâstată cu vine de argint. Aici veneau noroade de vietăţi marine, ce-i aduceau, ca danii, scoici, alge mlădioase şi pietre de mărgean şi o cinsteau pe nimfă. Iar ea, blândă din fire, le ocrotea pe toate aceste vietăţi ce locuiau prin mări.

Dar zeul din Egeea, Poseidon, o căuta şi, ca să-i dea de urmă, puse doi delfini, ce înotau prin ape şi-i întrebau pe toţi:

— N-aţi văzut-o pe nimfă? Nu ştiţi pe unde e? Pe unde se ascunde copila lui Nereu? Răspundeţi, căci stăpânul e supărat cumplit… Voi nu vedeţi cum marea se zbuciumă de-atunci? Poseidon o loveşte cu furca sa mereu… Şi-o zguduie, izbind-o neîncetat de stânci, şi sfarmă, între valuri, puzderii de corăbii. Răspundeţi… Căci altminteri stăpânul va aduce prăpădu-asupra voastră…

MÂNIA ZEULUI SPOREŞTE.

Poate mai mult de frică, cineva a vorbit – un şarpe, o meduză, un peşte, careva… şi-a spus unde e fata şi că-şi are sălaşul în peştera aceea de marmură, vrâstată cu vine de argint.

Delfinii, credincioşi, au şi pornit înot, să aducă iute ştirea. Poseidon, aflând vestea, s-a-nveselit nespus. Şi-a pus pe umeri haina de purpură brodată cu aur şi argint. A ridicat tridentul, ca să-şi pieptene părul albastru, încâlcit. Şi-a curăţat şi barba de scoici şi de nisip. Iară pe fruntea arsă de vânturi şi furtuni şi-a aşezat coroana, pornind spre ascunzişul copilei lui Nereu.

Dar poate Amfitrita a fost şi ea vestită că zeul îi aflase locul de adăpost, şi s-a ascuns mai bine, într-un cotlon al mării. Încât zeul Poseidon venise în zadar.

În zadar o căuta, căci nu dădea de dânsa, şi nimeni nu ştia unde şedea pitită. Poseidon, de mânie, aşa-şi trântea tridentul, încât se zguduiau şi apele şi munţii şi Tartarul cel

negru, unde domneşte Hades, şi se părea că totul s-apropie de sfârşit. Jivinele din apă, noroade-notătoare de peşti şi raci şi broaşte şi scoici şi câte toate se ascundeau în grote, se pitulau de spaimă prin pietre şi nisip. Nu li se vedeau ochii şi îşi aşteptau moartea.

Abia târziu, în noapte, când hăurile mării primiseră atâtea corăbii călătoare, şi apa acoperise ţărmul, s-a potolit Poseidon pentru puţină vreme…

Numai că-n zorii zilei pornise iar s-o caute pe nimfa Amfitrita şi, nici de data asta neizbutind s-o afle, a scufundat din nou, sub furia lui, corăbii, insule şi maluri, părăduind ţinuturi şi înecând sub ape oameni nenumăraţi.

Atunci, delfinii ageri s-au hotărât din nou s-o caute pe Amfitrita. Ba chiar s-o şi peţească…

DELFINII O PEŢESC PE AMFITRITA.

Si au pândit şireţii când nimfa – mulţumită că zeul a plecat – ieşea pe ţărmul mării să se-nsorească o clipă.

Jucându-se, delfinii s-au apropiat de coasta unde – în iarba verde – se odihnea fecioara. Ea ridicase capul, vrăjită fără voie de jocul cel zburdalnic, de tumbele ghiduşe, de salturile repezi ce le făceau delfinii.

Privind astfel spre dânşii, deodată se trezeşte c-o piatră azvârlită de un delfin, în iarbă. Era, precum se spune, un mărgăritar mare, c-o strălucire vie, ce-mprăştia lumină pe toată coasta mării şi o umplea de vrajă. Nedumerită încă, fecioara nereidă aude pe delfini:

— O, preafrumoasă nimfă, stăpânul nostru este, după stăpânul Zeus, cel mai bogat din lume. Palatele de aur, cleştar şi diamante, aflate în Egeea, au munţi de avuţii, şi tot ce vrea din lume Poseidon dobândeşte. Puterea lui e mare, şi ea nu-i întrecută decât de dragostea ce-o are pentru tine. Căci el te vrea soţie. Şi ce fecioară oare nu s-ar simţi-ncântată să-i fie lui domniţă, stăpână peste ape? Asemenea iubire nu mai găseşti în lume… Ascultă-l deci, copilă, şi fă cu dânsul nunta. De nu primeşti, Poseidon, îndurerat, sfă-râmă şi insule, şi ţărmuri şi numai tu,

fecioară, ai să fii vinovată faţă de zei şi oameni de-o astfel de năpastă… Blestemele-or să cadă asupra ta, să ştii…

Auzind vorbele ce le rosteau delfinii, frumoasa nereidă, de spaimă pentru dânsa, de milă pentru oameni – pe cât spune povestea – s-ar fi înduplecat.

Delfinii l-au vestit îndată pe Poseidon că nimfa se-nvoieşte a fi soţia lui.

Zeul s-a repezit spre peştera în care s-adăpostea mireasa şi, cu glasul tunător, a-anbiat-o să vie alăturea de el5.

Ea sa urcat în carul tras de-o sută de monştri, carul de sărbătoare cu care trecea zeul peste aria mării. Poseidon, plin de fală şi plin de mulţumire, a strâns în mână frâul, şi monştrii au pornit.

În jurul lor săltau nimfele nereide, ţinând în braţe lire, cântând cu toate-n cor, în cinstea Amfitritei, în vreme ce cortegiul avea în fruntea lui pe oceanida Doris, purtată tot de-un monstru. Dânsa ducea în mână făclia cununiei. Astfel au mers cu fală şi-au intrat în palatul puternicului zeu, unde s-a făcut nunta.

Sfârşindu-se cu nunta, au venit la Poseidon cei doi delfini isteţi ce peţiseră fata.

— Mărite, au spus dânşii – în limba lor, desigur – când ne-ai trimis în lume, să găsim locul unde se-ascundea Amfitrita, ai zis cu voce tare că ne vei da la nuntă răsplata cuvenită… Acum o aşteptăm. Căci uită-te, mărite, mireasa-i lângă tine…

— Cuvântul mi-l voi ţine, a glăsuit Poseidon. Răsplata o veţi primi pe loc.

Şi şi-a întins tridentul. A prins pe el delfinii şi i-a zvârlit în cer, ţintuindu-i pe boltă, şi i-a strigat lui Zeus:

— Îngăduie, slăvite, o nouă constelaţie: a celor doi delfini!

— Să fie precum vrei, i-a dat răspuns îndată trufaşul său fârtat.

Aşa spuneau elinii că s-a ivit pe boltă frumoasa constelaţie a celor doi delfini.

Pe urmă Amfitrita i-a născut lui Poseidon un fecior cam ciudat, ce se numea Triton. Triton era ca zeii, din creştet până-n brâu, doar părul i-era verde şi-ncununat cu trestii. De la mijloc încolo feciorul lui Poseidon era ca un balaur. Şi el avea o scoică mare şi răsucită. Dacă sufla în scoică, marea se-nvolbura, urla înverşunată, sau, alteori, furtuna se potolea pe loc.

Triton a fost acela care, suflând în scoică, a rechemat la matcă puhoaiele hoinare din râuri şi din mări, când s-a sfârşit potopul.

În acest zeu, elinii vedeau însăşi furtuna, marea dezlănţuită, ce geme mânioasă, lovindu-se de ţărmuri. El era, pentru zeul stăpânitor al mării – ca Hermes pentru Zeus – pristavul de credinţă. De-aceea locuia, alături de-Amfitrita şi tatăl său, Poseidon, în palatul de aur, cleştar şi diamante, din apele Egeei.

CICLOPUL POLIFEM.

Astfel şi-a văzut zeul stăpânitor al mării dorinţa împlinită, făcându-şi-o soţie pe fata lui Nereu, pe nimfa Amfitrita.

Fireşte, după nuntă, Poseidon, ca toţi zeii, nu i-a păstrat credinţă frumoasei Amfitrita. Ca Zeus, ca Apolo şi ca atâţia alţii, dânsul a mai avut şi-alte zeci de soţii, dintre zeiţe, nimfe şi mai ales copile de simpli muritori.

Din încuscrirea asta s-au născut regi, eroi şi-alteori nişte monştri. Dintre monştrii aceştia cel mai cunoscut este uriaşul Polifem.

Poseidon dobândise pe-acest fecior cu-o nimfă, ce se numea Toosa. El era de-o mărime de-a dreptul uimitoare. Pitici păreau uriaşii pe lângă Polifem. Dacă intra în mare, apa îi ajungea abia la mijloc. Avea o faţă neagră şi mare cât o casă şi-un singur ochi în frunte, ce parcă scânteia. Era urât ca moartea. În mâini purta ciclopul un trunchi enorm de pin, ce-i slujea de măciucă. Cu-a-ceasta-şi mâna turma, vâna sălbăticiuni şi-i omora pe oameni. Căci n-avea nici o milă uriaşul Polifem. Avea numai o lege: poftele lui, şi-atât!

...

Monstrul acesta groaznic voia să se însoare c-o soră-a Amfitritei, o fiică-a lui Nereu. Legenda ne arată că fata, Galateea – căci astfel se numea – era mult mai frumoasă chiar decât Amfitrita. Atât că Galateea iubea, de mult, pe-un tânăr, pe Acâş, un păstor, şi se ferea de monstru, de crudul Polifem6. Dar fiul lui Poseidon, îndrăgostit de nimfă, silindu-se să-i placă, îşi pieptănase părul – ce-i spânzura în viţe sălbatice şi negre – cu grebla lui uriaşă. Şi-şi retezase barba murdară, încâlcită – plină toată de spini – c-o seceră-ascuţită. Iar faţa lui hidoasă şi-o oglindea într-una în ape cristaline. Vroia să pară chipeş, să o ademenească pe mândra Galateea.

Din-naltul munte Etna se desprinde-o colină, ce intră până-n mare. Şi-n locurile-acestea, la poalele colinei, se-ntâlneau Galateea şi cu păstorul Acâş. Stăteau ades de vorbă şi-şi făureau tot felul de planuri minunate…

Numai că, într-o zi, Polifem se coboară din munte pe colină. Îşi pune la o parte toiagul său enorm. Din sân îşi scoate naiul, pe care şi-l făcuse dintr-o sută de trestii, şi începe să cânte… Vuiau în zare munţii, şi marea, zbuciumată, fierbea de-atâta larmă.

Nimfa însă era tocmai atunci cu Acâş la poalele colinei. Vedeau şi-auzeau totul.

Polifem nu ştia că nimfa e pe plajă, o socotea în mare, ascunsă undeva. De-aceea, lăsând naiul, a început să strige spre valurile mării:

— Mai albă eşti, fecioară, ca floarea de măslin şi mult mai dezmierdată ca rodul din grădini. Mai zveltă ca aninul… Eşti mai îmbietoare decât soarele iarna sau decât umbra vara. Mai rumen ţi-e obrazul ca mărul pârguit şi eşti mai majestuoasă ca trunchiul de platan. Mai proaspătă ca gheaţa. Mai dulce ca un strugur. Mai moale decât puful de lebădă… Dar tot tu, Galateea, eşti mai nepăsătoare decât aceste stânci. Mai surdă decât marea… Ah, dacă m-ai cunoaşte mai bine, ai pricepe că ai greşit, fugind din calea mea mereu… Căci partea cea mai mare din aceşti munţi e-a

mea… În ei se află peşteri ce sunt tot ale mele, unde nu simţi căldura în vara arzătoare, nici frig în toiul iernii. Şi-n pomii mei sunt fructe ce-atârnă greu pe ramuri, aproape să le frângă. Am vii care dau struguri ca aurul de galbeni. Tu însăţi vei culege, cu mâna ta, şi fragii ce se află-n pădure şi coarna ce se coace în toamna-mbelşugată şi prunele zemoase, care-mi umplu livada şi licăresc prin arbori. De vrei să-mi fii soţie, nu-ţi va lipsi nimica. Pomii cei plini de roade vor fi numai ai tăi, şi turmele, ce umplu păşunea şi pădurea sau sunt închise-n peşteri, vor fi tot ale tale. Ridică-ţi dară capul din valuri, Galateea! Nu mă dispreţui… Eu mă cunosc mai bine. Doar mi-am văzut icoana în unda verde-a apei şi mi-a plăcut de mine. Nici Zeus n-are, poate, un trup atât de falnic şi nişte plete dese, care îmi cad pe umeri, parc-ar fi o pădure. Nu te gândi că părul ce-mi creşte pe tot trupul ar fi o urâciune. Copacul fără frunze nu are frumuseţe, nici calul fără coamă. Am doar un ochi în frunte, dar el îmi e destul. Ce? Soarele din ceruri nu este numai unul? Şi nu le vede toate? … Să-ţi mai adaug că zeul Poseidon îmi e tată şi că-ţi va fi şi ţie, dacă vei fi soţia lui Polifem, uriaşul? … Ascultă-mi rugămintea… Dispreţul tău mă arde mai rău decât un fulger… şi fii soţia mea! …

Apoi, sfârşindu-şi vorba, ciclopul Polifem îşi ia din nou toiagul şi porneşte pe ţărm. Deodată, îi vede pe cei doi. Îi vede şi răcneşte:

— Aici eraţi? Mişei! … şi eu care credeam că nimfa mă ascultă… De-acolo, de pe ţărm, râdeaţi de mine… voi… Dar e ultima oară când vă găsiţi alături… Acuma s-a sfârşit! …

El prinde-n braţe-o stâncă şi o ridică-n sus. Nimfa se zvârle-n apă. Acâş strigă cu groază:

— Ajutor, Galateea! …

Numai că Galateea nu cuteza să iasă din mare, să-l ajute. Cine-ar fi cutezat să-nfrunte pe uriaş?

Şi stânca îl zdrobeşte pe bietul păstoraş şi sângele lui curge, fierbinte, printre pietre.

Ce-a plâns sărmana nimfă. Şi-a implorat pe zei, ca să-şi pogoare mila peste sărmanul tânăr zdrobit de Polifem.

Şi-atunci, legenda spune c-a ţâşnit cu putere, din stâncă, un izvor… şi-n jur au crescut trestii. Şuvoaiele-mpletite s-au transformat în râu, un râu cu apă rece, numit de nimfă: Acâş, în amintirea celui ucis de Polifem şi-a dragostei pierdute…

Note:

1. Marea, cu apa ei albastră sau verde-vineţie, cu forţa ei nemărginită, i-a înfricoşat şi i-a atras întotdeauna pe elini. Marea scălda pământurile Ior din toate părţile, parcă le îmbrăţişa. Ea îi purta pe valurile sale, spre aventuri şi fapte glorioase. Dar tot ea le zdrobea corăbiile, pe vreme de furtună, izbindu-le de stânci şi învăluindu-le în giulgiul nemăsuratelor genuni. Desigur, sus, în cer, după credinţa lor, se afla Zeus, veghind cu fulgerele în pumni asupra muritorilor. Însă acolo, lângă ei, se afla marea. „Şi cine cârmuieşte oare marea? se întrebau de multe ori elinii. Cine dezlănţuie deasupra ei noianul vânturilor despletite? Cine o zguduie până în adâncuri şi o năpusteşe peste ţărmuri? Cine ridică insulele din valuri, sau cine este acela care le cufundă?” După puterea cerului, fără îndoială, nu era alta mai teribilă decât a mării. Această forţă a mării trebuia înduplecată. De aceea, elinii au personificat-o, născocind pe zeul Poseidon. Numele lui vine – după unele păreri – din sanscritul Idaspati, care înseamnă stăpânul apelor. Romanii l-au numit pe acest zeu: Neptun.

2. Tridentul este de fapt o denumire latină a trienei. Cu tridentul sau triena Poseidon putea să dărâme şi munţii, el fiind şi zeul cutremurelor, aşa după cum îl numeşte Homer în versurile sale. Dar în acelaşi timp Poseidon putea să şi zidească, nu numai să dărâme. În urma răzvrătirii lui Poseidon, care se alăturase Herei, cândva, împotriva stăpânului Olimpului, zeul mărilor fusese osândit să zidească o cetate, Troia. Această legendă nu este altceva decât poetizarea acţiunii mării, care poate construi

tărâmuri noi, prelungind coastele, prin depunerea de nisipuri, provenite din sfărâmăturile pietrelor aduse de curenţi.

3. Marea Egee se află în partea de răsărit a Mediteranei. Egeea a intrat şi în unele legende marine româneşti, dar aici a căpătat chipul unei bătrâne şi rele vrăjitoare.

4. Calul simbolizează, prin saltul său, izvorul care ţâşneşte vesel din clinele muntoase. Coama lui răvăşită de vânt, în goană, se aseamănă cu valul. Nechezatul lui e ca ţipătul furtunii care aleargă, parcă în tropot, peste aria mării. Are în el parcă şi rezonanţe din ţipetele păsărilor şi ale oamenilor, când marea se înfurie şi îşi răscoleşte adâncurile, urlând, zbătându-se între maluri, de parcă ar vrea să scape din nişte lanţuri nevăzute.

5. Pe o friză din altarul lui Neptun de la Roma şi într-un mozaic de la Pompei se vede scena nunţii zeului mărilor cu fiica lui Nereu, Amfitrita.

6. Această legendă este povestită tot în „Metamorfozele” lui Ovidiu. Despre Polifem, acest fiu al lui Poseidon, se va mai vorbi, pe îndelete, în legenda lui Odiseu sau Ulise. Dealtfel, zeul Poseidon a avut şi alţi feciori monstruoşi la chip sau la fire. Ei simbolizau pentru elini relele pe care le pot săvârşi apa sau unele fiinţe din adâncurile ei.

HADES Şl PERSEFONA.

Legende nu sunt multe despre Hades. Oamenii nu-l iubeau deloc. Chiar numele i-l pronunţau în silă, pentru că Hades era zeul ne-ndurătoarei morţi şi-al umbrelor muncite, în neguri, sub pământ.

Zeus, când împărţise lumea cu cei doi fraţi ai săi, îi dăruise marea lui Poseidon, păstrându-şi pentru dânsul cerul. Iar pentru Hades rămăsese locul întunecat şi trist, numit Infernul1, ţinutul misterios al morţii. De-aceea, poate, Hades, era cel mai posac şi mai nesuferit din rândul zeilor.

În timp ce zeii, în Olimpul lor, cântau şi dănţuiau în râs şi glume, posomorâtul Hades pe tronul lui de aur, din marele-i regat subpământean, nu avea altă grijă decât să cerceteze

şi să însemne bine fiece greşeală pe care-o săvârşeau acei de pe pământ.

Venea odată vremea când orice muritor – cum credeau grecii – urma să se coboare în Infern. Şi-acela care-i supărase mai deseori pe zei pleca în Tartar2, să-şi capete osânda necurmată. Ceilalţi porneau – cum vom vedea – spre Insulele fericirii, ale norocului şi păcii, numite şi Câmpiile-Elizee, un fel de paradis al desfătărilor şi bucuriei.

UN ZEU MEREU LA PÂNDĂ.

Ca să-i pândească, nevăzut, pe muritori, ursuzul Hades avea o cască fermecată3. Dacă-şi punea pe frunte această cască albăstrie, cum sunt văzduhurile-n zări, nu mai putea să-l vadă nimeni, şi zeul, ajutat de genii4 şi de zeiţe-ntunecate, putea să-şi împlinească voia, şi-i pedepsea pe muritori. Geniile îi căutau pe-aceia care nesocoteau Olimpul. Pe urmă cercetau şi pe-alţii: pe cei lipsiţi de omenie, care nu ospeţeau drumeţii sau cerşetorii sau străinii, duşi de nevoie prin Elada. Căutau pe criminali, sperjuri, pe trădătorii din războaie, şi-i urmăreau cu multe rele, nenorociri şi griji şi boale… Le insuflau adesea patimi ce-i împingeau către pieire şi îi izbeau fără cruţare, până ce-i nimiceau cu totul… Atuncea se ivea Tanatos, purtând o mantie ca smoala, pe umeri două aripi negre şi-o sabie în mâna dreaptă. Tanatos era moartea însăşi5. El smulgea umbra celui dus. Iar umbra o lua zeul Hermes, crainicul tatălui ceresc6, s-o ducă-n tristele adâncuri ale lui Hades.

Drumul către tărâmul morţii trecea prin nişte peşteri negre şi mlaştini verzi, ce răspândeau miasme grele şi-i ameţeau pe călători. Pe acest drum se aflau genii tăcute, hâde, răutăcioase, ce-aduceau lumii jalea, teama, bătrâneţea, grijile, boala, sărăcia, foamea şi chinul, şi războiul. Ele i-opreau pe călători şi le spuneau cuvinte grele sau îi loveau cum le plăcea. Dar Hermes nu întârzia. Zeii nu se temeau de genii. Şi ajungea numaidecât la graniţele întunecatului tărâm, înconjurat de râul Stix7, de nouă ori, ca într-un ghem.

În calea lui, către palatul zeului Hades, mai trecea şi peste râul Aheron8. Dar umbrele nu puteau trece, decât dacă plăteau lui Haron, luntraş bătrân, un ban de aur, sau de argint sau de aramă. Morţii-şi ţineau în gură banul. Iar cel ce nu-l avea cu dânsul mai zăbovea pe-aceste maluri un veac întreg, ba şi mai bine…

Ceilalţi, de cum treceau de apă, zăreau o poartă larg deschisă către palatele lui Hades, palate despre care credeau grecii că-s făurite din argint. Şi, lângă poartă, se-afla Cerber, monstrul cel cu trei capete. Pe capete se foiau şerpi, ce şuierau necontenit şi-şi ridicau spre călători gâtlejuri vinete, solzoase. Câinele îi lăsa să intre pe poarta mare, larg deschisă; dar cine pătrundea acolo nu mai putea, în veci, să iasă, căci Cerber îi sărea în cale şi-l alunga iar înlăuntru.

Şi încă mai spuneau elinii că umbra unui mort, trecând de locul străjuit de Cerber, venea în faţa judecăţii, cât timp sta Hermes în Infern.

Cei ce erau învinuiţi de zeul Hades c-ar fi călcat poruncile vreunui mare olimpian, şi mai ales ale lui Zeus, erau pe loc zvârliţi în Tartar.

Iar ei cădeau de-a rostogolul, pe-o cale tot atât de lungă, cât e din cer pân’la pământ. Aici, înconjuraţi de ziduri şi-un râu de foc şi de scântei, închişi cu-o poartă, făurită din diamantul cel mai tare, ce nu putea fi sfărâmată, gemeau în chinuri osândiţii.

Acolo se găsea Tantal9, un rege care, aflându-se odată la un ospăţ, pe muntele Olimp, se mâniase, fiindcă zeii aveau ambrozia şi nectarul şi-l păstrau numai pentru ei. Ca să răzbune nedreptatea, luase merindele cereşti şi le dusese pe pământ, dându-le muritorilor. El mai dezvăluise încă şi din secretele lui Zeus, şi-i vestise pe pământeni despre ce se punea la cale pe seama lor, sus, în Olimp, aşa ca ei să se ferească.

Pentru toate aceste fapte, Tantal a fost silit să-ndure foamea care sfâşie trupul, setea ce pârjoleşte pieptul şi

spaima cea nimicitoare. Călăii l-au vârât în apă, într-un lac limpede şi rece, până la brâu. Să vadă apa şi să-i fie sete. Au coborât pe lângă dânsul ramuri din pomii de pe ţărmuri. Ramuri cu rodii şi naramze, mere, şi pere, şi smochine. Să simt-aroma că-l îmbată. Să-i crească foamea fără margini.

Dar cum se apleca spre apă, să-şi ude buzele uscate de setea care-l mistuia, apa se retrăgea spre maluri. Şi cum căta să-ntindă mâna, să ia o fructă de pe ramuri, să-şi potolească puţin foamea, de veacuri lungi neostoită, toţi pomii îi piereau din faţă.

O stâncă grea şi colţuroasă sta doar oleacă agăţată deasupra lui, gata să cadă şi să-l strivească sub povară.

Bătrân, cu barba colilie, străvechiul rege sta în apă, sub întreita suferinţă, bătut cu bicele de genii, zgâriat cu gheare ascuţite, batjocorit şi zi, şi noapte… şi frica-i măcina puterea, doar cât privea puţin spre stâncă. Şi el striga mereu lui Hades:

— Zeu blestemat, ajungă-ţi chinul!

Dar Hades, încruntat pe tronu-i, nici nu se ostenea s-audă…

IXION ŞI SISIF.

Si tot în Tartar mai era un rege din Tesalia, cu numele de Ixion. El îndrăznise să-şi înalţe ochii către zeiţa Hera şi să îi spună c-o iubeşte.

— O cutezanţă nemaipomenită! … Cum să-şi ridice ochii către Hera un simplu muritor? I-o crimă ce se cade pedepsită în mod pilduitor! strigaseră toţi zeii.

— De ce? îi întrebase Ixion. Voi, zeii, nu alergaţi după soţii şi după fete de muritori? Nu le minţiţi? … Şi însuşi Zeus, cât e el de mare, n-a înşelat atâtea pământene? …

— A! … Dacă Zeus ar fi vrut să aibă în braţele-i nemuritoare pe soaţa ta, i-au răspuns zeii, era o cinste şi o falâ, şi pentru ea, şi pentru tine… Dar tu, un om de rând, să caţi spre slavă, spre o zeiţă olimpiană? Netrebnice, ai să plăteşti amarnic!

Şi l-au zvârlit în Tartarul lui Hades, l-au ţintuit pe-o roată de aramă, încinsă bine-n flăcări, şi l-au legat, în loc de lanţuri, cu şerpi oribili, reci şi umezi ce-l otrăveau muşcându-i trupul. Iar roata se-nvârtea întruna, în timp ce Ixion, sărmanul, ţipa şi se zbătea de groază.

Se mai găsea-n acele locuri Sisif, regele din Corint, cel care îi dezvăluise lui Asopos fapta lui Zeus: crima de-a-i fi răpit copila ce purta numele Egina.

De ciudă şi mânie, Zeus, aflând, că este dat de gol, l-a azvârlit pe Sisif în Tartar. Cei trei judecători, pe care îi avea Hades în Infern, l-au osândit să se trudească pe veşnicie. El trebuia să urce-o stâncă pe-un munte-nalt, nespus de-nalt. Cu trudă şi cu suferinţe urca sărmanul până sus; da'ndată ce-ajungea pe culme, o eumenidă se ivea, îi smulgea stânca şi-o azvârlea la poalele acelui munte. Şi iar pornea Sisif s-o urce cu osteneli ne-nchipuite. Sudoarea îi curgea-n şiroaie. Trupul îi tremura ca varga. Abia putea să mai respire, dar nu-ndrăznea să se oprească, pentru că genii infernale învârteau bice făurite din zeci de şerpi încolăciţi şi îl izbeau necontenit. Sângele îi curgea şiroaie, din trupul vlăguit de trudă.

Desigur că pe lângă-aceştia mai erau mii şi mii de umbre, ce îndurau pedepse crunte, cum hotărau judecătorii, sub ochiul ager al lui Hades.

E drept că unii dintre oameni: cei ce slăviseră pe zei, ca şi cei drepţi, viteji şi vrednici, erau trimişi pentru odihnă în nişte locuri minunate. Hades îi răsplătea anume, ca să le fie la toţi pildă şi să-mplinească pământenii, cu umilinţă şi cu teamă, legile aspre, hotărâte de către Zeus, pentru toţi.

Pe-aceştia îi duceau cu cinste în Insulele fericirii, ale norocului şi păcii, numite de cei vechi Câmpiile-Elizee10.

Aici, la marginea lumii, era o ţară-ncântătoare. Nu era frig, nici cald, nu bătea vântul. Abia de respira Zefirul, împrospătând mereu văzduhul. Şi umbrele se desfătau în cântece şi danţ şi lupte, pe pajiştile-nmiresmate. Durerea

nu se cunoştea. Tot ce fusese întristare aici era de mult uitat. Nu stăpânea decât plăcerea şi bucuria şi răsfăţul…

HADES VREA SĂ SE ÎNSOARE.

Dar să ne-ntoarcem iar la Hades… Legendele ne-arată despre dânsul că se simţea-ntr-o vreme singur şi hotărâse să se-nsoare. Şi fiind el zeu atât de mare, frate cu Zeus şi Poseidon – având a treia parte-a lumii-n stăpânire – a dat de ştire pretutindeni că-i dornic să-şi găsească o soţie.

A aşteptat un timp… Însă degeaba! … Nici o zeiţă nu voia să plece de bună voie în regatul sumbru, pe care-l stăpânea, cu fală, Hades. Nici o zeiţă n-ar fi vrut să vadă mereu, pe lângă ea, chipul lui Hades: bărbos, posomorât şi rece. Şi, dându-şi seama zeul morţii c-aşteaptă – fără nici o speranţă – atâta vreme, s-a hotărât să-şi fure o mireasă.

Şi-a trimis slugile să cerceteze cam ce zeiţă a rămas nemăritată. Care e mai frumoasă şi mai blândă? Care e demnă să ajungă stăpână-ntr-un ţinut atât de mare?

N-a trecut mult şi-a venit ştirea că sora mijlocie a lui Zeus, zeiţa holdelor, Demetra11, ar fi având o fiică minunată. Se cheamă Cora şi-i frumoasă, mai-mai s-ajungă pe-Afrodita… La fire este potolită. Este cuminte, înţeleaptă. E numai bună de stăpână într-un ţinut unde se află tristeţea cu tăcerea laolaltă, sub apriga domnie a lui Hades.

Zeul nici n-a mai stat pe gânduri. Ştia prea bine că Demetra, zeiţa holdei însorite, n-o să i-o dea pe Cora de nevastă. Şi-atuncea i-a cerut-o lui Zeus, care era părintele fecioarei, născută din iubirea cu Demetra.

— Mi-ai dat acest ţinut subpământean, o fi spus Hades, în care oamenii nu vin cu bucurie… Zeii la fel… De-aceea nu-mi găsesc soţie. Şi s-ar cădea, la o nevoie, să-mi dai un ajutor. N-ai vrea să mi-o dai de nevastă pe fiica ta şi a Demetrei? …

Zeus o fi zâmbit pesemne, auzind vorbele lui Hades, şi-o fi răspuns:

— Ţi-o dau, desigur, căci îmi eşti frate şi-un zeu vrednic… Numai de poţi s-o iei. Demetra pururea veghează asupra ei

ca o tigroaică.

— N-ai grijă în privinţa asta, o fi grăit iar zeul Hades. Destul că nu-mi stai împotrivă tu, tatăl ei…

Şi Hades a şi pus la cale cum s-o răpească pe fecioară.

Se povesteşte că-ntr-o zi frumoasa fată se afla cu nişte nimfe prin livadă şi culegea zambile, roze, flori de şofran şi violete.

Deodată, Cora mai zăreşte şi un narcis, o plantă mândră, cu-nfăţişare uimitoare. Narcisul răsărit acolo avea o sută de tulpine şi fiecare avea flori cu un parfum atât de tare, că năpădise tot pământul, întreaga mare şi chiar cerul.

Cora, uimită de narcisul atât de neobişnuit, s-a îndreptat spre el, să-l rupă. Dar când şi-a-ntins zglobie mâna spre acea floare minunată, pământul s-a deschis în faţă-i. În tropot au ţâşnit afară caii cei negri ai lui Hades, târând un car măreţ de aur. Din car, cu braţele-i vânjoase, a prins-o, ca-ntr-un cleşte, Hades. Şi carul, ocolind livada, a pierit iarăşi în adâncuri. Se petrecuse totul iute, cât scăpărarea unui fulger. Nimfele ce erau de faţă nici n-apucaseră să-l vadă pe răpitorul mândrei Cora, scumpa copilă a Demetrei.

Se auzise doar un strigăt:

— Săriţi! … Săriţi voi, zei sau oameni! …

Şi ţipete… plâns cu suspine… Apoi un geamăt lung de groază… Pământu-şi închisese bolta. Pierise carul ca năluca.

„Cine fusese? Cine? Cine? …” N-aveau de unde să mai afle. Şi nimfele plângeau:

— Demetra! … Îţi dăm o veste dureroasă. Copila ta gingaşă, Cora, a fost răpită… Blânda fată… De cine? Unde? Nu se ştie! … A fost însă furată Cora…

În deznădejdea ei, Demetra şi-a pus pe umeri un văl negru şi, luând toiagul drumeţiei, a şi plecat în lumea largă, doar-doar o va găsi pe Cora.

I-a întrebat pe zei, pe oameni. Dar nimeni nu aflase taina. Iar Zeus se ferea s-o spună. Şi nouă nopţi şi nouă zile a colindat pe văi şi dealuri, prin grote şi pe creste sure, în

insule, păduri umbroase, livezi, păşuni, câmpii cu grâne. Ea lumina aceste locuri cu două torţe mari: doi brazi, aprinşi cu vâlvătăi în Etna.

Însă n-a dat de urma Corei…

Şi negăsind-o nicăieri pe fiica ei, s-a mâniat atât de tare, încât a pustiit tot rodul ce-l dase glia-n acel an.

Cădeau şi grânele uscate, şi pomii îşi pierdeau belşugul; şi tot ce se afla-n grădină, şi chiar păşunea vestejise, iar turmele piereau, flămânde.

— Nimica n-o să mai rodească… Oamenii vor muri de foame… şi zeilor n-o să le-aducă nici rugi, nici sacrificii, nimeni! … zicea zeiţa, îndârjită.

Văzând că nu e glumă, Zeus l-a trimis repede pe Hermes s-o potolească pe Demetra. Să vadă ce e de făcut, cum s-o împace pe zeiţă.

— Cât timp eu n-am să-mi văd copila, pământul n-o să mai rodească! … a spus Demetra, neclintită.

Iar Zeus s-a temut.

— Rămânem fără sacrificii… Să zbori până la Hades, Hermes, şi cere-i să-i dea drumul Corei, să se întoarcă la Demetra.

CORA SE ÎNTOARCE LA DEMETRA, DAR…

S

— A coborât Hermes la zeul morţilor, rugându-l s-o lase liberă pe Cora. Şi Hades n-a avut ce face, a trebuit să se supună. Dar el a dat Corei să guste – mai înainte de-a pleca – din jumătatea unei rodii12.

Mâncând-o, Cora se legase să se-ntoarcă iar la Hades. Şiretul zeu ţinea s-o aibă pe mândra Cora, să n-o piardă în nici un chip, ca să-i însenineze viaţa în mult prea tristele-i ţinuturi.

Călăuzită deci de Hermes, Cora s-a-ntors cu voie bună la mama sa, sus pe pământ. Mama şi-a strâns copilă-n braţe, dar, bântuită de un gând ce-o-nspăimântase mai de mult, a întrebat-o de îndată:

— Nu cumva-ntunecatul Hades ţi-o fi dat fructul unei rodii, să guşti dintr-însul la plecare?

Fata nu prea vroia să spună. I-era ruşine… I-era teamă… dar până la sfârşit a spus. N-ar fi putut s-ascundă taina aceleia ce-i era mamă.

Aflând Demetra despre fapta ce-o săvârşise iarăşi Hades, i s-a dus toată bucuria şi-a început să se jelească:

— Aşadar tot vei fi pierdută, copila mea? … De tine tot n-o să am parte! Însă – s-a învolburat zeiţa – dacă-i aşa, să afle Zeus că nici Demetra nu se lasă… Pământul tot nu va da roadă şi or sa rămână pustiite păşuni, ogoare şi livezi… şi toate fiinţele-or să piară… Şi am să văd dacă-i dă mâna lui Zeus, Zeus olimpianul, ca-n templul lui să nu mai fie nici foc, nici jertfe şi nici preoţi…

— Nu! … Nu te mânia, zeiţă, s-a auzit atunci o voce. Grăia din slavă însuşi Zeus. Şi află ce am hotărât eu: fata va sta la soţul său, la Hades, numai o parte, o treime din timpul cât durează anul. Restul – două treimi din an – va fi cu tine, cu noi toţi…

— Va sta alături de mine două treimi din an, stăpâne? … Doar o treime lângă Hades? Îţi mulţumesc. Eşti stăpân drept şi tare vrednic…

Îndată a făcut zeiţa un semn cu mâna spre ogoare, şi totul a-nverzit ca-n farmec, şi-a înflorit, a dat şi roadă. Iar oamenii au prins s-adune belşugul grânelor din holde, şi animalele flămânde nu pridideau să se hrănească, după-ndelungata ajunare. În temple s-au aprins iar focuri, să ardă jertfele aduse, şi fumul s-a-nălţat spre slavă, în stâlpi tremurători şi palizi, purtând miresmele plăcute în cer, la nările lui Zeus. Şi el, simţind fumul din jertfe, privea zâmbind către Demetra, ce îşi strângea în braţe fata şi-o săruta cu foc pe frunte şi pe obrajii ca bujorul.

Şi-astfel, cum hotărâse Zeus, de-atunci, în fiecare an, Cora stătea pe lângă mamă, de primăvara până toamna, şi iarna cobora la Hades13…

Demetra s-a-nvoit să facă nuntă copilei ei cu Hades. Legendele nu povestesc, dar fără nici o îndoială că o fi fost o nuntă mare, căci Hades se asemuia şi cu Poseidon şi cu Zeus în măreţie şi putere faţă de zei şi pământeni.

După această întâmplare, Corei i s-a mai dat un nume: Demetra i-a zis Persefona14. Iară lui Hades i s-a spus, nu numai Hades, ci şi Pluto15, adică zeul cel bogat. Era bogat, având pe Cora. El care nu găsise-o nimfă să-l însoţească sub pământ, avea pe Cora – Persefona – chiar dacă nu stătea-n Infern decât o parte dintr-un an. El, zeul morţilor şi-al groazei, era acum la rând cu toţi. Era bogat şi mulţumit, la fel ca zeii din Olimp…

Note:

1. Deşi denumirea de Infern, dată ţinutului lui Hades, este de origine latină, totuşi o folosim în povestirea noastră, fiind mult prea cunoscută.

2. Tartarul este asemeni iadului, despre care se vorbeşte în legendele noastre, în care geniile infernale au fost transformate, după cum se ştie, în draci.

3. Când grecii l-au născocit pe Hades, au vrut, de bună seamă, să întruchipeze prin el tot ce se află în adâncimile pământului. Ei auzeau venind de-acolo zgomote surde, ameninţătoare, şi nu aveau de unde să ştie că sub pământ se află magmă, gaze şi ape subterane ce îşi căutau ieşirea din închisorile de piatră. Atunci, elinii îşi spuneau cu teamă: „Ce se aude şi ce-ar putea să fie în străfunzimi, sub scoarţa pământească? Cu siguranţă că mai este acolo o altă lume neştiută nouă!”

Mai observaseră că orice vietate care murea era cu timpul putrezită şi transformată în ţărână. Părea că o fiinţă nevăzută le absoarbe trupul în adâncimile negre. Şi au numit pe acest zeu: Hades.

Hades însemna: nevăzutul. Ca să justifice şi faptul că Hades este nevăzut, au creat şi legende prin care arătau că fratele lui Zeus primise în dar, de la ciclopi – în vremea luptei cu titanii – casca lui fermecată, albăstruie.

4. Geniile Infernului erau: harpiile, eriniile şi eumenidele hidoase, care purtau în pletele zburlite şerpi veninoşi, şi bice-n mâini.

În tragediile care ne-au rămas din antichitate, cum sunt: „Edip” a lui Sofocle, „Oreste”de Euripide etc, se văd adeseori aceste genii necruţătoare, care îi urmăresc pe oameni şi îi nimicesc până la urmă.

5. Elinii îşi închipuiau moartea sub chipul unui bărbat tânăr, cu barbă. Legendele noastre populare, în schimb, ne-o înfăţişează sub forma unei bătrâne oribile, sau, cel mai adesea, ca un schelet, cu o mantie neagră pe spate, purtând, în loc de sabie, coasa cu care retează firul vieţilor omeneşti.

6. Zeul Hermes cel înaripat s-a transformat, în legendele noastre şi ale altor popoare, sub influenţa religiei, în îngerul care duce morţii până la porţile raiului sau ale iadului, după cum sună poruncile lui Dumnezeu.

7. Pe râul Stix se jurau zeii. Acest jurământ era cel mai grozav din Olimp. Cine-şi călca jurământul pe râul Stix, chiar dacă ar fi fost Zeus în persoană, trebuia să stea, un an întreg, într-o stare asemeni morţilor, şi alţi nouă ani nu avea voie să se amestece cu ceilalţi zei, nici să ia parte la consilii sau ospeţe. De fapt râul Stix, numit mai târziu Mavronero, este un râu obişnuit care, provenind din trei izvoare, se aruncă în Cratis şi apoi se varsă în golful de Corint. Râul curgea printr-un ţinut arid, pietros, misterios şi înfricoşător (astăzi, de bună seamă, mult schimbat de oameni) şi se precipita din înaltul unor stânci de granit roşu, asemeni unui şuvoi negru, într-un fel de gură ca de vulcan. De aceea elinii, cu fantezia lor bogată, au născocit legenda că râul se ducea sub pământ şi înconjura de nouă ori Infernul. Ei credeau că acela care sorbea din acest râu era cuprins de îngheţul morţii.

8. Celelalte trei râuri ale Infernului erau: Aheronul – râul spaimelor, Piriflegetonul – râul de foc, şi Cocitul – râul plânsetelor. Aceste râuri curgeau în mlaştinile Aherusiade,

unde umbrele îndurau suferinţe, după mărimea vinovăţiei lor faţă de zei. Doar cei socotiţi prea vinovaţi erau de fapt aruncaţi în Tartar, locul groazei, în cele mai afunde tainiţe ale Infernului, de unde nu mai ieşeau niciodată.

9. Tantal era legendarul rege al oraşului Sipilos, din Lidia – Asia Mică. De la numele şi suferinţele lui a rămas expresia de chinuri tantalice, adică suferinţe fără seamăn.

10. Câmpiile-Elizee pot fi asemuite cu raiul sau paradisul din legendele noastre şi ale altor popoare.

11. Demetra se chema la romani Ceres, zeiţa holdelor şi a bogăţiei de cereale.

12. Rodia era fructul iubirii, după cum socoteau elinii. Soţiile dădeau soţilor lor jumătatea unei rodii, când plecau în lume după aventuri războinice sau negoţuri, sigure fiind că ei le vor păstra statornici credinţa şi se vor înapoia acasă. Tot aşa face şi Hades la plecarea Corei pe pământ.

13. Zeiţa Cora întruchipa pentru cei vechi sămânţa care încolţeşte şi dă roadă, ea fiind fiica Demetrei – holda cea bogată – şi a lui Zeus – cerul care dă ploaia, căldura şi lumina. După strângerea recoltei, sămânţa este vârâtă în pământ, pe timpul iernii, până primăvara, când va încolţi din nou. Elinii au poetizat acest fenomen, spunând că zeiţa Cora este adăpostită iarna în adâncul negru al pământului, adică în tărâmul lui Hades. Este timpul când Cora stă la soţul său.

14. Numele Persefonei se pare că ar însemna în limba greacă veche: „cea pierdută prin moarte”, pentru că Demetra o pierduse la început pe fiica ei, când fusese răpită de zeul stăpân peste morţi. Romanii i-au spus Proserpina. Tema mamei care îşi caută copilul răpit a intrat apoi în folclorul tuturor popoarelor, sub diferite variante, mai ales la popoarele slave, latine şi chiar germanice. Opere plastice au fost de asemeni create pe această temă. Bătrânul Pliniu ne povesteşte despre o „Răpire a Proserpinei”, zugrăvită de Nicomahos, un pictor din antichitate. Alte două frumoase picturi sunt ale lui Rubens şi Tizian. Ne impresionează mai

ales pictura lui Tizian, în care caii cei negri, înhămaţi la carul lui Hades, par vii, încât aştepţi parcă să sară de pe pânză, ca-n versurile lui Ovidiu: „Răpitorul porneşte-acum carul său cu toată iuţeala. Şi telegarii şi-i mână în goană, strigându-i pe fiecare, pe nume…”

Mai cunoaştem un grup de marmură, de o negrăită frumuseţe, sculptat de Girardon. În acest grup o vedem pe Cora-Persefona – răpită de zeul Hades. Florile pe care zeiţa le culesese abia din livadă au căzut jos, şi zeul calcă brutal pe ele. Fata plânge şi îşi înalţă mâinile spre cer, strigându-şi în ajutor nimfele surate, pe mama sa şi pe tatăl său, Zeus. Aşa cum este aici înfăţişată, ea exprimă, mai bine decât orice, simbolul elin al vegetaţiei pălită de vânturile repezi ale toamnei.

15. Într-o pictură veche, de pe un vas, îl vedem pe Hades-Pluto – ducând în mână cornul abundenţei. Numele Pluto, împrumutat şi de latini, înseamnă bogătaşul. Aceasta pentru că Hades nu era numai zeul nevăzut şi misterios din adâncuri, care primea morţii. El găzduia şi plantele, sub formă de seminţe, iarna. Mai avea în spinare şi toată avuţia de minerale şi metale. Iată în ce consta bogăţia lui Hades-Pluto. De la ultimul lui nume s-au creat cuvintele plutocrat – cel puternic prin bogăţia lui – şi plutocraţie, adică domnia unei mâini de bogătaşi asupra celor mulţi şi obidiţi.

HESTIA Şl DEMETRA.

Dintre copilele lui Cronos, Zeus pe Hera şi-o făcuse soaţă. Demetra se-ngrijea de holde şi de livezi şi de grădini. Iară Hestia1 păzea focul. Nu focul slăvilor înalte, ţâşnind în fulgere spre oameni. Nici focul clocotelor surde, arzând pământul în adâncuri, ci focul caldelor cămine, focul pe care ardeau jertfe. Focul, care-n-semna iubirea din mijlocul aceleiaşi familii, credinţa pe care şi-o datorau întotdeauna părinţii şi copiii, între ei.

Toate acestea se întrupau cu măreţie în cea dintâi copilă a lui Cronos: Hestia.

Îndată după doborârea zeului Cronos, Hestia, fiind eliberată, ceruse fratelui său dreptul de a rămâne-n veci fecioară, deşi Poseidon, şi mai târziu zeul Apolo, ar fi dorit-o de soţie.

Zeus încuviinţase ruga sorei sale mai mari, căci farmecele Afroditei nu au atras-o niciodată pe-această fată a lui Cronos. Şi, pentru-această puritate, zeiţa mai primise dreptul de-a fi slăvită-n orice templu, şi-n fiecare casă din Elada. Mai înainte de a se face vreun sacrificiu oricărui zeu, oamenii trebuiau să săvârşească o libaţiune, cântând-o pe Hestia, sau focul ce urma să ardă jertfa.

La ceasul de odihnă al amiezii sau seara, osteniţi de muncă, bărbaţii şi femeile se adunau cu toţii-n jurul vetrei, în care focul pâlpâia voios, şi cel mai vârstnic dintre dânşii făcea o libaţiune cu vin, ulei, sau măcar apă, vărsând câteva picături pe vatră.

— Ţie ne închinăm, Hestia, şopteau cu toţii. Păstrează-ne uniţi, în fericire, feriţi de boale şi alte rele…

Şi se plecau smeriţi spre flăcări.

Iar când se-nfiripa o casă nouă, când un fecior se însura, el lua din vatra părintească scântei cu care-aprindea focul pe vatra lui abia zidită2, după poruncile zeiţei.

Alte poveşti despre Hestia nu se cunosc. Ea a rămas neprihănită, precum jurase-n prima zi, curată cum e însuşi focul de care dânsa se-ngrijea…

DEMETRA LA ELEUSIS.

În schimb, voi depăna povestea despre Demetra3, zeiţa soră mijlocie. Legendele ne spun că ea a brăzdat cea dintâi ogorul şi l-a silit să înverzească. S-a folosit însă de-un om. De Triptolem.

Pe vremea când zeiţa umbla, căutând pe scumpa ei copilă, se spune că ar fi ajuns prin acel loc care se cheamă Eleusis4.

Acolo vieţuia, pe vremuri, un om bătrân numit Celeu, vestit de harnic şi cinstit, dar necăjit peste măsură.

Zeiţa îşi schimbase chipul, să n-o cunoască nimeni, şi se făcuse o bătrână zbârcită la obraz şi gârbovită. Pe cap şi pe umeri se-nvelise cu o maramă veche, neagră. Şi-aşa umblând, îl întâlnise în calea sa chiar pe Celeu, pe când se îndrepta spre casă, ducând în spate nişte vreascuri. Într-o basma strânsese ghindă şi în cofiţă nişte mure.

Pe lângă el mergea o fată, fata lui cea mai mărişoară, mânând din urmă două capre.

Văzând copila pe zeiţă că umblă singură şi tristă şi gârbovită, s-a oprit şi i-a grăit în acest fel:

— Unde te duci, măicuţă dragă? Uite, acum se lasă seara şi locurile-s cu primejdii…

— Mă duc în lume, a spus zeiţa, dar unde, n-aş putea s-arăt.,. Tu bucură-te, fată dragă, că poţi rosti cuvântul: tată. Părintele ţi-e lângă tine. Dar eu… eu mi-am pierdut copila… N-ai să-nţelegi tu niciodată cu cât e soarta ta mai bună decât a mea…

Şi-a dat să plece mai departe, să nu se vadă că pe gene i se ivise o picătură arzătoare.

— Ia stai… Dar cum ţi-ai pierdut fata? a întrebat-o şi bătrânul. Demetra i-a răspuns în dodii, să nu se afle că-i zeiţă. Totuşi i-a povestit că fiica i-a fost răpită de un zeu şi c-a pornit pe jos s-o caute…

Bătrânul s-a-ntristat şi dânsul, auzind întâmplarea asta. Fata la fel. Erau miloşi, cu inimi bune. Aveau şi ei o suferinţă, dar nu s-au mai gândit la asta şi au chemat-o pe Demetra să se-odihnească în coliba care se şi vedea în zare, la poalele unei coline.

— Poate nu e pierdută de tot copila ta, a zis bătrânul. Oricum ar fi, vino, sărmano! … Pofteşte în coliba noastră. Odihna ţi-o aduce, poate, o alinare cât de slabă…

Zeiţa ar fi vrut să plece, dar la atâta stăruinţă şi bunătate omenească, s-a-nduplecat până la urmă şi au pornit tustrei agale, către coliba lui Celeu. Pe drum a început bătrânul la rândul său să-i povestească mâhnirea ce-l rodea în taină.

Băiatul cel mai mic din casă căzuse greu bolnav, de-o vreme.

— Leac nu-i găsesc, zicea Celeu, şi înţeleg că va să moară… Ce pot să fac? … şi ce pot spune? … Aşa doreşte poate Hades…

Mergând astfel, tot povestindu-şi, s-au pomenit lângă colibă.

Cum a intrat aici, Demetra a fost izbită de durerea ce stăpânea în încăpere. Copilul cel bolnav, de care îi povestea pe drum Celeu, zăcea pe pat şi chipu-i palid purta pe el pecetea morţii.

Iar biata mamă – Metanira – căzuse în genunchi zdrobită şi spaima parcă o-mpietrise. N-avea putere să mai plângă.

Mişcată de atâta jale, zeiţa, care cunoştea ce e durerea de a-ţi pierde un copilaş iubit, a-mpins-o pe Metanira la o parte şi s-a plecat către băiat. L-a sărutat domol pe buze.

În acea clipă, copilaşul s-a-mbujorat la chip ca mărul şi sângele-i a prins s-alerge din nou prin vinele secate. Şi Triptolem – cum se numea băiatul – s-a ridicat, plin de vigoare, din patul său de suferinţă.

Demetra îi umpluse pieptul cu răsuflarea ei divină.

— Mi-e foame, mamă, şi mi-e sete! … Vreau să mă joc! … zicea băiatul.

Şi toţi, Celeu şi Metanira, şi fata lor săltau în juru-i. Nu ştiau cum să-i mulţumească bătrânei care săvârşise o vindecare fără seamăn şi-atâta de miraculoasă.

S-au aşezat apoi la masă şi s-a servit, cu voie bună, tot ce strânsese gospodina în casa ei: lapte-nchegat, fructe şi miere, o miere dulce ca nectarul.

Ai casei au mâncat cu poftă. Numai zeiţa n-a gustat din cele ce erau pe masă. Dar cum băiatul, Triptolem, cerea mâncare, i-era foame, Demetra i-a dat lapte cald, în care strecurase însă nişte seminţe fermecate5.

DEMETRA SE ARATĂ ÎN ADEVĂRATA EI ÎNFĂŢIŞARE.

Venise noaptea. S-au culcat cu toţii. Mii, mii de stele scânteiau pe boltă, iar purtătoarea de făclie, luna, îşi

revărsa lumina argintie peste coliba lui Celeu.

Demetra se culcase-n preajma copilului tămăduit.

La miezul nopţii, pe când somnul şi liniştea domneau în casă, zeiţa s-a sculat în taină. L-a luat pe Triptolem în braţe, l-a mângâiat uşor pe frunte, trecându-şi palma de trei ori pe pielea-i netedă şi albă. A mai şoptit cuvinte, pe care gura omenească n-ar fi ştiut să le rostească – cuvinte magice, desigur! – şi apropiindu-se de vatra în care mai erau tăciuni, a învelit sub jar tot trupul copilului abia-nsănătoşit.

Nu ştiu cum s-a-ntâmplat, dar tot atunci s-a deşteptat din somn şi Metanira. A auzit, pesemne, zgomot… Şi, cum sunt mamele, cu grijă, a fost îndată în picioare şi s-a-ngrozit de ce-a văzut. Bătrâna, care-l vindecase pe Triptolem, îl afunda, tot ea, sub jarul ce licărea roşu pe vatră.

— Copilul meu! … Ce faci, bătrâno? a strigat tare Metanira. Şi, cât ai răsufla o dată, mama a şi fost lângă vatră. L-a smuls pe Triptolem, cu spaimă, din jar şi flăcări şi din mâna în care îl ţinea zeiţa.

— Sărmano, i-a grăit Demetra. Iubirea, grija ta de mamă, ce te-au împins să-mi smulgi copilul, nu au avut urmare bună. Vârând pe Triptolem în flăcări, am vrut să îl purific, să-l fac asemenea cu zeii: nemuritor şi plin de fală. Acuma totul se sfârşeşte.

— Mă iartă… n-am ştiut! a rostit mama, cu glasul tremurător.

— Şi totuşi, eu am să fac din fiul tău, a glăsuit din nou Demetra, întâiul om care să ştie cum trebuie arat ogorul… Cel dintâi care va cunoaşte unealta mea cea nouă: plugul. Pentru că, iată, este vremea să aflaţi toţi. Eu sunt Demetra, cea încărcată de foloase şi pentru zei, şi pentru oameni! …

Şi şi-a schimbat înfăţişarea, făcându-se din nou zeiţă, de-o frumuseţe uimitoare. Din vălurile sale albe se răspândeau în tot văzduhul miresme dulci şi-mbătătoare. Iar părul galben, cum e spicul cel auriu din miezul verii, îi luneca pe gât şi umeri şi strălucea ca o lumină.

— Bătrâne, a grăit zeiţa către Celeu, cheamă poporul. Clădiţi acolo, pe colină, un templu mare. Eu însămi vă voi da poveţe asupra-nchinăciunii ce se va-ndeplini în templu, ca să-mi aducă alinare tristeţii c-am pierdut-o pe Cora. Şi vă voi iniţia, drept preoţi, în nişte taine sau mistere, care se vor numi-n Elada misterele eleusine…

Şi cum a poruncit zeiţa, Celeu a şi chemat poporul, şi-au construit un templu mare, templul vestit din Eleusis.

TRIPTOLEM RĂSPÂNDEŞTE AGRICULTURA.

Timpul a început să treacă. Triptolem6 s-a făcut flăcău, şi-atunci Demetra i-a cerut să plece-n lume şi să-nveţe pe oameni ce este-agricultura, un meşteşug atât de spornic.

Şi ca să vânture pământul mai repede ca rândunica, Demetra i-a dăruit carul ce o purta pe ea-n Olimp. Era un car tras de balauri.

Iar Triptolem trecea cu carul cel zburător din ţară-n ţară, şi-i îndruma cu-nţelepciune, în tainele agriculturii, pe toţi cei ce doreau să aibă o viaţă mai îmbelşugată.

Odată, totuşi, Triptolem se pogorâse-n Sciţia. Aici domnea un rege aspru, ce purta numele de Lincos. De cum a poposit flăcăul în ţara asta, s-a îndreptat către palatul regelui, să-i spună ce gânduri l-au adus. Dar Lincos, om hain, din ură şi din invidie pe tânăr, a pus la cale să-l ucidă.

— Am să-i iau carul său şi plugul şi am să mă mândresc eu însumi c-aş fi născocitorul acestui meşteşug pe care îl răspândeşte Triptolem! … îşi spunea regele în barbă.

S-a făcut că-l primeşte bine. L-a ospătat şi l-a culcat într-o-ncăpere mai ferită. Noaptea, pe când dormea flăcăul, s-a apropiat cu paşi de tigru ce vrea să-nşface o vietate şi, cu o suliţă, pe care şi-o pregătise de cu seară, a dat să-mpungă pe flăcău. Şi-a hohotit plin de cruzime:

— Ha, ha! … Acuma-vei pieri! …

Demetra însă, ce-l veghease pe ocrotitul său, prin vrajă – deşi la mare depărtare – n-a lăsat regelui răgazul să-i ia viaţa lui Triptolem. L-a prefăcut pe acest rege într-o dihanie

complită, al cărei ţipăt parcă-i hohot. L-a făcut fiara cunoscută sub numele de linx sau râs7.

Cu ţipătul său, crudul Lincos l-a şi trezit pe Triptolem. El a prins suliţa scăpată de regele schimbat în fiară şi a voit să-nceapă lupta. Dar linxul, hohotind sălbatic, s-a năpustit, nebun, pe uşă şi a pierit către pădure.

Scăpat de moartea plănuită de Lincos împotriva lui, flăcăul a pornit spre casă, părăsind Sciţia, o ţară unde fusese rău primit8. Şi Triptolem, dorind s-arate recunoştinţa sa zeiţei, a pus la cale în Elada nişte serbări strălucitoare, serbările eleusine9. Aici veneau agricultorii şi îi cereau sorei lui Zeus, Demetra cea cu păr bălai, să-i ocrotească pe ogoare şi să le umple casele cu grâne: orz, secară, mei…

REGELE TESALIEI DOBOARĂ UN STEJAR AL ZEIŢEI.

Cine nu se ruga smerit, în temple, pentru belşugul pe ogoare sau în grădini sau în livezi, o supăra rău pe zeiţă. Astfel se spune că, odată, un bătrân rege tesalian, ce se numea Erisihton, ar fi-nfruntat-o pe Demetra.

Într-o pădure tesaliană Demetra avea un stejar. Un stejar falnic, rămuros, cu o coroană mult mai largă decât era toată pădurea, în trunchiul lui trăia o nimfă. O nimfă dragă a zeiţei. Şi oamenii, ca s-o slăvească pe mândra soră a lui Zeus, veneau ades lângă copac. În ramurile-i înverzite agăţau panglici şi buchete de flori bogate în parfumuri. Iară poeţii spuneau versuri scrise pe table ceruite.

Erisihton însă oprise ca oamenii să mai cinstească acest stejar, plăcut zeiţei. Dar a aflat cu supărare că mulţi nesocotesc porunca, şi-a hotărât să-i pedepsească şi să reteze-ntreg stejarul.

A chemat câţiva sclavi cu sine şi au plecat către pădure.

— Tăiaţi-l! … le-a poruncit dânsul. Numaidecât. În faţa mea?

Dar nici un sclav n-avea curajul să dea întâia lovitură. Atunci Erisihton, cu furie, a prins în mână o secure, strigând spre cei aflaţi de faţă:

— Puţin îmi pasă că zeiţei i-e drag acest stejar semeţ. Şi de-ar fi dânsa în persoană, în trunchiul lui, tot îl dobor… Cununa lui, atât de largă, va săruta curând pământul.

Şi a lovit cu-nverşunare.

Trunchiul atunci a scos un geamăt şi frunza lui s-a făcut pală. Iar de sub scoarţa despicată a început să curgă sânge.

— Stăpâne! … Nu mai da. Ajunge… a cutezat un sclav să-l roage.

— Ce-ai spus? … Tu, sclav, îmi dai poruncă? … a zis Erisihton, cu ciudă. Primeşte dar ce ţi se cade…

Şi cu securea-nsângerată i-a retezat îndată capul.

N-a trecut mult şi a sunat cea de pe urmă lovitură. S-a prăbuşit în tină trunchiul. Căzând, s-a auzit o voce blândă, tăiată de suspine:

— Ascultă! îţi vorbeşte nimfa ce-a locuit în trunchiul ăsta nevinovat, tăiat de tine… Află însă că, pentru-această faptă, vei suferi şi tu, tirane…

Şi nimfele de prin pădure fugeau cernite spre Demetra.

— Zeiţă, tu, prea darnică, cea mai iubită dintre nimfe şi-a pierdut viaţa sub securea călăului Erisihton…

Zeiţa-ndată şi-a scos fruntea din holdele aproape coapte. A clătinat puţin din plete şi toate holdele acelea s-au scuturat în tot regatul.

— O foamete-nspăimântătoare va bântui-n aceste locuri, unde chiar regele doboară stejarii mei! a zis zeiţa.

Şi-a dat poruncă unei nimfe să plece-n Sciţia pustie, unde domnise crudul Lincos. Acolo nu mai creşteau grâne, nici fructe nu mai dădeau pomii. Şi-n Sciţia se afla Foamea, făptura cu obrajii galbeni şi ochii-n fundul capului, cu buze vinete, uscate, dinţii mâncaţi ca de rugină, părul zburlit şi pielea aspră.

— Să vie Foamea, care-mi este de obicei vrăjmaşă mie, a spus Demetra mâniată. Să-l nimicească pe călăul Erisihton şi tot ţinutul pe care-l stăpâneşte dânsul…

Şi nimfa a pornit pe dată spre Sciţia, să cheme Foamea. Iar Foamea s-a săltat pe-o pală de vânt uscat şi secetos,

pornind înspre Tesalia mănoasă.

Regele, care săvârşise fapta, dormea adânc în acel ceas. Era cam spre sfârşitul nopţii şi Foamea, fără multă vorbă, a pătruns în palat, la rege, şi l-a-nvelit, ca într-un giulgiu, cu aripile sale negre, şi a suflat asupra-i fiere, ce i-a pătruns în măruntaie.

METRA SE SACRIFICĂ PENTRU TATĂL SĂU.

Cum i-a suflat pe gât otrava, regele s-a trezit din vise şi a început să strige tare:

— Aduceţi-mi bucate multe… din toate felurile… Multe…

Slugile s-au pornit în fugă, purtând mâncări nenumărate: fructe şi lapte, carne fiartă, fripturi din fel de fel de păsări şi animale. Merinde care-ndestulau, mai înainte, toată ţara, nu-i ajungeau acestui rege să-i sature grozava foame. De ce mânca, i-era mai foame. Cerea mereu alte bucate… şi tot mai multe, tot mai multe… Mănâncă avuţia ţării… Mănâncă tot ce se găseşte, cu gura lui nesăţioasă, şi sărăceşte tot regatul, înfloritor mai înainte. Cu timpul, însă, nu mai are ce să mănânce, ce să vândă, ca să-şi mai capete bucate. Atunci pune ochii pe Metra, copila lui cea mai frumoasă.

— O vând ca sclavă, zice dânsul, şi-mi cumpăr iar bucate multe, să-mi potolească focul gurii.

Dar Metra, bănuindu-i gândul, merge pe ţărmurile mării şi îl imploră pe Poseidon:

— Tu, zeule atât de mare, cel mai puternic după Zeus, ajută-mă să nu fiu sclavă, scapă-mă de-aşa ruşine…

Zeul Poseidon se îndură şi-i dă prinţesei o putere de-a se preface, după voie, în orice animal din lume.

Fata îşi schimbă-nfăţişarea. Se face cal. Regele-l vinde şi-şi ia pe preţul său mâncare.

Metra se schimbă-atunci în câine. Erisihton îl vinde iute. Dar Metra scapă de sclavie prin noua ei înfăţişare. Fugind de la stăpân, se-ntoarce la tatăl său, ce-o vinde iarăşi.

Ea-i singurul câştig ce-l are Erisihton, să se hrănească.

Dar hrana, astfel dobândită, nu-i mai ajunge regelui. Foamea îi creşte fără margini şi îl cuprinde deznădejdea. Şi-

atunci, se spune în legendă că preanenorocitul rege şi-a sfâşiat propria carne, împuţinându-şi astfel trupul.

Până la urmă a pierit.

Aşa s-a răzbunat zeiţa belşugului şi a recoltei pe regele Erisihton10, care-i nesocotea puterea şi nu lăsa să crească-n voie stejarii falnici din păduri…

Note:

1. Hestia, sau Vesta – la romani – întruchipa pentru cei vechi focul. Focul cel blând din vetre, pe care ei îşi găteau hrana. Focul purificator de molimi. Focul ce le da în timpul nopţilor lumină şi iarna îi ocrotea de geruri. Cum este flacăra de pură, aşa urma să fâe şi căminul: curat şi neatins de intrigi, înşelăciuni sau duşmănie.

2. Vatra sau căminul îi unea în jurul ei pe membrii aceleiaşi familii. De aceea, elinii au socotit că oraşul se cădea să aibă o vatră a sa, un pritaneu, cum se numea, unde să ardă focul sacru. Focul acesta sacru trebuia să fie simbolul unităţii între locuitorii aceluiaşi oraş. La romani, acest foc era păzit de nişte preotese, numite vestale, care trebuiau să rămână fecioare nemăritate. În pritaneu erau primiţi solii străini sau ambasadorii. Tot de aici luau vechii greci tăciuni aprinşi, când se duceau la luptă. În tabere aprindeau focul din aceşti tăciuni şi simţeau numaidecât patria alături de ei. La fel, când porneau cu corăbiile să cucerească ţinuturile îndepărtate şi să întemeieze oraşe noi, aduceau cu ei flăcările sfinte şi se simţeau în noul oraş ca în patrie. Această dăinuire a focului însemna, după unii mitologi, chiar viaţa, pentru că oriunde se află oameni ei aprind focul în vetre. Poate din pricina aceasta, zeiţa este reprezentată, uneori, ţinând în mână sceptrul, emblemă a suveranităţii, cum poartă numai fraţii săi: Zeus şi Hera. În opere vestite, cum este statuia intitulată Giustiniani, aflată într-un muzeu de la Roma, o vedem pe Hestia sau Vesta, înveşmântată într-un dublu hiton, cu falduri-lungi, cu văl pe plete şi pe umeri. Ea are o înfăţişare calmă şi chiar puţin severă. Cu indexul arată către slăvile înalte. Artistul grec care a

sculptat-o pare că a vrut să spună, prin acest gest, urmaşilor săi: „Năzuiţi întotdeauna numai spre ceea ce este înalt şi veşnic, plin de curăţenie!”. Poate că simbolul ar putea fi asemuit cu acela al renumitei „coloane fără sfârşit”, creată de marele nostru sculptor Brâncuşi.

3. Demetra sau Ceres, întruchipând în legende pământul fertilizat de oameni, de cei dintâi plugari, însemna trecerea de la păstorie la treapta superioară a muncii în agricultură. Această trecere era însoţită de aşezări stabile, de oarecare siguranţă în colectivitate. Este reprezentarea legendară a dorinţei oamenilor de a dobândi o viaţă tihnită şi îmbelşugată.

4. Eleusis din Atica a devenit mai târziu un vestit loc de adorare a zeiţei agriculturii, Demetra.

5. Seminţele aşa-zise fermecate, cu putere adormitoare, sunt seminţele de mac.

6. Cuvântul Triptolem înseamnă, dealtfel, cele trei munci de seamă din meşteşugul plugăriei: aratul ţarinei, semănatul şi secerişul.

7. Ţipătul acestei fiare se aseamănă cu un hohot de râs. După legendă, însuşi Lincos, în clipa când a fost preschimbat de zeiţă, hohotea de bucuria izbânzii. Aşa îşi explicau elinii existenţa acestei fiare, pe care poporul nostru o numeşte, dealtfel, râs.

8. Astfel justificau, în chip poetic, elinii, faptul că în Sciţia nu s-a făcut multă vreme agricultură.

9. Serbările din Eleusis, pe lângă jocuri şi întreceri de gimnastică sau muzică, cuprindeau şi o serie de practici religioase, ce imitau, de fapt, chiar munca pe care o fac pe câmp plugarii. Premiile distribuite la aceste serbări constau de obicei din grâne, mai ales orz. Aceste grâne erau recoltate pe o câmpie învecinată cu Eleusis, numită Raria. Aici, pe câmpia Rariei, se spunea că arase întâia oară pământul Triptolem, părintele agriculturii.

10. Legenda aceasta are altă semnificaţie decât cele dinainte. Elinii, în general, erau în luptă cu forţele naturii

care puteau să le facă rău: cerul, cu fulgerele şi trăsnetele lui, marea cu furtunile sale nimicitoare, soarele însuşi, când era prea arzător, dar se simţeau apropiaţi de aşa-zişii zei htonici, adică zei pământeni, cum erau Demetra, care asigura belşugul de roade, şi Dionisos, zeul viţei de vie, zeii naturii îmbelşugate, am putea spune noi. Prin fapta lui Erisihton, grecii îi osândeau pe aceia ce făceau stricăciuni naturii, care distrugeau copacii, plantele, ogoarele sau păşunile, fără vreun scop şi fără milă. Erisihton, pe cât se pare, mai este în acelaşi timp şi pământul nefertil, adică duşmănos zeiţei, care întruchipează abundenţa. Pe acest pământ nefertil se pustieşte totul: holda, grădina sau pădurea. Nu mai pot vieţui nici animalele. Deasupra lui bântuie foamea şi el însuşi, uscat, se sfărâmă, se risipeşte în nisipuri şi praf, pe care-l duce vântul. Acesta ar fi tâlcul legendei lui Erisihton – Demetra rămânând belşugul.

În operele plastice, Demetra este reprezentată de obicei cu mare pompă. Ea are în jurul frunţii spice de grâu, flori de mac şi alte ornamente vegetale. În mâna dreaptă ţine o torţă – torţa cu care şi-a căutat copila – şi în cea stângă un coş, cum se purtau în Eleusis. Alteori ea are o ţinută simplă, demnă, fără podoabe, având numai o bentiţă peste păr. Când este astfel reprezentată, Demetra se aseamănă mult cu sora ei mai mare, cu Hestia.

VESELUL DIONISOS.

Multe făcuse năzdrăvanul Zeus. De-atâtea ori se supărase Hera. Şi totuşi, parcă niciodată dânsa n-a fost atât de îndârjită ca în ziua când stăpânul a făcut nuntă cu Semele, copila regelui din Teba.

Cum a silit-o să-i devină soaţă, sau cum a amăgit-o, nu se ştie, dar nunta s-a făcut, pe cât se crede, chiar în palatul de la Teba al tatălui copilei, Cadmos.

Mult s-a mai mâniat zeiţa Hera, aflând această nouă necredinţă! Şi, dornică să se răzbune, s-a prefăcut într-o bătrână, luând chipul doicei lui Semele, cu pas şovăitor şi fruntea încununată de şuviţe mai albe decât neaua iernii.

A poruncit, după aceea, să i s-aducă-un nor de aur. Norii aceştia învăluiau mereu Olimpul. Şi a pornit pe el zeiţa, către palatele din Teba. S-a dus îndată la Semele şi a-nceput s-o dojenească cu glas tremurător:

— Copilă… Cum te-ai lăsat ademenită? Acela care s-a lăudat că e stăpânul din Olimp e un amăgitor, desigur… Mulţi se pretind că-s zei, pătrund prin case, ca să înşele fetele prostuţe. Aşa socot c-ai păţit tu…

Şi-a sfătuit-o, şi-a-ndemnat-o pe fata regelui din Teba să ceară soţului dovada că este zeu într-adevăr.

— Îl rogi, de-i Zeus, precum spune, să ţi s-arate în veşmântul şi cu puterea lui cerească. Aşa cum se înfăţişează soţiei sale din cer, Hera…

Semele-ar crede şi n-ar crede ce-i spune prefăcuta doică. Dar bănuiala tot o-nghimpă în inimă şi nu-i dă pace. Şi seara când coboară Zeus şi se apropie s-o sărute, prinţesa-l roagă, mângâioasă:

— De eşti tu Zeus, şi nu altul, aş vrea să-mi împlineşti o vrere…

— Îţi jur pe Stix, rosteşte Zeus, că tot ce-mi ceri se împlineşte numaidecât…

Şi fata râde bucuroasă:

— Atunci, să mi te-arăţi, slăvite, cum are dreptul să te vadă numai soţia ta din ceruri, în strălucire şi putere, cu fulgerele-n pumni şi faţa…

— Taci! … Taci! … a vrut să spună Zeus. Dar vorbele fuseseră rostite şi se împrăştiau prin aer. Zeus jurase chiar pe Stix să-i împlinească voia. Nu mai avea nici o putere să se împotrivească faptei ce-o ticluise bine Hera.

El se înalţă într-o clipă către palatele-olimpiene. Îşi clatină bogata-i chică şi cheamă-n jurul său furtuna cu nori, cu tunete cumplite şi fulgere strălucitoare. Îşi pune hainele de aur. Ia-n mână sceptrul greu de rege peste pământ şi peste ceruri, şi se pogoară iar în Teba, chiar în clipita următoare.

Semele, cum urzise Hera, apucă numai să-l zărească pe soţul său şi vrea să-i spună cât este ea de mulţumită că-i

împlineşte rugămintea. Însă abia deschide gura, şi focul, care-l însoţea pe Zeus în fulgerele-i orbitoare, o-ncinge iute pe copilă. Palatul însuşi se aprinde şi ar fi ars în întregime, de n-ar fi fost în preajmă Gheea – pământul larg şi bun – aceea ce e strămoaşa tuturora. Şi Gheea a făcut să crească perdele verzi de iederă peste coloane, peste ziduri, peste podele şi-n tot locul. O iederă plină de sevă, ce-a-năbuşit şi a stins focul.

UN COPIL NĂSCUT DE DOUĂ ORI.

Semele a pierit în flăcări… Doar fiul ce-l purta în sânu-i Semele cea nefericită a fost scăpat prin voia Gheei, când potolise pârjolirea palatului regelui Cadmos.

De fapt, din flăcări, l-a smuls Zeus pe băieţaşul lui Semele, căci băieţaş era copilul. L-a strâns în braţe ca un tată şi i-a rostit înduioşat:

— Feciorul meu, ţi-ai pierdut mama, totuşi, tu ai să vieţuieşti…

Şi, printr-o taină cunoscută numai de el, Zeus l-a luat şi l-a închis în coapsa lui, la fel ca-n sânul unei mame.

Au râs puţin de dânsul zeii, când au aflat că Zeus poartă pruncul închis în coapsa sa. Dar Zeus şi-a văzut de treabă, şi chiar la vremea cuvenită, la care-ar fi născut Semele, l-a scos frumos, şi el, din coapsă.

Iată de ce Dionisos1 a fost numit şi Ditirambus2 – sau cel născut de două ori. Căci el o dată se născuse din mama lui pierită-n flăcări, şi-a doua oară-l adusese pe lume Zeus, tatăl lui.

Şi Zeus l-a chemat pe Hermes şi-a grăit:

— Să duci, pristave, pruncul ăsta, la Teba cea cu şapte porţi. Socrul meu, Cadmos, a murit, dar Atamas e-n locul lui, ca ginere şi ca urmaş. Soţia sa, regina Ino, e soră bună cu Semele. Îi dai lui Ino băieţaşul şi-i porunceşti să mi-l păstreze într-o odaie-ntunecoasă, ferită de lumina zilei. Să nu mi-l afle, cumva, Hera…

A luat în braţe Hermes pruncul şi a zburat cu el în Teba. Iar Ino, soră cu Semele, l-a primit plină de-ncântare pe-

acest copil orfan de mamă. Abia de-o zi, şi ea născuse un copilaş, pe Melicerte. Se nimerise numai bine. Le da la amândoi să sugă din sânul ei bogat în lapte3. De îngrijit, îl îngrijea o sidoniană vrăjitoare, ce purta numele de Mistis4. Şi sidoniana vrăjitoare a pus la cale pentru zeul cel nou-născut serbări nocturne, dionisiace, zgomotoase. Ca-nchinătorii să n-adoarmă, a creat tobe şi ţimbale cu sunete răscolitoare şi-a aprins torţe luminoase, care s-alunge umbra nopţii. A născocit apoi tiasul, un danţ frenetic, ce se joacă în strigătele de „Evoe!”… Ea i-a dat zeului şi tirsul, toiag şi armă totodată, ce are-n vârf un con de pin şi e-nvelit în flori şi frunze de iederă căţărătoare. Tot ea a-ncercuit şi fruntea şi buclele strălucitoare ale acestui zeu frumos şi vesel, cu verzi ghirlande-mbălsămate şi struguri aurii şi dulci.

GENII ÎNTUNECATE SE NĂPUSTESC ÎN PALATUL DIN TEBA.

N-a trecut însă mult, şi Hera, prin iscodiri şi vicleşuguri, a aflat că trăia copilul, şi-nverşunată ca o fiară s-a coborât pe loc în Tartar.

Erau acolo nişte furii, geniile rele-ale lui Hades.

— O! … Răzbunaţi-mă, voi genii, a glăsuit zeiţa Hera, şi glasul ei vuia în Tartar. Regele Atamas şi Ino m-au supărat, crescând în casă pe-un fiu nelegiuit, ce-l are Zeus cu-o fată pământeană. Nu le-ajungea c-aveau ei înşişi alţi doi copii, pe Melicerte şi pe Learh… şi l-au primit la dânşii-n casă şi pe micul Dionisos. Porniţi, deci, una dintre voi… Tu, Tisifone, eşti mai cruntă! … şi varsă peste ei otravă, foc, spaimă şi nelegiuiri. Faceţi-i pe aceşti părinţi – ca o osândă meritată – să-şi piardă cei doi fii iubiţi, pe Melicerte şi Learh. Mai mult, chiar ei să şi-i ucidă… şi astfel să se-nveţe minte toţi oamenii că nu e bine să supere, cumva, pe Hera…

De cum a dat porunci zeiţa, îngrozitoarea Tisifone şi-a luat în mână o făclie muiată-n sânge şi-n otravă. Şi-a pus pe spate o mantie cruşită, tot la fel, în sânge. Mijlocul şi l-a strâns în chingă de şerpi, de vipere lucioase. Şi a pornit în

zbor, urmată de un cortegiu fără seamăn. Zburau cu ea, urlând turbate: Ura cea neagră, Nebunia, Crima şi Jalea şi Teroarea, şi alte genii nemiloase.

Cum au ajuns, zice legenda că s-a cutremurat palatul. Porţile grele de aramă s-au zguduit, căzând în lături. Soarele, ce din cer zărise cruntul alai al Tisifonei, s-a depărtat, să nu mai vadă ce crimă se punea la cale.

Dar Tisifone-a călcat pragul palatului lui Atamas. Plină de ură, ea şi-a smuls, cu mâna-i neagră şi ciumată, doi şerpi din pletele zburlite şi a zvârlit unul spre Ino, altul spre regele-Atamas. Iară cu falca-nsângerată a făcut semne de blestem.

În şerpii-aceia Tisifone vârâse spuma nebuniei şi a dorinţei de măcel…

REGELE ŞI REGINA ÎŞI PIERD MINŢILE.

Si Atamas, pierzându-şi mintea, văzând-o pe soţia lui, care-şi ţinea la sân copiii, a început să ţipe-aşa:

— Ce caută în palat leoaica şi puii ei? Săriţi! … Săriţi! … Întindeţi laţurile voastre şi prindeţi fiara! … şi-o stârpiţi!

În nebunia-i, dată de şarpele care-l muşca, sărmanul Atamas crezuse că soaţa lui este o fiară, şi pruncii săi – pui de leoaică.

Şi-n timp ce furia, mulţumită că-şi atinsese ţelul, zbura din nou vârtej spre Tartar, regele Atamas trăsese pe cel mai mic dintre feciori, Learh, ce încă gângurea, din braţele măicuţei sale, şi-l aruncase într-un zid, ca piatra dintr-o praştie.

Ino – neştiind nici ea ce face, sub muşcătura veninoasă – se repezise pe o stâncă cu celălalt copil în braţe, prea drăgălaşul Melicerte. Şi de pe stâncă s-aruncase în valurile vinete.

Nimfe şi prietene şi slugi, care trăiau pe lângă Ino, se şi grăbiseră s-o scape. Dar Hera, ce privea din ceruri, şezând pe jilţul ei de aur, făcuse semn, şi toate-acestea s-au prefăcut pe dată-n păsări, în pescăruşi, care şi astăzi zboară şi ţipă peste valuri, cum spun legendele eline, căutându-i pe Ino şi pe prunc.

FIUL LUI ZEUS SCAPĂ CU VIAŢĂ.

Văzând, din slava lui, stăpânul ce se întâmplă pe pământ, i-a şoptit repede lui Hermes:

— Fugi! … Zboară-ndată către Teba şi scapă-mi fiul din primejdii…

Noroc că-n toată vremea asta Dionisos era cu Mistis, în încăperea-ntunecată.

Hermes l-a luat pe micul zeu şi a plecat cu el în zbor, în timpul nopţii următoare. A zburat el, a tot zburat şi a ajuns în insula unde trăia o nimfă, Nisa5.

— Să îngrijeşti de acest zeu, fiul Semelei şi-al lui Zeus, mai mult decât de fiinţa ta, i-a poruncit pristavul nimfei.

— Voi îngriji, a răspuns Nisa, şi l-a ascuns în peştera cea mai umbroasă-a insulei, l-a învelit în vălu-i alb şi l-a împodobit cu flori.

Aici, în Nisa, s-a-nălţat zeul ferit de ochii Herei.

Şi crescând el mai mărişor, Zeus i-a dat ca-nvăţător pe un satir bătrân: Silen6

Satirul era gras şi vesel. Umbla întotdeauna beat, dai cu-o beţie inspirată, căci la beţie el putea să prevestească şi viitorul. Iar de cânta-n păduri satirul, până şi fiarele jucau. Codrul îşi clătina frunzişul. Chiar zeii se săltau adesea din jilţurile lor de aur, danţând cuprinşi de veselie, prin muntele cel ‘nalt, Olimp.

PENTEU.

Cum s-a făcut bărbat în lege, Dionisos pornise-n lume să-mprăştie viţa de vie.

El colinda din ţară-n ţară. Umbla-ntr-un car tras de pantere, de lei, de tigri şi-alte fiare7, urmat de un cortegiu vesel, format din nimfe şi satiri. Pe un măgar venea, alături, prietenul său, Silen, beţivul. Nimfele care-l însoţeau purtau numele de bacante şi, împreună cu satirii – demoni cu coarne şi copite, ce semănau cu nişte ţapi – danţau mereu, neobosite, în jurul lui Dionisos, băteau din tobe şi ţimbale, şi altele sunau din flaut Iar vinul… vinul curgea gârlă… Şi toţi făceau atâta larmă, că oamenii se-nfricoşau şi se plecau

către cortegiu, aduceau jertfe – mai des ţapi – şi-l aclamau neîncetat.

Cine nu se pleca-nainte-i urma să fie pedepsit…

Aşa se povestea, de pildă, că zeul, colindând pământul, s-ar fi-ndreptat cândva spre Teba, spre ţara unde se născuse. Acolo se afla pe tron un rege nou, numit Penteu.

Mulţi dintre oameni, aflând vestea că s-apropia Dionisos, se grămădeau să-i iasă-n cale, ştiind că zeilor le place să te supui fără zăbavă. Îl aclamau pe acest zeu, care venea cu carul său tras de pantere şi de lei, urmat de nimfe şi satiri şi-având în preajmă pe Silen.

Deodată iese din palat regele Tebei, strigând tare:

— Staţi! … Nu vă grămădiţi în calea acestui zeu, ce nu cunoaşte nici armele, nici vitejia. Bătrânilor, nu ţineţi minte că neamul nostru ni se trage din zeul cel puternic, Ares? Voi, tineri ce-aţi ajuns la vârsta de-a purta suliţe şi scuturi, puneţi-vă pe creştet coifuri, nu foi de viţă şi ghirlande. Zvârliţi încolo tirsurile, ce amintesc de moleşeală şi de beţia ruşinoasă, şi nu vă mai plecaţi urechea la cântecele de bacante. Nu vă mai prindeţi nici în danţul ce-l tropăie satirii beţi. O, nu vă istoviţi puterea, sorbind licoarea blestemată, pe care ne-o aduce zeul. De e sortită Teba noastră să cadă-nvinsă, bine, fie, însă prin luptă glorioasă. Nu vreau să fie Teba pradă acestui zeu atât de tânăr şi dezmăţat, lipsit de vlagă, ce umblă cu beţivii-n roiuri şi-i parfumat, cu flori în plete, ca o femeie, ca o nimfă, din cele care îl urmează…

Şi-şi cheamă slugile Penteu. Le porunceşte să alerge în goana mare, să găsească pe noul zeu, să-l lege-n şţreanguri. Dar ca să nu se piardă vremea, el însuşi urcă pe Citeron. (Un munte unde se-adunase mulţime de femei şi nimfe, să săvârşească pentru zeu mistere şi închinăciuni, iar printre ele se găseau: Agave, propria lui mamă, surorile şi alte rude.)

Însă Dionisos – se zice – aflând de fapta lui Penteu, a început să râdă-n hohot.

— Rege nebun, a grăit zeul, gândeşte el că mă va-nvinge? Că va opri cultul lui Bachus? … Silen! … Aşteaptă, am să fac o glumă, să râdem amândoi cu poftă.

Şi-a-nălţat tirsul spre bacante, mai mult spre mama lui Penteu. Acestea s-au pornit să sară şi mai vârtos, ca-ntr-un vârtej, când bate vântul şi răscoleşte tot nisipul cel galben de pe malul mării.

Tocmai venea din văi Penteu şi se mâhnea auzind cântul şi ţipetele deşucheate.

Agave cea cu păr cărunt îl vede cea dintâi cum urcă. Sub vraja lui Dionisos, nu ştie că e fiul ei. Ci-l socoteşte un mistreţ.

— Surorilor, grăieşte dânsa către bacantele din munte. Priviţi-acest mistreţ oribil, ajuns pe pajiştile noastre. Eu vreau ca prima să-l lovesc…

Şi ea se-ntoarce mânioasă, lovind cu tirsul în Penteu, iar ceata aprigă s-avântă spre rege, care stă uimit privind la mama lui, Agave, ce-l socotise un mistreţ.

În vârful muntelui e zeul şi râde-n hohot cu Silen:

— Ce zici, bătrâne, bună-i gluma?

— E bună, râde şi Silen.

Penteu pricepe însă totul.

— Dionisos, îl strigă dânsul, în timp ce lăncile-l lovesc, zeu ce aduci pierzania şi-acuma crima, mă învingi… Dar tot n-am să mă-nchin puterii tale, zeu viclean…

Şi-ar mai fi spus, ar fi strigat şi l-ar fi blestemat pe zeu, dar nimfele, înfierbântate, s-au repezit la el grămadă şi l-au ucis cât ai clipi…

În acest fel, bietul Penteu, vroind să-mpiedice ca-n Teba să se împrăştie beţia8, căzu atunci zeului pradă.

Note:

1. Dionisos era tot un zeu pământean, htonic, ca şi Demetra, un zeu al belşugului de roade, de aceea era plăcut elinilor. El era zeul viţei de vie şi ocrotea pe viticultori, după cum Demetra îi ocrotea pe agricultori. Pe lângă aceasta, Dionisos era socotit drept zeul cel mai vesel

şi mai popular, pentru că elinilor le plăceau cântecul şi danţul. La petreceri se sorbea vin, şi vinul aducea veselie, le turna foc în vine, le aprindea chiote în gâtle), le aţâţa picioarele la danţ. De aceea elinii mai numeau pe acest zeu şi Iachos sau Bachos, cuvinte care au acelaşi tâlc: gălăgiosul, acela care face larmă, pentru că petrecerile lui Dionisos erau pline de zgomot. Tot de aici s-a tras şi numele roman: Bachus.

2. În timpul marilor dionisii: serbările organizate la Atena, în cinstea zeului Dionisos, se cântau nişte imnuri: ditirambii. Cântăreţii şi danţatorii erau îmbrăcaţi, cu acest prilej, în blănuri de ţapi. De aici a luat fiinţă tragedia – în greceşte: cântecul ţapilor – (tragos însemnând ţap, şi oda cântec). La micile dionisii, care erau organizate în sate, mai ales în centrele viticole, aceste cântece şi danţuri aveau, de cele mai multe ori, un caracter comic. De aici s-a născut comedia,

3. Se spune că Dionisos, când era copil, sugea laptele cu multă poftă. Când se oprea din supt, striga: „Evoe”… Aşa lămureau grecii faptul că la serbările dionisiace acest cuvânt răsuna adesea în mijlocul veseliei generale.

4. De la numele sidonianei Mistis vine cuvântul „mistic”, adică un lucru misterios, neînţeles, săvârşit de fiinţe supranaturale, cu puteri vrăjitoreşti. Grecii pretindeau că misterele dionisiace, ritualurile săvârşite la serbările zeului, fuseseră iniţiate de către nimfa Mistis, cu talentele ei vrăjitoreşti. Ea organizase serbările noaptea, pentru ca, ferite de lumina zilei, să nu poată fi observate de Hera, duşmana de moarte a lui Dionisos, fiul nelegitim al lui Zeus.

5. Insula Nisa (după legendă) îşi căpătase numele de la nimfa care trăia acolo. Unii mitologi cred că Nisa este tot una cu insula Naxos, din Arhipelag, unde era pe vremuri un loc vestit de închinăciune al zeului Dionisos.

6. Satirul Silen întruchipează butoiul, căci în butoi se toarnă mustul toamna (mustul simbolizând pe Dionisos tânăr). Cu vremea mustul se învecheşte şi se preschimbă în

vinul cel tare, la fel cum zeul vinului crescuse mai apoi, sub privegherea lui Silen, şi se făcuse un zeu puternic.

7. Faptul că acest car al lui Dionisos era tras de fiare, pare a fi o aluzie la faptul că beţia poate transforma pe om într-o fiară.

8. Alegoria aceasta ne arată că oamenii din antichitate, văzând puterea băuturii, s-au cam temut şi au vrut să o stăvilească. Băut cu cumpătare, vinul e bun, plăcut, întăritor. Unii artişti chiar socoteau că vinul poate să-i inspire în versuri, muzică sau danţ. Dar când ai întrecut măsura, vinul devine ucigaş. În el se află ascunsă crima. Beţivul este grosolan, nu mai are nici ruşine şi nu mai ştie a chibzui. De-aici şi multele aluzii, din legendele antice, cu privire la oameni care înnebunesc din pricina zeului Dionisos: Ino, Atamas, Agave şi alţii, despre care nu s-a mai vorbit aici.

Dorind să-i îmblânzească firea acestei forţe de temut, grecii i-au ridicat altare zeului care o întruchipa, şi-l dăltuiau frumos, tânăr, cu trupul zvelt, înfăşurat în blană moale de panteră, strânsă cam neglijent pe bust. Molatic, sprijinit de tirs, zeul avea pe fruntea albă cunună verde, de viţă, iederă şi flori. În cinstea zeului acesta ciudat, puternic, aveau loc nişte serbări – numite de elini orgii, şi bachanale, de latini. Se făceau procesiuni, se înălţau imnuri – ditirambi – şi se rosteau, în dialog, versuri vesele sau triste, cântându-se legende de demult. Din ele se vor naşte, aşa cum s-a mai spus, prearenumite tragedii, drame satirice şi comedii, adică însuşi teatrul grec.

SFÂRŞIT

-Cântul V. Vers – 419 şi urm (trad. G. Murnu)
-De rerum natura (Despre natura lucrurilor), I şi urm

-Mitologie greco-romană, I, pag 243
-Legendele şi miturile Greciei antice, pag 52
-Din volumul Plutarh, Vieţi Paralele, Studiu introductiv, traducere, notiţe istorice şi note de N. I. Barbu, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1960
-Teogonia – renumit poem, în care este povestită imaginara naştere a zeilor